

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ORTAÖĞRETİM SOSYAL ALANLAR EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TARİH EĞİTİMİ BİLİM DALI

**MODERNLEŞME DÖNEMİNDE (KONYA) EREĞLİ'DE EĞİTİM KURUMLARI VE
FAALİYETLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA**
(1876-1930)

Hatice Büşra ŞEN
YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Prof. Dr. Nuri KÖSTÜKLÜ

Konya-2019

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ KONYA EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
---	---	---

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin	Adı Soyadı	Hatice Büşra ŞEN
	Numarası	15308021004
	Ana Bilim Dalı	Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi
	Bilim Dalı	Tarih Eğitimi
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Tezin Adı	Modernleşme Döneminde (Konya) Ereğli'de Eğitim Kurumları ve Faaliyetleri Üzerine Bir Araştırma (1876-1930)

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

30/10/2019
 Öğrencinin
 Adı Soyadı İmzası
 Hatice Büşra Şen

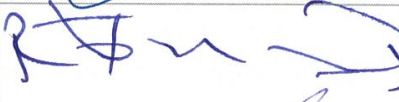
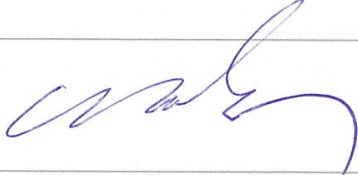

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
---	---	---

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Hatice Büşra ŞEN
	Numarası	15308021004
	Ana Bilim Dalı	Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi
	Bilim Dalı	Tarih Eğitimi Bilim Dalı
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Nuri KÖSTÜKLÜ
	Tezin Adı	Modernleşme Döneminde (Konya) Ereğli'de Eğitim Kurumları ve Faaliyetleri Üzerine Bir Araştırma (1876-1930)

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan Modernleşme Döneminde (Konya) Ereğli'de Eğitim Kurumları ve Faaliyetleri Üzerine Bir Araştırma (1876-1930) başlıklı bu çalışma 02/10/2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

	Ünvanı Adı Soyadı	İmza
Danışman	Prof. Dr. Nuri KÖSTÜKLÜ	
Jüri Üyesi	Prof. Dr. Ramazan TOSUN	
Jüri Üyesi	Dr. Öğr. Üyesi Mustafa ARIKAN	

ÖNSÖZ

Osmanlı modernleşmesinin devlet ve toplum hayatına asıl yansıdığı alan eğitimidir. Klasik dönemde eğitim sisteminin temel taşlarından olan medrese ve ulema zamanla faydalı bir kurum olma niteliğini kaybederek gerilemenin sebeplerinden biri olarak addedildi. XIX. yüzyıla gelindiğinde ise modernleşme taraftarlarınca sistemin dışında bırakıldı. Söz konusu çağda Batı karşısında üstünlüğünü yitirdiğini kabullenen Osmanlı Devleti, devletin ihyası için yönünü Batı'ya çevirmişti. Bu bağlamda modernleşmeyi vaad eden bir dizi reform fiiliyata geçirilmeye çalışıldı. XIX. yüzyıl Osmanlı Devleti için topyekûn bir modernleşme hareketinin başlangıcı oldu. Bu dönemde, 1869 tarihli Maârif-i Umûmiye Nizamnâmesi modern eğitim için milat niteliğindedir. 1869 yılı itibarıyla önceden ihmal edilen vilâyetlerin eğitimi de teşkilatlandırılarak devlet denetimine tabii tutulmaya başlandı. Bu bağlamda Modernleşme Dönemi'nde hayata geçirilen reformlar taşrayı da hedef almış, taşrada da modern okulların teşkiline çalışılmıştır.

Osmanlı idari teşkilatında, Karaman Vilâyeti'nin Konya Sancağı'na bağlı bir kaza olan Ereğli bu dönemde mamur bir merkezdi. Öte yandan Osmanlı idaresinde nüfusu giderek artan bir şehir olma özelliğini taşımaktaydı. Bu yapısı ile Ereğli Kazası'nın, Modernleşme Dönemi'nin eğitim alanındaki modernleşme adımlarından etkilenmesi muhakkaktır. İstanbul'da başlayıp taşraya sirayet eden modern eğitim diğer kazalarda olduğu gibi Ereğli'de de teşkil edilmeye çalışıldı. Nitekim, kazada dönemin karakteristik okulları olan ibtidâi ve rüşdiyeler teşkil edildi. Günümüze kadar eğitim-öğretim kurumları üzerine yapılan araştırmalar incelendiğinde Ereğli Kazası'nın eğitim-öğretim yönünü içeren kapsamlı bir çalışma yapılmamış olması bizi böyle bir çalışma yapmaya teşvik etti. Bu çalışmada 1876-1930 yılları arasında Ereğli Kazası'ndaki eğitim ve öğretim faaliyetleri Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Konya Maârif Arşivi, Konya Vilâyeti Sâl-nâmeleri, Maârif Sâl-nâmeleri ışığında tespit edilmeye çalışılmıştır.

Araştırma giriş hariç üç ana bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında araştırmanın amacı, önemi, yöntem ve muhtevası, kaynakları ile Ereğli Kazası'nın tarihçesi kısaca ele alındı. Birinci bölümde Osmanlı Eğitim Sistemi genel olarak ele alınarak; geleneksel eğitim kurumları ve modern eğitim kurumları üzerinde durulmuştur. Bu bölüm Meşrutiyet Öncesi Osmanlı Eğitim Sistemi'nin Karakteristik Özellikleri, Osmanlı Devleti'nde Geleneksel Eğitim Kurumları, Osmanlı Devleti'nde Modernleşme Dönemi Eğitim Kurumları ve Meşrutiyet Dönemi Eğitiminin Karakteristik Özellikleri'ni kapsamaktadır. Böyle bir tasnif yapmamızın

sebebi esas konumuz olan İkinci ve Üçüncü Bölümün daha iyi anlaşılmasını sağlamaktır. Esas konumuz olan İkinci Bölüm Meşrutiyet Dönemi'nde Ereğli'de Eğitim Kurumları ve Faaliyetleri ve Üçüncü Bölüm Millî Mücadele Dönemi ve Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Ereğli Kazasında Eğitim Kurumları ve Faaliyetleri'dir.

Tez konusunun seçiminden sonuçlandırılmasına kadar her aşamada benden yardımlarını esirgemeyen danışmanım ve saygıdeğer hocam Prof. Dr. Nuri Köstüklü başta olmak üzere, yüksek lisans eğitimim boyunca bende emekleri olan Prof. Dr. Ramazan Tosun ve Prof. Dr. Mehmet İpçioğlu hocalarıma, Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı'ndaki arşiv çalışmalarımız boyunca ve bu süreçteki bütün çalışmalarımızda beni teşvik edip yardımlarını esirgemeyen Dr. Öğr. Üyesi Kerim Sarıçelik hocama, son olarak ise çalışmam boyunca maddi manevi destekleri ile daima yanımda olan aileme ve eşime teşekkürü bir borç bilirim.

Hatice Büşra ŞEN

24.09.2019

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

vii

Öğrencinin	Adı Soyadı	Hatice Büşra ŞEN
	Numarası	15308021004
	Ana Bilim Dalı	Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi
	Bilim Dalı	Tarih Eğitimi
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Nuri KÖSTÜKLÜ
	Tezin Adı	Modernleşme Döneminde (Konya) Ereğli’de Eğitim Kurumları ve Faaliyetleri Üzerine Bir Araştırma (1876-1930)

ÖZET

1876-1930 yılları arasını kapsayan dönemde Ereğli Kazası'ndaki eğitim-öğretim faaliyetlerini konu alan bu çalışmada; kaza merkezi ile köylerdeki ilk ve orta mektepleri belirlemek ve bu mekteplerin öğrenci ve öğretmen durumları ile ders programlarını tespit etmek amaçlanmıştır. Bu amaçla; Ereğli'deki eğitim faaliyetleri ile ilgili belgeler Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı ve Konya Yazma Eserler Kütüphanesi'nde bulunan Konya Maârif Arşivi'nden edinilmiştir.

Osmanlı Devleti döneminde Ereğli mamur bir merkezdir. Araştırmamıza konu olan dönemde bu özelliğini koruyan Ereğli’de eğitim faaliyetleri önem arz etmektedir. Zira, kazada bir çok sayıda sıbyân mektebi mevcuttu. Modernleşme döneminde bir taraftan dönemin karakteristik okullarından rüşdiye ve ibtidâiler açılırken diğer taraftan mevcut sıbyân mektepleri ibtidâilere dönüştürülmüştür. Nitekim, Osmanlı Devleti’nde eğitimin modernleşmesini taşrada Ereğli Kazası özelinde değerlendirmiş olmaktadır. Cumhuriyet’in ilanı ile Osmanlı’dan devralınan mevcut okullar ile kazadaki eğitim-öğretim faaliyetleri Cumhuriyet Dönemi’nde de devam etmiştir.

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

viii

Öğrencinin	Adı Soyadı	Hatice Büşra ŞEN
	Numarası	15308021004
	Ana Bilim Dalı	Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi
	Bilim Dalı	Tarih Eğitimi
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Nuri KÖSTÜKLÜ
	Tezin İngilizce Adı	A Research On Education Institutions And Activities In (Konya) Ereğli District During The Modernization Period (1876-1930)

SUMMARY

In this study, which was the subject of educational activities in Ereğli District between the years 1876-1930; The purposes of this course is to determine the primary and secondary schools in districts and villages and to determine student and teacher status and curriculum of these schools. For this purpose ; The documents related to the educational activities in Ereğli were obtained from the Prime Ministry Ottoman Archive and Konya Education Archive, which is located in the Konya Manuscripts Library.

Ereğli during the Ottoman Empire was a well-established center. In Ereğli, which maintains this characteristic in the period subject to our research, educational activities are important. During the modernization period, on the one hand, the typical schools of the period were opened which are rüşdiye and ibtidâis, while on the other hand, the existing primary schools were converted to ibtidâis. As a matter of fact, we have evaluated the modernization of education in the Ereğli district at the time of Ottoman Empire. With the declaration of the Republic, the existing schools taken over from the Ottomans and the educational activities in the Ereğli district continued during the Republican Period.

İÇİNDEKİLER**SAYFA NO**

Bilimsel Etik Sayfası.....	iii
Yüksek Lisans Tezi Kabul Formu.....	iv
Önsöz.....	v
Özet.....	vii
Summary.....	viii
İçindekiler.....	ix
Tablolar Listesi.....	xii
Kısaltmalar.....	xiv
Giriş.....	1
1. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	1
2. Araştırmanın Yöntem ve Muhtevası.....	1
3. Araştırmanın Kaynakları.....	2
4. Ereğli Kazası Tarihçesine Kısa Bir Bakış.....	6

BİRİNCİ BÖLÜM**OSMANLI EĞİTİM SİSTEMİNE GENEL BİR BAKIŞ**

1. MEŞRUTİYET ÖNCESİ OSMANLI EĞİTİM SİSTEMİ'NİN KARAKTERİSTİK ÖZELLİKLERİ.....	9
2. OSMANLI DEVLETİ'NDE GELENEKSEL EĞİTİM KURUMLARI.....	10
2.1. Sıbyân Mektepleri.....	10
2.2. Medreseler.....	15
3. OSMANLI DEVLETİ'NDE MODERNLEŞME DÖNEMİ EĞİTİM KURUMLARI.....	17
3.1. Modern Temel Eğitim Kurumları: İbtidâî Mektepleri.....	17
3.2. Modernleşme Dönemi Ortaöğretim Kurumları.....	18
3.2.1. Rüşdiye Mektepleri.....	18
3.2.2. İdadî Mektepleri.....	22
3.2.3. Sultanî Mektepleri.....	25
3.3. Modernleşme Dönemi'nde Askerî Eğitim Kurumları.....	28
3.4. Modernleşme Dönemi'nde Meslekî ve Teknik Eğitim Kurumları.....	28
4. MEŞRUTİYET DÖNEMİ EĞİTİMİNİN KARAKTERİSTİK ÖZELLİKLERİ.....	32

İKİNCİ BÖLÜM

MEŞRUTİYET DÖNEMİ'NDE EREĞLİ'DE EĞİTİM KURUMLARI VE FAALİYETLERİ

1. MEŞRUTİYET DÖNEMİ ÖNCESİ EREĞLİ KAZASI EĞİTİM KURUMLARI VE FAALİYETLERİNE KISA BİR BAKIŞ.....	35
2. MEŞRUTİYET DÖNEMİ EREĞLİ KAZASINDA İLKÖĞRETİM KURUMLARI.....	39
2.1. Kaza Merkezindeki İbtidâî Mektepleri.....	41
2.1.1. Erkek (Zükûr) İbtidâî Mektepleri.....	42
2.1.1.1.Şehid Niyazi Bey İbtidâî Mektebi.....	42
2.1.2. Kız (Înâs) İbtidâî Mektepleri.....	46
2.1.2.1.Şehid-i Hürriyet Niyazi Bey İnâs İbtidâî Mektebi.....	47
2.1.3. Gayr-i Müslîm Mektepleri.....	49
2.1.3.1. Ereğli Ermeni Mektebi.....	49
2.1.3.2. Ereğli Rum Mektebi.....	50
2.2. Köylerdeki İbtidâî Mektepleri.....	51
2.2.1. Divle Karyesi İbtidâî Mektebi.....	51
2.2.2. Bulgurluk Karyesi İbtidâî Mektebi.....	53
2.2.3. Yukarı Çayhan Karyesi İbtidâî Mektebi.....	55
2.2.4. Çayhan Aziziye Karyesi İbtidâî Mektebi.....	57
2.2.5. Osmaniye Karyesi İbtidâî Mektebi.....	58
3. MEŞRUTİYET DÖNEMİ EREĞLİ KAZASINDAKİ ORTAÖĞRETİM KURUMLARI.....	60
3.1. Ereğli Rüşdiye Mektebi.....	60

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİ VE CUMHURİYET'İN İLK YILLARINDA EREĞLİ KAZASINDA EĞİTİM KURUMLARI VE FAALİYETLERİ

1. MİLLİ MÜCADELE VE CUMHURİYET'İN İLK YILLARINDA EĞİTİMİN KARAKTERİSTİK ÖZELLİKLERİ.....	73
1.1. 1921 Maârif Kongresi.....	74
1.2. 1924 Tevhid-i Tedrîsat Kanunu.....	76
1.3.Dewey Raporu.....	77
1.4. Köy Öğretmeni Yetiştirme Çabaları.....	77
1.5. Harf İnkılâbı ve Millet Mektepleri.....	78
2. CUMHURİYET DÖNEMİ'NDE EREĞLİ KAZASINDA EĞİTİM-ÖĞRETİM KURUMLARI.....	78
2.1. İlköğretim Kurumları.....	78
2.1.1. Kaza Merkezindeki Erkek (Zükûr) İlköğretim Kurumları.....	78
2.1.1.1. Merkez İsmet Paşa İbtidâî Mektebi	78
2.1.1.2. Merkez Mithat Paşa İbtidâî Mektebi.....	84

2.1.1.3. Dumlupınar İbtidâî Mektebi.....	87
2.1.1.4. Hamidiye İbtidâî Mektebi.....	90
2.1.2. Kaza Merkezindeki Kız (Înâs) İlköğretim Kurumları.....	91
2.1.2.1. Merkez Kız İbtidâî Mektebi.....	91
2.1.2.2. Şehit Asım Bey İnâs İbtidâî Mektebi.....	95
2.1.3. Köylerdeki İlköğretim Kurumları.....	96
2.1.3.1. Osmaniye Karyesi İbtidâî Mektebi.....	96
2.1.3.2. Divle Karyesi İbtidâî Mektebi.....	98
2.1.3.3. Zanapa Karyesi İbtidâî Mektebi.....	99
2.1.3.4. Abriz (İvriz) Karyesi İbtidâî Mektebi.....	101
2.1.3.5. Gölviran Karyesi İbtidâî Mektebi.....	103
2.1.3.6. Serviler Karyesi İbtidâî Mektebi.....	104
2.1.3.7. Akhüyük Karyesi İbtidâî Mektebi.....	105
2.1.3.8. Ayrancı Karyesi İbtidâî Mektebi.....	106
2.1.3.9. Kureyş-i Kebir Karyesi İbtidâî Mektebi.....	108
2.1.3.10. Anbar Karyesi İbtidâî Mektebi.....	109
2.1.3.11. Yukarı Çayhan Karyesi İbtidâî Mektebi.....	110
2.1.3.12. Yeniköy Karyesi İbtidâî Mektebi.....	111
2.1.3.13. Zengen Karyesi İbtidâî Mektebi.....	112
2.1.3.14. Kızılca Karyesi İbtidâî Mektebi.....	112
2.1.3.15. Garahan Karyesi İbtidâî Mektebi.....	114
2.1.3.16. Ağız Boğaz Karyesi İbtidâî Mektebi.....	114
2.1.3.17. Aşıklar Karyesi İbtidâî Mektebi.....	115
2.1.3.18. Durlaz Karyesi İbtidâî Mektebi.....	116
2.1.3.19. Kirköy Karyesi İbtidâî Mektebi.....	116
2.1.3.20. Çayhan Aziziye Karyesi İbtidâî Mektebi.....	116
2.1.3.21. Hortu Karyesi İbtidâî Mektebi.....	118
2.1.3.22. Dede-i Kebir Karyesi İbtidâî Mektebi.....	119
2.1.3.23. Bulgurluk Karyesi İbtidâî Mektebi.....	120
2.2. Okullarda Görev Yapan Öğretmenlerle İlgili Bazı Tespitler.....	121
SONUÇ.....	126
BİBLİYOGRAFYA.....	129
EKLER.....	134
FOTOĞRAFLAR.....	154

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo-1: H. 1319/M. 1901 yılında Ereğli Kazası'ndaki Medreseler.....	38
Tablo-2: Şehid Niyazi Bey İbtidâî Mektebi 1916-1917 öğretim yılı dersleri	43
Tablo-3: Şehid Niyazi Bey İbtidâî Mektebi 1916-1917 (1332-1333) öğretim yılı öğrenci istatistiği.....	44
Tablo-4: Şehid Niyazi Bey İbtidâî Mektebi 1917-1918 (1333-1334) öğretim yılı öğrenci istatistiği.....	46
Tablo-5: Şehid-i Hürriyet Niyazi Bey İnâs İbtidâî Mektebi 1917-1918 öğretim yılı dersleri.....	47
Tablo-6: Şehid-i Hürriyet Niyazi Bey İnâs İbtidâî Mektebi 1917-1918 öğretim yılı öğrenci istatistiği	48
Tablo-7: Divle Karyesi İbtidâî Mektebi 1916-1917 öğretim yılı dersleri.....	52
Tablo-8: Bulgurluk Karyesi İbtidâî Mektebi'nde 1917-1918 öğretim yılı dersleri	54
Tablo-9: Yukarı Çayhan Karyesi İbtidâî Mektebi 1917-1918 öğretim yılı dersleri	55
Tablo-10: Çayhan Aziziye Karyesi İbtidâî Mektebi 1916-1917 öğretim yılı dersleri.....	58
Tablo-11: Osmaniye Karyesi İbtidâî Mektebi 1917-1918 öğretim yılı dersleri.....	59
Tablo-12: Ereğli Rüşdiye Mektebi 1903 öğretim yılı dersleri	64
Tablo-13: Rüşdiye Mektepleri Haftalık Ders Saatleri.....	65
Tablo-14: Ereğli Rüşdiye Mektebi 1904 öğretim yılı dersleri.....	65
Tablo-15: Ereğli Rüşdiye Mektebi 1905 öğretim yılı dersleri	66
Tablo-16: Ereğli Rüşdiye Mektebi 1906-1907 öğretim yılı dersleri	66
Tablo-17: Ereğli Rüşdiye Mektebi 1907-1908 öğretim yılı dersleri	67
Tablo-18: Ereğli Rüşdiye Mektebi 1907-1908 öğretim yılı dersleri	67
Tablo-19: Ereğli Rüşdiye Mektebi 1908 öğretim yılı dersleri.....	68

Tablo-20: Ereğli Rüşdiye Mektebi'nin 1903-1906 yılları arası öğrenci istatistiği.....69

Tablo-21: Ereğli Rüşdiye Mektebi'nin 1903-1908 yılları arası şehâdetnâme almaya hak kazanan öğrenci istatistiği.....71

KISALTMALAR

a.g.e. : Adı Geçen Eser

a.g.m. : Adı Geçen Makale

a.g.t. : Adı Geçen Tez

BOA.: Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı

KMA.: Konya Maârif Arşivi

MF.MKT.: Maârif Vekâleti Mektûbi Kalemi

MF.İST.: Maârif Vekâleti İstatistik Kalemi

A.MKT.MHM. : Sadâret Mektûbî Kalemi Mühimme Odası Belgeleri

KVS. : Konya Vilâyeti Sâl-nâmesi

MS.: Maârif Sâl-nâmesi

DİA: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi

TTK.: Türk Tarih Kurumu

ATAM. : Atatürk Araştırma Merkezi

C. : Cilt

H. : Hicrî

R. : Rûmî

M. : Milâdî

s. : Sayfa

S. : Sayı

Yay.: Yayın

Bkz. : Bakınız

GİRİŞ

1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu araştırmanın amacı; Osmanlı'da eğitim faaliyetleri için önemli bir dönüm noktası olan modernleşme döneminde (Konya) Ereğli kazasındaki eğitim kurumlarını tespit etmektir. Zira (Konya) Ereğli'yi konu edinen mevcut araştırmalar incelendiğinde zikredilen konu ve dönemle ilgili bir çalışmaya rastlanılmamaktadır.

Bu araştırmanın özelde Ereğli'nin eğitim tarihi araştırmalarına, genelde ise Türk Eğitim Tarihi'ne katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

2. Araştırmanın Yöntem ve Muhtevası

Araştırmamıza konu olan dönemde Ereğli Kazası'ndaki eğitim-öğretim faaliyetleri hakkında bilgiler içeren birinci elden kaynaklar; Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Konya Vilâyeti Sâl-nâmeleri, Maârif Sâl-nâmeleri ile Konya Maârif Arşivi'nde bulunan kataloglar, klasörler, dosyalar, defterler taranarak Ereğli Kazası ile ilgili veriler tespit edilmiştir. Bulunan belgelerin transkripsiyonları yapılarak bilgiler tarafımızdan konu ve kronoloji dikkate alınarak tasnif edilmiştir. Ek olarak, Ereğli'de bulunan Ereğli Şehit Kamil Atalay İlkokulu Arşivi, ve Dumlupınar Ortaokulu Arşivi tarafımızdan taranarak araştırmamızı kapsayan döneme ait belgelerin tespitine çalışılmıştır.

Araştırmamızın konusunu kapsayan telif eserler, makaleler ve tezler incelenerek araştırmanın diğer kaynakları belirlenmiştir. Tablolarda verilen bilgilerin değerlendirilmesi yapılarak açıklamalarda bulunulmuştur. Metin içerisinde geçen bazı kavramların yazılışında Türk Dil Kurumu Yazım Kılavuzu esas alınmıştır. Arşiv belgelerinde tespit edilen okul adları belgelerde geçen orijinal halleri ile yazılmıştır. Dipnotlarda ise kavramların belgelerde geçen orijinal hallerinin yazılmasına dikkat edilmiştir. Belgelerde geçen Hicrî ve Rûmî tarihler Mîlâdî tarihe çevrilerek birlikte verilmiştir.

Araştırmamızın Ekler kısmında ise istifade edilen kaynaklardan örnek belgelere yer verilmiştir.

Modernleşme Dönemi, Osmanlı Devleti'nde eğitimde geleneksel anlayışın terk edildiği modern yöntemlerin esas alındığı bir reform sürecini ifade eder. Araştırmamız 1876-1930 yılları arasını kapsamaktadır. Bu dönem Osmanlı Devleti'nde ve Türkiye Cumhuriyeti'nde eğitimi; modern ve çağdaş yöntemlere göre yeniden düzenleme gayretlerinin ve modernleşme adımlarının yoğunlaştığı bir dönemdir. Zira, I. Meşrutiyet'in ilan edildiği 1876 yılı itibarıyla yoğunlaşan modernleşme çabalarının odağını eğitim oluşturmuştur. Nitekim, eğitim teşkilatlandırılarak devletin sorumluluk alanı haline getirilmeye çalışılırken diğer taraftan da modern yöntemleri takip eden bir eğitim anlayışı ve bu yöntemleri tatbik eden modern okullar açılmaya başlanmıştır. Eğitimdeki bu gelişmeler Cumhuriyet'in ilanı ile kurulan Yeni Türk Devleti'nin eğitim sistemine temel teşkil etmiştir. Araştırmamızda; I. Meşrutiyet'ten Millî Mücadele ve Cumhuriyet'in ilk yıllarına dek eğitimdeki modernleşme çabaları ve bu noktadaki eğitim öğretim faaliyetlerinin seyri Ereğli Kazası ölçeğinde tespit edilerek araştırmamızı kapsayan dönemde bir Anadolu kazası olan Ereğli'de eğitim öğretimin vaziyeti değerlendirilmeye çalışılmıştır. Araştırmamızı 1876-1930 yılları ile sınırlandırmamızın nedeni, Ereğli Kazası ile ilgili bilgi ve belgelerin bu zaman aralığında yoğunlaşmış olmasından kaynaklanmaktadır.

3. Araştırmanın Kaynakları

Araştırmamızın temel kaynaklarını; Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Konya Maârif Arşivi Belgeleri, Ereğli Şehit Kamil Atalay İlkokulu Arşivi, Dumlupınar Ortaokulu Arşivi, Konya Vilâyet Sâl-nâmeleri, Maârif Sâl-nâmeleri oluşturmaktadır.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Maârif Nezâreti belgelerinden araştırmamız çerçevesinde öncelikli olarak istifade edilmiştir. Maârif Nezâreti Mektûbî Kalemi dosyaları (MF.MKT) içerisinde yirmi iki adet belge, Maârif Nezâreti İstatistik (MF.İST) dosyalarından iki adet ve Sadâret Mektûbî Kalemi Mühimme Odası Belgeleri (A.MKT.MHM) arasından iki adet belgeden yararlanılmıştır. Maârif Nezâreti Mektûbî Kalemi dosyaları (MF.MKT) içerisinde on üç adet belgenin Ereğli Rüşdiye Mektebi'ne, 8 adet belgenin Ereğli Kazası'nda mevcut olan ibtidâî mektepleri ve 1 adet belgenin de Ereğli Ermeni Mektebi'ne ait bilgiler ihtiva ettiği görülmüştür. Araştırmamız boyunca transkripsiyonlarını yaptığımız belgelerin; zikredilen eğitim kurumlarının açılışı, öğrenci ve öğretmen durumu ile ders araç gereçleri gibi hususlar hakkında bilgiler içeren resmî makamlar arasındaki yazışmalar olduğu saptanmıştır.

Belgelerin ilki, Hicrî 13 Rebîü'l-âhir 1289 (20 Haziran 1872) tarihine, sonuncusu 29 Safer 1327 (22 Mart 1909) tarihlerine aittir. Ek olarak, Maârif Nezâreti İstatistik (MF.İST) dosyalarından iki adet belge Ereğli Kazası'ndaki ibtidâî mekteplere ait bilgiler ihtiva etmektedir. Bu belgeler; 15 Nisan 1334 (15 Nisan 1918) ile 28 Şubat 13235 (28 Şubat 1919) tarihlidir. Sadâret Mektûbî Kalemî Mühimme Odası Belgeleri (A.MKT.MHM) arasından ise iki adet belge Osmaniye Karyesi'nde açılan ibtidâî mektebi ile ilgilidir. Bu belgelerden ilki, 22 Cemâziyel-evvel 1323 (25 Temmuz 1905) sonuncusu ise, 18 Muharrem 1325 (3 Mart 1907) tarihlidir.

Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi'nde bulunan ve doksan sekiz klasörden oluşan Konya Maârif Arşivi elektronik ortamda taranarak Ereğli Kazası ile ilgili bilgiler içeren klasörler tespit edilmiştir. Araştırmamıza konu olan dönemin 1903-1928 yılları arasını aydınlatan bu klasörler, 9 tanedir ve rik'a hattıyla yazılmıştır. Bu klasörler, Ereğli Kazası'nda bulunan eğitim kurumlarına ait İmtihan-ı Umumi Cetvelleri, Muallim Kayıt Defterleri ve Muallim Teftiş Defterleri'ni içermektedir. Bu klasörlere ek olarak bir de Ruhsatname Defteri bulunmaktadır. Bu defter kazadaki gayri müslîm mektepleri hakkında bilgiler ihtiva etmektedir.

İmtihan-ı Umumi Cetvelleri, cetvelin ait olduğu mektep ve öğretim yılı, öğrenci ve velisinin isimleri, öğrenci numaraları, sınıflar, öğrencilerin sorumlu oldukları dersler ve başarı durumlarını içeren çizelgeler, sınıfta bırakılma sebepleri, cetveli düzenleyen komisyon, onaylayan makam, kişilerin unvan ve mühürlerine ilişkin bilgiler içermektedir. Tespit ettiğimiz okulların tamamına ait imtihan cetveli mevcut değildir. Kaza merkezindeki ibtidâî mekteplerinden yalnızca Şehid Niyazi Bey İbtidâî Mektebi ve Şehid Asım Bey İnâs İbtidâî Mektebi'ne ait imtihan cetvellerine ulaşabilmekteyiz. Köylerdeki ibtidâî mekteplerinden ise; Divle Karyesi İbtidâî Mektebi, Bulgurluk Karyesi İbtidâî Mektebi, Yukarı Çayhan Karyesi İbtidâî Mektebi, Çayhan Aziziye Karyesi İbtidâî Mektebi ve Osmaniye Karyesi İbtidâî Mektebi'ne ait imtihan cetvellerine ulaşabilmekteyiz.

Ereğli Kazası'ndaki okullarda görev yapan öğretmenlere ait 2 tane Muallim Kayıt Defteri, 2 tane Muallim Sicil Defteri, 1 tane Muallim Teftiş Defteri bulunmaktadır. Bu defterler farklı isimler taşısa da içerik bakımından büyük oranda benzerlik gösterir. Genel olarak öğretmenlerin özlük bilgileri, mezuniyet durumları, görev safhaları, maaş ve tayin durumları ile ayrılma sebeplerini ihtiva eden defterlerdir.

“Ereğli Kazası’nın 341 Senesi Martından İtibaren İlk Mektep Muallimlerinin Kaydına Mahsus Defter” fihrist kısmıyla beraber yirmi sayfa, “Ereğli Kazası Muallimlerine Ait Kayıt Defteri” adlı klasör otuz iki sayfadır. Muallim Sicil Defterleri’nden; Ereğli Kazası Muallim ve Muallimelerinin Kaydına Mahsus Sicil Defteri (R.1341-M.1925) fihrist kısmıyla beraber on üç sayfa, “927-928’den itibaren Ereğli Merkez ve Kura (Köy) Muallimleri Sicil Defteri” fihrist kısmıyla yirmi iki sayfadır. “Muallim Teftiş Defteri” Konya ve mülhakatına ait bilgiler içerir, Ereğli Kazası ile ilgili kısım yedi sayfadır. Bu defterler Ereğli Kazası’nda bulunan okullardaki öğretmen profili, öğretmenlerin eğitim durumu ve maaş durumu gibi hususları tahlil etmeyi sağlayan bilgiler içermektedir. Ereğli Rüşdiye Mektebi hakkında bilgiler içeren üç defter mevcuttur. Bunlar; Konya Vilâyeti Mekteb-i Rüşdiyelerindeki İmtihan-ı Umumi Cetvelleri; kırk beş sayfadan oluşmaktadır. Yalnızca bir sayfası, Ereğli Rüşdiye Mektebi ile ilgilidir. Konya ve Bütün Mülhakatı Rüşdiye Mektepleri’nin İmtihan-ı Umûmi Cetveli R. 1321-1324 (1905-1908) yüz yetmiş sayfadan oluşmaktadır. Dört sayfası Ereğli Rüşdiye Mektebi hakkındadır. 319-320 Senesi Rüşdiyeleri Şakirdanı’nın İmtihan-ı Umûmî Defteri ise yetmiş iki sayfadan oluşmaktadır. Yalnızca iki sayfa Ereğli Rüşdiye Mektebi hakkında bilgiler ihtiva etmektedir.

Ereğli’nin en eski okulları olmasından dolayı araştırmamız boyunca Şehit Kamil Atalay İlkokulu Arşivi ve Dumlupınar Ortaokulu Arşivi’nden istifade etmeye çalıştık. Ancak, okulların arşivlerinin düzensiz ve dağınık bir vaziyette olması araştırmamızın verimliliği açısından engel teşkil etmiştir. Zira, defterlerin belirli bir kronolojik tasniften uzak ve gelişigüzel biriktirilmesi, okullarda arşivciliğe önem verilmediğini göstermektedir.

Başvurduğumuz Şehit Kamil Atalay İlkokulu Arşivi’nde araştırmamıza konu olan döneme yakın bir tarih olması bakımından 1931 tarihli İmtihan Netice Defteri’ni inceledik. 1931-1932 öğretim yılında okulun, İsmet Paşa Mektebi adı ile eğitim-öğretim yaptığını tespit ettik. Bahsi geçen öğretim yılında mektebe kayıt edilen öğrencilerin isimleri, öğrenci numaraları, yaşı, babasının adı, sorumlu olduğu dersler ve bu dersleri hangi derece ile geçtiği yer almaktadır. Okulda, 1931-1932 öğretim yılında okutulan ders kitaplarına tamamına ulaşamamaktayız. Yalnızca Hakimiyet-i Millîye Matbaası, 1933 basımlı “Hayvan Yetiştirmek” adlı bir adet kitap tespit ettik.

Başvurduğumuz bir diğer okul ise Dumlupınar Ortaokulu Arşivi'dir. Dumlupınar Ortaokulu'nun günümüzdeki binasına taşınma sürecinde arşiv belgelerinin kaybedildiği okulun öğretmenleri tarafından bildirilmektedir. Hakikaten arşivde yalnızca, 1950'li, 1960'lı, 1990'lı ve 2000'li yıllara ait çoğunlukla öğretmen kayıt defterlerine rastlanmıştır.

Araştırmamız boyunca başvurduğumuz resmî kaynaklardan biri de Konya Vilâyeti Sâl-nâmeleridir. Konya İzzet Koyunoğlu Müzesi'nde bulunan Konya Vilâyeti Sâl-nâmeleri 1868-1914 yılları arasına aittir ve 30 sayıdan oluşmaktadır. Sâl-nâmelerde vilâyete bağlı sancak ve kazaların; idari taksimatı, coğrafik yapısı, nüfus, eğitim öğretim, ekonomik ve kültürel yönleri özetlenmiş haldedir. Sâl-nâmelerin tamamı incelenerek araştırmamıza konu olan bölümlerden faydalanılmış, Ereğli Kazası'ndaki eğitim kurumlarına dair bazı istatistiksel verilere ulaşılmıştır.

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi'nin elektronik veri tabanında mevcut olan Maârif Sâl-nâmeleri Hicrî 1316, 1317, 1318, 1319 ve 1321 yıllarına ait eğitim kayıtlarıdır. Söz konusu belgeler; Ereğli Kazası'nda bir rüşdiye mektebi, yedi medrese, bir Ermeni ve bir Rum mektebi olduğuna dair bilgiler içermektedir.

Araştırma konumuzu kapsayan kitap, tez ve makaleler taranarak araştırmamız boyunca istifade edilmiştir. Bu eserler arasında öne çıkan bazı eserler; Yahya Akyüz Türk Eğitim Tarihi, Osman Nuri Ergin Türkiye Maârif Tarihi I-II, Necdet Sakaoğlu Osmanlı'dan Günümüze Eğitim Tarihi, Hasan Ali Koçer, Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi (1773-1923), Bayram Kodaman Abdülhamid Devri Eğitim Sistemi ve İbrahim Hakkı Konyalı Abideleri ve Kitâbeleri ile Ereğli Tarihi'dir. Bununla birlikte, istifade ettiğimiz makalelerden bazıları ise; Cahit Baltacı "Osmanlılar'da Mektep", Mehmet Ö. Alkan, "İmparatorluk'tan Cumhuriyet'e Modernleşme ve Ulusçuluk Sürecinde Eğitim", Feridun Ergin "Birinci Dünya Savaşında ve Atatürk Döneminde Fiyatlar ve Gelirler", Mehmet İpşirli "Medrese", İsmet Parmaksızoğlu "Ereğli", Metin Tuncel "Ereğli" gibi makalelerdir.

4. Ereğli Kazası Tarihçesine Kısa Bir Bakış

Günümüzde Konya iline bağlı bir ilçe olan Ereğli, Anadolu'nun en eski yerleşim yerlerinden biridir. Ereğli'nin eski adı Heraclea Kybistra'dır¹. Strabon burayı yalnızca Kybistra adıyla anar. Strabon için Kybistra Tyana şehri civarında dağ eteğinde bir kasabadır². Hakikaten Kybistra adının proto-Hitit³ devrinden kaldığı ve şehrin Hitit İmparatorluğu sınırlarındaki Tuwana Krallığı'na bağlı olduğu düşünülmektedir⁴. M.Ö. 3000-2000 tarihleri arasında Anadolu'da birçok şehir devleti vardı. Hattuşaş, Truva, Tuşpa (Van), Sardes, Efesos gibi. Bunlardan biri de Tuwana (Tyana-Heracleia-Ereğli) idi. Tuwana, ilk Ereğli şehir devletidir. Krallık, adını bulunduğu yerden alıyordu. Öyle ki, M.Ö. 2000'de Ereğli ve civarına Tuwana deniliyordu. Krallık Tyana tarafından kurulmuş olup ilk devirlerinde merkezi Tyana idi. (bugünkü Öküzlühisar – Kemerhisar). Tyana adının zamanla söyleniş biçiminin değişerek Tuwana'ya dönüştüğü zannolunur⁵.

Tuwana İmparatorluğu, M.Ö. 2000 dolaylarında, Anadolu'ya gelerek Anadolu'da geniş bir hakimiyet kuran Hitit tabiiyetine girdi. M.Ö. 1200'e gelindiğinde ise batıdan gelen Frig istilasını ile Hitit hakimiyeti son bulmuş ve şehir devletleri bağımsızlıklarını ilan etmişlerdi. Böylece Tuwana Krallığı da ikinci kez bağımsızlığına kavuşmuş oluyordu. Bu bağımsızlık devrinde krallığın merkezi Ereğli veya Ereğli yakınındaki Kybistra kentidir. Ereğli'nin en eski tarihinin anısını somut bir halde günümüze taşıyan İvriz Kaya Anıtı II. Tuwana Krallığı'nca yaptırılmıştır⁶. Anıt, karakteristik bir Hitit dönemi eseridir. Hititleri müteakip Ereğli'de sırasıyla Asur, Pers, Roma ve Bizans egemenliğinden söz etmek mümkündür.

Malazgirt Muharebesi ile Türk birliklerinin Anadolu'ya girişini takiben 1077'de Kutalmışoğlu Süleyman Şah öncülüğünde Ereğli'de Türk hakimiyeti sağlandı⁷. Haçlı Seferleri güzergâhında bulunmasından dolayı, XIII. Yüzyıla kadar sürekli olarak

¹ İsmet Parmaksızoğlu, "Ereğli", *Türk Ansiklopedisi*, C. XV, Ankara 1968, s. 281.

² Metin Tuncel, "Ereğli", *DİA*, C. XI, İstanbul 1995, s. 291.

³ Ön-Hititler. M.Ö. 3000-2000 yılları arasında Orta Anadolu proto-Hititler'in, Batı Anadolu Luwiler'in, Doğu Anadolu Subarriler'in ülkesi idi. Proto-Hititler'in Tuwana Krallığı'nı kuranlar olduğu düşünülmektedir. Bkz., Ferruh Senan, *Tarihte ve Coğrafyada Konya Ereğli'si*, İstanbul 1961, s. 7,8.

⁴ Parmaksızoğlu, "Ereğli", C.XV, s. 281.

⁵ Senan, *a.g.e.*, s. 6-7.

⁶ Senan, *aynı yer*.

⁷ Senan, *a.g.e.*, s. 13.

mücadelelere sahne oldu. Nitekim, Selçuklu Devleti'nin dağılışımdan sonra Karamanlılar'ın hakimiyetine girdi⁸.

1398 yılında Yıldırım Bayezid tarafından fethedilen Ereğli, Osmanlı idaresi ile tanışmış oldu. Ancak bu mensubiyet uzun süreli olmadı. Öyle ki, Ereğli XV. Yüzyılda Memluk ve Karaman Beyliği arasındaki mücadelelerin odak noktasıydı. Nihayetinde Karamanoğulları'nca ele geçirildi. Fatih'in Karaman Beyliği'ne son verişine kadar (1466-1467) bu beyliğin hakimiyetinde kaldı⁹.

Osmanlı idari teşkilatında Ereğli, Karaman Vilâyeti'nin Konya Sancağı'na bağlı; merkez, Kılseme, Karacadağ olmak üzere üç nahiyeli bir kaza idi. Karaman Ereğlisi olarak anılması Karaman Eyaleti dâhilinde olmasındandır. Tahrîr defterlerindeki bilgilere göre Ereğli, XV. Yüzyıldan itibaren gerek fizikî bakımdan gerekse nüfus bakımından gelişme gösterdi. Bu gelişme, şehrin yol kavşağında bulunmasından kaynaklanmaktaydı. Nitekim, Ereğli'yi XVI. Yüzyıl itibarıyla orta büyüklükte bir iskân merkezi olarak niteleyebiliriz. II. Bayezid Dönemi'nde 182 haneye sahip olup nüfusu yaklaşık 980 idi. Zikredilen dönemde 6 mahalleden müteşekkildi. Bunlar; Cami, Hacı Davud, Hacı Kayser, Mencik, Hacı Yusuf ve İne Musa'dır. En kalabalık olanı Cami Mahallesi'dir. Osmanlı Devleti için I. Selim devri başladığında Ereğli'de mahalle sayısı aynı idi. Ancak nüfusu 212 hane ve yaklaşık 1200 kişi olmak suretiyle gelişme kaydetti. I. Süleyman devrinin başlarında da mahalle sayısı aynı idi. XVI. Yüzyıl ortalarına doğru nüfus artışı devam ederken yeni mahalleler teşkil edildi¹⁰.

Musa Halife adlı yeni mahallenin teşkili Kanuni Sultan Süleyman devrine rastlar¹¹. 1580'li yıllarda Ereğli'de mahalle sayısı 23'e yükseldi. Buna bağlı olarak nüfus artarak 4000 dolayına ulaştı. XVI. Yüzyıl başında şehrin en kalabalık mahallesi Cami Mahallesi iken yüzyıl sonlarına doğru Kazancı Mescidi, Kiçi Zaviye, Hacı İshak mahalleleri yoğun nüfuslu yerler olmuştur¹². 1868 yılında Konya Vilâyeti 5 sancak ve bunlara bağlı 28 kazadan müteşekkildi. Bu tarihte Konya Sancağı'nın on kazasından biri de Ereğli'dir¹³. R. 1287/M. 1871 yılında Ereğli Kazasına bağlı 29 köy ve 1 nahiyeye bulunmaktaydı. Bu köyler, Belliceağaç, Sarıca, Durlaz, Gını, Dede-i Kebir, Abriz

⁸Tuncel, "Ereğli", C.XI, s. 291.

⁹Parmaksızoğlu, "Ereğli", C.XV, s. 282.

¹⁰Tuncel, "Ereğli", C.XI, s. 291.

¹¹İbrahim Hakkı Konyalı, *Abideleri ve Kitâbeleri İle Ereğli Tarihi*, İstanbul 1970, Fatih Matbaası, s. 401.

¹²Tuncel, "Ereğli", C.XI, s. 291.

¹³KVS., H. 1287/M. 1870, S.3, s.104.

(İvriz), Zamyâ, Tiren, Sinandı, Eskihisar, Karayusuflu, Göstere, Dereli, Cakıllar, Osmanköseli, Delimahmutlu, Bastı, Borda, Seydi Fazlı, Tutut, Koşuncuk, Ceyanderbent, Bekdik, Karadağgölviran, Işıklar, Ekizli, Kapcan ve Karaviran, Kızıledik Köyü idi¹⁴. Divle Nahiyesi'ne bağlı köyler ise; Yaşamış, Kureyş-i Kebir, Kureyş-i Sağır, Can, Karaman, Berendi idi¹⁵. R. 1299/M. 1883 yılında Ereğli Kazası'nın toplam nüfusu 2314 idi. Nüfusun 2118'i Müslüman, 138'i Ermeni, 58'i Rum'lardan oluşuyordu. Ereğli Kazası'na bağlı köylerdeki toplam nüfus 5422 idi. Nüfusun 5390'ı İslâm, 32'si Rum idi¹⁶.

¹⁴KVS., H. 1288/M. 1871, S.4, s.138-139.

¹⁵KVS., H. 1288/M. 1871, S.4, s. 140.

¹⁶KVS., H. 1300/M. 1883, S.16, s. 77.

BİRİNCİ BÖLÜM

OSMANLI EĞİTİM SİSTEMİNE GENEL BİR BAKIŞ

1. MEŞRUTİYET ÖNCESİ OSMANLI EĞİTİM SİSTEMİ'NİN KARAKTERİSTİK ÖZELLİKLERİ

XVIII. yüzyıla gelindiğinde Osmanlı Devleti'nin askerî alanda aldığı yenilgiler gerilemeye dair bir idrake vesile oldu. Öyle ki, Osmanlı Batı karşısında gerilediğini öncelikle somut olarak askerî sahada gördü. Nitekim, askerî tedbirler almaya yöneldi. Ancak gerileme yalnızca askerî karakterli değildi. Bu noktada tasavvur edilen birtakım askerî ıslahatlar eğitim alanındaki bazı düzenlemeleri de kaçınılmaz kılıyordu. Araştırma konumuzu kapsamaması hasebiyle Meşrutiyet Dönemi'ne dek eğitim-öğretim faaliyetlerinin safhaları üzerinde duracağız.

Osmanlı Devleti'nde 1718-1730 yıllarını kapsayan ve Lale Devri olarak adlandırılan dönem, modernleşmeye dair ilk girişimlerin vuku bulduğu bir dönemdir. Lale Devri'ne dek Osmanlı eğitim sisteminin yegâne amacı, dinî bilgilerin öğretilmesi idi. Geleneksel Osmanlı eğitim sisteminin karakteristik okulu olan medrese, yüzyıllarca tekdüze vaziyetini sürdürürken gerilemenin idraki ile birlikte sistemde etkisizleşmeye başladı. Zira, eğitimde modernleşmenin cereyanı ile zamanla batılı tarzda okullar sisteme dahil olmaya başladı¹⁷. Bu bağlamda açılan ilk modern okullar; askerî okullardı. Bu okullardan ilki, 1734 yılında açılan Hendesehâne idi¹⁸. Hendesehâne'nin kısa ömürlü oluşu başka askerî okulların açılmasına sebebiyet verdi. Nitekim, 1773 yılında Haliç'te bir bahriye mühendisliği okulu açıldı. Bu okul, ıslahatlara rehber olması amacıyla Avrupa'dan getirilen topçu subay Baron De Totte marifetiyle tesis edilmiş idi. Söz konusu okul, I. Abdülhamid döneminde, Mühendishâne-i Bahrî-i Hümâyûn adı ile yeniden düzenlemeye tabi tutuldu¹⁹. 1795 yılında mühendishâne genişletilerek Mühendishâne-i Berrî-i Hümâyûn kuruldu²⁰. Eğitimdeki ıslahat hareketleri, Tanzimat Dönemi'nde Osmanlı tebaasının eğitimine yöneldi. Bu bağlamda modern sivil eğitim kurumları kurulmaya başlandı.

¹⁷ Hasan Ali Yücel, *Türkiye'de Orta Öğretim*, T.C. Kültür Bakanlığı Millî Kütüphane Basımevi, Ankara 1994, s. 7.

¹⁸ Yahya Akyüz, *Türk Eğitim Tarihi (Başlangıçtan 1997'ye)*, İstanbul Kültür Üniversitesi Yay., İstanbul 1997, s. 124.

¹⁹ Adnan Adıvar, *Osmanlı Türklerinde İlim*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1982, s. 201-202-203.

²⁰ Niyazi Berkes, *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, Yapı Kredi Yay., İstanbul 2014, s. 96-97.

Bu dönemin eğitim sisteminin karakteristik özellikleri şunlardır²¹:

- Eğitimde modernleşmeye ilk olarak askerî okulların teşkili ile başlanmış, Batılı uzmanlar rehberliğinde ders programlarına Batı dilleri dahil edilmiştir.
- 1826 yılında Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasıyla medrese zihniyeti önemli bir destekçisini kaybetmiştir.
- Kısmî de olsa (yalnızca İstanbul) ilköğretim mecburiyeti ilk kez bu dönemde getirilmiştir.
- İlk resmî gazete niteliğindeki Takvim-i Vekâyî bu dönemde çıkmıştır. Takvim-i Vekâyî'yi takiben çıkan süreli yayınlar toplumun eğitim ve kültür düzeyini etkilemiştir.
- Batı ile temaslar artmış ve Batı'daki gelişmeleri takip etmek amacıyla 1830 yılı itibarıyla Avrupa'ya öğrenci gönderilmiştir.

2. OSMANLI DEVLETİ'NDE GELENEKSEL EĞİTİM KURUMLARI

2.1.Sıbyân Mektepleri

Geleneksel sivil eğitim kurumlarının temel eğitim kademesini, sıbyân mektepleri teşkil etmekteydi. “Sıbyân Mektebi” ifadesi, ilk olarak Müslüman Türk devletlerinden Karahanlı ve Selçuklular'da görülür. Osmanlı eğitim sisteminde de temel eğitim ve öğretimin verildiği kurumlar için bu ifade sürdürülmüştür²². Söz konusu kurumlara “dârü't-ta'lîm”, “dârü'l-ilm”, “muallimhâne”, “mektebhâne” gibi adlar da verilirdi. Mahalle ve köylerde genellikle cami veya mescit yanında bulunan sıbyân mektepleri taş veya ahşaptan yaptırıldığından “taş mektep” ve “mahalle mektebi” olarak da adlandırılmıştır²³.

Sâbi olarak adlandırılan 5-6 yaşındaki kız ve erkek çocukları okutmak amacı ile açılan sıbyân mekteplerinde temel düzeyde eğitim-öğretim verilirdi²⁴. Mektepler hükümdarlar ve devlet adamları tarafından vakıf yoluyla yaptırılabilirdi gibi halk tarafından gönüllü olarak inşâ edilenleri de mevcuttu. Halk tarafından inşâ edilen mekteplerin ihtiyaçları ve öğretmenin maaşı buldukları mahalle eşrafı tarafından karşılanırdı. Mektepler tek dershaneden ibaret olup bazen yanında öğretmen ve

²¹ Akyüz, a.g.e., s. 124.

²² Ziya Kazıcı, *Osmanlı'da Eğitim Öğretim*, Kayihan yay., İstanbul 2014, s. 77.

²³ Kerim Sarıçelik, *Konya'da Modern Eğitim Kurumları (1869 1919)*, Çizgi Kitabevi, Konya 2010, s. 5.

²⁴ Osman Nuri Ergin, *Türkiye Maârif Tarihi I-II*, İstanbul 1977, Eser Matbaası, C.I, s. 82.

kalfasına ait bir oda bulunurdu. Genellikle mektep binalarının bir tarafı sokağa, diğer tarafı ise bahçeye bakardı. Mektep öğrencileri içeriye girmeden ayakkabılarını çıkarırlardı²⁵. Mektebin hasır, kilim ya da minderleri üzerine diz çökerek oturan öğrenciler, önlerindeki rahleler üzerinde kitap okurlardı. Her öğrenci sırası gelince hocanın önüne giderek dersini okur ve yerine dönerdi²⁶. Buradan öğretmenin öğrencileriyle bireysel olarak ilgilenbildiği sonucunu çıkarabiliriz.

Osmanlı tebaasını kapsayan sivil eğitim, devletin üstlendiği bir alan olmadığından merkezi bir eğitim sisteminin varlığından söz edilemez. Bu bağlamda mekteplerin devletçe denetimi de söz konusu değildi²⁷. Öte yandan mekteplerde belirli bir kayıt zamanı ve okula başlama yaşı ile ilgili ortak bir kural olmadığından, çeşitli yaşlarda ve çeşitli zamanlarda okula başlayan öğrenciler, tek bir dersane içinde öğrenim görüyorlardı. Geleneksel Osmanlı eğitiminde temel eğitim-öğretim zorunlu değildi. Sıbyân mekteplerinin öğrenim süresi 3-4 yıl idi²⁸.

Mektebe kayıt için belirli bir zaman dilimi olmamasından dolayı, çocuklar yılın herhangi bir vaktinde öğrenime başlayabilirlerdi. Çocukların mektebe başlaması “âmin alayı” olarak nitelenen bir merasimle gerçekleşirdi. Bu merasimin başlangıcı “bed-i besmele” olarak adlandırılırdı. Bu merasim, bir dizi etkinliğin ardından âmin alayı eşliğinde çocuğun mektebe getirilmesiyle devam ederdi. Mektebe getirilen çocuk, hocasından ilk dersi aldıktan sonra hocasının ve davetlilerin ellerini öperdi. Hocanın duası ile merasim son bulurdu²⁹. Bu merasimin okula yeni başlayacak çocukları okuma konusunda şevklendirdiği düşünülebilir.

Sıbyân mekteplerinde dersler, sabahın erken saatlerinde başlayıp ikindiye kadar devam ederdi. Öğle vaktinde yemek için izin verilirdi. Bu iznin günümüzdeki gibi teneffüs anlamında olduğu düşünülmemelidir. Sıbyân mekteplerinde eğitim Perşembe günü öğleye kadar sürer, ertesi gün Cuma tatili olduğu için “azad edilme” olarak ifade edilen izin tanınırdı³⁰.

²⁵ Sarıçelik, *a.g.e.*, s. 5-6.

²⁶ Akyüz, *a.g.e.*, s. 74.

²⁷ Selçuk Akşin Somel, *Osmanlı'da Eğitimin Modernleşmesi (1839-1908)*, İstanbul 2010, İletişim yay., s. 39.

²⁸ Akyüz, *a.g.e.*, s. 73.

²⁹ Kazıcı, *a.g.e.*, s. 86.

³⁰ Kazıcı, *a.g.e.*, s. 92-93.

Sıbyân mekteplerinin tek temel dersi, Kur'ân'ın anlamı açıklanmadan, sadece okunuşunun öğretilmesidir. İbn Haldun bu durumu çocukların boyun eğre ve etkilenebilir çağlarında, kalplerinde Kur'ân sevgisi yerleşmesi için düşünölmüştür” şeklinde değerlendirmiştir³¹. Bu okullarda temel amaç; okuma-yazma öğretmek değil, Kur'ân okumasını öğretmektir. Geleneksel Osmanlı eğitim sisteminde ezbere dayalı bir eğitim söz konusuydu. Nitekim bilgiyi uygulama, günlük hayatta tatbik etme gibi kazanımlar amaçlanmamaktaydı. Yalnızca temel dinî bilgilerin kazandırılması ve “kara cümle” denilen basit dört işlemin öğretilmesi amaçlanmaktaydı³².

Osmanlı Devleti'nde sıbyân mektepleri; kız ve erkek çocukların birlikte eğitim-öğretim gördüğü kurumlardı. Bununla birlikte, sadece erkek veya kız çocuklarına ait sıbyân mektepleri de vardı. Bu mekteplerin hocalarına "muallim". yardımcılarında "kalfa" (halife) denilmekteydi. Muallimler genellikle medrese mezunu olup cami ve mescitlerde imam-hatiplik veya müezzinlik yapan kimselerdi. Kız çocuklarına mahsus mekteplerin hocaları ise genellikle Kur'ân bilen, Sübha-i Sıbyân ve Tuhfe-i Vehbî gibi risâleleri okumuş yaşlı kadınlardı³³.

Bir temel eğitim kurumu olarak sıbyân mektepleri, Osmanlı ülkesinin genelinde büyük ölçüde yaygın olsa da mekteplerdeki koşulların eşit ve dengeli olduğundan söz etmek mümkün değildir. Bu durum, eğitimin niteliğinde de belli bir standardın oluşmasına engel teşkil eder. Nitekim sıbyân mekteplerinde görev yapan muallimler, çoğu zaman okuma-yazma bilmeyen yalnızca Kur'ân ve ilmihal okuyabilen müezzinler, imamlar ve yaşlılardı. Medrese öğrenimi görmüş muallimlerin sayısı azdı³⁴.

Ülkedeki sıbyân mekteplerinin tamamını kapsayan ortak bir ders programı bulunmadığından her mektep ait olduğu vakıf veya muallim tarafından hazırlanan programlar doğrultusunda eğitim-öğretim icra etmekteydi. Temel eğitimdeki bu tekdüze eğitim anlayışı artık çağın gereklerine cevap veremiyordu. XIX. yüzyıla gelindiğinde, geleneksel eğitim kurumlarında uygulanan geleneksel yöntemler gelişmenin önünde bir engel olarak görölmeye başlandı. Bu durum sıbyân mekteplerinin ıslahını zaruri kılıyordu.

³¹ Akyüz, *a.g.e.*, s. 72-73.

³² Sarıçelik, *a.g.e.*, s. 7.

³³ Cahit Baltacı, “Osmanlı'larda Mektep”, *DİA*, C.XXIX, s. 6.

³⁴ Necdet Sakaoğlu, *Osmanlı'dan Günümüze Eğitim Tarihi*, İstanbul Bilgi Üniversitesi yay., İstanbul 2003, s. 13.

Temel eğitim alanındaki ilk ıslah hareketi, 1824 yılında II. Mahmud tarafından ilan edilen bir ferman ile başlatıldı³⁵. Ferman, okuma-yazma mecburiyeti getiren ilk belge niteliğindedir. Ancak yalnızca İstanbul için ilköğretimi zorunlu kılıyordu.³⁶ 1824 tarihli ferman, ilköğretim mecburiyetinin teşkiline ilişkin ilk adım olarak kabul edilebilir. Ancak bu adım da sonuçsuz kaldı³⁷.

Sıbyân mekteplerinin ıslahı Tanzimat Dönemi'nin de çözüm maddelerindendi. Bu konudaki ilk adım Abdülmecit tarafından 1847'de gerçekleştirildi. Öyle ki, 1847 tarihli "Etfâlin Talim ve Tedris ve Terbiyelerini Ne Vechile İcrâ Eylemeleri Lâzım Geleceğine Dâir Sıbyân Mekâtibi Hâceleri Efendilere İta Olunacak Talimât" adlı talimatname, sıbyân mekteplerinde bir eğitim-öğretim programı oluşturma çabalarına dair ilk belge olarak nitelendirilebilir. Ancak bu talimatname, büyük bir bütçeyi gerektirmesi ve talimatı uygulayacak bir eğitim sisteminin kurulmamış olması gibi sebeplerden dolayı uygulanamadı. 1857'de Maârif Nezâreti'nin kurulmasıyla sıbyân mekteplerinde yeni bir düzenlemeye gidildi. Bu düzenleme, 1863 tarihinde çıkan bir iradeyle kesinlik kazandı. Sıbyân mektepleri için öngörülen yeni usul ilk olarak İstanbul'da bazı numune okullarda uygulamaya kondu. Bu okullar, rüşdiyelere çok sayıda öğrenci yetiştirmişti³⁸.

Eğitimdeki ıslahat çabaları 1869 yılına gelindiğinde farklı bir boyut kazandı. Bu bağlamda, 1869 tarihli Maârif-i Umûmiye Nizamnâmesi Osmanlı eğitim sisteminde bir milat olarak tarif edilebilir. Zira, Nizamnâmeye kadar sivil eğitim devletin üstlendiği bir alan değildi. Nizamnâme ile eğitim kurumsal bir hüviyet kazanıyordu. Öyle ki, başkentteki okullar ve taşrada açılması düşünülen okullar Nizamnâme çatısı altında birtakım düzenlemelere tabi tutuldu. Nizamnâme, yüksek ilimlerin bekâsı için temel eğitimin önemine vurgu yaparak sağlam bir ilkokul sisteminin gerekliliğini ortaya koydu. Hakikaten sıbyân mektepleri, eğitim sistemi içerisinde temel eğitimi teşkil etmesi bakımından önemli bir unsurdur. Bu bağlamda, sıbyân mekteplerinin nicel ve nitel yetersizlikleri eğitim sistemi için ciddiyet arz eder. İşte bu yetersizleri gidermek sıbyân mekteplerinin eğitim anlayışını değiştirmekle mümkün olabilirdi³⁹.

³⁵İlhan Tekeli, Selim İlkin, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Eğitim ve Bilgi Üretim Sisteminin Oluşumu ve Dönüşümü*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1993, s. 62.

³⁶Akyüz, *a.g.e.*, s. 131-132.

³⁷İlhan Tekeli, Selim İlkin, *a.g.e.*, s. 62.

³⁸Sarıçelik, *a.g.e.*, s. 12-13.

³⁹Somel, *a.g.e.*, s. 118-119-120.

Maârif-i Umûmiye Nizamnâmesi, Osmanlı ülkesindeki sıbyân mekteplerinin sayısının İstanbul ve taşrada 35-40 bine çıkartılmasını ve masraflarının tamamen halka bırakılmasını öngörüyordu⁴⁰.

“Nizamnâme’nin sıbyân mektepleri ile ilgili maddeleri şunlardır⁴¹:

- Her mahalle ve köyde birer sıbyân mektebi bulunacak.
- Sıbyân mekteplerinin inşâ, tamir ve öğretmen maaşı gibi masrafları ait olduğu mahalle ve köy halkı tarafından karşılanacak.
- Sıbyân mektepleri için gerekli olan öğretmenler Nizamnâme kıstaslarına uygun olarak seçilerek tayin edilecek.
- Sıbyân mekteplerinin öğretim süresi 4 yıl olacak.
- Sıbyân mekteplerinde okutulacak dersler; “Usul-i Cedîde Vechile Elifbâ, Kur’ân-ı Kerîm, Tecvî, Ahlâka müte‘allik resâil İlm-i Hâl, Yazı Talimi, Muhtasar Fenn-i Hesâb, Muhtasar Tarih-i Osmanî, Muhtasar Coğrafya, Malumât-ı Nâfi‘ayı Câmi‘ Risâle”dir. Gayr-i müslimlere ait sıbyân mekteplerinde kendi dinlerine ait dersler ve diğer dersler de kendi lisanlarıyla okutulacaktır.
- Sıbyân mekteplerinde kız çocukları için devam mecburiyeti; 6 -10, erkek çocuklar için ise; 7-11 yaş aralığını öngörür.
- Bir mahalle veya köyde sıbyân mektebi çağındaki bütün kız ve erkek çocuklarının ve velilerinin isimleri yazılı olarak ihtiyar meclisince mektep hocasına verilecek.
- Bir önceki maddede ifade edildiği üzere ismi yazılı olan çocuklardan mektebe gelmeyenler olur ise mahalle muhtarı aracılığıyla çocuğun ailesine okula devam etmesi için ihtarda bulunulacak.
- İhtarda bulunulduğu halde çocuğunu mektebe göndermeyen aileler için para cezası uygulanacaktır.
- Sıbyân mektepleri için belirtilen tahsil süresini tamamlayan öğrenciler şehâdetnâme alarak rüşdiye mektebine devam edebileceklerdir.
- Bir mahalle ve köyde iki sıbyân mektebi bulunuyorsa biri kız diğeri erkek öğrencilere ayrılacaktır.”

⁴⁰ Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, *Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı Eğitiminde Modernleşme*, İstanbul 2014, s. 101.

⁴¹ Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, *Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı Eğitiminde Modernleşme*, İstanbul 2014, s. 103-104-105.

Nizamnâme'den anlaşıldığı üzere, sıbyân mekteplerinin malî yönü devletçe ihmal edilerek, çocuklarını okutma bilincine sahip olmayan ailelerin uhdesine terk edilmiştir. Bu durum sıbyân mekteplerinin yaygınlaştırılması hedefine engel teşkil etti. Öyle ki, Nizamnâme fikirden öteye gidemeyerek uygulamada başarılı olamadı⁴².

Maârif-i Umûmiye Nizamnâmesi'nden sonra temel eğitimde ıslahat çabaları daha kapsamlı bir halde devam etti. Bir taraftan sıbyân mekteplerinde yeni yöntemleri uygular hale getirmeye çalışılırken diğer taraftan da yeni usulleri tatbik edecek yeni temel eğitim kurumları teşkil edildi. Numune mektepleri olarak adlandırılan bu yeni okullar daha sonra açılacak ibtidâî mekteplerin ilk halleri idi⁴³.

2.2. Medreseler

Geleneksel sivil eğitim kurumlarının yüksek öğretim kademesini medreseler teşkil etmekteydi. Medrese kelime olarak; okuma, öğrenme ve araştırma anlamlarına gelen Arapça “darasa” fiilinden türemiştir⁴⁴.

Bir İslâm eğitim kurumu olarak medrese; yalnızca Müslüman Osmanlı tebaaya hizmet eden, bugünkü manada üniversiteye denk bir okuldu⁴⁵. Osmanlı Devleti, Selçuklular'dan devraldığı medrese geleneğini devam ettirdi. Nitekim fethedilen yerlerde ilk olarak medrese kurulmasına önem verildi. Öyle ki, ilk medrese İznik'in fethini takiben, Orhan Gazi tarafından bir manastırın medreseye çevrilmesiyle İznik'te açıldı⁴⁶. Bununla birlikte Bursa ve Edirne'nin fethinin ardından bu şehirlerde de medreseler inşâ edildi. Öte yandan diğer Osmanlı şehirlerinde de medreseler yaygınlaştırılmaya devam edildi⁴⁷.

İstanbul'un fethi medreseler için yeni bir çağır anlamına geliyordu. Zira, bu dönemde Osmanlı ilim hayatı ve medrese teşkilatı için önemli adımlar atıldı. 1470 yılında Fatih Külliyesi bünyesinde Sahn-ı Semân ve Tetimme medreseleri kuruldu⁴⁸. İlk olarak Sahn Medreseleri olarak adlandırılrsa da sekiz medreseden müteşekkil olduğundan Arapça sekiz manasına gelen semân tabiri ile Sahn-ı Semân Medreseleri

⁴² Bayram Kodaman, *Abdülhamid Devri Eğitim Sistemi*, Türk Tarih Kurumu Basımevi., Ankara 1991, s. 64.

⁴³ Sarıçelik, *a.g.e.*, s. 20.

⁴⁴ Yaşar Sarıkaya, *Medreseler ve Modernleşme*, İz yay., İstanbul 1997, s. 14.

⁴⁵ Mehmet İpşirli, “Medrese”, *DİA.*, C.XXVIII, s. 327.

⁴⁶ Yusuf Halaçoğlu, *Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1995, s. 129.

⁴⁷ Halaçoğlu, *a.g.e.*, s. 132.

⁴⁸ İpşirli, “Medrese”, C.XXVIII, s. 328.

olarak ifade buldu. Tetimme Medreseleri ise, yüksek tahsil icra etmek üzere Sahn medreselerine dânişmend⁴⁹ yetiştiren medreselerdir⁵⁰.

Sahn-ı Semân ve Tetimme medreseleri kurulduktan sonra ülkedeki medreseleri derecelerine göre sınıflandırarak eğitim hiyerarşisinin oluşturulması ihtiyacı doğdu⁵¹. Bu sınıflandırma ile, ülkenin en yüksek dereceli medresesi Fatih'in kurduğu Sahn-ı Semân Medreseleri oldu. Osmanlı Devleti'nde Sahn-ı Semân Medreseleri kurulana dek bu denli kapsamlı bir külliye söz konusu olmamıştı. Bu külliye bünyesinde; cami, kütüphaneler, dârü'ş-şifâ, hamamlar, imârethâne ve Tetimme Medreseleri'ni bulunduruyordu. Zamanının en gelişmiş kurumuydu⁵². Sahn-ı Semân Medreseleri bu özelliğini Kanuni Sultan Süleyman tarafından, İstanbul'da Süleymâniye Külliyesi'nin kuruluşuna kadar korudu. Süleymâniye Külliyesi'nin kuruluşu ile eğitim yeniden düzenlendi. 1551'de Süleymâniye Külliyesi medrese-i evvel, medrese-i sâni, medrese-i sâlis ve râbi' adıyla dört medrese, bir tıp medresesi, dârü'ş-şifâ ve dârü'l-hadis olarak teşkilatlandı. Süleymâniye Medreseleri, Osmanlı devletinde döneminin en yüksek dereceli medresesi niteliğindeydi⁵³.

XVI. yüzyıl sonları itibarıyla medreseler için yeni bir dönemin başladığını söylemek mümkündür. Ancak bu yeni dönem öncekiler gibi parlak değildi. Zira, medreseler eski niteliğini kaybetmeye ve bozulmaya başladı. Bazı şeyhülislâmların yanlış uygulamaları, ilim adamlarının çocuklarına iltiması, iyi yetişmiş öğrencilerin görevlendirilmemesi gibi menfî tutumlar medreselerinin bozulmasına sebebiyet vermiştir⁵⁴.

Geleneksel eğitim sisteminin önemli bir unsuru olan medreseler, zamanla sistem içinde etkisizleşti. Nitekim Cumhuriyetin ilanını takiben kabul edilen Tevhid-i Tedrisât Kanunu ile sistem dışında bırakıldı.

⁴⁹ Dânişmend: İlim ve irfan sahibi, alim anlamlarına gelen dânişmend kelimesi; medrese geleneğinde nâib olarak adlandırılan muallim veya muallim vekilinin maiyetinde muavinlik vazifesini yürüten ve atama bekleyen öğretim elemanıdır. Bkz., Şemsettin Sami, *Kamus-ı Türki*, Çağrı Yayınları, İstanbul, s. 600.

⁵⁰ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti'nin İlimiye Teşkilatı*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1984, s. 8,9.

⁵¹ Sarıkaya, *a.g.e.*, s. 26-27-28.

⁵² Tekeli, İlkin, *a.g.e.*, s. 15.

⁵³ İpşirli, "Medrese", C.XXVIII, s. 328.

⁵⁴ Halaçoğlu, *a.g.e.*, s. 143.

3. OSMANLI DEVLETİ'NDE MODERNLEŞME DÖNEMİ EĞİTİM KURUMLARI

3.1.Modern Temel Eğitim Kurumları: İbtidâî Mektepleri

Osmanlı eğitim sisteminde sıbyân mektebi tabiri, resmi olarak “ibtidâî” mekteplerin açılışına kadar devam etti. Bundan sonra, ilkokul düzeyindeki mektepler için, sıbyân mektebi tabiri yerini “mekâtib-i ibtidâîye” yani “ibtidâî mektepleri” tabirine bırakmıştır⁵⁵.

Sıbyân mektepleri için girişilen ıslah hareketlerinden netice alınamaması üzerine Tanzimatçılar, sıbyân mekteplerini ıslah etmenin kolay olmadığını anlayarak bu kurumların yerine “usûl-ı cedîd” uygulayan yeni okulların açılmasını kararlaştırdı⁵⁶. Modern temel eğitim sisteminin yeni kurumları ibtidâî adıyla yeni usulde öğretim yapan okullar olarak açılacaktı. Bu doğrultuda ilk ciddi girişim 1870 yılında başlar. Bu girişim yalnızca İstanbul’u değil diğer vilâyetleri de kapsıyordu. Yeni usullere göre hazırlanan eğitim programının tatbiki için, ilk ibtidâî okulu 1872 yılında İstanbul’da Nur-ı Osmaniye Camii içinde açıldı⁵⁷.

Numune mektepleri olarak adlandırılan bu ilk ibtidâîlerin ilk ders programı, Selim Sabit Efendi tarafından hazırlanan Rehnümâ-yı Muallimîn-i Sıbyân’da belirlenen esaslar idi. Bu talimat; ibtidâîlerin dört sınıf olduğunu ifade eder. Buna göre ibtidâî mekteplerde okutulması planlanan dersler şunlardır⁵⁸:

- 1. Sınıf: Elifbâ, Kur’ân, Ahlâk, Hesâb-ı Zihni, Yazı
- 2. Sınıf: Kur’ân, İlm-i Hâl, Malûmât-ı İbtidâîye, Tadâd ve Terkîm, Hatt-ı Sülûs
- 3. Sınıf: Kur’ân, Tecvîd, Tarih-i Enbiyâ, Âmâl-i Erbaa, Hatt-ı Nesih
- 4. Sınıf: Kur’ân, Coğrafya, Tarih-i Osmânî, Sarf-ı Türkî ve Hatt-ı Rik’a

İbtidâîlerin eğitimde usûl-i cedîd esaslarını uygulaması, bu yönetime hakim öğretmen ihtiyacını doğurdu. Zira, medrese mezunu öğretmenlerin modern eğitim veren ibtidâîlerde istihdam edilmesi çelişkili bir durumdu. İbtidâî mekteplerinde öğretmenlik yapan medrese üyeleri, zamanla sistemden dışlanarak yerlerini devletin açtığı öğretmen

⁵⁵ Kazıcı, *a.g.e.*, s. 94.

⁵⁶ Sarıçelik, *a.g.e.*, s. 21.

⁵⁷ Kodaman, *a.g.e.*, s. 64-65.

⁵⁸ Sarıçelik, *a.g.e.*, s. 21-22.

okullarında yetişen, yeni yöntemi bilen öğretmenlere bırakmışlardı⁵⁹. Bu bağlamda öğretmen yetiştirmek amacıyla açılan Dârü'l-muallimîn-i Sıbyân açıldı. Dârü'l-muallimîn-i Sıbyân'ın öğrencileri, Nur-ı Osmaniye Camii içindeki numune mektebini eğitimde yeni usulü uygulamak için bir staj yeri olarak kullanmışlardır. Nihayetinde başarı sağlanmış ve yeni usul tatbik eden ibtidâî mektepleri İstanbul ve taşrada yaygınlaştırılmaya başlanmıştır⁶⁰.

3.2.Modernleşme Dönemi Ortaöğretim Kurumları

3.2.1. Rüşdiye Mektepleri

Osmanlı Devleti'nde XIX. yüzyılda başlayan köklü değişiklik ve düzenlemelerle, modern bir merkezi devlet inşâsı amaçlanıyordu. Bu bağlamda, yönetimin modernizasyonu iyi eğitilmiş memurlardan oluşan bir bürokrasinin varlığıyla mümkün olabilirdi. Öyle ki yeni yapılanmanın yeniliğe muhalif olan medreselilerden oluşması düşünülemezdi. Nitekim, memur yetiştirmek için yeni okullar açılması gerekiyordu.

Modern devlet idealinin gerçekleşebilmesi; sanayinin gelişmesi ve buna bağlı olarak da bilime önem verilmesinden geçiyordu. Ancak geleneksel temel eğitim kurumu olan sıbyân mektepleri salt dinî eğitim veriyordu. Bu durum bilimin gelişmesi için engel teşkil ettiğinden, sıbyân mekteplerinin üstünde dünyevî bilimlerin öğretimine de yer veren yeni okullar açılması tasarlanıyordu⁶¹. Öte yandan yenilik taraftarlarınca, Osmanlı ülkesinde artık eğitimin dinî karakterinin değişmesi isteniyordu.

Klasik dönemde vakıfların dolayısıyla da cemaatlerin insiyatifinde olan mektepler XIX. yüzyılda devlet denetimine girmeye başladı. Devlet, eğitimi himayesi altına alarak bir reform hareketi başlattı. Buna göre, ilk kademeli okulların üstünde orta öğretime geçiş rüşdiyelerin açılışı ile gerçekleşecekti⁶². İşte bu noktada eğitimin modernleşmesi doğrultusunda Osmanlı devlet adamları “rüşdiye” olarak adlandırılacak okulları açma yoluna gitmişlerdir. Nitekim, 1838'de sıbyân sınıflarını da kapsayan rüşdiyelerin açılması kararı çıktı. Meclis-i Vâlâ, rüşdiyelere ilişkin bir program düzenledi. Bu programda, ilk ve orta kademeler “Birinci Sınıf” ve “İkinci Sınıf” olarak adlandırılıyordu. II. Mahmud, bu adlandırma yerine “ibtidâî” ve “rüşdi” olarak

⁵⁹ Mehmet Ö. Alkan, “İmparatorluk'tan Cumhuriyet'e Modernleşme ve Ulusçuluk Sürecinde Eğitim”, *Osmanlı Geçmişi ve Bugünün Türkiye'si*, (Der. Kemal H. Karpat), İstanbul 2004., s. 114.

⁶⁰Sarıçelik, *a.g.e.*, s. 23.

⁶¹Sarıçelik, *a.g.e.*, s. 117.

⁶²İlber Ortaylı, *Son İmparatorluk Osmanlı*, Timaş yay., İstanbul 2016, s. 146.

ifadelendirmiştir. Söz konusu program, elifbâ ile Kur'ân cüzleri okutulmasını, namaz surelerinin ezberletilmesini, 8-9 yaşlarında namaza başlatılmasını ve hafızlığa teşviki öngörüyor; 13 yaşına kadar ise yazı, Türkçe risâleler, dinî bilgiler öğretilmesini içeriyordu⁶³. Bu düzeye ulaşan çocukların sonraki aşamada ulûm-ı edebiye yani rüşdiye sınıflarına geçebilecekleri ifade ediliyordu⁶⁴.

1838 yılında rüşdiye mektepleri için idari bir teşkilatlanmaya gidilerek, “Mekâtib-i Rüşdiye Nezâreti” oluşturularak, İmamzâde Esad Efendi nazır olarak atandı. İlk olarak Sultanahmed Camii Sultan Mahfilî'nde “Mekteb-i Maârif-i Adliye” adında bir okul açıldı. “Mekteb-i Maârif-i Adliye” rüşdiye mektepleri için bir numune niteliğindedir. İkinci rüşdiye ise, Süleymaniye Camii Külliyesi'nde “Mekteb-i Ulûm-ı Edebiye” adıyla açıldı. İlk rüşdiyeler ile devlet memuru yetiştirmek ve devlet dairelerinde çalışan memurların geliştirilmeleri amaçlandı⁶⁵.

II. Mahmud, ilköğretimin zorunlu kılınmasını ve açılan rüşdiyelerde ilk önce kamu görevi alacakların eğitilmesini öngörüyordu⁶⁶. Öte yandan, rüşdiyeler yalnızca kamu görevlisi yetiştirmek amacıyla oluşturulmuş kurumlar olmayıp, yaygın birer eğitim kurumlarıdır. Öyle ki, 1845 yılında Meclis-i Muvakkat'ın rüşdiyeleri sıbyân mekteplerinin üzerinde Dârü'l-fünûn'a öğrenci yetiştiren kurumlar olarak değerlendirmesi bu durumu kanıtlar niteliktedir⁶⁷.

Rüşdiye mektepleri ile ilgili birtakım adımlar atılsa da istenilen amaçlara ulaşamaması üzerine Mekâtib-i Rüşdiye Nezâreti kaldırılmış, yerine Mekâtib-i Umûmiye Nezâreti kurulmuş ve bu kurum sıbyân mekteplerinin de idaresini bünyesinde toplamıştır. Mekâtib-i Umûmiye Nezâreti; mevcut okulların vakıf gelirleri ve buldukları yere göre sıbyân ve rüşdiyelerin belirlenmesi, öğrenci kabul ve kayıt işlemi, öğrenim süreleri ve müfredatlarının belirlenmesi gibi hususlarla ilgili birtakım düzenlemelerde bulundu. Bu düzenlemelere göre, rüşdiyelere 10 yaşın üzerindeki çocukların devam edeceği öngörülüyordu. Öğretim süreleri 2 yıl olarak belirlenen rüşdiyelerde, sıbyân mekteplerinin seviyesinin üstünde planlanmaları dolayısıyla Akaid'den Birgivi Risâlesi, Sarf ve Nahiv derslerinin okutulması kararlaştırıldı. 1847 itibarıyla beş rüşdiye mektebi açıldı. Bu dönemde, sıbyân mekteplerinin son senelerinde

⁶³ Necdet Sakaoglu, *a.g.e.*, s. 59.

⁶⁴ Sakaoglu, *a.g.e.*, s. 62.

⁶⁵ Sarıçelik, *a.g.e.*, s. 117-118.

⁶⁶ Sakaoglu, *a.g.e.*, s. 63.

⁶⁷ Sarıçelik, *a.g.e.*, s. 118.

okutulacak derslerin rüşdiyelerin ilk senesine eklenmesi, Dârü'l-fünûn'a hazırlık olarak bir de son sınıf eklenmesiyle rüşdiyelerin eğitim süreleri iki yıl iken dört yıla çıkarılmış oldu. Rüşdiyelerin ders programlarında da bazı düzenlemeler yapılarak; Farsça, Hesab ve Coğrafya dersleri, ders programlarına eklenmiştir⁶⁸.

1848'de açılan Dârü'l-muallimîn-i Rüşdi ilk mezunlarını verip öğretmen yetiştirmeye başlamış ve buna bağlı olarak rüşdiyeler ülke genelinde yaygınlaşmaya başlamış ve vilâyetlerde 25 rüşdiye açılmıştır⁶⁹.

Bir orta öğretim kurumu olarak rüşdiyelerin; kız-erkek öğrencilerin karışık eğitim göremeyeceği yerler olarak görülmesi sebebiyle kız rüşdiyelerinin açılması gündeme geldi⁷⁰. Nihayetinde 1859 yılında kız çocukları için Cevri Kalfa İnâs Rüşdiyesi açıldı. İlk kız rüşdiyesi hüviyetindeki bu okul, Sultanahmet Kız Rüşdiyesi olarak da adlandırılıyordu. Kız rüşdiyeleri vilâyetlerde, 1870 yılından sonra açılmaya başlandı. 1870'lerden itibaren taşrada önemli merkezlere yayıldı. Ancak taşrada, kadın öğretmen bulunmasındaki güçlük dolayısıyla bu okulların bazıları kapatılmaya maruz kalmıştır⁷¹.

1869 tarihli Maârif-i Umûmiye Nizamnâmesi, rüşdiyelerle ilgili birtakım düzenlemeler getiriyordu. Nizamnâme; "rüşdiyeler 500 evi aşan kasabalarda kurulacak, okulların masrafları ve öğretmenlerin maaşları illerin maârif idaresi sandığından karşılanacak, öğretim süresi 4 yıl olacak, sıbyân mekteplerini bitirip şehâdetnâme alan öğrenciler sınavsız kabul edilecek" gibi hükümler içermekteydi⁷². Nizamnâme'ye göre rüşdiyelerde, eğitim-öğretim kadrosu öğrenci sayısına göre belirlenecekti. Her rüşdiyeye muallim-i evvel ve muallim-i sâni tayin edilecek, birer mubassır ve bevvâb bulunacaktı. Genel tatilin, ağustos başında başlaması ve süresinin 3 hafta olması belirlendi. Dinî bayram tatilleri de Nizamnâmede tespit edilen bir diğer husus idi. Buna göre, bayram tatilinin ramazan ayının üçüncü haftasından şevvâl ayının ilk haftasına kadar 15 gün, kurban bayramı için ise bir hafta olarak tespit edildi. Öte yandan gayr-i müslîm mektepleri için de dinî bayram tatili kararlaştırıldı. Hafta tatili ise Cuma günü

⁶⁸Sarıçelik, *a.g.e.*, s. 118-119.

⁶⁹Akyüz, *a.g.e.*, s. 143.

⁷⁰Ortaylı, *a.g.e.*, s. 146.

⁷¹Akyüz, *a.g.e.*, s. 143.

⁷²Akyüz, *a.g.e.*, s. 144.

olarak belirlendi. Ayrıca padişahın cülus günleri de tüm rüşdiye mekteplerinde tatil edilmekteydi⁷³.

Nizamnâme'ye göre erkek rüşdiyelerinin programı;

Mebâdi-i Ulûm-ı Dinîye, Lisân-ı Osmânî Kavâidi, İmlâ ve İnşâ, Tertîb-i Cedîde Üzere Kavâid-i Arabiye ve Fârisîye, Tersîm-i Hutut, Mebâdi-i Hendese, Defter Tutmak Usulü, Tarih-i Umûmî, Tarih-i Osmânî, Coğrafya, Jimnastik, Mektebin bulunduğu yerde en çok kullanılan dil, ticaret merkezlerinde zeki öğrencilerden isteklilere 4. yılda Fransızca⁷⁴.

Kız rüşdiyelerinin programı;

Mebâdi-i Ulûm-ı Dinîye, Lisân-ı Osmânî Kavâidi, Mebâdi-i Kavâid-i Arabiye ve Fârisîye, İmlâ ve İnşâ, Müntehabât-ı Edebiye, Tedbir-i Menzil, Muhtasar Tarih ve Coğrafya, Hesâb ve Defter Tutmak Usulü, Nakşa yardımcı olacak derecede Resim, Ameliyât-ı Hiyatiye, mecburi olmamak kaydıyla Musiki⁷⁵.

1869 tarihli Nizamnâme'nin ilgili hükümleri şöyledir:

- İlköğretim zorunludur. Bu aşama okulları, sıbyân (anaokulu ve temel eğitim birinci kademe) mahalle ve köy okullarıdır.
- Rüşdiyeler (ikinci kademe) en az 500 haneli kasabalarda açılır.
- İstanbul'da ayrıca bir Dârü'l-muallimîn (erkek öğretmen) Dârü'l-muallimât (kız öğretmen) okulu bulunacaktır.
- Öğretim yöntemleri ve teknikleri geliştirilecek, öğretmenlerin bilgi ve görgüleri artırılacaktır.
- Maârif merkez örgütü düzenlenecek, illere şubeleri açılacaktır.
- Öğrencilerin okulu ve öğretmeni sevmeleri önlemleri alınacaktır.
- Okul giderleri için halktan yardım toplanacaktır⁷⁶.

22 Eylül 1870 yılında rüşdiyelerin yönetimi ile ilgili hükümler içeren "Umûm-ı Mekâtib-i Rüşdiye'nin Nizamnâme-i Dâhilisi" adlı 74 maddelik bir Nizamnâme kabul edildi. Buna göre rüşdiye mekteplerinin yönetimi muallim-i evvel olarak atanan

⁷³Sarıçelik, *a.g.e.*, s. 120.

⁷⁴Akyüz, *a.g.e.*, s. 144.

⁷⁵Akyüz, *a.g.e.*, s. 144.

⁷⁶Sakaoğlu, *a.g.e.*, s. 90.

öğretmene bırakılacaktı. Buna ek olarak, öğrencilerin ve personelin devam şartlarını, masrafların hangi kaynaktan karşılanacağını, disiplin kuralları ve ceza sınırlarını tespit edecek idi. Maârif-i Umûmiye Nizamnâmesi'nin hükümlerine bağlı olarak rüşdiyelerin ülke genelinde yaygınlaşması II. Abdülhamid Dönemi'nde de devam etti. Bu dönemde rüşdiye mekteplerinde yönetim ve öğretim hususunda bazı düzenlemelere gidildi. 1890 yılında vilâyet merkezlerinde bulunan rüşdiye mekteplerinin birçoğu idadî mektepleriyle birleştirilerek öğretim süreleri yedi yıl oldu⁷⁷.

Rüşdiyelerin orta öğretimin niteliğini artırma ve yüksek öğretime öğrenci yetiştirme hedefleri yadsınamaz. Ancak bu okulların nihâî hedefi, devlet dairelerine memur yetiştirmek idi. II. Abdülhamid Dönemi'nde yaygınlaşan rüşdiyelerle bahsi geçen hedeflere ulaşılmıştı. Zira, kent ve kasaba halkı arasında yüksek öğretime öğrenci, mahallî ve resmî hizmetlere memur yetiştiriliyordu. 1907-1908 öğretim yılına ait bir istatistiğe göre, ülke genelinde 383 erkek rüşdiyesi, 77 kız rüşdiyesi bulunmaktaydı⁷⁸.

XX. yüzyıl rüşdiyeler için yeni bir dönemin başlangıcı oldu. Zira, 1913 yılında ilan edilen Tadrîsât-ı İbtidâiye Kanun-ı Muvakkati'ye göre, rüşdiyeler ilk mekteplerle birleştirilip orta öğretimden alındı⁷⁹. Düzenleme ile rüşdiyeler, ikişer yıl süreli ve birbirinin devamı niteliğinde olup üç devre olarak teşkilatlandırıldı. Temel eğitim “devre-i ibtidâiye, devre-i vasatiye ve devre-i âliye” olarak sınıflandırıldı⁸⁰. Rüşdiyeler, 1913 düzenlemesiyle ortadan kalkmış sayılıyordu. Ancak “Numune Rüşdiyeleri” adıyla bazıları Cumhuriyet yıllarına kadar varlığını sürdürecektir⁸¹.

3.2.2. İdadî Mektepleri

İdadî kelimesi Arapça'da “hazırlamak, geliştirmek” anlamlarına gelmektedir⁸². İdadîler ilk aşamada Harbiye ve Tıbbiye gibi okulların hazırlık sınıfları niteliğindedir⁸³. İdadîler, 1845 yılında ordu merkezlerinde açılmaya başlandı. Bu okullar, 11-14 yaş arası öğrencilerin devam ettikleri okullardır⁸⁴. Osmanlı Devleti'nde eğitimin modernleşmesinin ilk olarak, askerî alanda atılan adımlarla kendini gösterdiğini ifade

⁷⁷Sarıçelik, *a.g.e.*, s. 121.

⁷⁸Sarıçelik, *a.g.e.*, s. 122.

⁷⁹Akyüz, *a.g.e.*, s. 233.

⁸⁰Sarıçelik, *a.g.e.*, s. 124.

⁸¹Akyüz, *a.g.e.*, s. 233.

⁸²Kodaman, *a.g.e.*, s. 114.

⁸³Akyüz, *a.g.e.*, s. 144.

⁸⁴Akyüz, *a.g.e.*, s. 145.

etmiştik. Ancak 1844 yılına kadar Harbiye, Bahriye, Mühendishâne ve Tıbbiye gibi askeri okullara öğrenci yetiştirecek ortaöğretim kurumunun mevcut olmaması askerî alanda amaçlanan gelişmeyi sekteye uğratacak bir eksiklikti. Bu eksikliğin 1845'te mektep kumandanı Emin Paşa'nın teklifi ile askerî okullara alınacak öğrenciler için bir hazırlık okulu açılması kararlaştırılmasıyla giderilmeye çalışıldığını söylemek mümkündür. Aynı yıl içinde Osmanlı eğitim reformunu planlamak üzere kurulan Meclis-i Maârif-i Muvakkat'ın kararına göre askerî okullarda eğitim, meslekî derslere yönelik olacak, derslere hazırlık ve diğer derslerin öğretimi için on iki yerde Mekteb-i Fünûn-i İdadîye adıyla okullar açılacaktı⁸⁵. Bu karar neticesinde İstanbul'da açılan ilk idadî de Mekteb-i Fünûn-ı İdadîye olmuştur. Bu okul, 1872 yılında Kuleli Askeri İdadîsi olarak anılmaya başlandı⁸⁶.

1869 yılına dek idadîler hazırlık sınıfı niteliğindedi. 1869'a gelindiğinde idadî kelimesi Maârif-i Umûmiye Nizamnâmesi ile orta öğretimin bir kademesi olarak yeniden düzenlenmiştir⁸⁷. Maârif-i Umûmiye Nizamnâmesi'nde, sivil yüksek okullara öğrenci yetiştirmek üzere rüşdiyelerin üstünde ve sultânîlerin altında idadî adıyla mekteplerin açılması öngörülmekteydi. İdadîlerin açılması, Tanzimat dönemi eğitiminin temel unsuru olan Osmanlılık ilkesi çerçevesinde müslüman ve gayr-i müslîm çocuklarının aynı çatı altında eğitim almaları bakımından gerekli görülüyordu. Böylece farklı ırk ve dinlere mensup nesiller birbirleriyle kaynaşacak, müşterek bilince sahip vatandaşlar olarak "Osmanlı milleti" ideali gerçekleştirilebilecekti⁸⁸.

1869 Maârif-i Umûmiye Nizamnâmesi'nin idadîler ile ilgili hükümleri şöyledir⁸⁹:

- İdadî okulları, rüşdiyelerden mezun olan müslîm ve gayr-i müslîm çocukların bir arada öğretim yaptıkları yerdir.
- 1000 haneden fazla ve buldukları yerin önemine göre seçilecek her kasabada birer idadî okulu yapılacaktır.
- İdadîlerin yapım masrafları, öğretmen ve hademe maaşları ve diğer giderleri vilâyet maârif idaresi sandığından karşılanacaktır.

⁸⁵ Derya Demirel, *Osmanlı Devleti'nde Sultanîler ve İdadîler*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Samsun, 2007, s. 82.

⁸⁶ Akyüz, *a.g.e.*, s. 145.

⁸⁷ Kodaman, *a.g.e.*, s. 114.

⁸⁸ Cemil Öztürk, "İdadî", *DİA*, C. XXI, İstanbul 1994, s. 465.

⁸⁹ Kodaman, *a.g.e.*, s. 115.

- Her idadînin muavinleriyle beraber altı öğretmeni bulunacaktır.
- Her idadînin yıllık tahsilatı, personel giderleriyle birlikte 80.000 kuruş olacaktır.
- İdadîlerin öğretim süresi üç yıl olup şu dersler okutulacaktır:

Türkçe Kitâbet ve İnşâ, Fransızca, Kavânîn-i Osmânîye, Mantık, İlm-i Servet-i Milel, Coğrafya, Tarih-i Umûmi, İlm-i Mevâlid, Cebir, Hesâb ve Defter Tutma, Hendese ve İm-i Mesâha, Hikmet-i Tabiyye, Kimya ve Resim

1869 tarihli Maârif-i Umûmiye Nizamnâmesi'nde, dört yıllık rüşdiyelerin üstünde, öğretim süresi üç yıl olacak ve sancak merkezlerinde açılacak bir okul tasavvur ediliyordu. Böylece orta öğretimin süresi rüşdiye ile birlikte yedi yıla çıkarılmış oldu⁹⁰. Nizamnâme'de alınan kararlar bir süre fiiliyata geçirilememiş, açılması öngörülen idadîler maddi imkansızlıklar ve öğretmen olmaması gibi sebeplerden dolayı 1873'e kadar açılmamıştır. 1872 yılında Maârif Nâzırı sadrazama idadîlerin derhal açılmasına ilişkin düşüncelerini içeren bir tezkere göndermiş ve tezkereyi şu maddelerle noktalamıştır:

- İstanbul'da Dârü'l-maârif binasının numune idadîye çevrilmesi,
- Gerekirse Fransızca, İngilizce ve Almanca derslerinin okutulması,
- İdadîlerin öğretmen ihtiyacının karşılanabilmesi için Dârü'l-muallimîn'de idadî şubesinin açılması ve mezunlara rüşdiye öğretmenlerinden 200 kuruş fazla maaş verilmesi,
- İdadîlerde öğretim kadrosunun 10 kişilik olması ve gerekirse bir müdürle iki hademe tayin edilmesi⁹¹.

1873 yılında Dârü'l-maârif'in idadîye çevrilmesiyle, ilk mülkî idare açılmış oldu. İlk idadîlerin ders programları ise şöyledir:

Mekâtib-i İdadîye'nin genel dersleri;

Kavâid-i Osmânîye, Arabi, Fârisi, Kırâat ve Kitâbet-i Türkî, Tarih-i Umûmiye-i Osmânî, Mükemmel Hesâb, Cebir-i Ali, Coğrafya-yı Umûmiye-i Osmânî, Jimnastik, Mükemmel Hendese, Müsellesat, Resim ve Tarama, Fransızca, Almanca, İngilizce⁹².

⁹⁰Akyüz, *a.g.e.*, s. 145.

⁹¹Kodaman, *a.g.e.*, s. 116-117.

⁹²Kodaman, *a.g.e.*, s. 117.

II. Abdülhamid döneminde idadîlerin taşrada yaygınlaşmasını sağlamak için vilâyet gelirlerinden bir kısmının aktarıldığı “hisse-i maârif” adıyla bir eğitim fonu oluşturuldu. İdadî bulunan yerlerdeki rüşdiyeler idadîlerle birleştirildi. Bu uygulamaya paralel olarak idadîlerin süreleri yeniden belirlendi ve taşra idadîleri beş ve yedi yıllık olmak üzere ikiye ayrıldı. Bu ayrıma, bazı sancakların yedi yıllık idadî açacak malî imkana sahip bulunmaması sebep olmuştur. 1888’de idadîlerin öğretim süresinin dört yıl olarak belirlenmesi, vilâyet merkezlerinde gündüzlü olarak açılmış idadîlerin köy ve kasaba çocuklarının girebilmesini sağlamak üzere yatılıya çevrilmesi kararlaştırıldı.⁹³

Mahmud Cevad tarafından idadîler ile ilgili bir talimatname hazırlanmış, bu talimatnameye göre; yedi yıllık idadîlerin ilk üç yılı rüşdiye, diğer dört yılı ise idadî derecesinde öngörülmüştür. İbtidâî mezunları birinci sınıfa, rüşdiyelerden veya idadîlerin rüşdiye kısmından mezun olanlar ise dördüncü sınıfa kaydedilecekti. Beş yıllık idadîlerin ilk üç yılı rüşdiye, diğer iki yılı idadî derecesinde idi⁹⁴.

1890 yılı itibariyle 19 yatılı idadî ve 35 nehârî idadî mevcut iken aynı yıllarda İstanbul’da 3 resmi idadî bulunuyordu. II. Abdülhamid dönemi sonunda Osmanlı ülkesinde 93 resmî, 11 hususi, 5 askeri olmak üzere toplam 109 adet idadî mevcut idi⁹⁵.

3.2.3. Sultanî Mektepleri

Sultanî terimi, 1 Eylül 1868’de Galatasaray’da lise düzeyinde kurulan ilk okul olan Mekteb-i Sultanî ile ortaya çıkmış idi⁹⁶. Tanzimat dönemi maârifçileri, 1845 itibariyle rüşdiyeleri yükseköğretime ve Dârü’l-fünûn’a öğrenci yetiştiren bir kurum olarak görüyorlardı. Ancak 1848’den itibaren Dârü’l-maârif, Mahrec-i Aklam ve bazı hazırlık sınıflarını açarak rüşdiye ve yükseköğrenim arasında eğitim verecek bir öğretim kademesinin gerekliliğini ortaya koymuş oluyordular. Öte yandan sultanînin teşekkülü yalnızca söz konusu eksiklikten kaynaklanmamaktaydı. 1856 Islahat Fermanı da eğitim alanında bazı yeniliklerin icrasını gerektiriyordu. Buna göre, Osmanlı tebaasının eğitim hizmetlerinden eşit ölçüde yararlanması öngörülmüyordu⁹⁷. Bir Tanzimat ideali olarak; Müslim ve gayr-i müslim bütün tebaanın ortak amaçları olan yurttaşlar şeklinde Osmanlılık çatısı altında birleştirilme fikri bu dönemin karakteristiği idi. Sultanînin açılışı ile birliğin sağlanmasının ilk adımı, eğitim aracılığıyla gerçekleştirilmiş

⁹³ Öztürk, “İdadî”, C.XXI, s. 465.

⁹⁴ Öztürk, *aynı yer*.

⁹⁵ Kodaman, *a.g.e.*, s. 126-129.

⁹⁶ Sarıçelik, *a.g.e.*, s. 161.

⁹⁷ Kodaman, *a.g.e.*, s. 133-134.

oluyordu⁹⁸. Bu yönüyle Mekteb-i Sultanî tarif edilen Tanzimat idealinin somut bir tezahürüdür. Söz konusu okulda, etnik ve dinî ayırım gözetilmeksizin her yurttaşın aynı ortamda öğrenim görmesi sağlanarak birlik ve bütünlük hissiyatının tesisi amaçlanmış ve böylece Osmanlı bütünlüğünü savunacak aydınların yetiştirilmesi amaçlanmıştır⁹⁹. Öte yandan Mekteb-i Sultanî idealinin yalnızca Osmanlı menşeli olduğu düşünülmemelidir. Bu durum 1856 Islahat Fermanı ile başta Fransa olmak üzere Batılı devletlerin bir reform dayatmasının sonucudur. Bu bağlamda 1867 yılında Fransız Hükümeti'nin Osmanlı Devleti'ne gayr-i müslimlerin devlet kademelerinde istihdamı ile yaygın ve bütünleşmiş bir eğitim sisteminin oluşturulmasını da içeren bir dizi değişiklik teklifinin etkisi de yadsınamaz¹⁰⁰.

Sultanîlerin açılışına temel teşkil edecek ilkeler belirlense de hedeflenen okulun nasıl açılacağı, nasıl bir program takip edeceği konusunda herhangi bir fikir mevcut değildi¹⁰¹. Okulun fizikî ve düşünsel inşasında da sultanîye giden yolun önemli bir unsuru olan Fransa'ya başvurularak Fransız modeli örnek alınacaktır. Bu kararın alınmasında Abdülaziz'in 1867 tarihli Paris ziyareti ve Fransız Eğitim Bakanı Victor Duruy'un Osmanlı eğitimi için öngördüğü proje etkili olmuştur¹⁰². Osmanlı'nın, sultaninin vaad ettiği karma eğitimi; çoklu din mensubiyetlerini tek devlet ve tek mensubiyet anlayışı ile bir ve bütün Osmanlı yurttaşı yaratarak eritme gibi iyimser hedefine karşın Fransa siyasi ve kültürel etkinliğini artırmayı, çeşitli din gruplarına karşı Fransız etkisini empoze etmeyi hedeflemiştir. Öyle ki, okulda öğrenim dili olarak Fransızca'nın tercih edilmesi, öğretmen, idareci, ders kitapları, araç-gereç temini bu hedefin kanıtı niteliğindedir¹⁰³.

Bir Osmanlı-Fransız ürünü olan Galatasaray Sultanîsi rüşdiye ve yükseköğretim arasında dinler arası bir kurum olarak açıldı. Sultanî'nin ilk müdürü Fransız M. de Salve'dır. İdarecilerin ve öğretmenlerin de çoğu Fransız olmakla beraber Türk, İngiliz, İtalyan asıllı öğretmenler de mevcut idi¹⁰⁴. Fransız liselerine benzeyen okulun öğretim

⁹⁸ Alkan, *a.g.m.*, s. 96.

⁹⁹ Sarıçelik, *a.g.e.*, s. 162.

¹⁰⁰ Benjamin C. Fortna, *Mekteb-i Hümayun*, (Çev. Pelin Sıral), İletişim yay., İstanbul 2005, s. 132.

¹⁰¹ Kodaman, *a.g.e.*, s. 134.

¹⁰² Kodaman, *a.g.e.*, s. 134.

¹⁰³ Fortna, *a.g.e.*, s. 133-134-135.

¹⁰⁴ Kodaman, *a.g.e.*, s. 134-135.

süresi rüşdiyeye ek olarak 6 yıldır. “Kısm-i adi” olarak ifade edilen ilk 3 yılında İdadî dersleri, son olarak “Kısm-i ali”de ise müspet ilimler okutulacaktı¹⁰⁵.

Öğretim dili Fransızca olan Sultanî’de okutulan dersler şöyledir: Türkçe, Fransızca ve Fransız Edebiyatı, Grekçe, Ahlâk, Latince, Umûmi Tarih ve Osmanlı Tarihi, Coğrafya, Matematik, Kozmografya, Mekanik, Fizik, Kimya, Ekonomi, Tabiat Tarihi, Hukuk, Umûmi Edebiyat Tarihi ve Güzel Konuşma Sanatı, Resim. Maârif-i Umûmiye Nizamnâmesi’nde Arapça, Farsça da dahil edilmiştir¹⁰⁶.

Okulun açıldığı yıl öğrenci sayısı 341 idi, bu sayı yıl sonunda 530 olmuş ve bir yıl sonra 630’a ulaşmıştır. Sultanînin ilk zamanlarında kaydedilen başarılar, diğer vilâyetlerde de onun modelinde okullar açma fikrini uyandırmıştır¹⁰⁷.

Maârif-i Umûmiye Nizamnâmesi, sultanîlerin vilâyet merkezlerinde açılmasını öngörmekteydi. Fakat sultanîlerin açılması fikri idadîlerin yaygınlaştırılması ile aynı döneme rastladığından bu mümkün olamamış idi. Sultanîler II. Meşrutiyet Dönemi’ne kadar birkaç yerde açılabilmişti. İstanbul’da Cemiyet-i Tedrîsiye-i İslâmiyye öncülüğünde 1873 yılında Dârü’ş-Şafaka¹⁰⁸ adıyla açılan okul, sultanî düzeyinde idi. Buna ek olarak Girit’te bulunan “Mekteb-i Kebir” ve Beyrut’taki “Medrese-i Sultanî” de bu okulun diğer örnekleri idi¹⁰⁹.

II. Abdülhamid Dönemi’ne gelindiğinde ise eğitimde devlet güdümünün yoğunlaştırılmasına binaen 1877’de II. Abdülhamid tarafından Ali Suavi, Mekteb-i Sultanî müdürlüğüne atandı. Ali Suavi’nin Osmanlı okullarında öğretim dili olarak Türkçe’yi ve düşmana karşı mücadelede İslam’ın birleştirici güç olduğunu savunan yönlerinin Mekteb-i Sultanî’nin yapısı ile zıddiyet teşkil ettiğini söylemek mümkündür. Ancak, Ali Suavi görevde olduğu bir yıl zarfında Müslüman öğrenci kayıtlarını artırmış, devlet aleyhtarı eylemde bulunan yabancıları okuldan uzaklaştırmıştır. Okulun ders programında, Fen bilimleri, Biyoloji, İstatistik gibi önceden ihmal edilen derslerin sayısını artırırken, Kelam, Adâb, Fıkıh gibi derslerin Arapça, Osmanlı Türkçesi ve Farsça olarak işlenmesini öngörmüştür. Bu girişimleriyle okula İslâmî bir karakter kazandırmıştır. Bu durum kendisinden sonra da etkisini devam ettirecektir. Nitekim Ali

¹⁰⁵ Akyüz, *a.g.e.*, s. 146.

¹⁰⁶ Kodaman, *a.g.e.*, s. 135-136.

¹⁰⁷ Fortna, *a.g.e.*, s. 136.

¹⁰⁸ Darüşşafaka öksüz, yetim, fakir çocukların öğrenim gördüğü lise düzeyinde bir okuldur. Bkz., Akyüz, *a.g.e.*, s. 146.

¹⁰⁹ Sarıçelik, *a.g.e.*, s. 162.

Suavi ile gerçekleştirilen İslâmi hava Hamidiye Dönemi'nin hakim eğitim siyasetiyle de devam etmiştir¹¹⁰.

1908 yılında Maârif Nâzırı Emrullah Efendi mevcut idadîlerin sultanîye çevrilmesini öngören bir ıslah teklifinde bulundu. Buna göre yeni sultanîlerde görev yapacak öğretmenler sınavla belirlenecekti. Islah çerçevesinde vilâyetlerde bulunan bazı idadîler sultanîye çevrildi. 1910 yılında Sultanîler on iki yerde eğitim öğretime açılmıştı. Lise adı verilen bu okulların öğretim süresi altı yıl idi. Ancak 1913 yılında yapılan değişiklikle on iki yıllık tam devreli sultanîler yaygın bir ortaöğretim kurumu olarak kabul edildi. 1914 yılında ise idadîlerin tamamı sultanîye çevrilmiş ve sultanîler yüksekokullara öğrenci hazırlayan öğretim kurumları haline getirilmiştir¹¹¹.

3.3. Modernleşme Dönemi'nde Askerî Eğitim Kurumları

XVIII. yüzyılda Batı karşısında gerilediğini ilk olarak askerî sahada gören Osmanlı Devleti gerilemenin salt askerî vaziyetten kaynaklandığını düşünmekteydi. Bu nedenle eğitimdeki modernleşme adımları ilk olarak, askerî okulların açılışı ile başladı. Batı karşısında gerilediğini idrak eden Osmanlı Devleti gerilemeye çareyi de Batı'da aradı. Bu bağlamda, Batı modeli ile modern askerî okullar açıldı. 1773 yılında topçu subay Baron De Totte rehberliğinde açılan Mühendishâne-i Bahrî-i Hümayun'dan bahsetmiştik. 1795 yılına gelindiğinde mühendishâne genişletilerek Mühendishâne-i Berr-i Hümayun kuruldu¹¹². 1826 yılında Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması ile medrese zihniyeti en büyük destekçisini kaybetmiş oldu. Böylece modernleşme aleyhtarı faaliyetler önlenerek eğitimde modernleşmenin tesisinin de önü açılmış oldu.¹¹³ Açılan askerî okullar, tıp okulu ihtiyacını doğurdu. Zira, ordunun sağlık ihtiyaçlarını gidermek, savaşta yaralanan askerleri tedavi etmek gibi birtakım gereklilikler neticesinde 1827 yılında Tıphane-i Âmire ve Cerrahhâne-i Mamûre, II. Mahmud tarafından açıldı¹¹⁴.

3.4. Modernleşme Dönemi'nde Meslekî ve Teknik Eğitim Kurumları

XVIII. yüzyılda Batı'da başlayan Sanayi İnkılabı; bilgi ve tekniğe dayalı bir makineleşme ve seri üretim imkanı bahşediyordu. Sanayileşme, el emeğine dayalı üretimin tasfiyesini kaçınılmaz kılıyordu. Sanayileşmenin etkisi üretimde geleneksel

¹¹⁰Fortna, *a.g.e.*, s. 137-138-139-140-141.

¹¹¹Sarıçelik, *a.g.e.*, s. 162-163.

¹¹²Berkes, *a.g.e.*, s. 96-97.

¹¹³Akyüz, *a.g.e.*, s. 124.

¹¹⁴Akyüz, *a.g.e.*, s. 126-127.

usulün hakim olduğu Osmanlı Devleti'ne de sirayet etti. Mevcut geleneksel yapı, bilgi ve teknik karşısında eksik ve yetersizdi. Öyle ki, Osmanlı Devleti bu eksikliğin giderilmesine Batı'da daimi elçilikler kurulmasını çare olarak görüyordu. Osmanlı'nın bu adımı söz konusu eksikliğin, bilim ve tekniğin ithali ile giderilmesinin bir nevi teminatı idi. Bu bağlamda meslekî ve teknik eğitim hizmetlerinin okul çatısı altında yürütülmesi mecburiyeti doğdu. Söz konusu zorunluluğa ilk temas eden II. Mahmud Dönemi'nde Viyana'da daimi elçi olarak bulunan Sadık Rıfat Paşa idi. Rıfat Paşa görevli olduğu ülkedeki izlenimlerine dayanarak genel okullarla birlikte sanayi mekteplerinin de açılması gerekliliğini ifade etmekteydi. Zira, ekonomik kalkınma ve nitelikli eleman yetiştirilmesi meslekî ve teknik eğitim ile mümkün olabilirdi. Nitekim 1839 itibarıyla eğitimdeki modernleşme çabaları ve 1830 itibarıyla öğretim için Batı'ya gönderilen öğrenciler Rıfat Paşa'nın telkinlerinin sonucudur. Ancak II. Mahmud Dönemi'nde birtakım adımlar atılmışsa da meslekî ve teknik eğitimin ilk ürünleri Tanzimat yıllarında görülmüştür¹¹⁵.

1838 yılında Osmanlı ülkesinde zirâî ve sanayi kurumlarından sorumlu olmak üzere Meclis-i Umûr-u Nâfia kuruldu. Meclis-i Umûr-ı Nâfia'nın Lâyihası'nda; eğitim ve ilimler halk için bir nimet olarak değerlendirilerek mevcut olan sanayi ve zanâatın ilmin birer sonucu olduğu, dinî ilimlerin ahreti kurtaracağı ancak insan yaşamı için fennin zaruri olduğu, geleneğe dayalı sanayinin ilerlemeye engel teşkil ettiği ifadeleri ile bir giriş mevcuttur¹¹⁶. Söz konusu layihada; '*Osmanlı Devleti'nde, tarım, ticaret ve sanayinin yeni baştan diriltilmesi konusu meclisce müzakere olunmaktadır. Bu müzakerede her bir şeyin esası, temeli olan ilim zayıf oldukça veya bulunmadıkça ne tarım, ne ticaret ne de sanayi alanında bir ilerleme görülecektir. Bu husus için her şeyden evvel ilim ve maârifin tahsiline önem ve hız verilmesi lazımdır. İlim ve maârifin tahsiline hız verilebilmesi için de mevcut mekteplere bir düzen sağlanması gerekmektedir...*' ifadeleri ile ilim ve fennin dolayısı ile eğitimin önemine vurgu yapılmıştır¹¹⁷.

Tanzimat Dönemi'nde meslekî ve teknik okulun ilk örneği, 1847'de Yeşilköy'de açılan Zirâat Talîmnâmesi'dir. Açılışının ardından dört yıl kadar eğitim öğretim icra

¹¹⁵Yaşar Aslanyürek, *Osmanlı Devleti'nde Meslekî ve Teknik Okullar (1876 – 1908)*, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kahramanmaraş 2015. s. 23.

¹¹⁶ Hasan Ali Koçer, *Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi (1773-1923)*, İstanbul 1974, s. 41.

¹¹⁷ Koçer, *a.g.e.*, s. 41.

eden okulda Ermeni, Amerikan ve Fransız uzmanlar görevlendirilmiş ve Hıristiyan öğrenciler de kabul edilmiştir¹¹⁸.

Tanzimat Dönemi'nde meslekî ve teknik öğretim alanında daha önemli girişimler erkek ve kız teknik öğretim okulları açılmasıyla gerçekleşti. 1848 yılında Zeytinburnu'nda açılan okul, ilk erkek sanayi mektebi idi¹¹⁹. Bu okula bina tahsisi, öğretim kadrosunun teşekkülü, burslu öğrenci kabulü gibi imkanlar sağlanmışsa da bilgisiz öğretmenler ve burs vaadinin gerçekleştirilememesi gibi sebeplerden dolayı okul kapanmıştır¹²⁰.

1857 yılında Fransız Orman Mühendisleri'nin idaresinde bir ormancılık kursu ve ardından Orman Mektebi açılmıştır¹²¹.

Sanayi mektebi amacı çerçevesinde Mithat Paşa'nın Rumeli valiliği döneminde 1863'te Niş'te, 1864'te ise Tuna Vilâyeti'nin merkezi Rusçuk'ta ve Sofya'da ıslahhâneler açıldı¹²². Islahhâneler 1870 yılına kadar; Bosna, İşkodra, Edirne, İzmir, Bursa, Kastamonu, Trabzon, Erzurum ve Diyarbakır şehirlerinde açılmak üzere ülke geneline yayılmıştır¹²³.

1869 tarihli Maârif-i Umûmiye Nizamnâmesi'nde meslekî eğitime kayda değer ölçüde yer verilmemişti. Meslekî ve teknik eğitimi kendi hazırladığı Nizamnâme ile Mithat Paşa ele almıştı¹²⁴. Mithat Paşa Tuna Vilâyeti'ne mahsus olarak ıslahhâneler için hazırladığı Nizamnâme diğer vilâyetler için de geçerli kabul edildi. Nizamnâme'de, ıslahhânelerin öğretim süresi beş yıl olarak kararlaştırıldı. Islahhâneler, öncelikli olarak 13 yaşından küçük, kimsesiz ve öksüz çocukların kabul edildiği yatılı okullardı. Terzilik, kunduracılık, matbaacılık ve dokumacılık gibi branşlar mevcut idi. Islahhâne öğrencileri sabahları iki saat dersin ardından branşları ile alakalı eğitim görüyorlardı. Sanayinin gelişmesine yardımcı olmak, sanayiye ilişkin bilgiler üretmek, ihtiyaç duyulan araç gereçleri üretmek üzere bir sanayi ve sanat okulu kurmak için 1862 yılında İstanbul'da "İslah-ı Sanayi Komisyonu" kuruldu¹²⁵.

¹¹⁸ Akyüz, *a.g.e.*, s. 149.

¹¹⁹ Akyüz, *a.g.e.*, s. 150.

¹²⁰ Sarıçelik, *a.g.e.*, s. 204.

¹²¹ Akyüz, *a.g.e.*, s. 150.

¹²² Akyüz, *a.g.e.*, s. 150.

¹²³ Sarıçelik, *a.g.e.*, s. 205.

¹²⁴ Koçer, *a.g.e.*, s. 211.

¹²⁵ Sarıçelik, *a.g.e.*, s. 205.

1868’de Sultanahmet’te eski Kılıçhane binasında bir Sanayi Mektebi açıldı. Bu okul, 5 sınıflı ve yatılıdır. Okulda, dâhili ve hârici olmak üzere iki şube mevcuttu. Dâhili şubeye öncelikli kabul edilen öğrenciler alınırken harici şube esnaf çıraklarından oluşmaktaydı. Dâhili şubeye 13 yaş üstünde olmayan öksüzler alınırken bu şartlara sahip öğrenciler arasında dinî ve etnik ayırım gözetilmiyordu. İlköğretim üzerinde kurulan beş sınıflık kuramsal dersler sabahları yapılmaktaydı, zanâat dersleri ise kışın beş yazın altı saatten aşağı olmamak suretiyle atölyelerde gerçekleştiriliyordu. Programdaki sanat kolları ise şunlardı; demircilik, dökmeçilik, makineçilik, mimarlık, marangozluk, terzilik, kunduracılık, mücellitlik. Birinci sınıf sonunda yapılan sınavda başarılı olanlar çıraklık, ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıf sonunda kalfalık, beşinci sınıf sonunda diploma alanlara ustalık hakkı tanınıyordu. Öğrencilere sınıflarına göre gündelik verilerek bundan okul, giyecek ve yiyecek, giderleri düşüldükten sonra artan paranın yarısının sermaye olarak sahiplerine verilmek üzere Emniyet Sandığı’na ayrılması kararlaştırılmıştı. Okul zamanla rüşdiye öğrenimine dayanan, mezunları yedi yıllık idadî mezunlarına denk sayılan bir düzeye ulaşmış ve yabancı uzman öğretmenler görevlendirilmeye başlanmıştır¹²⁶.

Meslekî ve teknik eğitimin bu denli teşkilatlanması kız çocuklara mahsus meslekî ve teknik eğitimin teşkilini de gündeme getirdi. Bu bağlamda, ilk kız rüşdiyesi olan Cevri Kalfa İnâs Mektebi’nde “kadınlara mahsus sanayi” okutulması kararlaştırıldı. 1864 yılına gelindiğinde Mithat Paşa tarafından, Rusçuk’ta yetim kızlar için ordunun dikim ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla bir dikim atölyesi niteliğinde ıslahhâne açıldı¹²⁷. Kız çocuklara meslekî ve teknik eğitim kazandırılmasına ehemmiyet veren Mithat Paşa 1865’de Rusçuk’ta Kız Sanayi Mektebi’ni kurdu. İstanbul’da ise daha önce bahsettiğimiz 1868 tarihli Erkek Sanayi Mektebi’ni teşkilini takiben 1869’da Yedikule Kız Sanayi Mektebi’ni teşkil etti¹²⁸. İslah-ı Sanayi Komisyonu’nca hazırlanan Nizamnâme’ye göre 1882 yılına dek Üsküdar, Aksaray ve Cağaloğlu’nda olmak üzere Kız Sanayi Okulları açılmıştır¹²⁹.

Meslekî eğitim veren okulların açılması yahut genel statülü okulların müfredatlarına meslek derslerinin dahil edilmesi gibi adımlar meslekî eğitimin layığıyla icra edildiği anlamına gelmemekteydi. Zira, Osmanlı Devleti’nin içinde bulunduğu

¹²⁶ Akyüz, *a.g.e.*, s. 150-151.

¹²⁷ Akyz, *a.g.e.*, s. 151.

¹²⁸ Alkan, *a.g.e.*, s. 100.

¹²⁹ Koçer, *a.g.e.*, s. 159.

ekonomik vaziyet ve bu okullarda görev yapacak meslekî eğitim almış öğretmenlerin azlığı gibi yetersizlikler meslekî eğitimi sekteye uğratıyordu. Bu durum mevcut kaynakların ekonomik kullanımını kaçınılmaz kıldığından bazı meslek dersleri idadîlerin müfredatlarında yoğunlaştırıldı¹³⁰. Ülkenin en çok ihtiyacı olan sanayi, zirâat ve ticaretin gelişmesi amacıyla özellikle taşrada ihtiyaca göre değişiklikler yapılacağı kararlaştırılarak bütün “mekâtib-i mülkîye idadîlerinde” zirâat ve ticaret derslerinin okutturulması kararlaştırıldı. İdadîler genel niteliğinin yanı sıra sanayi, zirâat ve ticaret şubelerine ayrıldı¹³¹.

4. MEŞRUTİYET DÖNEMİ EĞİTİMİNİN KARAKTERİSTİK ÖZELLİKLERİ

1876 yılı Osmanlı Devleti’nde iç ve dış meselelerin vuku bulduğu bir yıldır. Nitekim, bu dönemde Osmanlı maliyesi iflasın eşiğine gelmiş ve Avrupa mâlî gücüne başvurmak mecburiyeti doğmuş idi. Osmanlı Devleti’nin bu vaziyetine sebebiyet veren durumlara kısaca değineceğiz. 1871 yılında Fransa’nın doğrudan, İngiltere’nin dolaylı olarak Tanzimat siyasetini bırakmaları Tanzimat’ı nihayete erdirmiş idi. Öte yandan, Rusya’nın Balkanlar’a ve Akdeniz’e doğru yönünü çevirmiş olması Osmanlı Devleti’ni kısıp alan bir başka mesele idi. Osmanlı Devleti’nin maruz kaldığı dâhilî ve hâricî çıkmazlar Osmanlı devlet yapısını doğrudan etkiledi. Nitekim 1876’da Sultan Abdülaziz tahttan indirilerek V. Murat çıkarıldı. Ancak, saltanatı kısa süreli oldu. Aynı yıl, yerine II. Abdülhamid geçti. II. Abdülhamid tahta çıkışını takiben ıslahhâne ve sanayi mekteplerinin kurucusu olan Mithat Paşa’yı atadı. 1876 yılında Mithat Paşa’nın da gayretleri ile Kânûn-ı Esasî ilan edildi. Kânûn-ı Esasî’nin ilanı, Osmanlı tarihinde Meşrutiyet dönemi olarak ifadelendirilen dönemin başlangıcı niteliğindedir. Biz de bu başlık altında I. Meşrutiyet ve II. Meşrutiyet dönemlerinde sırası ile Osmanlı eğitim sisteminin karakteristik özelliklerini ve Ereğli Kazası’ndaki eğitim öğretim faaliyetlerini ele alacağız. I. Meşrutiyet döneminin kısa sürmesinden dolayı bu döneme ilişkin eğitim faaliyetleri de kısıtlıdır. Zira, Osmanlı-Rus Savaşı nedeni ile eğitim ile ilgilenilememiştir. Ancak, Osmanlı Devleti’nin ilk anayasası olan Kânûn-ı Esasî eğitim ile ilgili bazı noktaları hükme bağlar¹³²:

¹³⁰ Somel, *a.g.e.*, s. 211.

¹³¹ Alkan, *a.g.m.*, s. 123.

¹³² Akyüz, *a.g.e.*, s. 194-195.

- Eğitim-öğretim konusunda herkes özgürdür, ilgili kanunlara uymak şartıyla her Osmanlı vatandaşı genel ve özel öğretim yapma hakkına sahiptir. (15. Madde)
- Osmanlı ülkesindeki gayr-i müslimlerin, din ve inanışlarına ilişkin öğretim yöntemi ve biçimine müdahale edilmeyecektir. (16. Madde)
- Osmanlı tebaasının tamamı için ilköğretim zorunlu olacak ve bunun dereceleri ve detayları ayrı bir düzenleme ile belirlenecektir. (114. Madde)

II. Abdülhamid'in tahta çıkışının ilk yıllarında eğitim ve okullaşma ıslah hareketlerinin odağı oldu. Bu nedenle, II. Abdülhamid döneminde eğitim-öğretimin vaziyetini kısaca ele alacağız. Tanzimat döneminde eğitimin ıslahına dair adımlar İstanbul ile sınırlı kalmış ve ülke sathına yayılma imkanı bulamamış idi. Bu dönemin eğitimle ilgili hedefleri, II. Abdülhamid döneminde tüm ülkeyi kapsayacak biçimde hayata geçirilmeye başlandı.

1869 yılında imzalanan Maârif-i Umûmiye Nizamnâmesi'nin eğitimin teşkilatlanmasına dair hedefi bu döneme kadar fikir olarak varlık gösteriyordu. II. Abdülhamid dönemi ise bunun fiiliyata geçirildiği bir dönem oldu. Bu bağlamda, Vilâyet Maârif İdareleri kuruldu. 1909 yılına gelindiğinde vilâyet ve sancak merkezlerinin neredeyse hepsinde ve kazaların da büyük kısmında birer Maârif Meclisi teşkil edildi¹³³. Bu idareler vasıtasıyla dönemin karakteristik okulları vilâyetlerde de yaygınlaştırılmaya başlandı. Bu yönüyle, II. Abdülhamid dönemi okullaşma oranının önemli ölçüde arttığı bir dönem olmuştur.¹³⁴

II. Abdülhamid döneminde ilköğretim eğitim ıslahatlarının ana maddelerindendi. Zira, orta ve yüksek dereceli okullara öğrenci yetiştiren kurumların varlığı önem arz etmekteydi¹³⁵. Nitekim, ilköğretimde usûl-i cedîd uygulayan ibtidâiler yaygınlaştırılmaya başlandı¹³⁶.

II. Abdülhamid dönemi, okullaşmanın yanı sıra mevcut okulların muhafaza edilip geliştirildiği bir dönemdi. 1877'de devlet dairelerine memur yetiştiren ilk sivil kurum olan Mülkiye Mektebi yeniden düzenlenerek ders programları modernize edildi.

¹³³ Salih Özkan, *Türk Eğitim Tarihi*, Nobel yay., Ankara 2010, s. 91.

¹³⁴ İlhan Tekeli, Selim İlkin, *a.g.e.*, s. 75.

¹³⁵ Kodaman, *a.g.e.*, s. 66.

¹³⁶ Akyüz, *a.g.e.*, s. 196.

Bunun yanında Harbiye ve önceki reformculardan miras alınan askerî ve sivil tıp okulları, topçuluk, deniz ve kara mühendis okulları gibi kurumlar muhafaza edilip genişletildi. Bu dönemde mevcut okullar ihya edilirken diğer taraftan yeni okulların inşası da ihmal edilmedi. Nitekim, II. Abdülhamid on sekiz yeni yüksek ve meslekî okul kurdu. Bu okullar arasında, maliye (1878), hukuk (1878), güzel sanatlar (1879), ticaret (1882), mülkî mühendis (1884), veterinerlik (1889) polis (1891), gümrük (1892) okulları ve geliştirilmiş bir yeni tıp okulu (1898) vardı¹³⁷.

İlk modern üniversite olan Dârü'l-fünûn uzun uğraşlar neticesinde 1900 yılında açıldı. Dârü'l-fünûn daha sonra İstanbul Üniversitesi olarak tanınacaktı¹³⁸.

II. Abdülhamid dönemi eğitimde yalnızca nicelik olarak gelişmelerin vuku bulduğu bir dönem oldu. Bu dönemde okullaşma önemsenirken eğitimin niteliğini yükseltmek ihmal edildi. Nitekim, yeni düşüncelerin engellendiği, hayata dönük derslerin programlardan çıkarıldığı ve itaâtkâr, dindar bir nesil yetiştirmeyi amaçlayan bir eğitim anlayışı söz konusu idi¹³⁹.

1908'de başlayan 1918'e kadar süren dönem ise; II. Meşrutiyet veya ilkinin kısa sürmesi nedeni ile genellikle Meşrutiyet Dönemi olarak ifade edilir. Osmanlı Devleti'nin son dönemi olan bu dönemde padişah V. Mehmet Reşat'tır. Devlet ve toplum nezdinde eğitime karşı ilginin arttığı bu dönemde, eğitim hususunda atılan adımlar, Cumhuriyet Dönemi'ndeki uygulamalar için temel teşkil etmiştir. Bu dönemde, II. Abdülhamid dönemindeki, sansür ve baskı ortadan kalkarak basın ve eğitim-öğretimde hürriyetçi bir ortam söz konusu idi. Meşrutiyet öncesi döneme oranla kız çocuklarının eğitimi hususunda fazlaca yoğunlaşıldı. Nitekim, ilk kez kızlar için bir yüksek öğretim kurumu açıldı. Öte yandan, kadınlara öğretmenlik haricindeki mesleklerde de çalışma imkanı verilerek devlet dairelerinde memur olma hakkı tanındı. Okul öncesi eğitime ve öğretmen yetiştirilmesine önem verildi. Geleneksel eğitim kurumları olan sıbyân mekteplerinin çoğu kapatılırken, bu döneme kadar sistem dışında bırakılan medreselerin ıslahı için bazı fikirler ortaya konmuştur. Bu dönemin eğitim hususundaki adımları Cumhuriyet Dönemi eğitim karakterinin esası niteliğindedir.¹⁴⁰

¹³⁷ Bernard Lewis, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, TTK. Basımevi, Ankara 1993, s. 179-180.

¹³⁸ Lewis, *a.g.e.*, s. 180.

¹³⁹ Akyüz, *a.g.e.*, s. 196.

¹⁴⁰ Akyüz, *a.g.e.*, s. 229-230.

İKİNCİ BÖLÜM

MEŞRUTİYET DÖNEMİ'NDE EREĞLİ'DE EĞİTİM KURUMLARI VE FAALİYETLERİ

1. MEŞRUTİYET DÖNEMİ ÖNCESİ EREĞLİ KAZASI EĞİTİM KURUMLARI VE FAALİYETLERİNE KISA BİR BAKIŞ

Meşrutiyet dönemine dek Osmanlı eğitim sisteminde geleneksel eğitim kurumları olan sıbyân mektepleri ve medreselerin varlığından söz etmiştik. Sıbyân mektepleri; eğitim sisteminde ilköğretim düzeyini, medreseler ise yükseköğretim düzeyini teşkil etmekteydi. Geleneksel eğitim sisteminin esas amacı; Kur'ân okuma ve temel dinî bilgileri öğretmektir. Buradan hareketle sıbyân mektepleri ve medreselerin umumiyetle bir cami yanında ya da yakınında inşâ edilmesini eğitim anlayışına bağlayabiliriz. Osmanlı Devleti'nde Meşrutiyet Dönemi'ne kadar eğitim devletin üstlendiği bir alan değildi. Nitekim, sözünü ettiğimiz geleneksel eğitim kurumlarının kuruluşu ve giderleri mahalle eşrafınca oluşturulan vakıflarca sağlanırdı. Öte yandan, öğrencilerin mesul olacağı ders ve kitapların belirlenmesi de ait olduğu vakıf veya müderrislerin inisiyatifinde idi. Osmanlı Devleti'nin kendisinden önceki devletlerden miras aldığı sıbyân mektepleri ve medreseler XIX. yüzyıla gelindiğinde kademeli olarak ıslah ve nihayetinde tasfiyeye tabi tutuldu. Öyle ki, Tanzimat ve Meşrutiyet'in getirdiği modernleşme hareketleri ile zamanla sıbyân mektepleri ibtidâilere dönüştürülürken, medreseler ise sistemin dışında bırakıldı. Meşrutiyet dönemi öncesinde Ereğli Kazası'nda 7 sıbyân mektebi ve 12 medrese bulunmaktaydı. İlk olarak XVII. Yüzyılın sonları ve XVIII. Yüzyılın başlarında inşâ edilen sıbyân mekteplerine değineceğiz¹⁴¹:

- **Hacı Ali Mescidi Muallimhanesi:** Rebü'l-âhir 1102/Ocak 1691 tarihli bir muallim görevlendirmesine ilişkin belgeye dayanılarak kuruluşunun XVII. Yüzyılın sonlarına rastladığı düşünülmektedir. Hacı Ali tarafından Hacı Ali Mescidi'nin yanında küşad edilmiştir.
- **Gömeç Mescidi Muallimhanesi:** XVII. Yüzyılın sonlarında kurulduğu düşünülen bu mektep; Gömeç Mahallesi'nde Gömeç Mescidi yanında

¹⁴¹ İsmet Boydemir Temel, *Hurufât Defterleri'nde Karaman Ereğlisi*, SÜSBE., Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya 2008, s. 154-155-156.

inşâ edilmiş olup, Gömeç Mescidi'ni yaptıran kişilerce yaptırıldığı zannolunmaktadır.

- **Tekye Mahallesi Muallimhanesi:** XVII. Yüzyılın sonlarında mahalle eşrafınca yaptırıldığı düşünülmektedir.
- **Hacı Hızır Mektebi:** XVIII. Yüzyıl başlarında Hacı Hızır tarafından yaptırıldığı; H. Cemâziye'l-âhir 1116 (M.1 Eylül 1704) tarihli bir muallim görevlendirilmesine ilişkin bir belgeden çıkarılmaktadır.
- **İskender Paşa Mektebi:** XVIII. Yüzyılın başlarında İskender Paşa tarafından yaptırıldığı zannolunmaktadır.
- **Abdi Halife Mahallesi Muallimhanesi:** Bu mektebin, mahalle mektebinin inşâ edildiği sırada mahalle halkı tarafından XVIII. Yüzyılda yaptırıldığı düşünülmektedir.
- **Molla Teslim Muallimhanesi:** Molla Teslim tarafından 1755 yılında yaptırıldığı düşünülmektedir.

Sıbyân mekteplerinde görüldüğü üzere, mekteplerin kurucularının adlarıyla anılması geleneği medreselerde de söz konusudur. XVIII. yüzyılda Ereğli Kazası'nda 12 medresenin bulunduğunu ifade etmiştik. Bu medreseleri kısaca ele almayı uygun görüyoruz¹⁴²:

- **Hacı İbrahim Medresesi:** H. Muharrem 1114 (M. Mayıs 1702) tarihli medresenin vakfının harap olduğunu bildiren bir belge, mektebin küşadının XVIII. yüzyılın başına rastladığı düşünülmektedir.
- **Hacı Ali Medresesi:** Meydanbaşı Mahallesi'nde konuşlanan bu medresenin, Hacı Ali tarafından XVIII. Yüzyılın başlarında inşâ edildiği düşünülmektedir.
- **Nakışlı Medresesi:** Viran Mahallesi'nde bulunan Nakışlı Medresesi Viran Medresesi olarak da adlandırılmaktadır. XVIII. Yüzyıl başlarında Hacı Ali, Hacı Ömer ve Hacı Nasrullah tarafından yaptırıldığı düşünülmektedir. Günümüzde Şehit

¹⁴² Temel, *a.g.t.*, s.154-155-156.

Kamil Atalay İlköğretim Okulu'nun yanındaki kerpiç bina kalıntılarının bu medresenin mütevellisinin evine ait olduğu, mahalle sakinlerince söylenmektedir.

- **Seyyid İsmail Medresesi:** Tekye Mahallesi'nde bulunan bu medresenin, İsmail Efendi tarafından XVIII. yüzyılın başlarında inşa edilmiş olduğu düşünülmektedir.

- **Abdülkadir Efendi Medresesi:** Üçgöz Mahallesi'nde Hacı Recep Camisi yanında bulunan bu medresenin, Abdülkadir Efendi tarafından XVIII. Yüzyılın başlarında yaptırıldığı düşünülmektedir.

- **Mustafa Efendi Medresesi ve Mescidi:** Bağdatlı Mahallesi'nde bulunan bu medrese ve mescidin, Mustafa Efendi tarafından XVIII. Yüzyılın başlarında inşa edilmiş olduğu düşünülmektedir.

- **Seyyid Ömer Efendi Medresesi:** Tekye Mahallesi'nde bulunan bu medresenin, 1763 yılında Seyyid Ömer tarafından inşa edildiği düşünülmektedir.

- **Hacı Abdülcelil Medresesi ve Mescidi:** Tekye Mahallesi'nde bulunan bu medrese ve mescidin, Hacı Abdülcelil Efendi tarafından XVIII. Yüzyıl ortalarında yaptırılmış olduğu düşünülmektedir.

- **Abdülgaffarzade İsmail Ağa Medresesi ve Mescidi:** Tekye Mahallesi'nde bulunan bu mescit ve medresenin, Abdülgaffarzade İsmail Ağa'nın çocukları tarafından XVIII. yüzyılın başlarında inşa edilmiş olduğu düşünülmektedir.

- **İsa Efendi Medresesi:** Hacı Ebubekir Mahallesi'ndeki Hacı Ebubekir Camisi'nin yakınında bulunan bu medresenin, 1772 yılında İsa Efendi tarafından inşa edilmiş olduğu zannolunmaktadır.

- **Hacı Mehmet Efendi Medresesi:** Kayseriyye Mahallesi'nde bulunan bu medresenin, Hacı Mehmet Efendi tarafından 1778 yılında inşa edilmiş olduğu düşünülmektedir.

- **Turaklı Medresesi:** Abdi Halife Mahallesi'nde bulunan bu medresenin, Hacı Mehmet tarafından 1809 yılında inşa edilmiş olduğu düşünülmektedir.

Ereğli Kazası'nda R. 1284/M. 1868 yılında 12 medrese varlığını sürdürmekteydi¹⁴³. Bu medreselerde toplam 125 öğrenci bulunmaktaydı¹⁴⁴. H. 1293/M. 1876 yılında kazadaki medrese ve medreselerdeki öğrenci sayısı aynı kaldı¹⁴⁵. H. 1300/M. 1883 yılında kazadaki medrese sayısı 11 olarak karşımıza çıkar¹⁴⁶. H. 1317/M. 1899 yılında 7 medreseye 182 öğrenci devam ederken, bu medreselerde 12 müderris görev yapmaktaydı¹⁴⁷. Medrese sayısındaki azalma; zamanla binasının harap olması, vakıf gelirinin azalması gibi sebeplerden kaynaklanmaktaydı.

Eğitimdeki modernleşme adımlarının yaygınlaştırılması ile medresenin; gelenek ve kurum olarak sistemde etkisizleşmeye başladığını ifade etmiştik. Nitekim, Ereğli Kazası'nda da medreselerin sayısının azalmasını medresenin yerini modern eğitim kurumlarına bırakmasına bağlayabiliriz. Hakikaten Ereğli Kazası'nda 1868 yılında 12 medrese bulunmaktayken 1901 yılına gelindiğinde bu sayı 7 idi. Diğer beş medresenin binaları harap olduğundan eğitim öğretim yapılamaz duruma gelmişti¹⁴⁸.

H. 1319/M. 1901 yılında kazadaki medreselerde 176 öğrenci bulunmaktaydı. Medreselerin isimleri, buldukları mahalle, müderrisleri, öğrenci sayıları ve kurucularına ilişkin bilgiler Tablo-1'de verilmiştir¹⁴⁹

Tablo -1: H. 1319/M. 1901 yılında Ereğli Kazası'ndaki Medreseler

Liva	Kaza	Medresenin İsmi	Mahalli	Müderrisi	Talebe Adedi	Medresenin Banisi
Konya	Ereğli	Nakışlı Medresesi	Kazğancı Mahallesi	Müftü Süleyman Efendi	33	Meçhul
Konya	Ereğli	Akmescid Medresesi	Boyacı Ali Mahallesi	Hacı Osman Efendi	18	Hacı Mehmed Efendi

¹⁴³ KVS., H.1286/M.1869, S.2, s. 120.

¹⁴⁴ KVS., H.1286/M.1869, S.2, s. 136.

¹⁴⁵ KVS., H. 1293/M. 1876, S.9, s. 136.

¹⁴⁶ KVS., H. 1300/M. 1883, S.16, s. 82.

¹⁴⁷ KVS., H. 1317/M. 1899, S.28, s. 122.

¹⁴⁸ MS., H. 1319/ M. 1901, s. 847.

¹⁴⁹ MS., H. 1319/ M. 1901, s. 846-847.

Konya	Ereğli	Fakihzade Medresesi	Hacı Mazhar Mahallesi	Salim Efendi	19	Halil Efendi
Konya	Ereğli	Yeni Medrese	Hacı Mazhar Mahallesi	Şükrü Efendi	35	Namalum
Konya	Ereğli	Talmaz Medresesi	Talmaz Mahallesi	Sudah Efendi	21	Namalum
Konya	Ereğli	Eski Hisar Medresesi	Eski Hisar Karyesi	Ali Efendi	15	Ahmed Efendi
Konya	Ereğli	Halim Ağa Medresesi	Bola Nahiyesi	Harputlu Ali	35	Köse Ahmed Ağa

2. MEŞRUTİYET DÖNEMİ EREĞLİ KAZASI'NDA İLKÖĞRETİM KURUMLARI

Meşrutiyet Dönemi, Osmanlı eğitim sistemi açısından milat niteliğinde gelişmelerin vuku bulduğu bir dönemdir. Zira, 1876 yılında Kânûn-ı Esâsî'nin ilanı ile eğitim-öğretim hakkı ilk kez hükme bağlandı. Eğitim, devlet denetiminde ve devletin üstlendiği bir alan haline geldi. II. Mahmud döneminin ıslah maddelerinden olan ilköğretim mecburiyeti Kânûn-ı Esâsî ile tüm vatandaşları kapsayacak şekilde teminat altına alındı. Meşrutiyete kadarki ıslah adımları İstanbul ile sınırlı kalmıştı. Ancak bu dönem itibarıyla taşraya da yayılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda, Ereğli Kazası ölçeğinde taşradaki eğitim-öğretim faaliyetlerini tespit etmeye çalışacağız. Ereğli Kazası merkez ve köylerindeki eğitim-öğretim kurumlarına ve faaliyetlerine değinmeden önce Konya Vilâyeti Sâl-nâmeleri verileri ile Meşrutiyet Dönemi'nde Ereğli Kazası'ndaki eğitimin istatistikî durumunu aydınlatmak istiyoruz.

Meşrutiyet dönemine dek Osmanlı eğitim sisteminin yegâne temel eğitim kurumunun sıbyân mektepleri olduğunu ifade etmiştik. Nitekim, Osmanlı idaresinde

Konya Sancağı'nın on kazasından biri olan Ereğli Kazası'nda H. 1286/M. 1869 yılında 6 sıbyân mektebi bulunuyordu. Bu okullar, kaza merkezinde bulunmaktaydı¹⁵⁰.

Meşrutiyet'in ilan edildiği yıl, Ereğli Kazası'nda bulunan sıbyân mektebi sayısı 19 idi¹⁵¹. Bahsi geçen okullarda, aynı yıl, 1073 kız ve 3355 erkek olmak üzere toplam 4428 öğrenci bulunmaktaydı¹⁵². H. 1295/M. 1878 yılında kazadaki 19 sıbyân mektebinde 1073 kız ve 3455 erkek olmak üzere 4528 öğrenci bulunmakta idi¹⁵³. Bu sayı, 1879 2070'i kız ve 3350'si erkek olmak üzere toplam 5420 idi. Sıbyân mekteplerindeki kız öğrenci sayısındaki artışı, Ereğli Kazası'nda kız çocukların eğitimine gösterilen ilginin artması ile doğru orantılı olarak değerlendirebiliriz. Şüphesiz halkın eğitim öğretime karşı ilgisi ve bilhassa kız öğrencilerin eğitim öğretime katılmaları eğitimdeki modernleşme adımlarından kaynaklanmaktaydı¹⁵⁴. Eğitimdeki modernleşme çabaları zamanla geleneksel eğitim anlayışını ve bu anlayışın temsilcisi olan okulları sistemin dışında bıraktı. Buna bağlı olarak, geleneksel okullar yerini modernleşme döneminin karakteristik okullarına bırakacaktı. Nitekim, Ereğli Kazası'nda da sıbyân mekteplerinin sayısı giderek azaldı. Hakikaten, H. 1300/M. 1883 yılına gelindiğinde kazadaki sıbyân mektebi sayısı 8 idi¹⁵⁵. H. 1302/M. 1884 yılında ise sıbyân mektebi sayısı 7'ye düştü¹⁵⁶. Meşrutiyet itibarıyla, sıbyân mekteplerinin dönemin karakteristik okullarından ibtidâilere dönüştürülmüş olabileceğini düşünmekteyiz. Zira, mevcut sıbyân mekteplerinin yerlerini yeni usulleri uygulayan ibtidâiler almaktaydı. Nitekim H. 1293/M. 1876 tarihli Konya Vilâyet Sâl-nâmesi'ne göre, 1875 yılında Konya'nın gerekli yerlerinde dörder dershaneli, iki adedi zükûra yani erkek öğrencilere mahsus, usûl-ı cedîd üzere eğitim-öğretim uygulayacak yedi mektebin küşad edildiği ifadeleri bu savımızı destekler niteliktedir¹⁵⁷. Anlaşıldığı üzere, taşrada yeni usulleri tatbik edecek olan ibtidâilerin inşâsına çalışılıyordu. Bu bağlamda kazada, H. 1322/M. 1905 yılında 5 zükûr ibtidâî mektebi ve 1 inâs ibtidâî mektebi bulunuyordu. Zükûr ibtidâî mekteplerinde 243 öğrenci mevcut iken inâs ibtidâî mektebinin öğrenci mevcudu 76 idi. Nihayetinde, sıbyân mekteplerinin ibtidâî mekteplere dönüştürüldüğünü Konya Vilâyet Sâl-nâmesi'nin 1905 yılı kayıtlarında yalnızca ibtidâî mekteplerine yer

¹⁵⁰KVS., H. 1286/M. 1869, S.2, s. 120.

¹⁵¹KVS., H. 1293/M. 1876, S.9, s. 115.

¹⁵²KVS., H. 1293/M. 1876, S.9, s. 136.

¹⁵³KVS., H. 1295/M. 1878, S.11, s. 147.

¹⁵⁴KVS., H. 1296/M. 1879, S.12, s. 155.

¹⁵⁵KVS., H. 1300/M. 1883, S.16, s. 82.

¹⁵⁶KVS., H. 1302/M. 1884, S.18, s. 75.

¹⁵⁷KVS., H. 1293/M. 1876, S.9, s. 105.

vermesine dayandırabiliriz¹⁵⁸. Kazada, gayr-i müslîm mektepleri de bulunmaktaydı. Kaza merkezinde bulunan bu okullar ibtidâî düzeyinde birer ibtidâî mektebi idi. H. 1317/M. 1899 tarihinde ibtidâî düzeyindeki iki gayr-i müslîm mektebi bulunmaktaydı. Bunlardan biri Ermeni diğeri ise Rum mektebi idi¹⁵⁹.

H. 1289/M. 1872 yılında inşâ edilen Rüşdiye mektebi Meşrutiyet döneminde de varlığını sürdürmüştür. Ereğli Rüşdiye Mektebi'nin H. 1293/M. 1876 ve H. 1295/M. 1878 yıllarında öğrenci sayısı 55 idi¹⁶⁰. H. 1300/M. 1883 yılında bu sayı 38 idi¹⁶¹.

2.1. Kaza Merkezindeki İbtidâî Mektepleri

Ereğli Kazasında temel eğitimin meşrutiyete kadar, cami veya mescit yanlarında bulunan sıbyân mekteplerinde yürütüldüğünü ifade etmiştik. XIX. yüzyılda başlayan modernleşme adımları ile yeni yöntemleri uygulayan kurumlar sisteme dâhil olmaya başlamış ve temel eğitimde sıbyân mekteplerinin yerini Tanzimat ve Meşrutiyet döneminin karakteristik eğitim kurumu olan ibtidâîler almıştır. Ereğli kazasında da mevcut sıbyân mektepleri ibtidâîlere çevrilmiş ya da yeni ibtidâî mektepleri teşkil edilmiştir. Kaza merkezinde H. 1302/M. 1884-1885 tarihinde 7¹⁶² sıbyân mektebi bulunmaktaydı. H. 1322/M.1905 tarihinde yayınlanan Konya Vilâyet Sâl-nâmeleri'nden kaza merkezinde 5¹⁶³ zükûr (erkek) ibtidâî mektebi ve 1 inâs (kız) ibtidâî mektebinin bulunduğunu tespit etmekteyiz. Bu veriler, mevcut sıbyân mekteplerinin ibtidâîlere çevrilmiş olduğu çıkarımına varmamızı sağlamaktadır. Öte yandan Konya Maârif Arşivi belgelerinden 1907 yılında kaza merkezindeki zükûr ibtidâî mekteplerinin sayısı aynı iken, 3 inâs ibtidâî mektebi bulunduğunu tespit etmekteyiz. Kaza merkezinde bulunan bu okullardan zükûr ibtidâî mektepleri; Merkez İsmet Paşa İbtidâî Mektebi, Merkez Mithat Paşa İbtidâî Mektebi, Dumlupınar İbtidâî Mektebi, Hamidiye İbtidâî Mektebi, Şehid Niyazi Bey İbtidâî Mektebi'dir.

Yaptığımız saha araştırmaları neticesinde yalnızca Merkez İsmet Paşa İbtidâî Mektebi'nin günümüzde Şehit Kâmil Atalay İlkokulu adıyla eğitim-öğretim faaliyetlerini sürdürdüğünü tespit edebiliyoruz. Bahsi geçen dört ibtidâî mektebinin yeri hakkında yaptığımız saha araştırmaları neticesiz kalmıştır.

¹⁵⁸ KVS., H. 1305/M. 1887. S.29, s. 76.

¹⁵⁹ KVS., H. 1317/M. 1899, S.28, s. 122.

¹⁶⁰ KVS., H. 1293/M. 1876, S. 9, s. 136; KVS., H. 1295/M. 1878, S. 11. s. 147.

¹⁶¹ KVS., H.1300/M. 1883, S.16, s. 77.

¹⁶² KVS., H. 1302/M. 1884-1885, S.18, s. 75.

¹⁶³ KVS., H. 1322/M. 1905, S.29, s. 72.

Kaza merkezindeki iki ibtidâî mektebin öğrenci mevcuduna ulaşmaktayız. R. 1331-1332/M. 1915-1916 öğretim yılında Merkez Mithat Paşa İbtidâî Mektebi'nin öğrenci sayısı 88 idi. Okul, nehârî yani gündüzlü eğitim yapmaktaydı¹⁶⁴. R. 1331-1332/M. 1915-1916 öğretim yılı sonunda öğrenci mevcudu 82 idi. Bu öğretim yılında bir öğrencisi hastalık sebebiyle okuldan ayrılırken bir öğrencisi ise vefat etmişti¹⁶⁵. R. 1331-1332/M. 1915-1916 öğretim yılında Merkez Mithat Paşa İbtidâî Mektebi'nde görev yapan üç öğretmen aylık 300-400 kuruş arasında maaş almaktaydı. Okulda bir de hademe görev yapmaktaydı¹⁶⁶.

Ereğli Kazası'ndaki zükûr ibtidâî mekteplerinden yalnızca Şehid Niyazi Bey İbtidâî Mektebi'ne ait R. 1332/M. 1916 tarihinde uygulanan imtihan-ı umûmi cetveli mevcuttur¹⁶⁷. Buradan hareketle diğer ibtidâî mekteplerde de aynı programın uygulanmış olduğunu düşünmekteyiz. Şehid Niyazi Bey İbtidâî Mektebi ölçeğinde Ereğli Kazasındaki ibtidâî mekteplerde okutulan dersleri ele alacağız.

Bilindiği üzere, R.23 Eylül 1329 (M.6 Ekim 1913) tarihinde yürürlüğe giren “Tedrisât-ı İbtidâîye Kanun-ı Muvakkati” ibtidâî mektepler için esaslı bir düzenleme getirdi. Bu düzenlemeye göre, ibtidâî mektepler rüşdiyeyi kapsayacak şekilde altı yıla çıkarılıyordu. “Devre-i ibtidâîye¹⁶⁸, devre-i vasatiye ve devre-i âliye” olmak üzere, ikişer yıl süreli üç devre olarak planlandı¹⁶⁹. Ereğli Kazası'ndaki mekteplerin de öğretim süresi altı yıl idi.

2.1.1. Erkek (Zükûr) İbtidâî Mektepleri

2.1.1.1. Şehid Niyazi Bey İbtidâî Mektebi

Şehid Niyazi Bey İbtidâî Mektebi, 1913 yılında Avlonya'da şehit edilen hürriyet kahramanı olarak bilinen Resneli Niyazi'den almaktaydı¹⁷⁰. Okulda, R. 1331-1332/M. 1915-1916 öğretim yılında 6 öğretmen, 2 hademe görev yapmaktaydı. Öğretmenlerden üçünün maaşı aylık 300-400 kuruş iken birinin aylık 400-500 kuruş idi¹⁷¹. Yüksek maaş alan öğretmenin okulun başmuallimi olduğunu düşünmekteyiz. Okulun öğretim süresi 6

¹⁶⁴ BOA., *MF.İST.*, 40/12 (28 Şubat 1335-28 Şubat 1919) lef. 1.

¹⁶⁵ BOA., *MF.İST.*, 40/12 (28 Şubat 1335-28 Şubat 1919) lef. 2.

¹⁶⁶ BOA., *MF.İST.*, 27/67 (15 Nisan 1334-15 Nisan 1918) lef. 1.

¹⁶⁷ KMA, *Konya ve Mülhakatı İlk Mekteplerinin 1332-1333-1334 Senelerine Ait Umumi İmtihan Cetvelleri*, s.12-17.

¹⁶⁸ Devre-i ibtidâîye, devre-i ulâ ve devre-i evveli ifadeleri; ilk anlamına gelen anlamdaş ifadelerdir.

¹⁶⁹ Sarıçelik, *a.g.e.*, s. 30.

¹⁷⁰ Sarıçelik, *a.g.e.*, s. 95.

¹⁷¹ BOA., *MF.İST.*, 27/67 (15 Nisan 1334-15 Nisan 1918) lef. 1.

yıldır. R. 1332/M. 1916 Şehid Niyazi Bey İbtidâî Mektebinin ders programları ile ilgili bilgiye ulaştığımız ilk tarih 1916'dır.

Okulda 1916-1917 öğretim yılında okutulan dersler Tablo-2'de gösterilmiştir.

Tablo-2: Şehid Niyazi Bey İbtidâî Mektebi 1916-1917 öğretim yılı dersleri¹⁷²

Devre-i İbtidâîye		Devre-i Vasatiye		Devre-i Âliye	
Birinci Sene	İkinci Sene	Birinci Sene	İkinci Sene	Birinci Sene	Birinci Sene
Kur'ân-1 Kerim, Mâ'lûmât-1 Dinîyye	Kur'ân-1 Kerim, Mâ'lûmât-1 Dinîyye	Kur'ân-1 Kerim, Mâ'lûmât-1 Dinîyye	Kur'ân-1 Kerim, Mâ'lûmât-1 Dinîyye	Kur'ân-1 Kerim, Mâ'lûmât-1 Dinîyye	Kur'ân-1 Kerim, Mâ'lûmât-1 Dinîyye
Türkçe, Elifbâ	Türkçe, Elifbâ	Türkçe, Elifbâ	Türkçe, Elifbâ	Türkçe, Elifbâ	Türkçe, Elifbâ
Kırâat ve İmlâ	Kırâat ve İmlâ	Kırâat ve İmlâ	Kırâat ve İmlâ	Kırâat ve İmlâ	Kırâat ve İmlâ
Sarf ve Nahiv	Sarf ve Nahiv	Sarf ve Nahiv	Sarf ve Nahiv	Sarf ve Nahiv	Sarf ve Nahiv
Tahrîr	Tahrîr	Tahrîr	Tahrîr	Tahrîr	Tahrîr
Manzûme, Ezberî, Yazı	Manzûme, Ezberî, Yazı	Manzûme, Ezberî, Yazı	Manzûme, Ezberî, Yazı	Manzûme, Ezberî, Yazı	Manzûme, Ezberî, Yazı
Tarih ve Coğrafya	Tarih ve Coğrafya	Tarih ve Coğrafya	Tarih ve Coğrafya	Tarih ve Coğrafya	Tarih ve Coğrafya
Hesâb ve Hendese	Hesâb ve Hendese	Hesâb ve Hendese	Hesâb ve Hendese	Hesâb ve Hendese	Hesâb ve Hendese
Eşya Dersleri	Eşya Dersleri	Eşya Dersleri	Eşya Dersleri	Eşya Dersleri	Eşya Dersleri

¹⁷² KMA, Konya ve Mülhakatı İlk Mekteplerinin 1332-1333-1334 Senelerine Ait Umumi İmtihan Cetvelleri, s.12-17.

Resim ve El İşleri	Resim ve El İşleri	Resim ve El İşleri	Resim ve El İşleri	Resim ve El İşleri	Resim ve El İşleri
İdâre-i Bedeniyye	İdâre-i Bedeniyye	İdâre-i Bedeniyye	İdâre-i Bedeniyye	İdâre-i Bedeniyye	İdâre-i Bedeniyye
Musâhabât-1 Ahlâkıyye ve Medeniyye	Musâhabât-1 Ahlâkıyye ve Medeniyye	Musâhabât-1 Ahlâkıyye ve Medeniyye	Musâhabât-1 Ahlâkıyye ve Medeniyye	Musâhabât-1 Ahlâkıyye ve Medeniyye	Musâhabât-1 Ahlâkıyye ve Medeniyye
Lisân-1 Ecnebî	Lisân-1 Ecnebî	Lisân-1 Ecnebî	Lisân-1 Ecnebî	Lisân-1 Ecnebî	Lisân-1 Ecnebî
Hâl ve Hareket	Hâl ve Hareket	Hâl ve Hareket	Hâl ve Hareket	Hâl ve Hareket	Hâl ve Hareket

Şehid Niyazi Bey İbtidâî Mektebi nehârî yani gündüzlü eğitim veren bir okuldu. Okulun, R. 1331-1332/M. 1915-1916 öğretim yılında öğrenci mevcudu 29 idi¹⁷³. Bir sonraki öğretim yılında okulun öğrenci mevcudu iki katı aşkın oranda artış göstermiştir. Tablo-3'de görüldüğü üzere 1916-1917 ders yılında 66 öğrencisi bulunmaktaydı.

Tablo-3: Şehid Niyazi Bey İbtidâî Mektebi 1916-1917 (1332-1333) öğretim yılı öğrenci istatistiği¹⁷⁴

Devre-i İbtidâîye	Devre-i Vasatiye	Devre-i Âliye
-------------------	------------------	---------------

¹⁷³ BOA., *MF.İST.*, 40/12 (28 Şubat 1335-28 Şubat 1919) lef. 1.

¹⁷⁴ KMA, *Konya ve Mülhakatı İlk Mekteplerinin 1332-1333-1334 Senelerine Ait Umumi İmtihan Cetvelleri*, s.12-17.

1.sınıf	2.sınıf	1.sınıf	2.sınıf	1.sınıf	2.sınıf
22	3	11	12	7	11

İmtihanların değerlendirilmesinde en yüksek puan 10 üzerinden yapılmaktaydı. İmtihan cetvellerinden anlaşıldığı üzere temel eğitimde öğrencilerin akademik gelişimi ile birlikte hal ve hareketleri de değerlendirilmekteydi. Şehid Niyazi Bey İbtidâî Mektebi'ne ait imtihan cetvellerinde öğrencilerin tamamının hâl ve hareket notunun 10 olarak takdir edildiğini görüyoruz. Buradan okulda disiplin yönünden bir aksama olmadığı çıkarımında bulunabiliriz.

Şehid Niyazi Bey İbtidâî Mektebi'nin 1916-1917 ders yılında Devre-i İbtidâîye birinci sınıfta bir üst sınıfa terfi eden olmamıştır¹⁷⁵. Aynı devrenin ikinci sınıfında ise 3 öğrenciden ikisi bir üst sınıfa geçmiş olup biri başarısız olduğundan sınıfta kalmıştır¹⁷⁶. Devre-i Vasatiye'nin birinci sınıfında mevcut olan 11 öğrenciden sekizi başarılı olup bir üst sınıfa geçerken üç öğrenci sınıfta kalmıştır. Aynı devrenin ikinci sınıfındaki öğrencilerin tamamı bir üst sınıfa geçmiştir¹⁷⁷. Devre-i Âliye'nin birinci sınıfında öğrencilerin biri sınıfta bırakılırken altısı bir üst sınıfa terfi etti. Aynı devrenin ikinci sınıfındaki 11 öğrenciden biri imtihanda bulunmadığı için sınıfta bırakılırken diğerleri bir üst sınıfa geçmiştir¹⁷⁸.

¹⁷⁵ KMA, *Konya ve Mülhakatı İlk Mekteplerinin 1332-1333-1334 Senelerine Ait Umumi İmtihan Cetvelleri*, s. 12.

¹⁷⁶ KMA, *Konya ve Mülhakatı İlk Mekteplerinin 1332-1333-1334 Senelerine Ait Umumi İmtihan Cetvelleri*, s. 13.

¹⁷⁷ KMA, *Konya ve Mülhakatı İlk Mekteplerinin 1332-1333-1334 Senelerine Ait Umumi İmtihan Cetvelleri*, s. 15-16.

¹⁷⁸ KMA., *Konya ve Mülhakatı İlk Mekteplerinin 1332-1333-1334 Senelerine Ait Umumi İmtihan Cetvelleri*, s. 17.

Tablo-4: Şehid Niyazi Bey İbtidâî Mektebi 1917-1918 (1333-1334) öğretim yılı öğrenci istatistiği¹⁷⁹

Devre-i İbtidâîye		Devre-i Mutavassıta		Devre-i Âliye	
1.sınıf	2.sınıf	1.sınıf	2.sınıf	1.sınıf	2.sınıf
22	3	22	3	6	6

1917-1918 öğretim yılında Devre-i İbtidâîye birinci sınıfta bulunan 11 öğrenci bir üst sınıfa geçerken 11 öğrenci sınıfta bırakılmıştır. Aynı devrenin ikinci sınıfında bir üst sınıfa geçen olmamıştır¹⁸⁰. Devre-i Vasatiye'nin birinci sınıfında, 22 öğrenciden sekizi bir üst sınıfa geçerken 14 öğrenci ise sınıfta bırakılmıştır. Aynı devrenin ikinci sınıfında ise bir üst sınıfa geçen olmadı.¹⁸¹ Devre-i Âliye birinci ve ikinci sınıflarının tamamı bir üst sınıfa terfi etmiştir¹⁸².

2.1.2. Kız (İnâs) İbtidâî Mektepleri

Ereğli Kazası'nda üç inâs ibtidâî mektebi bulunduğunu ifade etmiştik. 1907 yılında kazadaki inâs ibtidâî mektebi sayısı aynı idi. Kaza merkezinde bulunan bu okullar; Merkez Kız İbtidâî Mektebi, Şehid Asım Bey İnâs İbtidâî Mektebi ve Şehid-i Hürriyet Niyazi Bey İnâs İbtidâî Mektebi idi. Bu okulların binaları yıkılmış olabileceğinden bu okullara ait günümüzde herhangi bir kalıntı ya da kuruldukları mahalle ile ilgili bir malumat bulunmamaktadır. Öte yandan bahsi geçen okulların kuruldukları tarih belirsizdir. Bu bağlamda, Konya Vilâyet Sâl-nâmeleri'nde inâs ibtidâî mektebine ilk olarak, H. 1322/M. 1905 yılında rastlanmıştır olması inâs ibtidâî mekteplerinin kurulma tarihleri konusunda fikir vermektedir.

¹⁷⁹ KMA., *Konya ve Mülhakatı İlk Mekteplerinin 1332-1333-1334 Senelerine Ait Umumi İmtihan Cetvelleri*, s. 9-11.

¹⁸⁰ KMA., *Konya ve Mülhakatı İlk Mekteplerinin 1332-1333-1334 Senelerine Ait Umumi İmtihan Cetvelleri*, s. 10.

¹⁸¹ KMA., *Konya ve Mülhakatı İlk Mekteplerinin 1332-1333-1334 Senelerine Ait Umumi İmtihan Cetvelleri*, s. 11.

¹⁸² KMA., *Konya ve Mülhakatı İlk Mekteplerinin 1332-1333-1334 Senelerine Ait Umumi İmtihan Cetvelleri*, s. 9.

R. 1331-1332/M. 1915-1916 öğretim yılına ait Şehid Asım Bey İnâs İbtidâî Mektebi'nde üç öğretmen bir de hademe görev yapmaktaydı. Öğretmenlerin ikisi aylık 300-400 kuruş maaş almaktaydı¹⁸³.

2.1.2.1. Şehid-i Hürriyet Niyazi Bey İnâs İbtidâî Mektebi

Ereğli kazasındaki inâs ibtidâî mekteplerinden yalnızca Şehid-i Hürriyet Niyazi Bey İnâs İbtidâî Mektebi'ne ait R. 1333-1334/M. 1917-1918 yıllarında uygulanan imtihan-ı umûmi cetveline ulaşmaktayız. Buradan hareketle diğer ibtidâî mekteplerde de aynı derslerin okutulmuş olduğu kanısındayız. Şehid Niyazi Bey İbtidâî Mektebi ölçeğinde Ereğli Kazasındaki kız inâs ibtidâî mekteplerde okutulan dersleri ele alacağız.

Tablo-5: Şehid-i Hürriyet Niyazi Bey İnâs İbtidâî Mektebi 1917-1918 öğretim yılı dersleri¹⁸⁴

Devre-i İbtidâîye		Devre-i Vasatiye		Devre-i Âliye	
Birinci Sene	İkinci Sene	Birinci Sene	İkinci Sene	Birinci Sene	Birinci Sene
Kur'ân-1 Kerim, Mâ'lûmât-1 Dinîyye	Kur'ân-1 Kerim, Mâ'lûmât-1 Dinîyye	Kur'ân-1 Kerim, Mâ'lûmât-1 Dinîyye	Kur'ân-1 Kerim, Mâ'lûmât-1 Dinîyye	Kur'ân-1 Kerim, Mâ'lûmât-1 Dinîyye	Kur'ân-1 Kerim, Mâ'lûmât-1 Dinîyye
Türkçe, Elifbâ	Türkçe, Elifbâ	Türkçe, Elifbâ	Türkçe, Elifbâ	Türkçe, Elifbâ	Türkçe, Elifbâ
Kırâat ve İmlâ	Kırâat ve İmlâ	Kırâat ve İmlâ	Kırâat ve İmlâ	Kırâat ve İmlâ	Kırâat ve İmlâ
Sarf ve Nahiv	Sarf ve Nahiv	Sarf ve Nahiv	Sarf ve Nahiv	Sarf ve Nahiv	Sarf ve Nahiv
Tarih ve Coğrafya	Tarih ve Coğrafya	Tarih ve Coğrafya	Tarih ve Coğrafya	Tarih ve Coğrafya	Tarih ve Coğrafya
Hesâb ve	Hesâb ve	Hesâb ve	Hesâb ve	Hesâb ve	Hesâb ve

¹⁸³ BOA., *MF.İST.*, 27/67 (15 Nisan 1334-15 Nisan 1918) lef. 1.

¹⁸⁴ KMA., *Konya ve Mülhakatı İlk Mekteplerinin 1332-1333-1334 Senelerine Ait Umumi İmtihan Cetvelleri*, s. 4,5.

Hendese	Hendese	Hendese	Hendese	Hendese	Hendese
Eşya Dersleri	Eşya Dersleri	Eşya Dersleri	Eşya Dersleri	Eşya Dersleri	Eşya Dersleri
Resim ve El İşleri	Resim ve El İşleri	Resim ve El İşleri	Resim ve El İşleri	Resim ve El İşleri	Resim ve El İşleri
İdâre-i Bedeniyye	İdâre-i Bedeniyye	İdâre-i Bedeniyye	İdâre-i Bedeniyye	İdâre-i Bedeniyye	İdâre-i Bedeniyye
Musâhabât-1 Ahlâkıyye ve Medeniyye	Musâhabât-1 Ahlâkıyye ve Medeniyye	Musâhabât-1 Ahlâkıyye ve Medeniyye	Musâhabât-1 Ahlâkıyye ve Medeniyye	Musâhabât-1 Ahlâkıyye ve Medeniyye	Musâhabât-1 Ahlâkıyye ve Medeniyye
Lisân-1 Ecnebî	Lisân-1 Ecnebî	Lisân-1 Ecnebî	Lisân-1 Ecnebî	Lisân-1 Ecnebî	Lisân-1 Ecnebî
Hâl ve Hareket	Hâl ve Hareket	Hâl ve Hareket	Hâl ve Hareket	Hâl ve Hareket	Hâl ve Hareket

Tablo-6: Şehid-i Hürriyet Niyazi Bey İnâs İbtidâî Mektebi 1917-1918 öğretim yılı öğrenci istatistiği¹⁸⁵

Devre-i İbtidâîye		Devre-i Vasatiye		Devre-i Âliye	
1.sınıf	2.sınıf	1.sınıf	2.sınıf	1.sınıf	2.sınıf
13	12	3	12	3	4

1917-1918 ders yılında Şehid-i Hürriyet Niyazi Bey İnâs İbtidâî Mektebi'nin 47 öğrencisi bulunmaktaydı. Devre-i ibtidâîye birinci sınıfta 12 öğrenci ikinci sınıfa terfi ederken 1 öğrenci sınıfta bırakıldı. Devre-i ibtidâîye ikinci sınıfta 11 öğrenci devre-

¹⁸⁵ KMA., *Konya ve Mülhakatı İlk Mekteplerinin 1332-1333-1334 Senelerine Ait Umumi İmtihan Cetvelleri*, s. 4,5.

i vasatiye birinci sınıfa terfi etti.1 öğrenci ise sınıfta bırakıldı. Devre-i vasatiye birinci ve ikinci sınıftaki öğrencilerin tamamı imtihanları başarıyla tamamlayarak bir üst sınıfa terfi etti. Devre-i âliye birinci sınıftaki öğrencilerin tamamı devre-i âliye ikinci sınıfa terfi etti. Öte yandan devre-i âliye ikinci sınıflardaki öğrencilerin tamamı imtihanlarda başarılı oldu. 1917-1918 ders yılında Şehid-i Hürriyet Niyazi Bey İnâs İbtidâi Mektebi'nden dört öğrenci mezun olmuştur¹⁸⁶.

2.1.3. Gayr-i Müslîm Mektepleri

2.1.3.1. Ereğli Ermeni Mektebi

Ereğli Kazası'nda 1883 yılında Ermeni nüfusu; kaza merkezinde 138, Divle Kasabası'nda ise 9 idi. Kazaya bağlı köylerde ise Ermeni nüfusu mevcut değildir¹⁸⁷. Ereğli Kazasındaki Ermeni nüfusunun büyük kısmının kaza merkezinde olmasına dayanarak Ermeni İbtidâi Mektebi'nin kaza merkezinde olduğunu düşünmekteyiz. Zira, Ereğli Ermeni Mektebi'nin günümüze ulaşmış bir binası bulunmamaktadır. Ereğli Ermeni İbtidâi Mektebi'ne M. 1901 yılında henüz ruhsatname verilmediğinden okulun öğrenci öğretmen durumuna ilişkin bilgiye ulaşamamaktayız¹⁸⁸.

Ereğli Ermeni Mektebi'nde görev yapan öğretmenlerden yalnızca birine ait malumata ulaşabilmekteyiz. R.11 Kânûn-ı Sâni (M.23 Ocak 1895) Ereğli Ruhâni Reisi tarafından Maârif Komisyonu Riyasetliği'ne gönderilen dilekçe ile; Kayseri Manastırı Mektebi'nden şehâdetnâme alarak mezun olan Haritibyan Efendi'nin, Ereğli Ermeni Mektebi'nde muallimlik etmek üzere; diploması gönderilerek, izin istendi¹⁸⁹. Maârif Komisyonu'nun R. 25 Kânûn-ı Sâni 1310 (M. 6 Şubat 1895) tarihli cevabında, Haritibyan Efendi'nin şehâdetnâmesinin resmi olmadığı gayr-i müslîm mektepleri müfettişliğine bildirildi. Ereğli Maârif Komisyonu toplanarak, diplomanın ekini incelemiş ve bir mahsur görmemiştir. Nitekim R. 20 Mart 1311 (M. 1 Nisan 1895) tarihli nezâretin cevabında; Ereğli Ermeni İbtidâi Mektebi'nde muallimlik yapmaya engel olacak bir durumun olmadığını ancak, iyi ahlak ve tutumunun olup olmadığına bakılarak, tebaanın tedris ve talimine aykırı yazılı ve sözlü herhangi bir telkinde bulunmadıkça muallimliğinde herhangi bir sakınca görülmediği belirtilmiştir¹⁹⁰.

¹⁸⁶KMA., *Konya ve Mülhakatı İlk Mekteplerinin 1332-1333-1334 Senelerine Ait Umumi İmtihan Cevelleri*, s. 4.

¹⁸⁷KVS., H. 1300/M. 1883, S.3, s. 218.

¹⁸⁸MS., H. 1319/M. 1901, s. 866.

¹⁸⁹BOA, *MF.MKT.* 259/56 (29 Şevvâl 1312-25 Nisan 1895).

¹⁹⁰BOA, *MF.MKT.* 259/56 (29 Şevvâl 1312-25 Nisan 1895) lef 4.

2.1.3.2. Ereğli Rum Mektebi

Ereğli Kazası'ndaki Rum nüfusunun büyük kısmı kaza merkezinde olduğundan Rum Mektebi'nin de kaza merkezinde açıldığını düşünmekteyiz. Zira, Ereğli Rum Mektebi'nin günümüze ulaşmış bir binası bulunmamaktadır.

Ereğli Kazası'nda R. 1319/M. 1903 tarihinde bir Rum kilisesi bulunmaktaydı. Heyet-i Ruhâniye tarafından kurulan bir kilise mektebi olan Ereğli Rum Mektebi'nin kuruluşu, oldukça eski idi. Zira, 1903 tarihli Maârif Sâl-nâmesi'nde okulun kuruluşuna dair bir tarih belirtilmeksizin kadîmen ifadesi yer almaktadır. Ancak, okula 20 Eylül 1899 tarihinde ruhsatname verilmiş olduğundan okulun 1899 yılı veya öncesinde açıldığı kanaatine varmak mümkündür¹⁹¹.

Ereğli Rum İbtidâî Mektebi; karma ve nehârî yani gündüzlü öğretim yapan bir okuldu. Okulun öğretim süresi, dört yıldır. Okulda okutulan kitaplar şunlardır:

İncil-i Şerif Tercümesi; eserin müellifi Dikani'dir. Dili Rumca olan kitabın basım tarihi, R. 14 Haziran 1304 (M. 26 Haziran 1888)'dür.

Hesâb; eserin müellifi Baba Roços'tur. Dili Rumca olan kitabın basım tarihi, M.1896'dır.

Muhtasar Coğrafya; eserin müellifi Münakidi'dir. Dili Rumca olan kitabın basım tarihi, 1893'dür.

Tarih-i Osmânî; eserin müellifi Mileboros'dur. Dili Rumca olan kitabın basım tarihi R.1300 (M.1884)'dür.

Türkçe Sarf Defteri; eserin müellifi Muallim Naci'dir. Basım tarihi, M.1707'dir.

1881-1882 yıllarında Ereğli Kazası'ndaki Rum nüfusu 167 iken 1914 yılında bu sayı 565'e yükseldi. Ereğli Rum Mektebi'nde R.1319/M.1901 yılında; 45 Erkek, 15 Kız olmak üzere, 60 öğrenci bulunmaktaydı.¹⁹²

R.1331-1332/M.1915-1916 öğretim yılında iki gayr-i müslîm öğretmen görev yapmaktaydı. Bu öğretmenlerden biri aylık 300-400 kuruş maaş alırken diğeri 400-500

¹⁹¹MS, H. 1319/M. 1901, s. 864.

¹⁹²Kemal H. Karpat, *Osmanlı Nüfusu (1830-1914) Demografik ve Sosyal Özellikleri*, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yay., İstanbul 2003, s. 182, 218.

kuruş maaş almaktaydı¹⁹³. Okulda görev yapan öğretmenlerden tespit edebildiğimiz Anar Kiros, İstanbul Ada Mektebi'nden mezundur¹⁹⁴.

2.2. Köylerdeki İbtidâî Mektepleri

Ereğli Kazası köylerinde bulunan ibtidâî mekteplerini ele alırken; bu okullara ait, araştırmamız boyunca istifade ettiğimiz arşiv belgelerinde geçen özgün adlandırmaları kullanacağız. Bahsi geçen kaynaklar, Ereğli Kazası köylerinde bulunan ibtidâî mekteplerinin tamamının öğrenci durumlarını aydınlatacak veri sunmadığından bu konuda kısıtlı bilgiye sahibiz. Nitekim, yalnızca R. 1331-1332/M. 1915-1916 öğretim yılında Hortu Karyesi İbtidâî Mektebi ve Abriz (İvriz) Karyesi İbtidâî Mektebi'nin öğrenci mevcudu hakkında bilgiye ulaşmaktayız. Buna göre, 1919 yılında Hortu Karyesi İbtidâî Mektebi'nin 47, Abriz (İvriz) Karyesi İbtidâî Mektebi'nin ise 10 öğrencisi vardı¹⁹⁵. Bahsi geçen öğretim yılında Zanapa, Kureyş-i Kebir ve Kızılca köylerindeki ibtidâî mekteplerinin öğretmenleri bulunmadığından bu mektepler kapalı idi¹⁹⁶. Bahsi geçen öğretim yılında, I. Dünya Savaşı'nın devam etmesi sebebiyle buradaki öğretmenlerin askere alındığını ve savaş koşullarından dolayı bu mekteplerin kapatıldığını düşünmekteyiz.

2.2.1. Divle Karyesi İbtidâî Mektebi

Divle yani yeni adıyla Üçarman Köyü Ereğli ilçe merkezine yaklaşık 51 kilometre uzaklıktadır. Divle, Osmanlı Dönemi boyunca Ereğli'ye bağlı bir nahiye idi¹⁹⁷. Ancak günümüzde Karaman ilinin Ayrancı ilçesine bağlı bir köy vaziyetindedir. Divle Karyesi İbtidâî Mektebi'nin daha önce sıbyân mektebi olduğunu ve sonradan ibtidâîye çevrildiğini düşünmekteyiz. Zira, okulun kuruluş tarihi ile ilgili bir bilgiye ulaşılamamaktadır.

Divle Karyesi İbtidâî Mektebi'nde R. 1330/M. 1914-R. 1335/M. 1919 yılları arasında görev yapan İbrahim Efendi; R. 1297/M. 1881 Ereğli doğumludur. Ehliyetnâme ile öğretmenlik yapan İbrahim Efendi, R. 1330/M. 1914 yılında aylık 250 kuruş maaşla atandı¹⁹⁸.

¹⁹³ BOA., *MF.İST.*, 27/67 (15 Nisan 1334-15 Nisan 1918) lef. 1.

¹⁹⁴ KMA., *Mekâtib-i Müslimin ve Gayrimüslimin-i Ecnebiyye'ye Mahsus Ruhsatname Defteri (3. Defter)*, s.1.

¹⁹⁵ BOA., *MF.İST.*, 40/12 (28 Şubat 1335-28 Şubat 1919) lef. 1.

¹⁹⁶ BOA., *MF.İST.*, 40/12 (28 Şubat 1335-28 Şubat 1919) lef. 1.

¹⁹⁷ Konyalı, *a.g.e.*, s. 839.

¹⁹⁸ KMA., *Muallim Teftiş Defteri*, s. 19.

Tablo-7: Divle Karyesi İbtidâî Mektebi 1916-1917 öğretim yılı dersleri¹⁹⁹

Devre-i İbtidâîye		Devre-i Vasatiye		Devre-i Âliye	
Birinci Sene	İkinci Sene	Birinci Sene	İkinci Sene	Birinci Sene	Birinci Sene
Kur'ân-1 Kerim, Mâ'lûmât-1 Dinîyye	Kur'ân-1 Kerim, Mâ'lûmât-1 Dinîyye	Kur'ân-1 Kerim, Mâ'lûmât-1 Dinîyye	Kur'ân-1 Kerim, Mâ'lûmât-1 Dinîyye	Kur'ân-1 Kerim, Mâ'lûmât-1 Dinîyye	Kur'ân-1 Kerim, Mâ'lûmât-1 Dinîyye
Türkçe, Elifbâ	Türkçe, Elifbâ	Türkçe, Elifbâ	Türkçe, Elifbâ	Türkçe, Elifbâ	Türkçe, Elifbâ
Kırâat ve İmlâ	Kırâat ve İmlâ	Kırâat ve İmlâ	Kırâat ve İmlâ	Kırâat ve İmlâ	Kırâat ve İmlâ
Sarf ve Nahiv	Sarf ve Nahiv	Sarf ve Nahiv	Sarf ve Nahiv	Sarf ve Nahiv	Sarf ve Nahiv
Tahrîr	Tahrîr	Tahrîr	Tahrîr	Tahrîr	Tahrîr
Manzûme, Ezberî, Yazı	Manzûme, Ezberî, Yazı	Manzûme, Ezberî, Yazı	Manzûme, Ezberî, Yazı	Manzûme, Ezberî, Yazı	Manzûme, Ezberî, Yazı
Tarih ve Coğrafya	Tarih ve Coğrafya	Tarih ve Coğrafya	Tarih ve Coğrafya	Tarih ve Coğrafya	Tarih ve Coğrafya
Hesâb ve Hendese	Hesâb ve Hendese	Hesâb ve Hendese	Hesâb ve Hendese	Hesâb ve Hendese	Hesâb ve Hendese
Eşya Dersleri ve Zirâat	Eşya Dersleri ve Zirâat	Eşya Dersleri ve Zirâat	Eşya Dersleri ve Zirâat	Eşya Dersleri ve Zirâat	Eşya Dersleri ve Zirâat
Resim ve El İşleri	Resim ve El İşleri	Resim ve El İşleri	Resim ve El İşleri	Resim ve El İşleri	Resim ve El İşleri

¹⁹⁹KMA, Konya ve Mülhakatı İlk Mekteplerinin 1332-1333-1334 Senelerine Ait Umumi İmtihan Cetvelleri, s. 18.

Musâhabât-1 Ahlâkıyye ve Medeniyye	Musâhabât-1 Ahlâkıyye ve Medeniyye	Musâhabât-1 Ahlâkıyye ve Medeniyye	Musâhabât-1 Ahlâkıyye ve Medeniyye	Musâhabât-1 Ahlâkıyye ve Medeniyye	Musâhabât-1 Ahlâkıyye ve Medeniyye
Hâl ve Hareket	Hâl ve Hareket	Hâl ve Hareket	Hâl ve Hareket	Hâl ve Hareket	Hâl ve Hareket

Divle Karyesi İbtidâî Mektebi'nde okutulan dersler, kaza merkezindeki ibtidâî mekteplerde okutulan dersler ile mukayese edildiğinde büyük ölçüde benzerlik göstermektedir. Ancak, merkezdeki ibtidâîlerden farklı olarak okulun ders programına Zirâat dersinin dahil edildiğini görüyoruz. Öte yandan, merkezdeki ibtidâî mekteplerde okutulan Lisân-ı Ecnebî dersi, köylerdeki ibtidâî mekteplerin programında yer almamaktadır. Divle Karyesi İbtidâî Mektebi'ne ait imtihan cetvellerinde tüm sınıflara ait öğrenci mevcudu belirtilmediğinden öğrenci istatistiği hususunda herhangi bir çıkarımda bulunmak mümkün olmamaktadır. Yalnızca, 1916-1917 öğretim yılında Devre-i İbtidâîye ikinci sınıfta bulunan 5 öğrenciden 4'ü derslerde başarılı olarak bir sonraki sınıfa geçerken, 1 öğrenci sınıfta bırakılmıştır. Devre-i Vasatiye birinci sınıfta bulunan 4 öğrencinin ise tamamı ikinci sınıfa yükselmiştir²⁰⁰.

2.2.2. Bulgurluk Karyesi İbtidâî Mektebi

Bulgurluk Karyesi Ereğli ilçe merkezine 18 kilometre mesafede bulunmaktadır²⁰¹. Yaptığımız saha araştırması neticesinde araştırmamıza konu olan dönemdeki okul binalarının günümüze dek ulaşmadığını tespit etmekteyiz. R. 1331-1332/M. 1915-1916 öğretim yılında Bulgurluk Karyesi İbtidâî Mektebi'nin 64 erkek öğrencisi bulunmaktaydı. Okul, nehârî yani gündüzlü öğretim yapmaktaydı²⁰².

Bulgurluk Karyesi İbtidâî Mektebi'nde 1917-1918 öğretim yılında okutulan derslere ulaşabilmekteyiz:

²⁰⁰KMA, *Konya ve Mülhakatı İlk Mekteplerinin 1332-1333-1334 Senelerine Ait Umumi İmtihan Cetvelleri*, s. 18.

²⁰¹ Konyalı, *a.g.e.*, s. 776.

²⁰² BOA., *MF.İST.*, 40/12 (28 Şubat 1335-28 Şubat 1919) İf. 1.

Tablo-8: Bulgurluk Karyesi İbtidâî Mektebi'nde 1917-1918 öğretim yılı dersleri²⁰³

Devre-i İbtidâîye		Devre-i Vasatiye
Birinci Sene	İkinci Sene	Birinci Sene
Kur'ân-ı Kerim, Mâ'lûmât-ı Dinîyye	Kur'ân-ı Kerim, Mâ'lûmât-ı Dinîyye	Kur'ân-ı Kerim, Mâ'lûmât-ı Dinîyye
Türkçe, Elifbâ	Türkçe, Elifbâ	Türkçe, Elifbâ
Kırâat ve İmlâ	Kırâat ve İmlâ	Kırâat ve İmlâ
Sarf ve Nahiv	Sarf ve Nahiv	Sarf ve Nahiv
Tahrîr	Tahrîr	Tahrîr
Manzûme, Ezberî, Yazı	Manzûme, Ezberî, Yazı	Manzûme, Ezberî, Yazı
Tarih ve Coğrafya	Tarih ve Coğrafya	Tarih ve Coğrafya
Hesâb ve Hendese	Hesâb ve Hendese	Hesâb ve Hendese
Eşya Dersleri ve Zirâat	Eşya Dersleri ve Zirâat	Eşya Dersleri ve Zirâat
Resim ve El İşleri	Resim ve El İşleri	Resim ve El İşleri
Musâhabât-ı Ahlâkıyye ve Medeniyye	Musâhabât-ı Ahlâkıyye ve Medeniyye	Musâhabât-ı Ahlâkıyye ve Medeniyye
Hâl ve Hareket	Hâl ve Hareket	Hâl ve Hareket

²⁰³KMA, *Konya ve Mülhakatı İlk Mekteplerinin 1332-1333-1334 Senelerine Ait Umumi İmtihan Cetvelleri*, s. 7-8.

Bulgurluk Karyesi İbtidâî Mektebi iki devreli ve üç sınıflı olarak eğitim-öğretim tatbik etmekteydi. Okulun, 1917-1918 öğretim yılında 36 öğrencisi bulunmaktaydı. Buna göre, Devre-i İbtidâîye birinci sınıfta mevcut 16 öğrenciden 4'ü başarı göstererek bir üst sınıfa geçerken, 12 öğrenci sınıfta bırakılmıştır. Aynı devrenin ikinci sınıfında bulunan 18 öğrenci öğrenim görmektedir. Bunlardan, 6 öğrenci başarılı olarak üst sınıfa geçerken, 12 öğrenci sınıfta bırakılmıştır²⁰⁴.

Bulgurluk Karyesi İbtidâî Mektebi'nde okutulan dersler buraya kadar ele aldığımız okullarda okutulan derslerle kıyaslandığında kısmi farklılıklar arz etmektedir. Ancak, köylerdeki ibtidâî mekteplerinde okutulan derslerin aynı olduğunu görüyoruz.

2.2.3. Yukarı Çayhan Karyesi İbtidâî Mektebi

Çayhan, Ereğli ilçe merkezine 37 kilometre mesafede bulunmaktadır. Araştırmamıza konu olan dönemde Çayhan'a bağlı Yukarı Çayhan ve Aziziye adlı iki köy bulunmaktaydı. Bahsi geçen köylerde ise, birer ibtidâî mektebi bulunmaktaydı. İlk olarak, Yukarı Çayhan Karyesi İbtidâî Mektebi'ni ele alacağız. Okulun açılış tarihine dair bir malumata ulaşamamaktayız. Öte yandan, okulun günümüze ulaşmış bir binası bulunmamaktadır.

Yukarı Çayhan Karyesi İbtidâî Mektebi'ne ilişkin ders programı ve öğrenci durumuna dair bilgilere ulaşmaktayız. Okulda, 1917-1918 öğretim yılında okutulan dersleri imtihan cetvellerinden tespit edebilmekteyiz. Yukarı Çayhan Karyesi İbtidâî Mektebi'nde 1917-1918 öğretim yılında okutulan dersler şöyledir:

Tablo-9: Yukarı Çayhan Karyesi İbtidâî Mektebi 1917-1918 öğretim yılı dersleri²⁰⁵

Devre-i İbtidâîye		Devre-i Vasatiye		Devre-i Âliye	
Birinci Sene	İkinci Sene	Birinci Sene	İkinci Sene	Birinci Sene	Birinci Sene

²⁰⁴KMA., *Konya ve Mülhakatı İlk Mekteplerinin 1332-1333-1334 Senelerine Ait Umumi İmtihan Cetvelleri*, s. 7.

²⁰⁵KMA., *Konya ve Mülhakatı İlk Mekteplerinin 1332-1333-1334 Senelerine Ait Umumi İmtihan Cetvelleri*, s. 3.

Yukarı Çayhan Karyesi İbtidâî Mektebi'nde okutulan dersler, buraya kadar ele aldığımız köydeki ibtidâî mekteplerde okutulan dersler ile mukayese edildiğinde kısmî farklılıklar arz etmektedir. Öyle ki, diğer okullarda okutulan Mâ'lûmât-ı Dinîyye dersi okulun programında yer almazken Tecvîd okutulmaktadır²⁰⁶.

1917-1918 öğretim yılında Yukarı Çayhan Karyesi İbtidâî Mektebi'nin 24 öğrencisi bulunmaktaydı. Devre-i İbtidâîye birinci sınıfta bulunan 16 öğrenciden 5'i başarılı olarak ikinci sınıfa geçmiştir. Aynı devrenin ikinci sınıfında bulunan 2 öğrencinin tamamı bir üst sınıfa geçmiştir. Devre-i Vasatiye birinci sınıfında bulunan üç öğrencinin tamamı başarılı olarak ikinci sınıfa geçmiştir. Aynı devrenin ikinci sınıfında bulunan 1 öğrenci, imtihanda bulunmadığı için sınıfta bırakılmıştır. Devre-i Âliye birinci ve ikinci sınıfın 1'er öğrencisi bulunmaktadır. Öğrenciler, imtihanda bulunmadığı için sınıfta bırakılmışlardır²⁰⁷.

2.2.4. Çayhan Aziziye Karyesi İbtidâî Mektebi

Çayhan Nahiyesi'ne bağlı iki köy olduğunu ifade etmiştik. Aziziye, Çayhan Nahiyesi'ne bağlı iki köyden biridir. Ereğli ilçe merkezine 29 kilometre mesafede bulunmaktadır²⁰⁸. Çayhan Aziziye Karyesi İbtidâî Mektebi'nin açılış tarihi ve hakkında bilgiye ulaşamamaktayız. Bununla birlikte, okulun günümüze ulaşan binası ya da buna dair bir kalıntı da bulunmamaktadır. Öte yandan, ulaştığımız imtihan cetvelleri; 1915-1917 yılları arasında okutulan dersler, öğrenci ve öğretmen durumunu aydınlatmaktadır. Gündüzlü öğretim yapan okulun, R. 1331-1332/M. 1915-1916 öğretim yılında 14 erkek öğrencisi bulunmaktaydı²⁰⁹. 1916-1917 öğretim yılına ait imtihan-ı umumiden okulun tek devre ve tek sınıf üzere eğitim-öğretim icra ettiğini tespit ediyoruz. Zira, Devre-i ibtidâîye birinci sınıfta okutulan dersler ve öğrenci mevcudu hakkında bilgi sahibiyiz. Okulda, R. 1331/M. 1915-R. 1332/M. 1916 yıllarında görev yapan Ali Rıza Efendi; R. 1299/M. 1883 Ereğli doğumludur. Dârü'l-muallimîn mezunudur. Okuldaki görevine, R. 1331/M. 1915 yılında aylık 250 kuruş maaşla başlamıştır²¹⁰.

²⁰⁶ KMA., *Konya ve Mülhakatı İlk Mekteplerinin 1332-1333-1334 Senelerine Ait Umumi İmtihan Cetvelleri*, s. 7.

²⁰⁷ KMA., *Konya ve Mülhakatı İlk Mekteplerinin 1332-1333-1334 Senelerine Ait Umumi İmtihan Cetvelleri*, s. 3.

²⁰⁸ Konyalı, *a.g.e.*, s. 776.

²⁰⁹ BOA., *MF.İST.*, 40/12 (28 Şubat 1335-28 Şubat 1919) lef. 1.

²¹⁰ KMA., *Muallim Teftiş Defteri*, s. 20.

Tablo-10: Çayhan Aziziye Karyesi İbtidâî Mektebi 1916-1917 öğretim yılı dersleri²¹¹

Devre-i İbtidâîye
Birinci Sene
Kur'ân-ı Kerim, Mâ'lûmât-ı Dinîyye
Kırâat, Manzûme, Ezberî, Yazı
Hesâb
Eşya Dersleri ve Zirâat
Resim ve El İşleri
Musâhabât-ı Ahlâkıyye ve Medeniyye
Hâl ve Hareket

Çayhan Karyesi İbtidâî Mektebi'nde okutulan dersler buraya kadar ele aldığımız ibtidâî mekteplerde okutulan dersler ile kıyaslandığında büyük ölçüde farklılık arz etmektedir. Nitekim, buraya kadar ele aldığımız ibtidâî mekteplerde okutulan İmlâ, Sarf ve Nahiv, Türkçe, Elifbâ, Tarih, Coğrafya ve Hendese derslerine yer verilmemiştir. Tek sınıflı öğretim yapan Çayhan Karyesi İbtidâî Mektebi'nin temel dinî bilgilerin öğretimi, dört işlem ve okuma-yazma gibi temel düzeyde öğretim icra ettiği kanaatindeyiz.

2.2.5. Osmaniye Karyesi İbtidâî Mektebi

Osmaniye, Divle Nahiyesi'ne bağlı bir köy iken Divle'nin nüfusunun azalması neticesinde 1913 yılında nahiye olmuştur. Osmaniye Karyesi İbtidâî Mektebi'nin öğrenci durumu ve okulda okutulan dersler hakkında malumata ulaşmaktayız. R. 1331-1332/M. 1915-1916 öğretim yılında Osmaniye Karyesi İbtidâî Mektebi'nin 17 öğrencisi vardı²¹². 1917-1918 öğretim yılında okulda okutulan dersler şöyledir:

²¹¹ KMA., *Konya ve Mülhakatı İlk Mekteplerinin 1332-1333-1334 Senelerine Ait Umumi İmtihan Cetvelleri*, s. 19.

²¹² BOA., *MF.İST.*, 40/12 (28 Şubat 1335-28 Şubat 1919) lef. 1.

Tablo-11: Osmaniye Karyesi İbtidâî Mektebi 1917-1918 öğretim yılı dersleri²¹³

Devre-i İbtidâîye		Devre-i Vasatiye		Devre-i Âliye	
Birinci Sene	İkinci Sene	Birinci Sene	İkinci Sene	Birinci Sene	Birinci Sene
Kur'ân-1 Kerim, Mâ'lûmât-1 Dinîyye	Kur'ân-1 Kerim, Mâ'lûmât-1 Dinîyye	Kur'ân-1 Kerim, Mâ'lûmât-1 Dinîyye	Kur'ân-1 Kerim, Mâ'lûmât-1 Dinîyye	Kur'ân-1 Kerim, Mâ'lûmât-1 Dinîyye	Kur'ân-1 Kerim, Mâ'lûmât-1 Dinîyye
Türkçe, Elifbâ	Türkçe, Elifbâ	Türkçe, Elifbâ	Türkçe, Elifbâ	Türkçe, Elifbâ	Türkçe, Elifbâ
Kırâat ve İmlâ	Kırâat ve İmlâ	Kırâat ve İmlâ	Kırâat ve İmlâ	Kırâat ve İmlâ	Kırâat ve İmlâ
Sarf ve Nahiv	Sarf ve Nahiv	Sarf ve Nahiv	Sarf ve Nahiv	Sarf ve Nahiv	Sarf ve Nahiv
Tahrîr	Tahrîr	Tahrîr	Tahrîr	Tahrîr	Tahrîr
Manzûme, Ezberî, Yazı	Manzûme, Ezberî, Yazı	Manzûme, Ezberî, Yazı	Manzûme, Ezberî, Yazı	Manzûme, Ezberî, Yazı	Manzûme, Ezberî, Yazı
Tarih ve Coğrafya	Tarih ve Coğrafya	Tarih ve Coğrafya	Tarih ve Coğrafya	Tarih ve Coğrafya	Tarih ve Coğrafya
Hesâb ve Hendese	Hesâb ve Hendese	Hesâb ve Hendese	Hesâb ve Hendese	Hesâb ve Hendese	Hesâb ve Hendese
Eşya Dersleri ve Zirâat	Eşya Dersleri ve Zirâat	Eşya Dersleri ve Zirâat	Eşya Dersleri ve Zirâat	Eşya Dersleri ve Zirâat	Eşya Dersleri ve Zirâat
Resim ve El	Resim ve El	Resim ve El	Resim ve El	Resim ve El	Resim ve El

²¹³KMA., Konya ve Mülhakatı İlk Mekteplerinin 1332-1333-1334 Senelerine Ait Umumi İmtihan Cetvelleri, s. 6.

İşleri	İşleri	İşleri	İşleri	İşleri	İşleri
Musâhabât-1 Ahlâkıyye ve Medeniyye	Musâhabât-1 Ahlâkıyye ve Medeniyye	Musâhabât-1 Ahlâkıyye ve Medeniyye	Musâhabât-1 Ahlâkıyye ve Medeniyye	Musâhabât-1 Ahlâkıyye ve Medeniyye	Musâhabât-1 Ahlâkıyye ve Medeniyye
Hâl ve Hareket	Hâl ve Hareket	Hâl ve Hareket	Hâl ve Hareket	Hâl ve Hareket	Hâl ve Hareket

1917-1918 öğretim yılı devre-i ibtidâîye birinci sınıfta bulunan 11 öğrenciden 4'ü bahsi geçen derslerde başarılı olarak ikinci sınıfa geçerken 7 öğrenci sınıfta bırakılmıştır. Aynı devrenin ikinci sınıfında bulunan 12 öğrenciden 8'i sınıf geçerken 4 öğrenci başarısız olmuştur. Devre-i vasatiye birinci sınıfın mevcudu 4 idi, bu öğrencilerin tamamı ikinci sınıfa geçmiştir. Aynı devrenin ikinci sınıfında bulunan 3 öğrencinin tamamı başarılı olarak bir üst sınıfa geçmiştir. Devre-i Âliye birinci sınıfında 2 öğrenci bulunmaktaydı. Bu öğrencilerin tamamı başarılı olarak bir üst sınıfa geçmiştir²¹⁴.

3. MEŞRUTİYET DÖNEMİ EREĞLİ KAZASINDAKİ ORTAÖĞRETİM KURUMLARI

3.1.Ereğli Rüşdiye Mektebi

Ereğli Kazası'nda modern mânâda açılan ilk okul rüşdiye mektebi idi. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Maârif Nezâreti Mektûbi Kalemi'nin 1872 tarihli bazı belgelerinde rastlanan “müceddeden inşâ olduğu” ifadesi Ereğli Rüşdiye Mektebi'nin 1872 yılında açıldığı kanaatini kuvvetlendirir niteliktedir. Bahsi geçen belgelerde mektebin inşâ masrafı ile ilgili herhangi bir bilgiye rastlanmamaktadır²¹⁵. Öte yandan öğrencisi kalmadığından dolayı kapatılan Hırsova Rüşdiyesi'ne ait yıllık 1000 kuruş olan masârif-ı müteferrika, 500 kuruşu Ereğli Rüşdiyesi'ne ve 500 kuruşu da Yalvaç Rüşdiyesi'ne olmak üzere taksim edildi. Bununla birlikte, bir diğer kapatılan Trablusgarp Rüşdiyesi'ne ait masârif-ı müteferrika'nın da 500 kuruşu Ereğli Rüşdiye Mektebi'ne ve 500 kuruşu Yalvaç Rüşdiyesi'ne

²¹⁴KMA., *Konya ve Mülhakatı İlk Mekteplerinin 1332-1333-1334 Senelerine Ait Umumi İmtihan Cetvelleri*, s. 6.

²¹⁵BOA., *MF.MKT.*, 1/142 (14 Rebîül'ahir 1289-20 Haziran 1872).

bağışlandı²¹⁶. Anlaşıldığı üzere, her bir rüşdiye için yıllık 1000 kuruş ödenek ayrılmaktaydı.

Rüşdiyelerde görev yapacak muallimlerin tayini belirli kıstaslara dayanmaktaydı. Nitekim, muallimin eğitim durumu, memuriyet geçmişi ve ahlâki vaziyeti dikkate alınarak görevlendirilirdi²¹⁷. Rüşdiyelerde, bir muallim-i evvel, bir muallim-i sâni –bu genellikle rik’a veya hat muallimi olurdu-, bir de bevvâb görev yapardı. Muallim-i evvel, mektebin birinci öğretmeni idi aynı zamanda, bugünkü mânâda okul müdürü idi. Zira, mektebin idaresinden muallim-i evvel sorumlu idi. 20 Haziran 1872 tarihli bir belgeden anlaşıldığı üzere, Ereğli Rüşdiye Mektebi’ne; mahallince seçilen muallim-i sâni Musa Efendi ve bir bevvâb tayin edildi²¹⁸. Bahsi geçen muallim ve bevvâbın maaşları kapatılan Hırsova ve Trablusgarp Rüşdiyelerine ait ödenekten temin edildi. Nitekim Trablusgarp Rüşdiyesi Hesâb ve Nahiv muallimi Mehmet Efendi’nin maaşından geriye kalan 425 kuruşun 330 kuruşu muallim-i sâni Musa Efendi’ye, 80 kuruşu bevvâb Hacı Osman Efendi’ye maaş olarak tahsis edilmiş ve kalan 15 kuruş da rüşdiyenin öğrencilerine ayrılmıştır. 1872 yılında Ereğli Rüşdiye Mektebi’nin muallim-i evveli olmadığından muallim-i sâni tarafından idare olunmaktaydı²¹⁹.

Rüşdiyelerin ders araç ve gereçleri nezâretçe temin ediliyordu. Nitekim, Ereğli Rüşdiye Mektebi’nin açılışını takiben, üç paket kitap ve risâle gönderilmiştir²²⁰.

1874 yılına gelindiğinde Ereğli Rüşdiye Mektebi’nin muallim-i evveli Mustafa Asım Efendi, muallim-i sâni Ali Rıza Efendi idi²²¹. 1875’de Maârif Nezâreti, Ereğli Rüşdiye Mektebi’nin, Maârif-i Umûmiye Nizamnâmesi’nde rüşdiyeler için öngörülen kıstaslara uygun olmamasından dolayı mektebin bevvâb maaşı ve masârif-i mütefferika gibi giderlerini karşılamayı reddetti. Mahallince bevvâblığa seçilen Abdurrahman Efendi’nin maaşı ve masârif-i mütefferikanın ahali tarafından karşılanması istendi²²².

Meşrutiyet’in ilan edildiği yıl mektebin muallim-i sâni yine Hacı Musa Efendi iken Rik’a hocası Nafi Efendi idi. Aynı yıl, Abdurrahman Efendi’den boşalan bevvâblık

²¹⁶BOA., *MF.MKT.*, 1/145 (7Cemâzîyel-evvel 1289-13 Temmuz 1872).

²¹⁷BOA., *MF.MKT.*, 1108/64 (6 Zilhicce 1326-30 Aralık 1908), lef 1.

²¹⁸BOA., *MF.MKT.*, 1/142 (14 Rebîül’ahir 1289-20 Haziran 1872).

²¹⁹BOA., *MF.MKT.*, 1/145 (7Cemâzîyel-evvel 1289-13 Temmuz 1872).

²²⁰BOA., *MF.MKT.*, 4/102 (4 Receb 1289-7 Eylül 1872).

²²¹KVS., H. 1291/M. 1874 S.7, s.80.

²²²BOA., *MF.MKT.*, 24/1 (1 Zilhicce 1291-9 Ocak 1875).

vazifesini de Hacı Mustafa Ağa yürütmeye başladı²²³. 1878'e dek mektebin muallim-i evveli bulunmadığından söz konusu görevi muallim-i sâni Hacı Musa Efendi'nin yürüttüğünü düşünmekteyiz. Öyle ki, 1878 tarihli bir vesikaya göre, muallim-i sâni Hacı Musa Efendi görevinden azledilerek yerine Sofya Rüşdiye Mektebi muallimi Mustafa Besim Efendi muallim-i evvel tayin edilmiştir²²⁴. Ancak başka vesikalar da Hacı Musa Efendi'nin 1899'a dek mektebin muallim-i sâni olduğunu ortaya koyduğundan Hacı Musa Efendi'nin Ereğli Rüşdiye Mektebi'nde göreve devam ettiğini söylemek mümkündür²²⁵. 1878'de Hacı Musa Efendi'nin yürüttüğü muallim-i evvelik görevine Mustafa Besim Efendi tayin edildi. Mustafa Besim Efendi, Hacı Musa Efendi'nin uhdesindeki 310 kuruş maaş üzerine 290 kuruş zam yapılarak 600 kuruş maaşla, Ereğli Rüşdiye Mektebi'nin yeni muallim-i evveli oldu²²⁶. Sofya Rüşdiye Mektebi'nin muallimi iken Ereğli Rüşdiye Mektebi'ne tayin edilen Mustafa Besim Efendi Selanik'e taşınmış olduğundan Ereğli Rüşdiye Mektebi'nde göreve başlaması için 20 Haziran 1878 tarihli bir irade ile, gereken harcırahın Selanik Vilâyeti maârif tahsisatı tarafından ödenmesi istendi²²⁷. Aynı yıl mektebe bevvâb olarak atanan Reyhan Ağa²²⁸ 1885'e kadar bu görevi icra etti²²⁹. Reyhan Ağa'nın yerine gelen Hacı Emin Efendi 1890'a kadar görevini sürdürdü²³⁰ ve aynı yıl Abdullah Ağa görevi devraldı²³¹. 1894 yılına gelindiğinde ise, Ali Efendi mektebin yeni bevvâbı olmuştur²³².

1878-1884 yılları arasında mektebin rik'a muallimliği münhal olduğundan²³³ bu görevi muallim-i sâni Hacı Musa Efendi'nin idare ettiği tasavvurunu destekler nitelikte vesikalar mevcuttur²³⁴. Ereğli Rüşdiye Mektebi'nin 1885 yılında rik'a muallimi İbrahim Efendi idi ve bu görevi iki yıl icra ettikten²³⁵ sonra Ereğli Kazası Tahrirât Kâtibi Naim Efendi ile becayişleri yapıldı. Rik'a muallimi İbrahim Efendi'nin 6 Ağustos 1886 tarihinde, Ereğli Kazası Tahrirat Kitabeti'ne memuriyeti uygun görülerek aylık yüz otuz

²²³KVS., H. 1293/M. 1876 S.9, s.98.

²²⁴BOA., *MF.MKT.*, 55/96 (17 Rebîül'ahir 1295-20 Nisan 1878).

²²⁵BOA., *MF.MKT.*, 492/33 (13 Rebîül'ahir 1318-10 Ağustos 1900) lef 2.

²²⁶BOA., *MF.MKT.*, 55/96 (17 Rebîül'ahir 1295-20 Nisan 1878).

²²⁷BOA., *MF.MKT.*, 57/80 (19 Cemâziyel-evvel 1295-20 Haziran 1878).

²²⁸KVS., H. 1295/M. 1878 S.11, s.98.

²²⁹KVS., H. 1301/M. 1883/1884 S.17, s.55.

²³⁰KVS., H. 1304/M. 1886/1887 S.20, s.235.

²³¹KVS., H. 1307/M. 1890/1891 S.23, s.3.

²³²KVS., H. 1312/M. 1894/1895 S.26, s.71.

²³³KVS., H. 1301/M. 1883/1884 S.17, s.55.

²³⁴BOA., *MF.MKT.*, 492/33, lef 2. (13 Rebîül'ahir 1318-10 Ağustos 1900).

²³⁵KVS., H. 1302/M. 1884/1885 S.18, s.181.

altı kuruş maaşla tayin edildi. Yerine Naim Efendi tayin edildi²³⁶. 1886'da rik'a muallimliği görevini devralan Naim Efendi 1906'ya kadar görevine devam etti²³⁷.

Ereğli Rüşdiye Mektebi'nde muallim-i sâni Hacı Musa Efendi 1899'a kadar görevini sürdürdü. 1881 itibarıyla maaşı 310 kuruştan 250 kuruşa düşürüldü ve emekliliğine kadar aynı kaldı²³⁸. Hacı Musa Efendi'nin maaşındaki bu değişimi, Mustafa Besim Efendi'nin tayiniyle okuldaki görevinin azalmasına bağlayabiliriz. Öte yandan, Hacı Musa Efendi muallim-i evvellik vazifesi ile tekrar görevlendirildi. Zira, 1895 yılına gelindiğinde muallim-i evvel Mustafa Besim Efendi'nin maluliyetinden dolayı emekli olmak üzere hizmet cetveli Tekaüd Sandığı'na gönderilerek emekliliği talep edilmiş idi. Ereğli Rüşdiye Mektebi'ne on yedi yıl hizmet eden Mustafa Besim Efendi'nin okuldaki görevi sonlanmış oluyordu²³⁹.

Hacı Musa Efendi, 16 Temmuz 1899 tarihinde Ereğli Rüşdiye Mektebi'nin muallim-i evvel vekili iken emeklilik talebini Tekaüd Sandığı'na göndererek emekli olduğundan okuldaki görevi sonlanmıştı²⁴⁰.

Ereğli Rüşdiye Mektebi'nin öğrenim süresi üç yıl idi. Okulun öğrencilerinin tamamı erkekti. 1869 Maârif-i Umûmiye Nizamnamesi'nin Erkek Rüşdiye Mektepleri için öngördüğü ders programını ifade etmek gerekirse²⁴¹;

Mebâdi-i Ulûm-u Dinîye, Lisân-ı Osmânî Kavâidi (Osmanlıca Kurallar), İmlâ ve İnşâ, Defter Tutma Usûlü, Tertîb-i Cedîd Üzere Kavâid-i Arabiye ve Fârisiye (Yeni Usûl ile Arapça ve Farsça Kuralları), Coğrafya, İlm-i Hesâb, Mebâdi-i Hendese (Hendeseye Giriş), Tersîm-i Hutût (Çizgi Çizme, Resim), Tarih-i Umûmî, Tarih-i Osmânî, Jimnastik, Mektebin Bulunduğu Yerde En Çok Kullanılan Dil, Fransızca

1902 öğretim yılı Erkek Rüşdiyeleri'nde okutulacak dersler ise şöyledir:

Kur'ân-ı Kerîm ve Ulûm-u Dinîye, Türkçe, Ahlak, Arabî, Fârisî, Hesâb, Hendese, Tarîh, Coğrafya, Zirâat, Ticaret ve Sanayi, Hıfzıssıhha, Hüsn-î Hat ve Resim²⁴².

²³⁶ BOA., *MF.MKT.*, 1372/13 (15 Muharrem 1304-14 Ekim 1886).

²³⁷ KVS., H. 1304/M. 1886/1887 S.20, s. 235.

²³⁸ BOA., *MF.MKT.*, 492/33 (13 Rebiül'âhir 1318-10 Ağustos 1900) lef 2.

²³⁹ BOA., *MF.MKT.*, 293/64 (28 Muharrem 1313-21 Temmuz 1895).

²⁴⁰ BOA., *MF.MKT.*, 561/31 (16 Safer 1319-4 Haziran 1901).

²⁴¹ Mahmud Cevad, *Maârif-i Umûmiye Nezâreti Tarihçe-i Teşkilâtı ve İcrââtı*, İstanbul 1338, s. 474.

1869 Maârif-i Umûmiye Nizamnâmesi'nde rüşdiyelerde okutulmak üzere belirlenen dersler ve 1902 Erkek Rüşdiyeleri için belirlenen dersler; vilâyet ve bazı sancak merkezlerindeki büyük rüşdiyelerde tam manasıyla uygulanırken bazı kasaba ve kazalardaki rüşdiyelerin takip ettikleri program farklılık arz edebilmekteydi. Ancak Ereğli Rüşdiye Mektebi'nde okutulmak üzere belirlenen dersler 1902 öğretim yılı Erkek Rüşdiye Mektepleri için belirlenen dersler ile kayda değer bir farklılık göstermemektedir. Nitekim programda yalnızca Resim, Sanayi ve Ticaret derslerine yer verilmemiştir. Öte yandan 1869 Maârif-i Umûmiye Nizamnâmesi'nin öngördüğü Jimnastik ve Fransızca dersleri, okulun ilk yıllarında ders programlarında yer almasa da ilerleyen yıllarda bu derslerin okutulduğunu araştırmamıza kaynaklık eden belgelerden tespit edebiliyoruz. Bu bağlamda Ereğli Rüşdiye Mektebi'nde 1903 öğretim yılında okutulan dersleri ele alacağız:

Tablo-12: Ereğli Rüşdiye Mektebi 1903 öğretim yılı dersleri²⁴³

Sınıf	DERSLER
1. Sınıf	Kur'ân-ı Kerîm ve Tecvîd, Ulûm-ı Dîniye, Arabî, Lisân-ı Osmânî, Kırâat, İmlâ, Hesâb, Coğrafya, Hüsn-î Hat, İlm-i Eşya, Vezâif-i Etfâl
2. Sınıf	Kur'ân-ı Kerîm ve Tecvîd, Ulûm-u Dîniye, Arabî, Lisân-ı Osmânî, Kırâat, İmlâ, Fârisî, Hesâb, Ahlâk, İlm-i Eşya, Tarih-i İslâm, Coğrafya, Malûmât-ı Nâfia, Hüsn-î Hat
3. Sınıf	Kur'ân-ı Kerîm ve Tecvîd, Ulûm-u Dîniye, Arabî, Lisân-ı Osmânî, Kırâat, İmlâ, Fârisî, Hesâb, Hendese, İlm-i Eşya, Tarih-i Osmânî, Coğrafya, Malûmât-ı Nâfia, Hüsn-î Hat

Ereğli Rüşdiye Mektebi'nde okutulan derslerin haftalık saatlerine dair bir malumata ulaşamamaktayız. Ancak, H. 1316/M. 1898-1899 yılında yayımlanan Maârif Sâl-nâmesi'nden ulaştığımız mekâtib-i rüşdiye ve idadîyede okutulacak ulûm ve fûnûnun haftalık ders saatlerini gösteren cetvel Tablo-13'de verilmiştir:

²⁴² 1892 ve 1902 yılları Rüşdiye ders programları için Bkz., Sarıçelik, *a.g.e.*, s. 123.

²⁴³ KMA., *Konya Vilâyeti Mektebi Rüşdiyelerindeki İmtihan-ı Umumi Cetvelleri*, s. 1.

Tablo-13: Rüşdiye Mektepleri Haftalık Ders Saatleri

DERS ADI	HAFTALIK ADEDİ		
	1. Sınıf	2. Sınıf	3. Sınıf
Kur'ân-i Kerim Maa tecvid	3	2	2
Ulûm-ı Dinîyye	3	2	2
Arabî	1	2	2
Fârisî	-	1	1
Hesâb	2	2	2
Coğrafya	2	2	2
Tarih	-	2	2
Hıfzu's-sıhha	1	1	1
Hüsn-î Hat	1	1	1

Rüşdiye Mektepleri için belirlenen ders programı incelendiğinde Ereğli Rüşdiye Mektebi'nde Maârif Nezâreti tarafından belirlenen programa büyük ölçüde uyulduğu görülmektedir. Yalnızca Hıfzu's-sıhha dersi Ereğli Rüşdiye Mektebi'nin programına dahil edilmemiştir. Öte yandan, nezâretçe belirtilmeyen birçok derse de programda yer verildiği görülmektedir.

Tablo-14: Ereğli Rüşdiye Mektebi 1904 öğretim yılı dersleri²⁴⁴

Sınıf	DERSLER
1. Sınıf	Kur'ân-ı Kerîm ve Tecvîd, Ulûm-ı Dîniye, Arabî, Lisân-ı Osmânî, Kırâat, İmlâ, İlm-i Eşya, Hesâb, Coğrafya, Vezâif-i Etfâl, Hüsn-î Hat

²⁴⁴KMA., 319-320 Senesi Rüşdiyeleri Şakirdanı'nın İmtihan-ı Umumi Defteri, s. 4.

Tablo-15: Ereğli Rüşdiye Mektebi 1905 öğretim yılı dersleri²⁴⁵

Sınıf	DERSLER
1. Sınıf	Kur'ân-ı Kerîm ve Tecvîd, Ulûm-ı Dîniye, Arabî, Lisân-ı Osmânî, Kırâat, İmlâ, Hesâb, Coğrafya, Hüsn-î Hat, Ahlâk
2. Sınıf	Kur'ân-ı Kerîm ve Tecvîd, Ulûm-ı Dîniye, Arabî, Fârisî, Lisân-ı Osmânî, Kırâat ve İmlâ, Hesâb, Ahlak, Tarih, Coğrafya, Hüsn-î Hat, Malûmât-ı Nâfia
3. Sınıf	Kur'ân-ı Kerîm ve Tecvîd, Ulûm-ı Dîniye, Arabî, Fârisî, Lisân-ı Osmânî, Kırâat ve İmlâ, Hesâb, Hendese, Tarih, Coğrafya, Hıfzıssıhha, Hüsn-î Hat, Malûmât-ı Nâfia

Tablo-16: Ereğli Rüşdiye Mektebi 1906-1907 öğretim yılı dersleri²⁴⁶

Sınıf	DERSLER
1. Sınıf	Kur'ân-ı Kerîm ve Tecvîd, Ulûm-ı Dîniye, Arabî, Türkçe, Hesâb, Coğrafya, Ahlâk, Kırâat ve İmlâ, Hüsn-î Hat
2. Sınıf	Kur'ân-ı Kerîm ve Tecvîd, Ulûm-ı Dîniye, Arabî, Fârisî, Türkçe, Hesâb, Ahlâk, Tarih, Coğrafya, Malûmât, Hüsn-î Hat
3. Sınıf	Kur'ân-ı Kerîm ve Tecvîd, Ulûm-ı Dîniye, Sarf ve Nahiv, Arabî, Fârisî, Malûmât-ı Zirâî, Hesâb, Hendese, Coğrafya, Tarih, Hıfzıssıhha, Hüsn-î Hat

²⁴⁵KMA., *Konya ve Bütün Mülhakatı RüşdiyeMektepleri'nin İmtihan-ı Umûmi Cetveli R. 1321-1324 (1905-1908)*, s. 49.

²⁴⁶KMA., *Konya ve Bütün Mülhakatı RüşdiyeMektepleri'nin İmtihan-ı Umûmi Cetveli R. 1321-1324 (1905-1908)*, s.84.

Tablo-17: Ereğli Rüşdiye Mektebi 1907-1908 öğretim yılı dersleri²⁴⁷

Sınıf	DERSLER
1. Sınıf	Kur'ân-ı Kerîm ve Tecvîd, Ulûm-ı Dîniye, Arabî, Sarf-ı Osmanî, Hesâb, İlm-î Ahlâk, Kırâat, Hüsn-î Hat
2. Sınıf	Kur'ân-ı Kerîm ve Tecvîd, Ulûm-ı Dîniye, Arabî, Farisî, Lisân-ı Osmânî, Hesâb, İlm-î Ahlâk, Tarih-i İslâm, Coğrafya, Malûmât-ı Zirâî, Hüsn-î Hat
3. Sınıf	Kur'ân-ı Kerîm ve Tecvîd, Ulûm-ı Dîniye, İlm-î Ahlâk, Arabî, Farisî, Hesâb, Hendese, Sarf-ı Osmânî, Hüsn-î Hat, Malûmât-ı Zirâî, Coğrafya, Tarih-i Osmânî

Tablo-18: Ereğli Rüşdiye Mektebi 1907-1908 öğretim yılı dersleri²⁴⁸

Sınıf	DERSLER
3.Sınıf	Malûmât-ı Dîniye, İlm-î Ahvâl, Kavâid ve İmlâ, Tahrîr, Fransızca, Hesâb, Hendese, Coğrafya, Tarih, Hakikat, Kimya, Tatbikat, Malûmât-ı Hakikiye, Terbiye-i Bedeniye, Hüsn-î Hat, Zirâat

²⁴⁷ KMA., *Konya ve Bütün Mülhakatı Rüşdiye Mektepleri'nin İmtihan-ı Umûmi Cetveli R. 1321-1324 (1905-1908)*, s. 119.

²⁴⁸ KMA., *Konya ve Bütün Mülhakatı Rüşdiye Mektepleri'nin İmtihan-ı Umûmi Cetveli R. 1321-1324 (1905-1908)*, s. 119.

Tablo-19: Ereğli Rüşdiye Mektebi 1908 öğretim yılı dersleri²⁴⁹

Sınıf	DERSLER
1. Sınıf	Kur'ân-ı Kerîm ve Tecvîd, Ulûm-ı Dîniye, Arabî, Türkçe, Hesâb, Coğrafya, Ahlâk, Hüsn-î Hat,
2. Sınıf	Kur'ân-ı Kerîm ve Tecvîd, Ulûm-ı Dîniye, Arabî, Fârisî, Türkçe, Ahlâk, Hesâb, Coğrafya, Tarih, Malûmât-ı Zirâî, Hüsn-î Hat
3. Sınıf	Kur'ân-ı Kerîm ve Tecvîd, Ulûm-ı Dîniye, Arabî, Fârisî, Türkçe, Ahlâk, Hesâb, Hendese, Coğrafya, Tarih-i Osmanî, Malûmât-ı Zirâî, Hüsn-î Hat

Ereğli Rüşdiye Mektebi'nde okutulan dersleri imtihan cetvellerinden tespit edebilmek de bu derslerin haftalık saatlerini ve takip edilen ders kitaplarını aydınlatan herhangi bir bilgiye ulaşamamaktayız. 1872 yılında Maârif Nezâreti'nden Konya Vilâyeti'ne gönderilen yazıda Ereğli Rüşdiye Mektebi'ne gerekli üç paket kitap ve risâlenin gönderildiğini yukarıda ifade etmiştik²⁵⁰. Okulların ders kitaplarının nezâretçe temin edildiği savını kanıtlayan bir başka belge de 7 Eylül 1872 tarihli bir vesikadır. Öyle ki, 13 Temmuz 1872 tarihli iradenin gereği yapılarak Ereğli Rüşdiye Mektebi'ne üç paket kitap ve risâle gönderilmiştir²⁵¹. Ancak, gönderilen kitapların isimleri, müellifleri gibi hususları aydınlatan herhangi bir bilgiye rastlamamaktayız. 26 Haziran 1875 tarihli başka bir vesika ise yine Ereğli Rüşdiye Mektebi'ne kitap temin edilmesi ile ilgidir. Bahsi geçen vesikada; Konya Vilâyeti dâhilindeki muhtelif kazalardaki rüşdiyeler ile Ereğli Rüşdiye Mektebi öğrencileri için gerekli kitap ve risâlelerden Maârif Kütüphanesi'nde mevcudu olanların postalanarak gönderilmesi istenmiştir²⁵².

²⁴⁹ KMA., *Konya ve Bütün Mülhakatı RüşdiyeMektepleri'nin İmtihan-ı Umûmi Cetveli R. 1321-1324 (1905-1908)*, s. 49.

²⁵⁰ BOA., *MF.MKT.*, 2/114 (7 Cemâziyel-evvel 1289-13 Temmuz 1872).

²⁵¹ BOA., *MF.MKT.*, 4/102 (4 Receb1289-7 Eylül 1872).

²⁵² BOA., *MF.MKT.*, 4/102 (22 Cemâziyel-evvel 1292-26 Haziran 1875).

Ereğli Rüşdiye Mektebi'nin öğrenci mevcudu, ilk yıllarından itibaren dalgalı seyretmiştir. Okulun öğretime başlamasını takip eden ilk dört yıla ilişkin öğrenci mevcuduna dair malumata ulaşamamaktayız. Ancak, Meşrutiyet'in ilk yıllarında 1876 ve 1878'de öğrenci mevcudu 55²⁵³ iken 1879'da 59'dur²⁵⁴. 1883 yılında bu sayı 38'e düşmüştür²⁵⁵. 1894-1895 ders yılında ise okulun 58 öğrencisi bulunmaktaydı²⁵⁶. 1898'e kadar 50 civarında olan öğrenci mevcudunda ilerleyen yıllarda nispi bir düşüş gözlenmektedir. Nitekim 1898'de öğrenci mevcudu 35'e kadar düşmüş ve takip eden yıllarda herhangi bir artış ya da azalma olmadan aynı seyretmiştir²⁵⁷. 1901 yılında nispi bir artış gözlenerek 41 olmuştur²⁵⁸. XIX. yüzyılın ilk yıllarını takiben Ereğli Rüşdiye Mektebi'nin öğrenci mevcudunda Meşrutiyet'in ilk yıllarındakine oranla neredeyse yarı yarıya bir azalma söz konusudur.

Tablo-20: Ereğli Rüşdiye Mektebi'nin 1903-1906 yılları arası öğrenci istatistiği²⁵⁹

Yıllar	SINIFLAR ve ÖĞRENCİ MEVCUDU			Genel Toplam
	1. Sınıf	2. Sınıf	3. Sınıf	
1903	12	4	5	21
1904	5	-	-	5
1905	11	4	5	20
1906	13	5	6	24

²⁵³ KVS., H. 1293/M.1876 S.9, s.136.

²⁵⁴ KVS., H. 1295/M.1878 S.11, s. 147.

²⁵⁵ KVS., H. 1300/M.1883, S.16, s. 77.

²⁵⁶ Mehmet Ö. Alkan, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Modernleşme Sürecinde Eğitim İstatistikleri 1839-1924*, C. 6., Ankara, 2000.

²⁵⁷ MS., H. 1316/M. 1898-1899, s. 1154., MS., H. 1317/1899-1900, s. 1354., MS., H. 1318/1900-1901, s. 1526.

²⁵⁸ MS., H. 1319/M. 1901, s. 832.

²⁵⁹ Bu istatistik Konya Maârif Arşivi *İmtihan-ı Umumi Cetvelleri*'ne göre hazırlanmıştır. 1904 yılına ait ikinci ve üçüncü sınıflara ait veri olmadığından yalnızca birinci sınıfların öğrenci mevcudu belirtilebilmiştir.

Modernleşme döneminin karakteristik okullarından olan rüşdiyeler ibtidâilerde olduğu gibi çağın gereklerine uygun olarak düzenlenmesi ihmal edilmedi. Öyle ki, bahsi geçen okulların bir yandan düşünsel inşasına yoğunlaşılırken diğer yandan fizikî inşası da ihmal edilmedi. Nasıl ki ders programları, öğretim kadroları değişim ve düzenlemeye tabi tutuluyorsa eğitim öğretimin icra edildiği alanın ihtiyaçlara cevap vermesi de ayrı bir dikkate değer husus olduğu görülmüyordu. Nitekim, Ereğli Rüşdiye Mektebi'nin 1872 yılında kurulduğu düşünülürse mektep binasının zamanla onarım ihtiyacı muhtemeldir. Nitekim, 1906 yılına gelindiğinde Ereğli Rüşdiye Mektebi'nin, otuz dört yıllık bir geçmişi söz konusudur ve bu zaman zarfında bakım ve onarım zaruri olmuştur. 12 Ekim 1906 tarihli Ereğli Maârif Komisyonu'ndan Vilâyet'e gönderilmiş bir vesika, mektebin tamir ettirilmesi gerektiğini ortaya koyar. Buna göre, Ereğli Rüşdiye Mektebi'nin tamir ettirilmesi büyük bir masraf olacağından bunun maârif iane hissesinden ödenmesi hususunda yardım istendi. Bundan önce birkaç defa talep edilse de bunlar yanıtız kaldı. Mektep binasının bazı kısımlarının harap olduğu belirtilerek, bir keşif yapılmış ve yüz yirmi üç kuruşluk bir tadilat masrafı tespit edilmiştir. Ancak başka talepler de baş gösterdiğinden bunların Zirâat Bankası'ndaki iane hissesinden karşılanmak üzere, inşaat zamanı hayrattan dört bin dört yüz kuruşun tahsili istendi²⁶⁰. Mektebin tamire ihtiyacının olup olmadığı ve eğer ihtiyacı varsa bunun ne ölçüde olduğunu tespit etmek ve Vilâyet Maârif Müdüriyeti'nden tadilata dair izin alınmak üzere bir tamirat keşfi yapıldı²⁶¹. Hazırlanan keşifname Maârif Nezâreti Mimarlığı'nca incelenerek bir kısmı inşaat, bir kısmı da mefruşat ile ilgili bulunarak bin iki yüz kuruş verildi²⁶².

²⁶⁰BOA., *MF.MKT.*, 973/28 (23 Şa'bân 1324-12 Ekim 1906) lef. 1.

²⁶¹BOA., *MF.MKT.*, 973/28 (11 Ramazan 1324-29 Ekim 1906) lef. 2.

²⁶²BOA., *MF.MKT.*, 973/28 (29 Zilka'de 1324-14 Ocak 1907) lef. 4.

Tablo-21: Ereğli Rüşdiye Mektebi'nin 1903-1908 yılları arası şehâdetnâme almaya hak kazanan öğrenci istatistiği²⁶³

Yıllar	3.Sınıf Öğrenci Mevcudu	Mezun Olan Öğrenci Mevcudu
1903	5	5
1905	5	5
1906	6	6
1907	5	5
1908	2	2

Birinci ve ikinci sınıflardaki öğrenci mevcudunun üçüncü sınıftakilere nazaran fazla olması okulun eğitim politikası hakkında fikir vermektedir. Zira, okula kayıt için herhangi bir sınırlama olmaksızın öğrenci alınırken, sınıf geçme ve mezuniyet hususlarında belirli bir seviye amaçlandığını düşünmekteyiz. Sınıflara göre öğrenci mevcudunu içeren tablolar dikkate alınırsa sınıf geçmenin kolay olmadığı kanısına varmak mümkün olur. Üçüncü sınıfa geçen öğrenci sayısı az da olsa öğrencilerin tümü şehâdetnâme alarak mezun olmaya hak kazanmışlardır.

Ereğli Rüşdiye Mektebi'nin kuruluşunu müteakip 1870'li yıllarda öğrenci sayısının 50 dolaylarında olduğunu, 1890'lı yıllarda 30-40 arasında değiştiğini ifade etmiştik. Ereğli Rüşdiye Mektebi'nin XX. Yüzyılın ilk yıllarında ise öğrenci mevcudiyeti 18-32 arasında değişmekteydi. 1909 tarihli bir vesika, okulun öğrenci sayısının artmasına bağlı olarak yeni bir öğretmen ihtiyacı hasıl olduğunu ifade eder. Söz konusu vesikadan hareketle, eğitim öğretim faaliyetlerinin tek öğretmenle yürütülmesine 1890'lar itibarıyla kendinî gösteren öğrenci mevcudundaki azalmanın sebep teşkil ettiğini düşünmekteyiz. Bu cümleden hareketle okulda muallim-i sânilik kaldırılmıştı. 30 Aralık 1908 tarihli vesikaya göre, Ereğli Rüşdiye Mektebi'nin öğrenci mevcudu kırkı aşmıştı. Rüşdiyelerin ders programları her sınıf için günlük birer saat, üç

²⁶³Bu istatistik Konya Maârif Arşivi *İmtihan-ı Umumi Cetvelleri*'ne göre hazırlanmıştır. 1904 yılına İmtihan-ı Umumi Cetvelleri yalnızca birinci sınıfa ait veri içerdiğinden bahsi geçen konu ile ilgili bir veri ortaya konulamamıştır.

ders olmak üzere üç saatti. Üç sınıf olduğu düşünülürse günde dokuz saat ders yapılmaktaydı. Bu durum okula bir muallim-i sâînin tayinini zorunlu kılıyordu²⁶⁴. Nitekim, 11 Ocak 1909'da Ereğli Maârif İdaresi'nden Konya Vilâyeti'ne gönderilen yazıda; eğitim öğretimin tek bir muallim ile idare edilmesi kabul edilmediğinden eskiden olduğu gibi muallim-i sâîliğin okula dahil edilmesinin gereği ve çeşitli dersleri muallim-i sâînin yürütmesi arz edilmiştir²⁶⁵. 21 Ocak 1909'da Maârif İdaresi'ne verilen cevapta; Söz konusu gereklilik uygun bulunarak muallim-i sâîliğe, altı yıl layıkıyla hizmet etmekte iken Maârif Nezâreti'nce açığa çıkarılan Mehmet Sait Efendi'nin mağduriyeti ifade edilerek tayini istenmiştir. Konya Vilâyeti'nden Maârif Nezâreti'ne gönderilen yazıda; Mehmet Sait Efendi'nin Ereğli Rüşdiye Mektebi'ne tayini hususunda istenilen izin²⁶⁶ neticesinde 30 Ocak 1909 okulda görevlendirilmesinin kabul edildiği ancak tayin talebinin 1325 bütçesinin kabulünden önce gerçekleştirilemeyeceği bildirildi²⁶⁷.

²⁶⁴BOA., *MF.MKT.*, 1108/64 (6 Zilhicce 1326-30 Aralık 1908), lef 1.

²⁶⁵BOA., *MF.MKT.*, 1108/64 (6 Zilhicce 1326-30 Aralık 1908), lef 2.

²⁶⁶BOA., *MF.MKT.*, 1108/64 (6 Zilhicce 1326-30 Aralık 1908), lef 3.

²⁶⁷BOA., *MF.MKT.*, 1108/64 (6 Zilhicce 1326-30 Aralık 1908), lef 4.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİ VE CUMHURİYET'İN İLK YILLARINDA EREĞLİ KAZASINDA EĞİTİM KURUMLARI VE FAALİYETLERİ

1. MİLLİ MÜCADELE VE CUMHURİYET'İN İLK YILLARINDA EĞİTİMİN KARAKTERİSTİK ÖZELLİKLERİ

XVIII. Yüzyılda Batı karşısında gerilediğini kabullenen Osmanlı Devleti bu vaziyetine çareyi yine Batı'da arayacaktı. Zira, Lale Devri itibarıyla başlayıp Osmanlı Devleti'nin yıkılışına kadar sürecek olan topyekûn bir yenileşme ve modernleşme hareketi başlatıldı. 1839'da ilan edilen Tanzimat, temel kurumları bozulmuş halde olan Osmanlı Devleti'nin bir tarafta medeniyet kurarak yükselen ve taarruza geçen Avrupa'nın tehdit edici üstünlüğü karşısında yeniden teşkilatlanma girişiminin kaçınılmaz bir safhası idi²⁶⁸. İşte bu noktada XVIII. yüzyılda başlayan ıslahatlar XIX. yüzyılda devam ederek askerî, eğitim ve kamu kurumlarında köklü düzenlemeler olarak kendinî gösterdi. Ancak tüm bu girişimler, Osmanlı Devleti'ni dağılmanın eşiğine gelmekten alıkoyamadı. Zira, Trablusgarp ve Balkan Savaşları ağır toprak kayıpları ile neticelenmiş ve Osmanlı Devleti Anadolu ile baş başa kalmıştır. Ancak, I. Dünya Savaşı ve sonunda imzalanan 1918 Mondros Mütarekesi ile Osmanlı Devleti, bir var olma mücadelesinin eşiğine geldi. Ancak, Mustafa Kemal'in önderliğinde millî bir şuurla teşkilatlanan Türk halkı, tarih boyunca olduğu gibi yine bağımsızlığını muhafaza ederek, Anadolu'yu esaretten kurtarmışlardır.²⁶⁹

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde cephedeki savaş kadar içerideki cehalet de tehlikeli addediliyordu. Nitekim 1920'de TBMM'nin ilk adımı, kurulan İcrâ Vekilleri Heyeti (Bakanlar Kurulu)'nda Maârif Vekâleti'ne Rıza Nur getirildi²⁷⁰. Ankara'da toplanan eğitim kongresinde Mustafa Kemal, yeni devletin eğitim politikasının millîlik karakterinin altını çizmiştir²⁷¹. Cumhuriyet Dönemi eğitiminin karakteristik özellikleri şunlardır²⁷²:

- Cumhuriyet ilan edildiğinde yüzde 10'u bile okuryazar olmayan bir tablo devralınmıştı. Dönemin siyasal, ekonomik, hukukî ve kültürel

²⁶⁸ Halil İnalçık, *Tanzimat ve Bulgar Meselesi*, Türk Tarih Kurumu yay., İstanbul 2017, s. 26.

²⁶⁹ Akyüz, *a.g.e.*, s. 276.

²⁷⁰ Necdet Sakaoğlu, *Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihi*, İletişim yay., İstanbul 1991, s. 12.

²⁷¹ Akyüz, *a.g.e.*, s. 276.

²⁷² Akyüz, *a.g.e.*, s. 283-284.

gelişmelerini halkın kavraması ve benimsemesi amacıyla okuryazar oranının yükseltilmesi amaçlanmıştır.

- Atatürk, “Başöğretmen” unvanı ile, bizzat kendisi halkın eğitimi ile ilgilenmiştir.
- Eğitim dinî karakterinden arındırılarak dünyevî ve laik bir hüviyet kazanmıştır.
- 1924 yılında çıkarılan Tevhid-i Tedrîsât Kanunu ile tüm okullar MaârifVekâleti’ne bağlanarak öğretim birliği sağlanmıştır.
- Bilhassa tarih ve dil konularına millî bir amaç yüklenmiştir.
- Karma eğitim ilkesi benimsenmiş ve kadınların eğitimine önem verilmiştir.
- Lâtin harfleri kabul edilmiştir.

1.1. 1921 Maârif Kongresi

Mustafa Kemal’in talimatıyla, 15-21 Temmuz 1921 tarihinde Ankara’da Maârif Kongresi toplandı. Bir taraftan Türk İstiklal Savaşı devam ederken Maârif Kongresi’nin gerçekleşmesi, yeni kurulacak Türk devletinin eğitime ne denli önem verdiğinin bir göstergesi idi. Öte yandan bu kongre, yeni kurulacak Türk Cumhuriyeti’nin eğitim politikası ve düşmanın yenilerek içinde bulunulan vaziyetten kurtuluşun ilanı niteliğinde idi²⁷³.

Mustafa Kemal’in Maârif Kongresi’nin başlangıcında yaptığı konuşma, Millî Mücadele döneminde eğitime dair ilk temas olarak değerlendirilmekteydi²⁷⁴. Mustafa Kemal’in bu konuşmasında tarif ettiği maârif siyasetinin odak noktasını, memleketin asıl sahibi ve toplumun esas unsuru halktır, bu güne dek maârif ışığından mahrum bırakılan halkın cehaletinin giderilmesi olarak ifade edebiliriz²⁷⁵.

15 Temmuz 1921 tarihinde kongreyi başlattığı açılış konuşmasında:

²⁷³Durmuş Yalçın, Yaşar Akbıyık, Dursun Ali Akbulut, Mustafa Balcıoğlu, Nuri Köstüklü, Azmi Süslü, Refik Turan, Cezmi Eraslan, Mehmet Akif Tural, Cemal Avcı, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I*, ATAM yay., Ankara 2009, s. 299.

²⁷⁴Nuri Köstüklü, *Atatürk ve Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları I*, Çizgi Kitabevi yay., Konya 2013, s. 363.

²⁷⁵Yücel, *a.g.e.*, s. 19.

“Yüzyılların yüklediği derin bir idare ihmalinin devlet varlığında açtığı yaraları gidermeyi sağlayacak çabaların en büyüğünü, eğitim yolunda harcamamız gerekmektedir.

Bugün için memleketin aydınlanması uğruna ayrılabilir bir şey; eğitimimizin geleceğine dayanak olacak bir temel kurmaya yeterli değildir. Ancak elverişli ve yeterli koşullarla araçları elde edinceye kadar geçecek savaş günlerinde de tam bir özenle işlenip çizilmiş bir ulusal eğitim programı yapmaya ve eldeki eğitim ve öğretim kuruluşlarımızı bugünden verimli bir çabayla çalıştıracak esasları hazırlamaya bakmalıyız.

Şimdiye kadar sürüp gelen okuma ve yetiştirme yanlışlıklarının ulusumuzun gerilemesinde en önemli nedenlerden biri olduğu kanısındayım. Onun için bir ulusal yetiştirme programından söz açarken, eski çağdaki asılsız uydurmalarından, yaradılışımıza hiç de uymayan yabancı düşüncelerden, Doğu'dan ve Batı'dan aşırma bütün etkilerden büsbütün uzak, ulusal ve tarihsel doğamıza uygun bir kültürü öne sürmüş oluyorum. Çünkü Türk idaresinin gerçek gelişmesi ancak böyle bir kültürle sağlanabilecektir. Rastgele bir yabancı kültürü kabullenmek, şimdiye kadar uygulanıp duran yabancı kültürlerin yıkıcı sonuçlarını tekrar etmekten başka işe yaramaz. Kültürün, bu düşünce ekininin verimi, ekildiği yerin elverişliliği ile orantılıdır. Bu yer de milletin karakteridir.

İşte biz bu toplantınızdan yalnız, çizilmiş eski yollarda nasıl yürüyüp gidileceği hakkında beylik düşünceler ileri sürüp dağılmayı değil, belki de bu ortaya koyduğum koşullar çerçevesinde ulusa, yeni bir sanat ve bilim göstermek ve yeni kuşağı o yolda yürütmek için önder olmak gibi kutsal bir yararlılık bekliyoruz.

Gelecek için hazırlanan yurt çocuklarına, hiçbir zorluk karşısında baş eğmeyerek sabırla, güvenle çalışmalarını ve yetişmekte olan çocukların büyüklerine de yavrularının okumalarını sağlamak için hiçbir fedakârlıktan çekinmemelerini salık veririm. Milletimizin yaratılıştan gelen elverişliliğini geliştirmek sizlere düşüyor. Türk öğretmenlerine ulusal hükümetimizce, candan ve gönülden istendiği kadar iyi ve rahat yaşama koşullarının sağlanamamış olduğunu bilirim. Ama ulusumuzu yetiştirmek gibi kutsal bir ödevi benimsemiş olan yüce topluluğunuzun bugünkü şartları göz önünde bulundurarak, her türlü güçlüğü göze alarak bu yolda sarsılmadan yürüyeceğine de

güvenim vardır. Göreviniz pek önemlidir, ulusun yaşamasıyla yakından ilgilidir. Bunda başarılı olmanızı Tanrıdan dilerim."²⁷⁶

Mustafa Kemal'in konuşmalarından yeni Türk devletinin millî bir eğitim inşâ edeceği çıkarımında bulunmak mümkündür²⁷⁷.

1.2. 1924 Tevhid-i Tedrîsat Kanunu

Eğitimde modernleşme adımlarının başladığı Tanzimat Dönemi'nde mevcut klasik eğitim kurumlarının yanında modern okullar teşkil edildiğini ifade etmiştik. Bu durum Osmanlı maârifinde bir ikilik oluşmasına sebebiyet verdi. Öte yandan Islahat Fermanı'nın gayr-i müslîmlere okul açma serbestiyeti tanınması ülkedeki gayr-i müslîm mekteplerinin de sayılarının artmasına ortam hazırladı. Bu durum eğitimde önü alınamaz bir serbestiyet ve keyfiyeti beraberinde getirdi. Nihayetinde eğitimin tek bir teşkilat yapısına bağlanarak, denetlenebilir hale getirilmesi ve ülke genelinde ortak bir eğitim sisteminin inşâsı kaçınılmaz oldu.

Yeni Türk devletinde eğitimde birleştirme ve bütünleştirme ilkesine binaen 3 Mart 1924 tarihinde, ülke genelindeki bütün öğretim kurumlarının Maârif Vekâleti'ne bağlanmasını hükme bağlayan Tevhîd-i Tedrîsat Kanunu kabul edildi. Nitekim, Şer'iyye ve Evkaf Vekâleti'ne veya özel vakıflara bağlı medrese ve okullar Maârif Vekâleti'ne devredildi²⁷⁸. Kanun gereğince Evkaf ve Şer'iyye Bakanlığı kaldırıldı²⁷⁹.

"3 Mart 1924 tarihinde Meclis'te kabul edilen Tevhîd-i Tedrîsat Kanunu'nun hükümleri şunlardır²⁸⁰:

Madde 1 – Türkiye dahilindeki bütün bilim ve eğitim kurumları Maârif Vekâleti'ne bağlıdır.

Madde 2 –Şer'iyye ve Evkaf Vekâleti veya özel vakıflar tarafından idare edilen bütün medrese ve okullar Maârif Vekâleti'ne devredilmiş ve bağlanmıştır.

²⁷⁶ Erol Kaplıhan, 1921 Maârif Kongresi'nin Türk Eğitim Tarihindeki Yeri ve Önemi, *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, s. 126- 128.

²⁷⁷ Mustafa Kemal Atatürk'ün, "Eğitim ile ilgili görüş ve uygulamalarından bir analizi için" Bkz., Nuri Köstüklü, *a.g.e.*, s. 371-374.

²⁷⁸ Durmuş Yalçın, Yaşar Akbıyık, Yücel Özkaya, Gülnihal Bozkurt, Dursun Ali Akbulut, Erdinç Tokgöz, Refik Turan, Nuri Köstüklü, Mustafa Balcıoğlu, Mehmet Akif Tural, Cezmi Eraslan, Cemal Avcı, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II*, ATAM yay., Ankara 2010, s. 109.

²⁷⁹ İlhan Başgöz, *Türkiye'nin Eğitim Çıkmazı ve Atatürk*, Ankara 1995, s. 78.

²⁸⁰ *Düstür*, III. Tertib, C. III, s. 322.

Madde 3 –Şer'iyye ve Evkaf Vekâleti bütçesinde okullar ve medreseler için ayrılan ödenekler Maârif bütçesine nakledilecektir.

Madde 4 –Maârif Vekâleti dinî bilgiler hususunda uzmanlar yetiştirilmek üzere Dârü'l-fünûn'da bir İlahiyat Fakültesi kuracak ve imamlık ve hatiplik gibi dinî hizmetlerde bulunmakla görevli memurların yetişmesi için de ayrı okullar açacaktır.

Madde 5 – Bu kanunun yayımı tarihinden itibaren genel eğitim ve öğretim hizmeti vermekte olup, şimdiye kadar Millî Savunma Bakanlığı'na bağlı olan askeri rüşdiyeler ve idâdîlerle, Sağlık Bakanlığı'na bağlı olan yetimhaneler, bütçeleri ve öğretim kadroları ile beraber Maârif Vekâleti'ne bağlanmıştır. Adı geçen rüşdiye ve idadîlerde bulunan öğretim kadrolarının bağlı olacakları yer, gelecekte ait olacakları vekâletler arasında belirlenip düzenlenecek ve o zamana kadar orduya mensup olan öğretmenler bu durumlarını koruyacaklardır.

Madde 6 – İşbu kanun, yayımı tarihinden itibaren geçerlidir.

Madde 7 – İşbu kanunun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.”

1.3. Dewey Raporu

John Dewey XX. Yüzyılın en önemli eğitim-öğretim bilginlerinden biriydi. 1924 yılında Maârif Vekâleti tarafından Türk eğitim sistemini incelemek için Türkiye'ye davet edildi. Dewey Türk eğitimini inceleyerek hazırladığı ilk raporda; eğitimle ilgili yabancı eserlerin tercüme edilmesi, mektep binaları, oyun alanları, eğitim ve sanat için alet ve edevatlar, öğrencinin teşebbüs kabiliyetini ve faaliyetini teşvik eden öğretim yöntemleri, öğretmen toplantıları, seyyar kütüphaneler, okullara ait kütüphaneler, okul binalarının eğitime elverişli halde inşâsı gibi konular üzerinde durmaktaydı. Esas raporunda ise, eğitim programı, maârif vekilliği teşkilatı, öğretmen yetiştirme, sıhhat ve hıfzıssıhha konuları üzerinde durdu. Dewey'nin ortaya koyduğu raporlar eğitim-öğretimin planlanmasında rehber olmuştur²⁸¹.

1.4. Köy Öğretmeni Yetiştirme Çabaları

Köy öğretmeni yetiştirme fikri, ilk olarak Meşrutiyet döneminde ileri sürülmüş Cumhuriyet döneminin de hedeflerinden olmuştur. Nihayetinde, bu fikir Cumhuriyet döneminde fiiliyata geçirildi. John Dewey raporunda, köy okullarına öğretmen yetiştirecek öğretmen okullarının kurulmasına ilişkin önerilerde bulunmuştu. Nitekim

²⁸¹ John Dewey, *Türkiye Maârifi Hakkında Rapor*, Devlet Basımevi, İstanbul 1939, s. 1-27.

1926 tarihli Maârif Teşkilatı Kanunu ile ilk öğretmen okullarının yanı sıra bir de “Köy Muallim Mektepleri” kabul edildi. Bu kanuna binaen 1927-1928 öğretim yılında Kayseri'nin Zencidere köyünde bir Köy Öğretmen Okulu kuruldu. Bu okulların öğretim süresi diğer öğretmen okullarından farklı olarak üç yıllıktı.²⁸².

1.5. Harf İnkılâbı ve Millet Mektepleri

1 Kasım 1928 tarihinde 1353 sayılı 11 maddelik kanun ile yeni Türk alfabesi kabul edilerek Arap alfabesinin yerini aldı. Harf İnkılâbı, millî eğitim ve kültür birliğinin sağlanması, okuryazar bir Türk toplumunun inşası ve eğitimin yaygınlaştırılması hedeflerinin ilk adımı olarak görülüyordu²⁸³.

Harf İnkılâbı'ndan sonra geniş çaplı bir eğitim seferberliği başlatıldı. Böylece yeni alfabenin öğretilmesi ve öğrenilmesi amaçlanıyordu. Bu doğrultuda, yeni alfabenin örgün eğitim dışında kalan vatandaşlara da öğretilerek halk arasında yaygınlaştırılması için Millet Mektepleri kuruldu²⁸⁴.

2. CUMHURİYET DÖNEMİ'NDE EREĞLİ KAZASINDA EĞİTİM-ÖĞRETİM KURUMLARI

2.1. İlköğretim Kurumları

2.1.1. Kaza Merkezindeki Erkek (Zükûr) İlköğretim Kurumları

2.1.1.1. Merkez İsmet Paşa İbtidâî Mektebi

Merkez İsmet Paşa İbtidâî Mektebi'nde görev yapan öğretmenler hakkında bilgiye ulaşabildiğimiz ilk tarih 1921'dir. Bu okulda, R. 1337/M. 1921 yılında üç öğretmen görev yapmaktaydı. Bu öğretmenler, Ahmet Cahit Efendi, Abdullah Efendi ve Mehmet Efendi idi. R. 1337/M. 1921 yılında Ahmet Cahit Efendi ve Mehmet Efendi aylık 600 kuruş, Abdullah Efendi ise 700 kuruş maaşla görev yapmaktaydı²⁸⁵.

Okulun bu yıllarda tespit edebildiğimiz ilk öğretmeni olan Ahmet Cahit Efendi, R. 1310/M. 1894 Ereğli doğumludur. Ereğli'nin Cahit mahallesindedir²⁸⁶. Babasının adı Ali Efendi'dir. Konya Dârü'l-muallimîni mezunudur. Bu okuldaki görevine R. 21 Eylül 1337 (M. 21 Eylül 1921) yılında aylık 600 kuruş maaşla başladı. R. 1341/M.1925

²⁸² Mustafa Ergün, *Atatürk Devri Türk Eğitimi*, Ocak yay., Ankara 1997, s. 91,92.

²⁸³ Hayrünisa Alp, *Tevhid-i Tedrisat'tan Harf İnkılabı'na İlköğretim (1924-1928)*, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2009, s. 107.

²⁸⁴ Muhammet Çakır, *Harf İnkılâbı ve Millet Mektepleri 1928-1935 (Konya Örneği)*, Necmettin Erbakan Üniversitesi SBÜ, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya 2016, s. 47.

²⁸⁵ KMA., *Ereğli Kazası Muallim ve Muallimelerinin Kaydına Mahsus Sicil Defteri (R.1341-M.1925)*, s. 1-2.

²⁸⁶ KMA., *Muallim teftiş Defteri*, s. 16.

yılına kadar maaşına her yıl, yüzer kuruş zam yapıldı²⁸⁷. R. 23 Mayıs 1341 (M. 23 Mayıs 1925) tarihinde aylık 1200 kuruş, 1 Mart 1926'da ise 1725 kuruş maaşla görevine devam etti. 15 Eylül 1926'da Osmaniye Karyesi İbtidâî Mektebi Başmuallimliği'ne tayin edildiğinden okuldaki görevinden ayrıldı²⁸⁸.

Abdullah Efendi, Merkez İsmet Paşa İbtidâî Mektebi'ndeki görevine R. 1337/M. 1921 yılında aylık 700 kuruş maaşla atandı²⁸⁹. Kendisi R. 1305/M. 1889 İbradı doğumludur. Babasının adı Hamdullah Efendi'dir. İstanbul Vefa İdadîsi²⁹⁰ ve Dârü'l-muallimîn-i Âliye mezunudur. Merkez İsmet Paşa İbtidâî Mektebi'nde, R. 1340/M. 1924 yılında aylık 800 kuruş maaş ile görev yapmaktaydı²⁹¹. R. 1341/M. 1925 yılında aylık 1200 kuruşa çıkarılan maaşı 1926'da 1950 kuruş oldu²⁹². 1928 yılında Merkez Dumlupınar İbtidâî Mektebi'ne nakledildiğinden okuldaki görevinden ayrıldı²⁹³.

Merkez İsmet Paşa İbtidâî Mektebi'nde çok kısa bir süre görev yapan Mehmet Efendi, R. 1337/M. 1921'de 600 kuruş maaşla göreve başlamıştı, aynı yıl ticaretle uğraştığından istifa ederek, okuldaki görevinden ayrıldı²⁹⁴.

Ahmet Orhan Efendi, R. 1319/M. 1903 Ereğli doğumludur. Babasının adı Ömer Lütfi Efendi'dir. Konya Lisesi ve Konya Erkek Muallim Mektebi mezunlarındandır.²⁹⁵ İlk görev yeri olan Merkez İsmet Paşa İbtidâî Mektebi'nde R. 1338/M. 1922 yılında aylık 600 kuruş maaşla göreve başladı. R. 1339/M. 1923 maaşına zam yapılarak aylık 700 kuruş maaşla okuldaki görevine devam etti²⁹⁶. Ahmet Orhan Efendi'nin terfi etmesine bağlı olarak R. 23 Mayıs 1341 (M. 23 Mayıs 1925) tarihinde maaşı aylık 1000 kuruş, 1 Mart 1926 itibarıyla ise 1500 kuruş oldu²⁹⁷. Okuldaki görevinden 1 Eylül 1927

²⁸⁷KMA., *Ereğli Kazası Muallim ve Muallimelerinin Kaydına Mahsus Sicil Defteri (R.1341-M.1925)*, s. 2.

²⁸⁸KMA., *Ereğli Kazası'nın 341 Senesi Martından İtibaren İlk Mektep Muallimleri Kaydına Mahsus Defter*, s. 2.

²⁸⁹KMA., *Ereğli Kazası Muallim ve Muallimelerinin Kaydına Mahsus Sicil Defteri (R.1341-M.1925)*, s. 1.

²⁹⁰KMA., *Ereğli Kazası Muallimlerine Ait Kayıt Defteri*, s. 2.

²⁹¹KMA., *Ereğli Kazası Muallim ve Muallimelerinin Kaydına Mahsus Sicil Defteri (R.1341-M.1925)*, s. 1.

²⁹²KMA., *Ereğli Kazası'nın 341 Senesi Martından İtibaren İlk Mektep Muallimleri Kaydına Mahsus Defter*, s. 1.

²⁹³KMA., *927-928'den itibaren Ereğli Merkez ve Kura (Köy) Muallimleri Sicil Defteri*, s. 1.

²⁹⁴KMA., *Ereğli Kazası Muallim ve Muallimelerinin Kaydına Mahsus Sicil Defteri (R.1341-M.1925)*, s. 2.

²⁹⁵KMA., *Ereğli Kazası Muallimlerine Ait Kayıt Defteri*, s. 3.

²⁹⁶KMA., *Ereğli Kazası Muallim ve Muallimelerinin Kaydına Mahsus Sicil Defteri (R.1341-M.1925)*, s. 2.

²⁹⁷KMA., *Ereğli Kazası'nın 341 Senesi Martından İtibaren İlk Mektep Muallimleri Kaydına Mahsus Defter*, s. 2.

tarihinde Merkez Mithat Paşa İbtidâî Mektebi'ne gönderilmesi nedeniyle ayrıldı²⁹⁸. 31 Mayıs 1929 tarihinde yeniden Merkez İsmet Paşa İbtidâî Mektebi'nde görev yapmaya başladı. 1927 yılında aylık 1725 kuruş maaşla başladığı görevine 1 Haziran 1930 itibarıyla aylık 1750 kuruş maaşla devam etti. 23 Şubat 1932 tarihinde askere alındığından istifa etmiş sayıldı²⁹⁹.

Merkez İsmet Paşa İbtidâî Mektebi'ne Dede-i Kebir Karyesi İbtidâî Mektebi'nden tayin edilen Mehmet Efendi, R. 1319/M. 1903 Diyarbakır doğumludur. Merkez İsmet Paşa İbtidâî Mektebi'nde R. 1340/M. 1924 tarihinde aylık 700 kuruş maaşla göreve başladı. R. 10 Kânûn-ı sâni 1321 (M. 10 Ocak 1925) tarihinde istifa ederek görevinden ayrıldı³⁰⁰.

Abdurrahim Efendi, R. 1296/M. 1880 Konya doğumludur. Babasının adı Ali Ağa'dır³⁰¹. İlk tahsilini; Hususi Mektep'te tamamlamasının ardından³⁰² R. 1316/M. 1900'de iki senelik Konya Dârü'l-muallimîni'nden mezun oldu³⁰³. Mezuniyetini takiben R. 1317/M. 1901'de aylık 200 kuruş maaşla Karapınar'da muallim-i sânilik görevine başladı. Aynı yıl buradaki görevinden ayrılarak Ereğli Rüşdiye Mektebi'nde göreve başladı. Buradaki görevini R. 17 Teşrîn-i sâni 1325 (M. 30 Kasım 1909)'a dek sürdürdü. R. 23 Teşrîn-ievvel 1332 (M. 5 Kasım 1916) tarihinde Muallimlik Ehliyetnâmesi aldı. R. 1330/M. 1914 ile R. 1 Mayıs 1335 (M. 1 Mayıs 1919) tarihleri arasında Şehid Niyazi Bey İbtidâî Mektebi'nde görev yaptı³⁰⁴. Merkez İsmet Paşa İbtidâî Mektebi'ne tayininden önce Ereğli Numune Mektebi Müdürlüğü'nde bulunuyordu. Merkez İsmet Paşa İbtidâî Mektebi'ne Başmuallimlik vazifesi ile R. 23 Mayıs 1341(M. 23 Mayıs 1925) tarihinde aylık 1300 kuruş maaşla atandı³⁰⁵. R. 1 Mart 1339 (M. 1 Mart 1923)'de okulun Başmüdürü oldu³⁰⁶. R. 8 Eylül 1341 (M. 8 Eylül 1925)'de maaşı aylık 1400 kuruşa çıkarıldı. 1 Mart 1926'da yeni bir zam ile maaşı 1950

²⁹⁸KMA., 927-928'den itibaren Ereğli Merkez ve Kura (Köy) Muallimleri Sicil Defteri, s. 2.

²⁹⁹KMA., Ereğli Kazası Muallimlerine Ait Kayıt Defteri, s. 3.

³⁰⁰KMA., Ereğli Kazası Muallim ve Muallimelerinin Kaydına Mahsus Sicil Defteri (R.1341-M.1925), s. 2.

³⁰¹KMA., Ereğli Kazası'nın 341 Senesi Martından İtibaren İlk Mektep Muallimleri Kaydına Mahsus Defter, s. 1.

³⁰²KMA., Ereğli Kazası Muallimlerine Ait Kayıt Defteri, s. 1.

³⁰³KMA., Ereğli Kazası Muallim ve Muallimelerinin Kaydına Mahsus Sicil Defteri (R.1341-M.1925), s. 1.

³⁰⁴KMA., Ereğli Kazası Muallimlerine Ait Kayıt Defteri, s. 1.

³⁰⁵KMA., Ereğli Kazası'nın 341 Senesi Martından İtibaren İlk Mektep Muallimleri Kaydına Mahsus Defter, s. 1.

³⁰⁶KMA., Ereğli Kazası Muallimlerine Ait Kayıt Defteri, s. 1.

kuruş oldu. 1927'de okuldaki görevine devam etmekteydi³⁰⁷. Abdurrahim Efendi, resim yapmaya kısmen muktedirdir. Bununla birlikte, kil, çamur, marangoz işlerinde yeteneklidir³⁰⁸.

Rıza Efendi, Adana Lisesi mezunudur. Merkez İsmet Paşa İbtidâî Mektebi'ndeki görevine R. 1341/M. 1925 yılında aylık 1200 kuruş maaşla atandı³⁰⁹.

Abdullah Cevdet Efendi, R. 1309/M. 1893 Ereğli doğumludur. Babasının adı Mustafa Efendi'dir. R. 1341/M. 1925 yılında aldığı Muvakkat Ehliyetnâme ile öğretmenlik yapmaya muktedir oldu. Zira, Muvakkat Ehliyetnâme, öğretmenlik yapmaya yetki tanıyan geçici bir belgedir.- Merkez İsmet Paşa İbtidâî Mektebi'ne R. 23 Mayıs 1341 (M. 23 Mayıs 1925) tarihinde muallim muavini vazifesi ile aylık 700 kuruş maaşla atandı. 1926'da maaşı 800 kuruşa çıkarıldı. Maaşının aynı okulda 1925 ve 1926 yıllarında görev yapan diğer öğretmenlerin aldıkları maaşlar ile mukayese edildiğinde düşük olmasını eğitim durumu ve buna bağlı olarak okulda ifa ettiği göreve bağlayabiliriz. Zira, öğretmenlik yapmaya yetki tanıyan geçici bir belge olan Muvakkat Ehliyetnâme ile muallim muavini sıfatı ile görev yapmaktaydı. 15 Eylül 1926'da okuldaki görevinden ayrılarak Çayhan Muallimliği'ne nakledildi³¹⁰.

Hasan Rıza Efendi, R. 1285/M. 1869 Kosova doğumludur. Babası Murat Ağa'dır. R. 1319/M. 1903 yılında aldığı Muallim Ehliyetnâmesi aile öğretmenlik yapmaya muktedir oldu. Merkez İsmet Paşa İbtidâî Mektebi'ne Zanapa Kız Mektebi'nden tayin edildi. R. 23 Mayıs 1341 (M. 23 Mayıs 1925) tarihinde aylık 8 lira maaşla muallim muavini olarak başladığı okuldaki görevinden 23 Aralık 1926'da Akhüyük Muallimliği'ne gönderildiğinden ayrıldı³¹¹.

Fettah Efendi, R. 1319/M. 1903 Ereğli doğumludur. Babasının adı Mehmet Efendi'dir. İlk ve orta tahsilini Ereğli'de tamamlamasının ardından 1926 yılında Konya Erkek Muallim Mektebi'nden mezun oldu³¹². İlk görev yeri olan Merkez İsmet Paşa

³⁰⁷KMA., *Ereğli Kazası'nın 341 Senesi Martından İtibaren İlk Mektep Muallimleri Kaydına Mahsus Defter*, s. 1.

³⁰⁸KMA., *Ereğli Kazası Muallimlerine Ait Kayıt Defteri*, s. 1.

³⁰⁹KMA., *Ereğli Kazası'nın 341 Senesi Martından İtibaren İlk Mektep Muallimleri Kaydına Mahsus Defter*, s. 2.

³¹⁰KMA., *Ereğli Kazası'nın 341 Senesi Martından İtibaren İlk Mektep Muallimleri Kaydına Mahsus Defter*, s. 3.

³¹¹KMA., *Ereğli Kazası'nın 341 Senesi Martından İtibaren İlk Mektep Muallimleri Kaydına Mahsus Defter*, s. 4.

³¹²KMA., *Ereğli Kazası Muallimlerine Ait Kayıt Defteri*, s. 4.

İbtidâî Mektebi'nde aylık 1500 kuruş maaşla, 15 Eylül 1926 tarihinde göreve başladı. 1 Eylül 1927'de okuldaki görevinden ayrıldı³¹³.

İbrahim Hulusi Efendi, R. 1297/M. 1881 Ereğli doğumludur. Babası Mehmet Efendi'dir. Merkez İsmet Paşa İbtidâî Mektebi'ne Akhüyük Karyesi İbtidâî Mektebi'nden tayin edildi. Okula, 16 Aralık 1926'da aylık 600 kuruş maaşla muallim muavini olarak atandı. Aynı yıl maaşına zam yapılarak 800 kuruşa yükseltildi. 1 Eylül 1927'de okuldaki görevinden ayrıldı³¹⁴.

Merkez İsmet Paşa İbtidâî Mektebi, zükûr mektebi olsa da kadın öğretmenler de görev yapmaktaydı. Nitekim okulun öğretmenlerinden Saliha Hanım, 27 Eylül 1926 tarihinde aylık 700 kuruş maaşla göreve başladı. 1 Haziran 1927'de okuldaki görevine son verildi³¹⁵.

Osman Selçuk Efendi, Kıbrıs Lisesi mezunudur. İlk görev yeri olan Merkez İsmet Paşa İbtidâî Mektebi'ne R. 26 Kânûn-ı sâni 1321 (M. 26 Ocak 1925) tarihinde aylık 700 kuruş maaşla göreve başladı. Aynı yıl okuldaki görevinden ayrıldı³¹⁶.

Ali Ulvi Efendi, R. 1322/M. 1906 Konya doğumludur. Babası İbrahim Fevzi Efendi'dir. İlk tahsilini, Konya Lisesi İbtidâîsi'nde tamamladıktan sonra Konya Lisesi'nde sekizinci sınıfa kadar eğitimine devam etti³¹⁷. R. 1341/M. 1925'de aldığı Muvakkat Ehliyetnâme ile muallim muavinliği yapmaya yetkili oldu. Çumra Kazası'nda başladığı Muallim Muavinliği görevine Merkez İsmet Paşa İbtidâî Mektebi'nde devam etti. Bu göreve, 16 Mart 1927'de aylık 800 kuruş maaşla başladı. 1 Eylül 1927'de okuldaki görevinden ayrılrsa da³¹⁸ aynı yıl Merkez İsmet Paşa İbtidâî Mektebi'ne aylık 800 kuruş maaşla ikinci kez muallim muavinliği yapmaya başladı³¹⁹.

Okulda görev yapan bir diğer kadın öğretmen Leman Hanım'dır. Kendisi Seydişehir'de görev yaparken Merkez İsmet Paşa İbtidâî Mektebi'ne atandı. Atanma

³¹³KMA., *Ereğli Kazası'nın 341 Senesi Martından İtibaren İlk Mektep Muallimleri Kaydına Mahsus Defter*, s. 3.

³¹⁴KMA., *Ereğli Kazası'nın 341 Senesi Martından İtibaren İlk Mektep Muallimleri Kaydına Mahsus Defter*, s. 4.

³¹⁵KMA., *Ereğli Kazası'nın 341 Senesi Martından İtibaren İlk Mektep Muallimleri Kaydına Mahsus Defter*, s. 2.

³¹⁶KMA., *Ereğli Kazası Muallim ve Muallimelerinin Kaydına Mahsus Sicil Defteri (R.1341-M.1925)*, s. 2.

³¹⁷KMA., *Ereğli Kazası Muallimlerine Ait Kayıt Defteri*, s. 5.

³¹⁸KMA., *Ereğli Kazası'nın 341 Senesi Martından İtibaren İlk Mektep Muallimleri Kaydına Mahsus Defter*, s. 3.

³¹⁹KMA., *Ereğli Kazası Muallimlerine Ait Kayıt Defteri*, s. 5.

tarihi belirsiz olmakla beraber aylık 800 kuruş maaşla muallim muavini olarak göreve başladı. 11 Aralık 1927'de Kız Mektebi'ne naklinden dolayı okuldaki görevinden ayrıldı³²⁰.

Hıfzı Bey, R. 1311/M. 1895 Niğde doğumludur. Babası Ahmet Efendi'dir. R. 1339/M. 1923 tarihli Niğde Dârü'l-muallimîni mezunudur. Merkez İsmet Paşa İbtidâî Mektebi'ne 8 Eylül 1928 tarihinde aylık 1500 kuruş maaşla atandı. 2 Ekim 1929'da Sultanîye Merkez Mektebi Muallimliği'ne naklinden dolayı okuldaki görevinden ayrıldı³²¹.

Recep Bey, R. 12 Şubat 1326 (M. 25 Şubat 1911) Konya doğumludur. Babasının adı Hasan Efendi'dir. İlk tahsilini Konya İlk Erkek Mektebi'nde, orta tahsilini ise 1928 yılında Konya Zirâat Mektebi'nde tamamladı. 6 Mart 1928 tarihinde Merkez İsmet Paşa İbtidâî Mektebi'nde, aylık 800 kuruş maaşla göreve başladı. Kara kalem, çamur, kağıt, sıva işlerinde kabiliyetlidir³²².

Ali Kemalettin Bey, R. 1303/M. 1887 Mut doğumludur. Babasının adı Mustafa Efendi'dir. İlk tahsilini, Mut Kazası Rüşdiyesi'nde, orta tahsilini ise, Adana İdadîsi'nde tamamladı. R. 1338/M. 1922 tarihinde Kurs İhtiyatnâmesi aldı. Orta derecede kara kalem bilir, el işlerinde oldukça yeteneklidir. R. 1336/M. 1920'de Seydişehir Taraşçı Karyesi'nde, R. 1338/M. 1922'de ise, Bozkır Akkise'de muallim vekilliği yaptı. 14 Ekim 1928 tarihinde Bozkır Akkise Muallim Vekilliği'nden Merkez İsmet Paşa İbtidâî Mektebi'ne aylık 1620 kuruş maaşla atandı³²³.

Hakkı Bey, R. 1311/M. 1895 Niğde doğumludur. İlk tahsilini, Niğde Demirkapu İbtidâî Mektebi'nde tamamladı. R. 1329/M. 1913'de Niğde İdadîsi'nden tasdîknâme aldı. Merkez İsmet Paşa İbtidâî Mektebi'nden önce R. 1335/M. 1919 tarihinde aylık 350 kuruş maaşla Ulukışla Ömerler Mektebi'nde, 1926'da aylık 1500 kuruş maaşla Karaman Menbâü'l-irfan Mektebi'nde, 1927 yılında aylık 1500 kuruş maaşla Merkez Mithat Paşa İbtidâî Mektebi'nde görev yaptı. 1928 yılında Dumlupınar İbtidâî Mektebi'nde görev yaparken Merkez İsmet Paşa İbtidâî Mektebi'ne tayin edildi. Bu

³²⁰KMA., *Ereğli Kazası'nın 341 Senesi Martından İtibaren İlk Mektep Muallimleri Kaydına Mahsus Defter*, s. 3.

³²¹KMA., *927-928'den itibaren Ereğli Merkez ve Kura (Köy) Muallimleri Sicil Defteri*, s. 1.

³²²KMA., *Ereğli Kazası Muallimlerine Ait Kayıt Defteri*, s. 6.

³²³KMA., *Ereğli Kazası Muallimlerine Ait Kayıt Defteri*, s. 13.

okulda 2 Ekim 1929 tarihine kadar aylık 1500 kuruş maaşla görev yaptı. Aynı yıl Sultanîye Merkez Mektebi'ne nakledildiğinden görevinden ayrıldı³²⁴.

Okulda Dârü'l-muallimîn mezunu öğretmenlerin görev yaptığını ihtiyaç halinde ise ehliyetnâme ve kurs ihtiyatnamesi ile öğretmenlerin görevlendirildiğini görüyoruz. 1921-1929 yılları arasında okulda görev yapan on dokuz öğretmenden yalnızca beşinin Dârü'l-muallimîn mezunu oluşu mevcut öğretmen okullarının öğretmen ihtiyacını karşılamadığına dair bir gösterge olarak kabul edilebilir. Zira, okulda görev yapan öğretmenlerin çoğunluğunun öğretmenlik dışında çeşitli okullardan mezun olanların ya da ibtidâî, idadî gibi çeşitli düzeylerde okullardan mezun olanların ehliyetnâme ile görevlendirilerek öğretmen ihtiyacı giderilmeye çalışılmıştır. Okulda görev yapan öğretmenlerin çoğunluğu Ereğli ve Konya'dandır.

2.1.1.2. Merkez Mithat Paşa İbtidâî Mektebi

Okulda görev yapan öğretmenler hakkında bilgiye ulaşabildiğimiz ilk tarih 1921'dir. R. 1337/M. 1921-1930 yıllarında, Merkez Mithat Paşa İlk Erkek İbtidâî Mektebi'nde on beş öğretmen görev yaptı. Bu öğretmenler Hasan Efendi, Ruhiye Hanım, Ahmet Orhan Bey, Hakkı Bey, Fettah Bey, Hacı Faik Bey, Ali Ulvi Bey, Recep Bey, Fethi Bey, Ali Kemal Bey, Halil İbrahim Efendi, Meserret Hanım, Ayşe Hanım, Nedim bey ve Şanver Hanım'dır.

Hasan Efendi, R. 1285/M. 1869 doğumludur. Babasının adı Murat Ağa'dır. Merkez Mithat Paşa İbtidâî Mektebi'nde, R. 1337/M. 1921 yılında aylık 600 kuruş maaşla göreve başladı. Maaşına her yıl 100'er kuruş zam yapıldı. R. 1341/M. 1925 yılında okuldaki görevinden ayrıldı³²⁵.

Ruhiye Hanım, R. 1317/M. 1901 Konya doğumludur. Babasının adı Abdullah Efendi'dir. R. 1336/M. 1920'de Muvakkat Ehliyetnâme aldı. Merkez Mithat Paşa İbtidâî Mektebi'ne Karaman Kız Mektebi'nden tayin edildi. Bu okulda, 1 Eylül 1927'de muallim muavini olarak aylık 920 kuruş maaşla göreve başladı. Aynı yıl Ilgın Merkez Kız Mektebi Muallimliği'ne nakledildiğinden görevinden ayrıldı³²⁶.

Ahmet Orhan Bey, Merkez Mithat Paşa İbtidâî Mektebi'ne 1 Eylül 1927 tarihinde Merkez İsmet Paşa İbtidâî Mektebi'nden nakil olundu. Bu okuldaki görevine

³²⁴KMA., *Ereğli Kazası Muallimlerine Ait Kayıt Defteri*, s. 7.

³²⁵KMA., *Ereğli Kazası Muallim ve Muallimelerinin Kaydına Mahsus Sicil Defteri (R.1341-M.1925)*, s. 3.

³²⁶KMA., *927-928'den itibaren Ereğli Merkez ve Kura (Köy) Muallimleri Sicil Defteri*, s. 3.

1500 kuruş maaşla başladı. 26 Nisan 1928'de staj görmek üzere Harp Mektebi'ne nakledildiğinden okuldaki görevi sonlandırıldı³²⁷.

Hakkı Bey, R. 1311/M. 1895 Niğde doğumludur. İlk tahsilini, Niğde Demirkapu İbtidâî Mektebi'nde tamamladı. R. 1329/M. 1913'de Niğde İdadîsi'nden tasdiknâme aldı. R. 1335/M. 1919 tarihinde Ulukışla Ömerler Mektebi'nde ve 1926'da Karaman Menbâü'l-irfan Mektebi'nde muallimlik yaptı. 18 Eylül 1927 tarihinde aylık 1500 kuruş maaşla Merkez Mithat Paşa İbtidâî Mektebi'nde Başmuallim olarak göreve başladı. Bir yıl bu görevde kaldı, 1928'de Dumlupınar İbtidâî Mektebi'ne nakledildi³²⁸.

Fettah Bey, R. 1319/M. 1903 Ereğli doğumludur. Babası Mehmet Efendi'dir. Konya Muallim Mektebi 1926 yılı mezunlarından. Merkez Mithat Paşa Mektebi'ndeki görevine 1 Eylül 1927'de aylık 1500 kuruş maaşla başladı. 1929 yılında askere sevk edildiğinden okuldaki görevinden ayrıldı³²⁹.

Hacı Faik Bey, R. 1294/M. 1878 Konya doğumludur. Abdullah Efendi'nin oğludur. R. 1316/M. 1900 tarihinde Muallim Mektebi'nden mezun oldu. Önceki görev yeri Kız Mektebi idi. 28 Mayıs 1928'de aylık 1740 kuruş maaşla atandığı Merkez Mithat Paşa İbtidâî Mektebi'ndeki görevinden 14 Eylül 1928'de ayrıldı³³⁰.

Ali Ulvi Bey, R. 1341/M. 1925'de aldığı Muvakkat Ehliyetnâme ile öğretmenlik yapmaya muktedir oldu. Merkez Mithat Paşa İbtidâî Mektebi'ne 1928 yılında aylık 800 kuruş maaşla muallim muavini olarak atandı. Okuldaki görevinden 1929'da ayrıldı³³¹.

Recep Bey, R. 1326/M. 1910 Konya doğumludur. Hasan Efendi'nin oğludur. 1928 yılında Konya Zirâat Mektebi'nden mezun oldu. İlk görev yeri olan Merkez Mithat Paşa İbtidâî Mektebi'ne 1928 yılında aylık 800 kuruş maaşla muallim muavini olarak atandı. 6 Mayıs 1928'de başladığı görevinden 8 Aralık 1929'da istifası kabul edilerek ayrıldı³³².

Fethi Bey, R. 1312/M. 1896 Ereğli doğumludur. Babasının adı Mehmet Tevfik Efendi'dir. 1927 yılında Muallimlik Şehâdetnâmesi aldı. Merkez Mithat Paşa İbtidâî Mektebi'nden önce Merkez Kız Mektebi Muallimliği'nde bulunmaktaydı. Merkez

³²⁷KMA., 927-928'den itibaren Ereğli Merkez ve Kura (Köy) Muallimleri Sicil Defteri, s. 2.

³²⁸KMA., Ereğli Kazası Muallimlerine Ait Kayıt Defteri, s. 7.

³²⁹KMA., 927-928'den itibaren Ereğli Merkez ve Kura (Köy) Muallimleri Sicil Defteri, s. 2.

³³⁰KMA., 927-928'den itibaren Ereğli Merkez ve Kura (Köy) Muallimleri Sicil Defteri, s. 4.

³³¹KMA., 927-928'den itibaren Ereğli Merkez ve Kura (Köy) Muallimleri Sicil Defteri, s. 3.

³³²KMA., 927-928'den itibaren Ereğli Merkez ve Kura (Köy) Muallimleri Sicil Defteri, s. 3.

Mithat Paşa İbtidâî Mektebi'ne, 28 Mayıs 1928 tarihinde aylık 1500 kuruş maaşla atandı. 1 Haziran 1928'de göreve başladı, 10 Ekim 1929'da istifası kabul edilerek görevi sonlandırıldı³³³.

Ali Kemal Bey, R. 1303/M. 1887 Mut doğumludur. Babasının adı Mustafa Efendi'dir. Ehliyetnâme alarak öğretmenlik yapmaya muktedir oldu. Önceki görev yeri Bozkır'ın Akdan Köyü idi. Merkez Mithat Paşa İbtidâî Mektebi'ne 1928 yılında aylık 1620 kuruş maaşla atandı. 23 Eylül 1930'da okuldaki görevinden ayrıldı³³⁴.

Halil İbrahim Efendi, R. 1323/M. 1907 doğumludur. Ahmet Kula Efendi'nin oğludur. 1929 yılında Muallim Mektebi'nden mezun oldu. İlk görev yeri olan Merkez Mithat Paşa İbtidâî Mektebi'ne 12 Aralık 1929 tarihinde aylık 1500 kuruş maaşla atandı³³⁵.

Meserret Hanım, Sivas Kız Muallim Mektebi'nden 1929 yılında mezun oldu. Merkez Mithat Paşa İbtidâî Mektebi ilk görev yeridir. Bu okula, aylık 1500 kuruş maaşla atandı. 17 Kasım 1929'da Konya Dumlupınar İbtidâî Mektebi'ne nakli dolayısıyla okuldaki görevinden ayrıldı³³⁶.

Ayşe Hanım R. 1323/M. 1907 Kazan doğumludur. Babasının adı Mehmet Efendi'dir. 1929'da Adana Muallim Mektebi'nden mezun oldu. İlk görev yeri olan Merkez Mithat Paşa İbtidâî Mektebi'ne, 31 Ekim 1929 tarihinde aylık 1500 kuruş maaşla atandı. Görev süresi hakkında bilgi sahibi değiliz³³⁷.

Nedim Bey, R. 1323/M. 1907 Çermik doğumludur. Babasının adı Sami Efendi'dir. 1929'da Adana Muallim Mektebi'nden mezun oldu. Merkez Mithat Paşa İbtidâî Mektebi'ne 15 Ekim 1929 tarihinde aylık 1500 kuruş maaşla atandı. İlk görev yeri olan Merkez Mithat Paşa İbtidâî Mektebi'nde 31 Ekim 1929'da göreve başladı. 23 Eylül 1930 tarihinde Ereğli Zana Muallimliği'ne nakledildiğinden okuldaki görevinden ayrıldı³³⁸.

Okulun bir diğer kadın öğretmeni olan Şanver Hanım, Kız Muallim Mektebi ikinci sınıfına kadar eğitim gördü. İlk görev yeri olan Merkez Mithat Paşa Mektebi'ne

³³³KMA., 927-928'den itibaren Ereğli Merkez ve Kura (Köy) Muallimleri Sicil Defteri, s. 4.

³³⁴KMA., 927-928'den itibaren Ereğli Merkez ve Kura (Köy) Muallimleri Sicil Defteri, s. 3.

³³⁵KMA., 927-928'den itibaren Ereğli Merkez ve Kura (Köy) Muallimleri Sicil Defteri, s. 3.

³³⁶KMA., 927-928'den itibaren Ereğli Merkez ve Kura (Köy) Muallimleri Sicil Defteri, s. 4.

³³⁷KMA., 927-928'den itibaren Ereğli Merkez ve Kura (Köy) Muallimleri Sicil Defteri, s. 4.

³³⁸KMA., 927-928'den itibaren Ereğli Merkez ve Kura (Köy) Muallimleri Sicil Defteri, s. 4.

10 Aralık 1929 tarihinde vekil öğretmen olarak, aylık 750 kuruş maaşla atandı. 19 Nisan 1930'da Zanapa Köyü Mektebi'ne nakledildiğinden okuldaki görevinden ayrıldı³³⁹.

Buraya kadar ele aldığımız diğer okullarda olduğu gibi Merkez Mithat Paşa İbtidâî Mektebi'nde de 1921- 1925 yılları arasında muallim maaşlarının 600-700 kuruş civarında seyrettiğini görüyoruz. Bahsi geçen yıllarda öğretmen maaşlarının Cumhuriyet'in ilk yıllarına nispetle düşük olmasını, Millî Mücadele'nin yarattığı savaş koşullarının sebebiyet verdiği ekonomik buhrandan kaynaklandığı yadsınamaz. Cumhuriyet yönetiminin öğretmen maaşları hususundaki hassasiyeti ile 1923 yılında öğretmenlerin maaş ve terfi durumlarının düzenlenerek hükme bağlandığını ifade etmiştik. Hakikaten, öğretmen maaşları Cumhuriyet'in ilk yıllarında Millî Mücadele yıllarına nispetle yüksektir. Nitekim, R. 1341/M. 1925 yılı ve takip eden yıllarda okulda görev yapan öğretmenlerin maaşlarının 900, 1500 ve 1700 kuruş dolaylarında olduğu görülmektedir. Okulda görev yapan öğretmenlerin çoğu Ereğli, Konya doğumlu olup bazıları Konya'ya komşu illerdendir.

2.1.1.3. Dumlupınar İbtidâî Mektebi

Dumlupınar İbtidâî Mektebi'nde R. 1341/M. 1925 ve 1929 yılları arasında on öğretmen görev yaptı. Bunlar, Osman Selçuk Efendi, Hüseyin Avni Efendi, Galip Fuat Bey, Hayri Bey, Hatice Jale Hanım, Abdullah Bey, Hıfzı Bey, Halit Bey, Aziz Mustafa Bey, ve Makbule Hanım'dır.

Osman Selçuk Efendi, Molla Yusuf'un oğludur. Kıbrıs Lisesi'nden tasdiknâme aldı. Öğretmenlik vazifesine R. 1341/M. 1925 tarihinde aldığı muvakkat ehliyetnâme ile muktedir oldu. Dumlupınar İbtidâî Mektebi'ne R. 23 Mayıs 1341 (M. 23 Mayıs 1925) tarihinde aylık 700 kuruş maaşla atandı. R. 11 Eylül 1341 (M. 11 Eylül 1925) tarihinde okuldaki görevinden ayrıldı³⁴⁰.

Hüseyin Avni Efendi, R. 1316/M. 1900 Kesriye doğumludur. Babasının adı Hasan Efendi'dir. R. 1341/M. 1925 yılında aldığı ehliyetnâme ile öğretmenlik yapmaya muktedir oldu. Dumlupınar İbtidâî Mektebi'ne R. 8 Eylül 1341 (M. 8 Eylül 1925) yılında, muallim muavini olarak atandı. Göreve başladığında maaşı aylık 700 kuruş idi, 20 Mayıs 1926'da maaşı aylık 1500 kuruşa çıkarıldı. Dumlupınar İbtidâî Mektebi'nde

³³⁹KMA., 927-928'den itibaren Ereğli Merkez ve Kura (Köy) Muallimleri Sicil Defteri, s. 2.

³⁴⁰KMA., Ereğli Kazası'nın 341 Senesi Martından İtibaren İlk Mektep Muallimleri Kaydına Mahsus Defter, s. 5.

muallim muavini olarak görev yapmaktaydı. 15 Eylül 1926'da İzmir Muallimliği'ne nakledildiğinden okuldaki görevi sonlandı³⁴¹.

Galip Fuat Bey okulun bir diğer öğretmenidir. Bahsi geçen öğretmenle ilgili kısıtlı bilgiye sahibiz. Nitekim, yalnızca Dumlupınar İbtidâî Mektebi'nde muallim vekili olarak 1 Aralık 1927'de göreve başladığını ve vekil olduğundan 1 Haziran 1927'de görevine son verildiğini tespit edebiliyoruz³⁴².

Hayri Bey, R. 1311/M. 1895 İstanbul doğumludur. Babasının adı, Mehmet Ferhat Bey'dir. R. 1330/M. 1914 yılında İhtiyat Zâbiti Talimgâhı'ndan mezun oldu. Dumlupınar İbtidâî Mektebi'ne tayininden önce Karaman Menbâü'l-İrfan Mektebi Muallimliği'nde bulunmaktaydı. Dumlupınar İbtidâî Mektebi'nde, 1 Eylül 1927'de aylık 800 kuruş maaşla göreve başladı. Aynı yıl Ilgın Kız Mektebi Muallimliği'ne gönderildiğinden okuldaki görevinden ayrıldı³⁴³.

Hatice Jale Hanım, R. 1321/M. 1905 İstanbul doğumludur. Babası Hacı Hasan Hüsnü Efendi'dir. 1926'da Muallimlik Şehâdetnâmesi aldı. Dumlupınar İbtidâî Mektebi'ne tayininden önce Kız Mektebi Muallimliği'nde bulundu. 1 Haziran 1928'de aylık 1500 kuruş maaşla göreve başladı. 13 Ekim 1928'de Karaman Şemsü'l-Maârif Mektebi Muallimliği'ne nakli dolayısıyla okuldaki görevinden ayrıldı³⁴⁴.

Abdullah Bey, R. 1305/M. 1889 İbradı doğumludur. Babasının adı Hamdullah Efendi'dir. R. 1329/M. 1913 yılında Dârü'l-muallimîn-i Âliye son sınıftayken tasdiknâme aldı. Dumlupınar İbtidâî Mektebi'ne Merkez İsmet Paşa İbtidâî Mektebi'nden tayin edildi. Bu okuldaki görevine 3 Ekim 1928 tarihinde aylık 1950 kuruş maaşla başmuallim sıfatıyla başladı. Aynı yıl okuldaki görevinden ayrıldı³⁴⁵.

Hıfzı Bey, R. 1311/M. 1895 Niğde doğumludur. Babasının adı Ahmet Efendi'dir. R. 1329/M. 1913 tarihli Niğde Dârülmualimîni mezunudur. Dumlupınar İbtidâî Mektebi'ne Merkez Mithat Paşa İbtidâî Mektebi'nden tayin edildi. 1 Haziran

³⁴¹KMA., *Ereğli Kazası'nın 341 Senesi Martından İtibaren İlk Mektep Muallimleri Kaydına Mahsus Defter*, s. 5.

³⁴²KMA., *Ereğli Kazası'nın 341 Senesi Martından İtibaren İlk Mektep Muallimleri Kaydına Mahsus Defter*, s. 5.

³⁴³KMA., *927-928'den itibaren Ereğli Merkez ve Kura (Köy) Muallimleri Sicil Defteri*, s. 5.

³⁴⁴KMA., *927-928'den itibaren Ereğli Merkez ve Kura (Köy) Muallimleri Sicil Defteri*, s. 5.

³⁴⁵KMA., *927-928'den itibaren Ereğli Merkez ve Kura (Köy) Muallimleri Sicil Defteri*, s. 5.

1928'de başladığı görevinden 13 Ekim 1928'de Merkez İsmet Paşa İbtidâî Mektebi'ne nakli dolayısıyla ayrıldı³⁴⁶.

Halit Bey, R. 1326/M. 1910 Konya doğumludur. Babasının adı Kemalettin Efendi'dir. 1927 yılında Erkek Muallim Mektebi'nden mezun oldu. Dumlupınar İbtidâî Mektebi'ne Çumra Alemdar Karyesi'nden tayin edildi. Bu okuldaki görevine 17 Eylül 1928 tarihinde muallim muavini olarak, aylık 800 kuruş maaşla göreve başladı. 3 Aralık 1928 tarihinde görevinden istifa etti³⁴⁷.

Aziz Mustafa Bey, R. 1324/M. 1908 İstanbul doğumludur. Babasının adı Mehmet Hurşit Bey'dir. İlk tahsilini Üsküdar İbtidâî Mektebi'nde tamamladı. Lise onuncu sınıfa kadar eğitimine devam etti³⁴⁸. İlk görev yeri olan Dumlupınar İbtidâî Mektebi'nde 23 Mart 1929'da göreve başladı. Okulda muallim muavini olarak, aylık 800 kuruş maaşla görev yapmaktaydı. 10 Kasım 1929 tarihinde istifası nezâretçe kabul edildiğinde okuldaki görevi sonlandı³⁴⁹.

Makbule Hanım, R. 1322/M. 1906 Adana doğumludur. Babasının adı İsa Efendi'dir. 1929'da Adana Muallim Mektebi'nden mezun oldu. İlk görev yeri olan Dumlupınar İbtidâî Mektebi'ne 31 Ekim 1929 tarihinde aylık 1500 kuruş maaşla atandı. 15 Kasım 1929'da okuldaki görevinden ayrıldı³⁵⁰.

Sonuç olarak Dumlupınar İbtidâî Mektebi'nde görev yapan öğretmenlerin büyük çoğunluğunun Ereğli Kazası dışındaki farklı yerlerden oldukları görülmektedir. Öğretmenlerden yalnızca bir tanesi Konya doğumludur. Öte yandan okulda görev yapan öğretmenlerin yarısı Dârü'l-muallimîn mezunudur. İhtiyaç halinde ise çeşitli okullardan mezun olanlar ehliyetnâme ile görevlendirildiğini görüyoruz. Eğitim durumunun öğretmen maaşları noktasında belirleyici olduğunu söylemek mümkündür. Zira, Dârü'l-muallimîn mezunu öğretmenlerin, ehliyetnâmeli öğretmenlerin aldıkları maaşların iki katı ya da daha fazla oranda maaş aldıkları görülmektedir. Öte yandan, okulda başmuallimlik ile vazifelenen öğretmenlerin maaşları da diğer öğretmenlerin maaşlarına oranla yüksek takdir edilmiştir.

³⁴⁶KMA., 927-928'den itibaren Ereğli Merkez ve Kura (Köy) Muallimleri Sicil Defteri, s. 5.

³⁴⁷KMA., 927-928'den itibaren Ereğli Merkez ve Kura (Köy) Muallimleri Sicil Defteri, s. 5.

³⁴⁸KMA., Ereğli Kazası Muallimlerine Ait Kayıt Defteri, s. 8.

³⁴⁹KMA., 927-928'den itibaren Ereğli Merkez ve Kura (Köy) Muallimleri Sicil Defteri, s. 5.

³⁵⁰KMA., 927-928'den itibaren Ereğli Merkez ve Kura (Köy) Muallimleri Sicil Defteri, s. 5.

2.1.1.4. Hamidiye İbtidâî Mektebi

Hamidiye Mahallesi, Ereğli Kazası'nın merkezinde iskân olunan Kafkasya muhacirlerinin oturdukları elli üç haneli bir mahalledir. R. 1304/M. 1888 yılında kurulan mahalle, dönemin padişahına ithafen Hamidiye olarak adlandırıldı³⁵¹. Hamidiye İbtidâî Mektebi, R. 1323/M. 1907 yılında halkın ianeleriyle inşâ edildi. Bununla birlikte, tayin edilecek öğretmenin maaşı da halk tarafından karşılandı. Okulun açılışını müteakip aynı yıl, Vilâyet Dârü'l-muallimîni mezunu Ömer Efendi'nin özgeçmiş ve Dârü'l-muallimîn şehâdetnâmesi Maârif Nezâreti'ne sunularak tayini istendi³⁵².

R. 1337/M. 1921-R. 1341/M. 1925 yılları arasında Hamidiye İbtidâî Mektebi'nde beş öğretmen görev yapmaktaydı. Bu öğretmenler, Naci Efendi, Nuri Efendi, Halil Efendi, Ahmet Orhan Efendi ve Osman Selçuk Efendi'dir³⁵³.

Naci Efendi hakkında kısıtlı bilgiye sahibiz. Zira, yalnızca Naci Efendi'nin Hadîka-i Meşveret İdadîsi'nden mezun olduğunu ve Hamidiye İbtidâî Mektebi'ne aylık 600 kuruş maaşla atandığını tespit edebiliyoruz.³⁵⁴

Nuri Efendi, iki senelik Dârü'l-muallimîn'den mezunudur. Hamidiye İbtidâî Mektebi'ne, R. 1337/M. 1921'de aylık 600 kuruş maaşla atandı. R. 1 Mart 1338 (M. 1 Mart 1922) tarihinde Kızılca Köyü Mektebi'ne nakledildiğinden görevinden ayrıldı³⁵⁵.

Halil Efendi, R. 1289/M. 1873 Selanik'te doğumludur. Babasının adı İbrahim Efendi'dir. R. 1317/M. 1898'de Konya Dârü'l-muallimîni'nden mezun oldu. Hamidiye İbtidâî Mektebi'ne, R. 1338/M. 1922'de aylık 600 kuruş maaşla atandı. R. 1339/M. 1923'de maaşı 700 kuruş oldu. Aynı yıl okuldaki görevinden ayrıldı³⁵⁶.

Ahmet Orhan Efendi, R. 1319/M. 1903 Ereğli doğumludur. Babasının adı Ömer Lütfi Efendi'dir. R. 1338/M. 1922'de Konya Erkek Muallim Mektebi'nden mezun oldu. Hamidiye İbtidâî Mektebi'ne Merkez İsmet Paşa İbtidâî Mektebi'nden tayin edildi. R. 26 Kânûn-ı evvel 1341 (M. 26 Aralık 1925) tarihinde aylık 800 kuruş maaşla atandı. Bu okuldaki görevinin ardından Merkez İsmet Paşa İbtidâî Mektebi'ndeki görevine

³⁵¹BOA., *MF.MKT.*, 1559/49 (24 Safer 1306-30 Ekim 1888).

³⁵²BOA., *MF.MKT.*, 1045/59 (26 Zilka'de 1325-31 Aralık 1907).

³⁵³KMA., *Ereğli Kazası Muallim ve Muallimelerinin Kaydına Mahsus Sicil Defteri (R.1341-M.1925)*, s. 5.

³⁵⁴KMA., *Ereğli Kazası Muallim ve Muallimelerinin Kaydına Mahsus Sicil Defteri (R.1341-M.1925)*, s. 5.

³⁵⁵KMA., *Ereğli Kazası Muallim ve Muallimelerinin Kaydına Mahsus Sicil Defteri (R.1341-M.1925)*, s. 5.

³⁵⁶KMA., *Ereğli Kazası Muallim ve Muallimelerinin Kaydına Mahsus Sicil Defteri (R.1341-M.1925)*, s. 5.

döndü³⁵⁷. Bahsi geçen okula dönüş tarihi belirsiz olsa da 1 Mart 1926'da Merkez İsmet Paşa İbtidâî Mektebi'nde görev yaptığını bildiğimizden Hamidiye İbtidâî Mektebi'nde iki ay kadar kısa bir süre bulunduğunu ifade etmek mümkündür.

Osman Selçuk Efendi, Hamidiye İbtidâî Mektebi'nde görev yapan bir diğer öğretmendir. Mezuniyeti Kıbrıs Lisesi'dir. İlk görev yeri olan Hamidiye İbtidâî Mektebi'ne. R. 1341/M. 1925 yılında aylık 700 kuruş maaşla atandı. R. 26 Şubat 1341 (M. 26 Şubat 1925) tarihinde okuldaki görevinden ayrıldı³⁵⁸.

Okulda görev yapan öğretmenlerin üçü Dârü'l-muallimîn mezunudur. R. 1337/M. 1921, R. 1338/M. 1922 yıllarında öğretmen maaşları aylık 600 kuruş olduğunu görüyoruz. R. 1341/M. 1925 yılında önceki yıllara oranla nispî bir artış gözlemliyoruz. Bu durum, Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte öğretmen maaşlarının düzenlenmesinden kaynaklanmaktaydı. Öte yandan, okulda görev yapan öğretmenlerden yalnızca birinin Ereğli doğumlu olduğunu görüyoruz. Bu öğretmenlerin tamamının memleketlerine ait bilginin olmayışı bu konuda bir değerlendirme yapmayı mümkün kılmamaktadır.

2.1.2. Kaza Merkezindeki Kız (İnâs) İlköğretim Kurumları

2.1.2.1. Merkez Kız İbtidâî Mektebi

Merkez Kız İbtidâî Mektebi'nde R. 1341/M. 1925-1928 yılları arasında, on beş öğretmen görev yaptı. Bu öğretmenler, Türkan Halime Hanım, Saide Hanım, Nadire Türkan Hanım, Zehra Yusuf Hanım, Güzide Hanım, İhsan Hanım, Leman Hanım, Naciye Hanım, Zehra Hanım, Şeminur Hanım, İsmet Feryad Hanım, Nergiz Hanım, Hatice Jale Hanım, Fethi Bey, Hacı Faik Bey'dir. Merkez Kız İbtidâî Mektebi 1928 yılında lağvedilmiştir³⁵⁹.

Türkan Halime Hanım, R. 1319/M. 1903 İzmir doğumludur. Babasının adı Ahmet Safur Bey'dir. R. 1333/M. 1917'de İzmir Muhtelit Mektebi'nden mezun oldu. Merkez Kız İbtidâî Mektebi'ne 23 Mayıs 1926'da aylık 700 kuruş maaşla, muallim muavini olarak atandı. Liseyi tamamladığına dair vesika ibraz edemediğinden vekil

³⁵⁷KMA., *Ereğli Kazası Muallim ve Muallimelerinin Kaydına Mahsus Sicil Defteri*(R.1341-M.1925), s. 5.

³⁵⁸KMA., *Ereğli Kazası Muallim ve Muallimelerinin Kaydına Mahsus Sicil Defteri*(R.1341-M.1925), s. 5.

³⁵⁹KMA., *927-928'den itibaren Ereğli Merkez ve Kura (Köy) Muallimleri Sicil Defteri*, s. 6.

olarak görevlendirildi. Göreve başlamasını müteakip maaşı, aylık 750 kuruşa çıkarıldı³⁶⁰.

Saide Hanım, R. 1308/M. 1892 İzmir doğumludur. Babasının adı Ömer Haydar Efendi'dir. İnâs İdadîsi mezunudur³⁶¹. Merkez Kız İbtidâî Mektebi'ne tayininden önce Kız Talim Mektebi Tatbikat Müdürlüğü yapmaktaydı. 22 Eylül 1926'da aylık 2600 kuruş maaşla atandığı Merkez Kız İbtidâî Mektebi'nde başmuallimlik ile görevlendirildi. Başmuallim olmasından dolayı maaşının diğer öğretmen maaşlarına nazaran yüksek olduğu kanaatindeyiz. Başmuallim Saide Hanım, 1 Mayıs 1927'de okuldaki görevinden ayrıldı³⁶². Nitekim, memuriyetine İzmir'de devam etti³⁶³.

Nadire Türkan Hanım, R. 1318/M. 1902 Nazilli doğumludur. Babasının adı Mehmet Efendi'dir. Ermenek Merkez Kız Mektebi Başmuallimliği görevinden sonra Merkez Kız İbtidâî Mektebi'ne tayin edildi. Bu okula, R. 23 Mayıs 1341 (M. 23 Mayıs 1925) tarihinde aylık 800 kuruş maaşla atandı. 8 Aralık 1926'da, Sille İlk Mektebi Muallimliği'ne gönderildiğinden Merkez Kız İbtidâî Mektebi'ndeki görevinden ayrıldı³⁶⁴.

Zehra Yusuf Hanım, Merkez Kız İbtidâî Mektebi'nde görev yapan bir diğer öğretmendi. Soyadı Kanunu öncesinde baba adı ile anıldığı için adının Zehra Yusuf olduğu şeklinde bir değerlendirmede bulunabiliriz. R. 1341/M. 1925 tarihinde aldığı Muvakkat Ehliyetnâme ile öğretmenlik yapmaya muktedir oldu. İlk görev yeri olan Merkez Kız İbtidâî Mektebi'ne 1926 yılında aylık 700 kuruş maaşla atandı³⁶⁵.

Okulun bir diğer öğretmenleri Güzide Hanım ve İhsan Hanım'dır. Ancak bu öğretmenlerle ilgili kısıtlı bilgiye sahibiz. Zira, Güzide Hanım ile ilgili yalnızca atanma ve okuldan ayrılma tarihine ulaşabilmekteyiz. Buna göre, Güzide Hanım Merkez Kız İbtidâî Mektebi'ne 1926 yılında aylık 500 kuruş maaşla atandı. 15 Eylül 1926 tarihine kadar bu okulda görev yapmaktaydı. İhsan Hanım ise, ilk görev yeri olan Merkez Kız

³⁶⁰KMA., *Ereğli Kazası'nın 341 Senesi Martından İtibaren İlk Mektep Muallimleri Kaydına Mahsus Defter*, s. 6.

³⁶¹KMA., *927-928'den itibaren Ereğli Merkez ve Kura (Köy) Muallimleri Sicil Defteri*, s. 6.

³⁶²KMA., *Ereğli Kazası'nın 341 Senesi Martından İtibaren İlk Mektep Muallimleri Kaydına Mahsus Defter*, s. 6.

³⁶³KMA., *927-928'den itibaren Ereğli Merkez ve Kura (Köy) Muallimleri Sicil Defteri*, s. 6.

³⁶⁴KMA., *Ereğli Kazası'nın 341 Senesi Martından İtibaren İlk Mektep Muallimleri Kaydına Mahsus Defter*, s. 6.

³⁶⁵KMA., *Ereğli Kazası'nın 341 Senesi Martından İtibaren İlk Mektep Muallimleri Kaydına Mahsus Defter*, s. 6.

İbtidâî Mektebi'ne aylık 700 kuruş maaşla, vekil öğretmen olarak atandı. Okuldaki görev süresi ile ilgili bilgi sahibi değiliz³⁶⁶.

Leman Hanım, Merkez Kız İbtidâî Mektebi'ne Merkez İsmet Paşa İbtidâî Mektebi'nden tayin edildi. Bu okuldaki vekil öğretmenlik görevini; aylık 800 kuruş maaşla 12 Kasım 1926'dan 16 Şubat 1927'ye dek sürdürdü. 16 Şubat 1927 tarihli bir müzekkere³⁶⁷ ile okuldaki görevinden ayrıldı³⁶⁸.

Naciye Hanım, R. 1323/M. 1907 Maraş doğumludur. Babasının adı Şeyhmus Ağa'dır. R.1340/M.1924 yılında muavin ehliyetnâmesi aldı. Önceki görev yeri Sultanîye Kazası Kız Mektebi idi. Merkez Kız İbtidâî Mektebi'ne muallim muavini olarak R. 23 Mayıs 1341 (M. 23 Mayıs 1925)'de aylık 700 kuruş maaşla atandı. Aynı yıl Merkez İdare-i Meşrutiyet Mektebi'ne nakledildiğinden okuldaki görevinden ayrıldı³⁶⁹.

Zehra Hanım, Merkez Kız İbtidâî Mektebi'ne R. 8 Eylül 1341 (M. 8 Eylül 1925) tarihinde, aylık 700 kuruş maaşla atandı. Okuldaki görev süresi ya da tayini ile ilgili bilgiye rastlanmamaktadır. Hakkında kısıtlı bilgiye ulaştığımız bir diğer öğretmen de Şeminur Hanım'dır. İlk görev yeri olan Merkez Kız İbtidâî Mektebi'ne R.8 Teşrin-i sâni 1341 (M.8 Kasım 1925)'de aylık 700 kuruş maaş ile atandı. 11 Mart 1926 tarihinde okuldaki görevinden ayrıldı³⁷⁰.

İsmet Feryad Hanım, Merkez Kız İbtidâî Mektebi'ne 28 Mayıs 1926 tarihinde aylık 700 kuruş maaşla atandı. Okula tayinini takiben maaşına zam yapılarak 800 kuruşa çıkarıldı. 15 Eylül 1926'da İzmir Kız Muallimliği'ne nakledildiği için okuldaki görevinden ayrıldı³⁷¹.

³⁶⁶KMA., *Ereğli Kazası'nın 341 Senesi Martından İtibaren İlk Mektep Muallimleri Kaydına Mahsus Defter*, s. 6.

³⁶⁷Müzekkere: Bir iş için hakkında mafevke(üst derece) ve merci aidine takdim olunan kağıt, küçük takrir, tezkere, küçük lâyiha. Bkz., Sami, *a.g.e.*, s. 1317.

³⁶⁸KMA., *Ereğli Kazası'nın 341 Senesi Martından İtibaren İlk Mektep Muallimleri Kaydına Mahsus Defter*, s. 6.

³⁶⁹KMA., *Ereğli Kazası'nın 341 Senesi Martından İtibaren İlk Mektep Muallimleri Kaydına Mahsus Defter*, s. 7.

³⁷⁰KMA., *Ereğli Kazası'nın 341 Senesi Martından İtibaren İlk Mektep Muallimleri Kaydına Mahsus Defter*, s. 7.

³⁷¹KMA., *Ereğli Kazası'nın 341 Senesi Martından İtibaren İlk Mektep Muallimleri Kaydına Mahsus Defter*, s. 7.

Nergiz Hanım, Merkez Kız İbtidâî Mektebi'nde aylık 920 kuruş maaşla göreve başladı. 15 Eylül 1926'da Iğın Kız Mektebi Muallimliği'ne nakledildiğinden okuldaki görevinden ayrıldı³⁷².

Hatice Jale Hanım, R. 1321/M. 1905 İstanbul doğumludur. Babasının adı Hacı Hasan Hüsnü Efendi'dir. İlk tahsilini, Bezmialemler İstanbul Kız Lisesi Tatbikatı'nda, orta tahsilini ise, Kız Muallim Mektebi'nde tamamladı. Merkez Kız İbtidâî Mektebi'ne Afyon Kasım Paşa Mektebi'nden tayin edildi³⁷³. 10 Eylül 1927'de aylık 1500 kuruş maaşla göreve başladı. Okul lağvedildiğinden 1 Haziran 1928'de Merkez Dumlupınar İbtidâî Mektebi'ne nakledildi³⁷⁴.

Okulun kız ibtidâî mektebi olması, okulda görev yapan öğretmenlerin de kadın olmasını gerektirdiği sanılmamalıdır. Zira, okulda erkek öğretmenler de görevlendiriliyordu. Bu bağlamda, erkek ibtidâî mekteplerinde kadın öğretmenlerin görev yaptığını hatırlatmak bu savımızı kuvvetlendirecektir. Nitekim, bahsi geçen yıllarda Merkez Kız İbtidâî Mektebi'nde görev yapan diğer öğretmenler Fethi Bey ve Hacı Faik Bey'dir.

Fethi Bey, R. 1312/M. 1896 Ereğli doğumludur. Babasının adı Mehmet Tevfik Efendi'dir. İlk tahsilini, Ereğli'de tamamladı. İdadî mezunudur. 1927'de Muvakkat Ehliyetnâme ile öğretmenlik yapmaya muktedir oldu³⁷⁵. Merkez Kız İbtidâî Mektebi'ne 10 Nisan 1927'de aylık 800 kuruş maaşla atandı. Daha sonra maaşı aylık 1500 kuruşa çıkarıldı.³⁷⁶ Mektebin lağvından dolayı 1 Haziran 1928'de, Merkez İsmet Paşa İbtidâî Mektebi'ne gönderildi³⁷⁷.

Merkez Kız İbtidâî Mektebi'nin bir diğer öğretmeni Hacı Faik Bey'dir. Hacı Faik Bey, R. 1296/M. 1880 Konya doğumludur. Babasının adı Abdullah Efendi'dir. İlk tahsilini, Konya İbtidâîye ve Rüşdiye Mektebi'nde tamamladı. Orta tahsiline ise, Konya İdadîsi'nde altıncı sınıfa kadar devam etti. R. 1316/M. 1900 yılında Konya Dârü'l-muallimîni'nden mezun oldu³⁷⁸. Merkez Kız İbtidâî Mektebi'ne tayininden önce, Çumra

³⁷²KMA., *Ereğli Kazası'nın 341 Senesi Martından İtibaren İlk Mektep Muallimleri Kaydına Mahsus Defter*, s. 7.

³⁷³KMA., *Ereğli Kazası Muallimlerine Ait Kayıt Defteri*, s. 12.

³⁷⁴KMA., *927-928'den itibaren Ereğli Merkez ve Kura (Köy) Muallimleri Sicil Defteri*, s. 7.

³⁷⁵KMA., *Ereğli Kazası Muallimlerine Ait Kayıt Defteri*, s. 11.

³⁷⁶KMA., *Ereğli Kazası'nın 341 Senesi Martından İtibaren İlk Mektep Muallimleri Kaydına Mahsus Defter*, s. 7.

³⁷⁷KMA., *927-928'den itibaren Ereğli Merkez ve Kura (Köy) Muallimleri Sicil Defteri*, s. 7.

³⁷⁸KMA., *Ereğli Kazası Muallimlerine Ait Kayıt Defteri*, s. 10.

Hayiroğlu Köyü'nde görev yapmaktaydı. Okuldaki görevine 1 Eylül 1927'de aylık 1740 kuruş maaşla başladı. 1 Haziran 1928'de mektebin lağvından dolayı Merkez İsmet Paşa İbtidâi Mektebi'ne tayin edildi³⁷⁹.

Okulda görev yapan kadın üretmenler arasında Ereğli ya da Konya doğumlu  retmen olmaması dikkati çekmektedir.

2.1.2.2. şehit Asım Bey İnâs İbtidâi Mektebi

şehit Asım Bey İnâs İbtidâi Mektebi'nde R. 1337/M. 1921 ve R. 1341/M. 1925 yılları arasında sekiz  retmen görev yaptı. Bu  retmenler, Nazife Hanım, Hamdiye Hanım, Feride Arif Hanım, İsmet Hanım, Fevziye Hanım, Leman Hanım, Hande Hanım ve Naciye Hanım'dır.

Nazife Hanım, şehit Asım Bey İnâs İbtidâi Mektebi'nin Başmuallimi'dir. İstanbul Dârü'l-muallim tı mezunudur. şehit Asım Bey İnâs İbtidâi Mektebi'ne tayininden önce, Konya Dârü'l-muallim tı Tatbikat Muallimliği'nde görev yapmaktaydı. Bu okulda, R. 15 Eylül 1337 (M. 15 Eylül 1921)'de aylık 700 kuruş maaşla göreve başladı. 1928'de istifa ederek okuldaki görevinden ayrıldı³⁸⁰.

Hamdiye Hanım, şehit Asım Bey İnâs İbtidâi Mektebi'ne R. 1338/M. 1922 yılında aylık 700 kuruş maaşla başmuallim olarak atandı. Bu okula tayininden önce Kütahya M l Hatun Taş Mektebi'nde görev yapmaktaydı. Bu okuldaki görev süresi hakkında bilgi sahibi deđiliz³⁸¹.

Feride Arif Hanım, okula R. 23 Mart 1338 (M. 23 Mart 1922)'de aylık 700 kuruş maaşla atandı. şehit Asım Bey İnâs İbtidâi Mektebi'nde Başmuallimlik görevine terfi etti³⁸².

İsmet Hanım, okulda R. 22 Mart 1338 (M. 22 Mart 1922)'de aylık 600 kuruş maaşla göreve başladı. şehit Asım Bey İnâs İbtidâi Mektebi'ne Seydişehir Mektebi'nden gelmiřtir³⁸³.

Fevziye Hanım, R. 1317/M. 1901 Edirne doğumludur. Babasının adı Mustafa Efendi'dir. Edirne Rüşdiyesi mezunudur. şehit Asım Bey İnâs İbtidâi Mektebi'ne

³⁷⁹KMA., 927-928'den itibaren Ereğli Merkez ve Kura (Köy) Muallimleri Sicil Defteri, s. 6.

³⁸⁰KMA., Ereğli Kazası Muallim ve Muallimelerinin Kaydına Mahsus Sicil Defteri(R.1341-M.1925), s. 4.

³⁸¹KMA., Ereğli Kazası Muallim ve Muallimelerinin Kaydına Mahsus Sicil Defteri(R.1341-M.1925), s. 4.

³⁸²KMA., Ereğli Kazası Muallim ve Muallimelerinin Kaydına Mahsus Sicil Defteri(R.1341-M.1925), s. 4.

³⁸³KMA., Ereğli Kazası Muallim ve Muallimelerinin Kaydına Mahsus Sicil Defteri(R.1341-M.1925), s. 4.

tainininden önce Karaman İnâs Mektebi'nde görev yapmaktaydı. R. 2 Mayıs 1338 (M. 2 Mayıs 1922)'de aylık 600 kuruş maaşla atandı. R. 1 Teşrîn-i sâni 1338 (M. 1 Kasım 1922)'ye kadar okulda görev yaptı. Başmuallimlik vazifesi ile tayin olduğundan okuldaki görevinden ayrıldı³⁸⁴.

Leman Hanım, R. 1322/M. 1906 İbradı doğumludur. Babasının adı Cevdet Efendi'dir. Seydişehir İnâs Mektebi mezunudur. Şehit Asım Bey İnâs İbtidâi Mektebi'ne R. 26 Mart 1338 (M. 26 Mart 1922)'de aylık 600 kuruş maaşla atandı. Okuldaki görevinden R. 1340/M. 1924'de ayrılana dek her yıl yüzer kuruş zam aldı³⁸⁵.

Hande Hanım, R. 1318/M. 1902 Nazilli doğumludur. Babasının adı Mehmet Efendi'dir. Şehit Asım Bey İnâs İbtidâi Mektebi'ne tayin olmadan önce Ermenek'te Başmuallim idi. Şehit Asım Bey İnâs İbtidâi Mektebi'ne R. 18 Eylül 1340 (M. 18 Eylül 1924) tarihinde aylık 800 kuruş maaşla atandı. R. 1341/M. 1925'de okuldaki görevinden ayrıldı³⁸⁶.

Naciye Hanım, R. 1323/M. 1907 Maraş doğumludur. R. 17 Eylül 1340 (M. 17 Eylül 1924)'de Şehit Asım Bey İnâs İbtidâi Mektebi'ndeki görevine aylık 700 kuruş maaşla başladı. R.1341/M.1925'de okuldaki görevinden ayrıldı³⁸⁷

2.1.3. Köylerdeki İlköğretim Kurumları

2.1.3.1. Osmaniye Karyesi İbtidâi Mektebi

Kırım muhacirleri için iskân edilen Osmaniye Karyesi'nde R. 1321/M. 1905 tarihinde, bir cami ve bir mektep inşâ edilmek istendi. R. 22 Cemâziyel-evvel 1323 (M. 25 Temmuz 1905) tarihli Konya Vilâyeti İdare Meclisi'nden Maliye ve Maârif Nezâreti'ne gönderilen bir tezkere ile; cami ve mektep inşâsı için on altı bin iki yüz kuruşun harcanmasına dair izin istendi. Dâhiliye Nezâreti'nden gelen cevapta ise; yeni kurulan köylerde inşâ edilecek cami ve mektep için maârif bütçesinden 1000'er lira ayrılması istendi³⁸⁸. R. 16 Temmuz 1321 (M. 29 Temmuz 1905) tarihli nezâretçe gönderilen başka bir tezkerede ise; R. 1313/M. 1897 senesi itibarıyla 1000 lira ayrılmışsa da inşâat ve tamirat masraflarının bütçede karşılığı bulunmadığından bu masrafların Dâhiliye Nezâreti'nce verilmesinin mümkün olmadığı bunun eskiden

³⁸⁴KMA., *Ereğli Kazası Muallim ve Muallimelerinin Kaydına Mahsus Sicil Defteri*(R.1341-M.1925), s. 4.

³⁸⁵KMA., *Ereğli Kazası Muallim ve Muallimelerinin Kaydına Mahsus Sicil Defteri*(R.1341-M.1925), s. 4.

³⁸⁶KMA., *Ereğli Kazası Muallim ve Muallimelerinin Kaydına Mahsus Sicil Defteri*(R.1341-M.1925), s. 4.

³⁸⁷KMA., *Ereğli Kazası Muallim ve Muallimelerinin Kaydına Mahsus Sicil Defteri*(R.1341-M.1925), s. 4.

³⁸⁸BOA., A.MKT.MHM., 527/26 (22 Cemaziyelevvel 1323-25 Temmuz 1905).

olduğu gibi mahalli maârif ianelerinden karşılanması gerektiği belirtildi³⁸⁹. Nihayetinde R. 18 Muharrem 1325 (M. 3 Mart 1907) tarihli bir vesikaya göre, nezâretin, 16.200 kuruştan 8.777 kuruşunun mektep masraflarına ait olduğunu ve bu meblağın havalesinin emredildiğini anlıyoruz³⁹⁰. Nitekim, belgelerden edinebildiğimiz bilgiler ışığında Osmaniye Karyesi İbtidâî Mektebi'nin, R. 1325/M. 1907 tarihi itibarıyla kurulduğunu söyleyebiliriz.

Osmaniye Karyesi İbtidâî Mektebi'nde görev yapan öğretmenler hakkında bilgiye ulaşabildiğimiz ilk tarih 1921'dir. Nitekim, okulda R. 1337/M. 1921-R. 1341/M. 1925 yılları arasında dört öğretmen görev yaptı. Bu öğretmenler, Ziver Zeki Efendi, Mehmet Şükrü Efendi, Ahmet Kaşif Efendi ve Şakir Fehmi Efendi'dir.

Ziver Zeki Efendi, R. 1309/M. 1893 Van doğumludur. Babasının adı Bekir Efendi'dir. R. 1329/M. 1913 tarihinde Van Dârü'l-muallimîni'nden mezun oldu. Bu okuldaki görevine, R. 1337/M. 1921 yılında aylık 600 kuruş maaşla başladı. Görev süresi hakkında bilgi sahibi değiliz³⁹¹.

Mehmet Şükrü Efendi, R. 1302/M. 1886 Konya doğumludur. İki senelik Dârü'l-muallimîn mezunudur. Osmaniye Karyesi İbtidâî Mektebi'ne Anbar Karyesi İbtidâî Mektebi'nden tayin edildi. R. 1 Kânûn-ı evvel 1337 (M. 1 Aralık 1921) tarihinde aylık 600 kuruş maaşla göreve başladı. Maaşı önce 750 kuruşa sonra 900 kuruşa çıkarıldı. R. 15 Eylül 1340 (M. 15 Eylül 1924) tarihinde tayini çıktığından okuldaki görevinden ayrıldı³⁹².

Ahmet Kaşif Efendi, R. 1315/M. 1899 Karaağaç doğumludur. Babasının adı Hasan Tahsin'dir. R. 1339/M. 1923 yılında aldığı ehliyetnâme ile öğretmenlik yapmaya muktedir oldu. Osmaniye İbtidâî Mektebi'ne Çayhan Aziziye Karyesi İbtidâî Mektebi'nden tayin edildi. Bu okuldaki görevine R. 18 Eylül 1340 (M. 18 Eylül 1924) tarihinde aylık 900 kuruş maaşla başladı. R. 1341/M. 1925 yılında okuldaki görevinden ayrıldı³⁹³. Şakir Fehmi Efendi, İlk görev yeri olan Osmaniye Karyesi İbtidâî Mektebi'ne R. 1 Kânûn-ı evvel 1340 (M. 1 Aralık 1924) tarihinde 700 kuruş maaşla

³⁸⁹BOA., *MF.MKT.*, 882/24, (12 Cemâziyel-evvel 1323-14 Ağustos 1905) lef 2.

³⁹⁰BOA., *A.MKT.MHM.*, 528/24 (18 Muharrem 1325-3 Mart 1907).

³⁹¹KMA., *Ereğli Kazası Muallim ve Muallimelerinin Kaydına Mahsus Sicil Defteri(R.1341-M.1925)*, s. 6.

³⁹²KMA., *Ereğli Kazası Muallim ve Muallimelerinin Kaydına Mahsus Sicil Defteri(R.1341-M.1925)*, s. 6.

³⁹³KMA., *Ereğli Kazası Muallim ve Muallimelerinin Kaydına Mahsus Sicil Defteri(R.1341-M.1925)*, s. 6.

atandı. R. 8 Kânûn-ı evvel 1340 (M. 8 Aralık 1924) tarihinde okuldaki görevinden ayrıldı³⁹⁴.

2.1.3.2. Divle Karyesi İbtidâî Mektebi

Divle Karyesi İbtidâî Mektebi, Ereğli Kazası'nın Divle nahiyesinde R. 1314/M. 1898 tarihinde açıldı. R. 23 Şubat 1314 (M. 7 Mart 1899) tarihinde Mektûbi Kalemi'nden İbtidâîye İdaresi'ne gönderilen irade ile; Divle nahiyesinde yeni açılan ibtidâî mektebinin muallim maaşı ile masraflarının temin edildiği bildirildi. Uygun görüldüğü takdirde seçilen muallimin ismi, menşei, tarihi ve kaç kuruş maaş tahsis edildiği, zükûr ve inâs olmak üzere talebe sayısı, ahvâl-i cedide üzere tedrisat edilip edilmediği gibi hususların bildirilmesi istendi³⁹⁵.

Divle Karyesi İbtidâî Mektebi'nde görev yapan öğretmenler hakkında bilgiye ulaşabildiğimiz ilk tarih 1921'dir. Nitekim, okulda R. 1337/M. 1921-1929 yılları arasında beş öğretmen görev yaptı. Bu öğretmenler, Ali Şevket Efendi, Mehmet Efendi, Ramazan Şükrü Bey, Ali Kemal Efendi ve Ahmet Rüştü Bey'dir.

Ali Şevket Efendi, R. 1312/M. 1896 Akseki doğumludur. Babasının adı Hasan Tahsin Efendi'dir. R. 1337/M. 1921 idadî mezunudur. İlk görev yeri olan Divle Karyesi İbtidâî Mektebi'nde R. 20 Eylül 1339 (M. 20 Eylül 1923) tarihinde aylık 700 kuruş maaşla göreve başladı. Ardından maaşına zam yapılarak aylık 800 kuruşa çıkarıldı³⁹⁶. 15 Eylül 1926'da okuldaki görevinden ayrıldı³⁹⁷.

Mehmet Efendi hakkında kısıtlı bilgiye sahibiz. Öyle ki, yalnızca Divle Karyesi İbtidâî Mektebi'nde aylık 1740 kuruş maaşla görev yaptığını ve 12 Mart 1927 tarihinde okuldaki görevinden ayrıldığını tespit ettik³⁹⁸.

Ramazan Şükrü Bey, R. 1318/M. 1902 Osmaniye Nahiyesi doğumludur. Babasının adı Ali Ağa'dır. R. 1341/M. 1925 tarihinde aldığı muavin ehliyetnâmesi ile öğretmenlik yapmaya muktedir oldu. Önceki görev yeri, Abriz Karyesi İbtidâî Mektebi'dir. Divle Karyesi İbtidâî Mektebi'ne 1 Eylül 1927 tarihinde, muallim muavini

³⁹⁴KMA., *Ereğli Kazası Muallim ve Muallimelerinin Kaydına Mahsus Sicil Defteri*(R.1341-M.1925), s. 6.

³⁹⁵BOA., *MF.MKT*, 439/44, (26 Şevvâl 1316 -9 Mart 1899), lef 2.

³⁹⁶KMA., *Ereğli Kazası Muallim ve Muallimelerinin Kaydına Mahsus Sicil Defteri*(R.1341-M.1925), s. 7.

³⁹⁷KMA., *Ereğli Kazası'nın 341 Senesi Martından İtibaren İlk Mektep Muallimleri Kaydına Mahsus Defter*, s. 13.

³⁹⁸KMA., *Ereğli Kazası'nın 341 Senesi Martından İtibaren İlk Mektep Muallimleri Kaydına Mahsus Defter*, s. 13.

olarak aylık 1500 kuruş maaşla başladı. Karaman Macarlı Karyesi Mektebi muallim muavinliğine nakledildiğinden 7 Ocak 1929'da okuldaki görevinden ayrıldı³⁹⁹.

Ali Kemal Efendi, R. 1309/M. 1893 Preveze doğumludur. Babasının adı Ömer Efendi'dir. R. 1327/M. 1911 tarihli, idadî mezunudur. Divle Karyesi İbtidâî Mektebi'ne R.1337/M.1921 yılında aylık 600 kuruş maaşla atandı. R. 1 Mart 1338 (M. 1 Mart 1922) tarihinde okuldaki görevinden ayrıldı⁴⁰⁰.

Ahmet Rüştü Bey, R. 1326/M. 1910 Konya doğumludur. Babasının adı Mehmet Efendi'dir. 1928'de Zirâat Mektebi'nden mezun oldu. 15 Aralık 1929 tarihinde 800 kuruş maaşla görev yaptığı Divle Karyesi İbtidâî Mektebi'nden 30 Ocak 1929 tarihinde ayrıldı. Kursta muvaffak olduğundan maaşı 1500 kuruşa yükseldi⁴⁰¹.

2.1.3.3. Zanapa Karyesi İbtidâî Mektebi

Zanapa yani yeni ismi ile Halkapınar Köyü ilçe merkezine yaklaşık 14 kilometre uzaklıktadır⁴⁰². Yaptığımız saha araştırması neticesinde mektep binasının günümüze ulaşmadığını ve günümüzde üç ilkokulun bulunduğunu tespit ediyoruz.

R. 10 Kânûn-ı evvel 1323 (M. 23 Aralık 1907) tarihli bir vesika, Zanapa Karyesi İbtidâî Mektebi'nin yeni açıldığını ifade eder. Nitekim, okulun R. 1323/M. 1907 yılında açıldığını söylemek mümkündür⁴⁰³.

R. 1337/M. 1921-1930 yılları arasında Zanapa Karyesi İbtidâî Mektebi'nde yedi öğretmen görev yaptı. Bu öğretmenler, Şükrü Efendi, Faik Efendi, Mehmet Nuri Efendi, Ziver Zeki Efendi, Halil Rıfat Efendi, Mehmet Şükrü Efendi ve Şanver Hanım'dır.

Şükrü Efendi, Zanapa Karyesi İbtidâî Mektebi açılışını müteakip okula atandığından okulun ilk öğretmeni olduğunu söyleyebiliriz. Zira, R. 10 Kânûn-ı evvel 1323 (M. 23 Aralık 1907) tarihinde Konya Maârif Müdiriyeti'nden Maârif Nezâreti'ne gönderilen yazıda Zanapa Köyü'nde bir ibtidâî mektebi açıldığı ve Şükrü Efendi'nin bu okula tayin edildiği bildirildi. Tayini için, Dârü'l-muallimîn şehâdetnâmesi ve tercüme-i hâl varakası⁴⁰⁴ istendi⁴⁰⁵. R. 13 Kânûn-ı evvel 1323 (M. 26 Aralık 1907) tarihinde

³⁹⁹KMA., 927-928'den itibaren Ereğli Merkez ve Kura (Köy) Muallimleri Sicil Defteri, s. 13.

⁴⁰⁰KMA., Ereğli Kazası Muallim ve Muallimelerinin Kaydına Mahsus Sicil Defteri(R.1341-M.1925), s. 7.

⁴⁰¹KMA., 927-928'den itibaren Ereğli Merkez ve Kura (Köy) Muallimleri Sicil Defteri, s. 14.

⁴⁰² Konyalı, a.g.e., s. 777.

⁴⁰³BOA., MF.MKT., 1046/5, (18 Zilka'de 1325-23 Aralık 1907), lef 1.

⁴⁰⁴ Tercüme-i hâl: Meşhur veya genellikle memuriyetten herhangi bir kişinin özel hallerini tarihe geçirmek ve memuriyet esnasındaki hallerinin kaydedildiği evraklardır. Şemsettin Sami, a.g.e., s. 395.

İbtidâîye İdaresi tarafından Şükrü Efendi'nin evrakları incelenerek istenilen vasıflara sahip olduğuna karar verildi⁴⁰⁶. Nitekim, R. 13 Mart 1324 (M. 26 Mart 1908) tarihinde nezâretçe, Konya Vilâyeti Maârif Müdiriyeti'ne gönderilen cevapta; Ereğli Kazası'nın Zanapa Köyü'nde açılan Zanapa Karyesi İbtidâî Mektebi'ne mahallince seçilen ve aylık 200 kuruş maaşla tayin olunan Şükrü Efendi'nin istenilen vasıflara sahip olduğundan memuriyeti uygun görülerek memuriyetinin kaydı ve tasdîki istendi⁴⁰⁷. Şükrü Bey'in Zanapa Karyesi İbtidâî Mektebi'ndeki görev süresi hakkında bilgi sahibi değiliz.

Zanapa Karyesi İbtidâî Mektebi'nde görev yapan Faik Efendi hakkında kısıtlı bilgiye sahibiz. Faik Efendi, Zanapa Karyesi İbtidâî Mektebi'nde kısa süreli görev yaptı. Zira, R. 15 Eylül 1337 (M. 15 Eylül 1921)'de aylık 600 kuruş maaşla atandı. R. 1 Kânûn-ı evvel 1337 (M. 1 Aralık 1921) tarihinde görevinden ayrıldı⁴⁰⁸.

Mehmet Nuri Efendi, Babasının adı Musa Efendi'dir. Müderristen eğitim aldı. R. 19 Şubat 1338 (M. 19 Şubat 1922)'de aylık 600 kuruş maaşla atandı⁴⁰⁹. Görev süresi hakkında bilgi sahibi değiliz.

Ziver Zeki Efendi, R. 1309/M. 1893 Van doğumludur. Babasının adı Bekir Efendi'dir. R.1339/M.1923'de Van Dârü'l-muallimîni'nden mezun oldu. Zanapa Karyesi İbtidâî Mektebi'ne tayininden önce Anbar Karyesi Mektebi'nde görev yapıyordu. Göreve başladığında maaşı aylık 600 kuruştur. R. 23 Mayıs 1341 (M. 23 Mayıs 1925)'de yapılan zamlarla maaşı aylık 700 kuruş oldu. Aynı yıl Sultanîye Merkez Mektebi'ne nakledilerek bu okuldaki görevinden ayrıldı⁴¹⁰.

Halil Rıfat Efendi, R. 1320/M. 1904 doğumludur. Babasının adı Şükrü Efendi'dir. R. 1338/M. 1922 yılında dört senelik Konya Dârü'l-muallimîni'nden mezun oldu. İlk görev yeri olan Zanapa Karyesi İbtidâî Mektebi'ne R. 21 Ağustos 1338 (M. 21 Ağustos 1922) tarihinde aylık 600 kuruş maaşla atandı⁴¹¹.

Mehmet Şükrü Efendi, R. 1301/M. 1885 doğumludur. Babasının adı Ahmet Hamdi Efendi'dir. R. 1321/M. 1905 Konya Dârü'l-muallimîni mezunudur. Zanapa İbtidâî Mektebi'nden önce Ulurmak Mektebi'nde görev yapmaktaydı. R. 8

⁴⁰⁵BOA., *MF.MKT.*,1046/5, (18 Zilka'de 1325-23 Aralık 1907), lef 1.

⁴⁰⁶BOA., *MF.MKT.*,1046/5, (13 Kânûn-ı evvel 1323-26 Aralık 1907), lef 2.

⁴⁰⁷BOA., *MF.MKT.*,1046/5, (13 Mart 1324 -26 Mart 1908), lef 2.

⁴⁰⁸KMA., *Ereğli Kazası Muallim ve Muallimelerinin Kaydına Mahsus Sicil Defteri(R.1341-M.1925)*, s. 5.

⁴⁰⁹KMA., *Ereğli Kazası Muallim ve Muallimelerinin Kaydına Mahsus Sicil Defteri(R.1341-M.1925)*, s. 5.

⁴¹⁰KMA., *Ereğli Kazası Muallim ve Muallimelerinin Kaydına Mahsus Sicil Defteri(R.1341-M.1925)*, s. 4.

⁴¹¹KMA., *Ereğli Kazası Muallim ve Muallimelerinin Kaydına Mahsus Sicil Defteri(R.1341-M.1925)*, s. 5.

Eylül 1341 (M. 8 Eylül 1925) tarihinde, aylık 800 kuruş maaşla göreve başladı. Ardından yapılan zamla, maaşı aylık 1740 kuruşa çıkarıldı⁴¹². 11 Mart 1930'da vefat ettiği için ailesine tekaüt maaşı bağlandı⁴¹³.

Şanver Hanım, Kız Muallim Mektebi ikinci sınıfına kadar eğitimine devam etti. Ereğli Merkez Kız İbtidâî Mektebi'nde muallim vekili iken Zanapa Karyesi İbtidâî Mektebi'ne tayini ile 20 Nisan 1930'da aylık 750 kuruş maaşla göreve başladı⁴¹⁴.

2.1.3.4. Abriz (İvriz) Karyesi İbtidâî Mektebi

Ereğli ilçe merkezine 17 kilometre uzaklıkta bulunan, Abriz ya da İvriz diye adlandırılan bu köye ilişkin çeşitli adlandırmalar söz konusudur. Nitekim, Osmanlı, Karamanoğulları ve Selçuklular devri kaynaklarında İbriz diye adlandırılmıştır. Son dönemde ise, Aydıncık olarak değiştirilmiştir⁴¹⁵. Araştırmamıza kaynaklık eden belgelerde Abriz olarak geçmesi münasebetiyle Abriz Karyesi İbtidâî Mektebi olarak ele almayı uygun gördük. Okulla ilgili kısıtlı bilgiye ulaşılmaktadır. Zira, okulun açılış tarihi, öğrenci mevcudu ve okulda okutulan dersler gibi hususları aydınlatan herhangi bir bilgiye ulaşamamaktayız. Yalnızca okulun öğretmenlerinin tayin ve atama hareketlerine dair bilgiye ulaşmaktayız.

R. 1337/M. 1921-1929 yılları arasında Abriz Karyesi İbtidâî Mektebi'nde sekiz öğretmen görev yaptı. Bu öğretmenler; Orhan Efendi, Hamza Rıfat Efendi, Mustafa Efendi, Ali Rıza Efendi, Ramazan Şükrü Efendi, Ahmet Hamdi Bey, Kadriye Hanım, ve Osman Bey'dir.

Orhan Efendi, Adana Dârü'l-muallimîni mezunudur. Abriz Karyesi İbtidâî Mektebi'ndeki görevine R. 15 Eylül 1337 (M. 15 Eylül 1921) tarihinde aylık 700 kuruş maaşla atandı. R. 1 Kânûn-ı evvel 1337 (M. 1 Aralık 1921) tarihinde okuldaki görevinden ayrıldı⁴¹⁶.

Hamza Rıfat Efendi, R. 1278/M. 1862 Ereğli doğumludur. Babasının adı Abdürrahim Efendi'dir. Adana Dârü'l-muallimîni mezunudur. Abriz Karyesi İbtidâî Mektebi'ne tayin edilmeden önce Erikli'de muallimlik yapmaktaydı. Abriz Karyesi

⁴¹²KMA., *Ereğli Kazası'nın 341 Senesi Martından İtibaren İlk Mektep Muallimleri Kaydına Mahsus Defter*, s. 8.

⁴¹³KMA., *927-928'den itibaren Ereğli Merkez ve Kura (Köy) Muallimleri Sicil Defteri*, s. 8.

⁴¹⁴KMA., *927-928'den itibaren Ereğli Merkez ve Kura (Köy) Muallimleri Sicil Defteri*, s. 8.

⁴¹⁵ Konyalı, *a.g.e.*, s. 864.

⁴¹⁶KMA., *Ereğli Kazası Muallim ve Muallimelerinin Kaydına Mahsus Sicil Defteri(R.1341-M.1925)*, s. 6.

İbtidâî Mektebi'ne, R. 11 Şubat 1338 (M. 11 Şubat 1922) tarihinde aylık 600 kuruş maaşla atandı. Aynı yıl Hortu Karyesi İbtidâî Mektebi'ne tayin edildiğinden okuldaki görevinden ayrıldı⁴¹⁷.

Mustafa Efendi, ehliyetnâme ile öğretmenlik yapmaya muktedir oldu. Abriz Karyesi İbtidâî Mektebi'ne Hortu Karyesi İbtidâî Mektebi'nden tayin edildi. Bu okula, R. 1338/M. 1922'de aylık 600 kuruş maaşla atandı. R. 1339/M. 1923'de okuldaki görevinden ayrıldı⁴¹⁸.

Ali Rıza Efendi, R. 1299/M. 1883 Ereğli doğumludur. Babasının adı Hasan Ağa'dır. R. 1332/M. 1916'da Konya iki senelik Dârü'l-muallimîni'nden mezun oldu. Hortuİbtidâî Mektebi'ne Çayhan Aziziye Karyesi İbtidâî Mektebi'nden tayin edildi⁴¹⁹. Abriz Karyesi İbtidâî Mektebi''ndeki görevine R. 27 Eylül 1339 (M. 27 Eylül 1923) tarihinde aylık 700 kuruş maaşla atandı. R. 1341/M. 1925'de görevinden ayrıldığında maaşı 800 kuruştur⁴²⁰.

Ramazan Şükrü Efendi, R. 1318/M. 1902 Osmaniye Nahiyesi doğumludur. Babasının adı Ali Ağa'dır. R. 1326/M. 1910 yılında aldığı ehliyetnâme ile öğretmenlik yapmaya muktedir oldu. Abriz Karyesi İbtidâî Mektebi''ne tayininden önce Hasan Şeyh Mektebi'nde görev yapmaktaydı. Abriz Karyesi İbtidâî Mektebi'ndeki görevine, R. 3 Teşrîn-i sâni 1341 (M. 3 Kasım 1925) tarihinde aylık 700 kuruş maaş ile atandı. 1927'de okuldaki görevinden ayrıldığında maaşı aylık 8 lira idi⁴²¹.

Ahmet Hamdi Bey hakkında kısıtlı bilgiye sahibiz. Abriz Karyesi İbtidâî Mektebi'nin muallim muavini olarak aylık 800 kuruşla görevlendirildi. Ancak, göreve başlamadan istifa etti⁴²².

Kadriye Hanım, R. 1314/M. 1898 Trabzon doğumludur. Babası Abdülcabbar Mustafa Efendi'dir. Ehliyetnâme ile öğretmenlik yapmaya muktedir oldu. Abriz Karyesi İbtidâî Mektebi'ne Tarsus Dumlupınar Mektebi'nden tayin edildi. Bu okula, 23 Mart

⁴¹⁷KMA., *Ereğli Kazası Muallim ve Muallimelerinin Kaydına Mahsus Sicil Defteri*(R.1341-M.1925), s. 6.

⁴¹⁸KMA., *Ereğli Kazası Muallim ve Muallimelerinin Kaydına Mahsus Sicil Defteri*(R.1341-M.1925), s. 6.

⁴¹⁹KMA., *Ereğli Kazası'nın 341 Senesi Martından İtibaren İlk Mektep Muallimleri Kaydına Mahsus Defter*, s. 8.

⁴²⁰KMA., *Ereğli Kazası Muallim ve Muallimelerinin Kaydına Mahsus Sicil Defteri*(R.1341-M.1925), s. 6.

⁴²¹KMA., *Ereğli Kazası'nın 341 Senesi Martından İtibaren İlk Mektep Muallimleri Kaydına Mahsus Defter*, s. 8.

⁴²²KMA., *927-928'den itibaren Ereğli Merkez ve Kura (Köy) Muallimleri Sicil Defteri*, s. 8.

1928’de aylık 920 kuruş maaşla atandı. 7 Kasım 1928 tarihinde Hadim Merkez Mektebi muallim muavinliğine nakli dolayısıyla okuldaki görevinden ayrıldı⁴²³.

Osman Bey, R. 1323/M. 1907 Gilisira⁴²⁴ doğumludur. Babasının adı Halil Efendi’dir. Osman Bey, İmam Hatip Mektebi mezunudur. İlk görev yeri olan Abriz Karyesi İbtidâî Mektebi’ne 21 Ekim 1929 tarihinde, muallim muavini olarak aylık 800 kuruş maaşla atandı⁴²⁵.

2.1.3.5. Gölviran Karyesi İbtidâî Mektebi

Gölviran Karyesi günümüzde Kutören olarak adlandırılmaktadır⁴²⁶. Bu adlandırmadan önce, Kutviran olarak adlandırılmaktaydı. Ereğli’ye 45 kilometre uzaklıkta⁴²⁷ olan Gölviran Karyesi’nin araştırmamıza konu olan dönemdeki eğitim-öğretim vaziyetini tespit edebileceğimiz malumat kısıtlıdır. Zira, araştırmamıza konu olan dönemde köyde bir ibtidâî mektebinin varlığının haricinde okula ait imtihan cetvelleri mevcut değildir. Yalnızca, okula ait öğretmen atama ve tayin hareketlerinin dair malumata ulaşabilmekteyiz.

R. 1341/M. 1925-1930 yılları arasında Gölviran Karyesi İbtidâî Mektebi’nde üç öğretmen görev yaptı. Bu öğretmenler; Ömer Efendi, Halit Efendi ve Ömer Lütfi Efendi’dir.

Gölviran Karyesi İbtidâî Mektebi öğretmenlerinden Ömer Efendi’nin yalnızca görev süresi hakkında bilgi sahibiyiz. Nitekim, okula R. 1337/M. 1921 yılında aylık 600 kuruş maaşla atandı. Okuldaki görevinden R. 1 Mart 1338 (M. 1 Mart 1922) tarihinde ayrıldı⁴²⁸.

Halit Efendi, R. 1317/M. 1901 Seydişehir doğumludur. Babasının adı Ömer Efendi’dir. R. 1337/M. 1921’de ehliyetnâme aldı. İlk görev yeri olan Gölviran Karyesi İbtidâî Mektebi’ne, R. 24 Mayıs 1338 (M. 24 Mayıs 1922) tarihinde aylık 600 kuruş maaşla atandı. Görev süresi hakkında bilgi sahibi değiliz⁴²⁹.

⁴²³KMA., 927-928’den itibaren Ereğli Merkez ve Kura (Köy) Muallimleri Sicil Defteri, s. 8.

⁴²⁴Gilisira, günümüzde Kilistra diye adlandırılan Konya’nın Meram ilçesine bağlı antik kenttir.

⁴²⁵KMA., 927-928’den itibaren Ereğli Merkez ve Kura (Köy) Muallimleri Sicil Defteri, s. 8.

⁴²⁶Temel, a.g.t., s. 102.

⁴²⁷Konyalı, a.g.e., s. 888.

⁴²⁸KMA., Ereğli Kazası Muallim ve Muallimelerinin Kaydına Mahsus Sicil Defteri(R.1341-M.1925), s. 8.

⁴²⁹KMA., Ereğli Kazası Muallim ve Muallimelerinin Kaydına Mahsus Sicil Defteri(R.1341-M.1925), s. 8.

Ömer Lütfi Efendi, R. 1302/M. 1886 Ereğli doğumludur. Babasının adı Molla Yusuf Efendi'dir. İlk tahsilini, Bor Kazası İbtidâîsi'nde tamamladı. İki senelik Konya Dârü'l-muallimîni'nden R. 1323/M. 1907 yılında mezun oldu. Musikiye orta derecede vakıftır, resim yapar, tahta işlerinde yeteneklidir⁴³⁰. Gölviran Karyesi İbtidâî Mektebi'ne R. 23 Mayıs 1338 (M. 23 Mayıs 1922) tarihinde aylık 600 kuruş maaşla atandı. R. 1341/M. 1925'de okuldaki görevinden ayrıldığında maaşı aylık 700 kuruş idi⁴³¹.

2.1.3.6. Serviler Karyesi İbtidâî Mektebi

Serviler Karyesi, Ereğli ilçesine 8 kilometre mesafede bulunmaktadır. Serviler Karyesi İbtidâî Mektebi'ne ait yalnızca öğretmen atama ve tayin hareketlerine dair bilgiye ulaşmaktayız. Bu hususu, köylerdeki ibtidâî mekteplerde görev yapan öğretmenleri ele alırken değerlendireceğiz.

Serviler Karyesi İbtidâî Mektebi'nde R. 1341/M. 1925-1926 yıllarında, Serviler İbtidâî Mektebi'nde üç öğretmen görev yaptı. Bu öğretmenler, Hüseyin Avni Efendi, Osman Selçuk Efendi ve Abdülkadir Efendi'dir.

Hüseyin Avni Efendi, R. 1316/M. 1900 Kesriye doğumludur. Babasının adı Hasan Efendi'dir. R. 1340-1341/M. 1924-1925 öğretim yılında Adana Lisesi'nden mezun oldu. Serviler Karyesi İbtidâî Mektebi'ne, Kızılcıca Karyesi İbtidâî Mektebi'nden R. 23 Mayıs 1341 (M. 23 Mayıs 1925) tarihinde aylık 700 kuruş maaşla tayin edildi. Okuldaki görevinden R. 14 Eylül 1341 (M. 14 Eylül 1925)'de ayrıldı⁴³².

Osman Selçuk Efendi, R. 1341/M. 1925 yılında aldığı Muvakkat Ehliyetnâme ile öğretmenlik yapmaya muktedir oldu. Serviler Karyesi İbtidâî Mektebi'nden önce Merkez Numune Mektebi muallimliğinde görev yapmaktaydı. R. 8 Eylül 1341 (M. 8 Eylül 1925) tarihinde aylık 700 kuruş maaşla atandı. Görev süresi hakkında bilgi sahibi değiliz⁴³³.

Abdülkadir Efendi, R. 1320/M. 1904 İstanbul doğumludur. Babasının adı Lütfi Efendi'dir. R.1341/M.1925 yılında Muvakkat Ehliyetnâme aldı. Serviler Karyesi İbtidâî

⁴³⁰KMA., *Ereğli Kazası Muallimlerine Ait Kayıt Defteri*, s. 18.

⁴³¹KMA., *Ereğli Kazası Muallim ve Muallimelerinin Kaydına Mahsus Sicil Defteri*(R.1341-M.1925), s. 8.

⁴³²KMA., *Ereğli Kazası'nın 341 Senesi Martından İtibaren İlk Mektep Muallimleri Kaydına Mahsus Defter*, s. 10

⁴³³KMA., *Ereğli Kazası'nın 341 Senesi Martından İtibaren İlk Mektep Muallimleri Kaydına Mahsus Defter*, s. 10

Mektebi'ne Kızılcıca Karyesi İbtidâî Mektebi'nden tayin edildi. 26 Ocak 1926 tarihinde, aylık 700 kuruş maaşla atandı. 20 Mayıs 1926 tarihinde yapılan zam ile maaşı 1500 kuruş oldu⁴³⁴.

2.1.3.7. Akhüyük İbtidâî Mektebi

Akhüyük Karyesi, Ereğli ilçe merkezinden 14 kilometre uzaklıktadır⁴³⁵. Akhüyük Karyesi'ndeki tek okul olan Akhüyük Karyesi İbtidâî Mektebi'nin kurulduğu tarih hakkında bir bilgiye ulaşılamamaktadır.

R. 1341/M. 1925-1929 yılları arasında Akhüyük Karyesi İbtidâî Mektebi'nde üç öğretmen görev yaptı. Bu öğretmenler, İbrahim Hulusi Efendi, Hasan Rıza Efendi ve Şaban Bey'dir.

İbrahim Hulusi Efendi, R. 1297/M. 1881 Ereğli doğumludur. Babasının adı Mehmet Efendi'dir. R. 1319/M. 1903 tarihinde aldığı ehliyetnâme ile öğretmenlik yapmaya muktedir oldu. Akhüyük İbtidâî Mektebi'ndeki görevine R. 8 Eylül 1341 (M. 8 Eylül 1925) tarihinde muallim muavini olarak aylık 600 kuruş maaşla başladı. İlk görev yeri olan Akhüyük Karyesi İbtidâî Mektebi'nden, 26 Ocak 1926'da Mithat Paşa İbtidâî Mektebi'ne tayini dolayısı ile ayrıldı⁴³⁶.

Hasan Rıza Efendi, R. 1285/M. 1869 Kosova doğumludur. Babasının adı Murat Ağa'dır. Akhüyük Karyesi İbtidâî Mektebi'ne Merkez Mithat Paşa İbtidâî Mektebi'nden tayin edildi. Okuldaki görevine 16 Ocak 1926 tarihinde aylık 800 kuruş maaşla başladı. 24 Mart 1927'de okuldaki görevinden ayrıldığında maaşı aylık 1740 kuruş idi. Emekliliğinden dolayı görevinden ayrılmıştır⁴³⁷.

Şaban Bey, R. 1317/M. 1901 Kırşehir Akçaağıl Karyesi doğumludur. Babasının adı Mehmet Şükrü'dür. İlk tahsilini, Kırşehir Orta Mektebi İbtidâî kısmında tamamladı. Orta tahsilini ise, Konya Zirâat Mektebi'nde tamamladı⁴³⁸. 1928'de Konya Zirâat Mektebi'nden şehâdetnâme aldı⁴³⁹. Kara kalem yapar, kağıt, çamur, mukavva işlerinde

⁴³⁴ KMA., *Ereğli Kazası'nın 341 Senesi Martından İtibaren İlk Mektep Muallimleri Kaydına Mahsus Defter*, s. 10.

⁴³⁵ Konyalı, *a.g.e.*, s. 779.

⁴³⁶ KMA., *Ereğli Kazası'nın 341 Senesi Martından İtibaren İlk Mektep Muallimleri Kaydına Mahsus Defter*, s.11.

⁴³⁷ KMA., *Ereğli Kazası'nın 341 Senesi Martından İtibaren İlk Mektep Muallimleri Kaydına Mahsus Defter*, s.11.

⁴³⁸ KMA., *Ereğli Kazası Muallimlerine Ait Kayıt Defteri*, s. 21.

⁴³⁹ KMA., *927-928'den itibaren Ereğli Merkez ve Kura (Köy) Muallimleri Sicil Defteri*, s. 11.

yeteneklidir⁴⁴⁰. İlk görev yeri olan Akhüyük Karyesi İbtidâî Mektebi'ndeki görevine 28 Şubat 1928 tarihinde aylık 800 kuruş maaşla başladı. Bu okuldaki görevinden 3 Ocak 1929'da ayrıldı⁴⁴¹.

2.1.3.8. Ayrancı Karyesi İbtidâî Mektebi

Ayrancı Karyesi, Ereğli ilçe merkezine 37 kilometre mesafede bulunmaktadır⁴⁴². R. 1341/1925-1929 yılları arasında Ayrancı Karyesi İbtidâî Mektebi'nde sekiz öğretmen görev yaptı. Bu öğretmenler, Ahmet Kaşif Efendi, Ahmet Halit Efendi, Şakir Fehmi Efendi, Ahmet Cahit Bey, Osman Nuri Bey, Mehmet Nuri Bey, Hayriye Hanım ve Aliye Hanım'dır.

Ahmet Kaşif Efendi, R. 1315/M. 1899 Karaağaç doğumludur. Babasının adı Hasan Tahsin'dir. R. 1339/M. 1923 yılında muavin ehliyetnâmesi aldı. Ayrancı İbtidâî Mektebi'ne Çayhan Aziziye İbtidâî Mektebi'nden tayin edildi. Bu okuldaki görevine, R. 23 Mayıs 1341 (M. 23 Mayıs 1925) tarihinde, aylık 900 kuruş maaşla başladı. Başmuallim olarak görevlendirildi. Maaşı, yapılan zam ile aylık 1620 kuruş oldu. 15 Eylül 1926 tarihinde okuldaki görevinden ayrıldı⁴⁴³.

Ahmet Halit Efendi, R. 1310/M. 1894 Ereğli doğumludur. Babasının adı Ali Efendi'dir. R. 1339/M. 1923 Konya Dârü'l-muallimîni mezunudur. Ayrancı Karyesi İbtidâî Mektebi'ne Merkez İlk Erkek Mektebi'nden tayin edildi. 1926 yılında 1725 kuruş maaşla başladığı görevinden 1 Eylül 1927'de ayrıldı⁴⁴⁴.

Şakir Fehmi Efendi, R. 1317/M. 1901 Trabzon doğumludur. Babasının adı Hüsnü Efendi'dir. R. 1336/M. 1920 tarihinde İzmit Dârü'l-muallimîni'nden mezun oldu. İlk görev yeri olan Ayrancı İbtidâî Mektebi'ne R. 23 Mayıs 1341 (M. 23 Mayıs 1925) tarihinde aylık 700 kuruş maaşla göreve başladı. Daha sonra maaşı 800 kuruşa çıkarıldı. 7 Mart 1927'de okuldaki görevinden ayrıldı⁴⁴⁵.

Ahmet Cahit Bey, R. 1310/M. 1894 Ereğli doğumludur. Babasının adı Fettahoğlu Ali Efendi'dir. Ereğli'de İbtidâî ve Rüşdiye tahsil etti. Orta tahsilini Erkek

⁴⁴⁰KMA., *Ereğli Kazası Muallimlerine Ait Kayıt Defteri*, s. 21.

⁴⁴¹KMA., *927-928'den itibaren Ereğli Merkez ve Kura (Köy) Muallimleri Sicil Defteri*, s. 11.

⁴⁴²Konyalı, *a.g.e.*, s. 776.

⁴⁴³KMA., *Ereğli Kazası'nın 341 Senesi Martından İtibaren İlk Mektep Muallimleri Kaydına Mahsus Defter*, s. 12.

⁴⁴⁴KMA., *Ereğli Kazası'nın 341 Senesi Martından İtibaren İlk Mektep Muallimleri Kaydına Mahsus Defter*, s. 12.

⁴⁴⁵KMA., *Ereğli Kazası'nın 341 Senesi Martından İtibaren İlk Mektep Muallimleri Kaydına Mahsus Defter*, s. 12.

Muallim Mektebi'nde tamamladı. R. 1334/M. 1918 yılında Konya Dârü'l-muallimîni'nden mezun oldu. Ud çalar, ilk mektep öğrencilerine öğretecek kadar resim yapar. Kil, tel, tahta, sac, renkli mozaik işlerinde yeteneklidir. 16 Eylül 1926 tarihinde aylık 1725 kuruş maaşla Ayrancı Karyesi İbtidâî Mektebi'nde başmuallimlik ile görevlendirildi. 1 Eylül 1927 tarihine kadar görevine devam etti⁴⁴⁶.

Osman Nuri Bey, R. 1306/M. 1890 Van doğumludur. Babasının adı Ali Efendi'dir. İlk tahsilini, Van İbtidâî ve Rüşdiyesi'nde tamamladı. Orta tahsiline, Van Erkek Muallim Mektebi'ne üçüncü sınıfa kadar devam etti. Resim yapar, kağıt, kesme bükme, oyma, örme işlerinde yeteneklidir. Ayrancı Karyesi İbtidâî Mektebi'ne Silvan Kazası Muallimliği'nden 1927'de tayin edildi⁴⁴⁷. 17 Eylül 1927 tarihinde 1000 kuruş maaşla başladığı görevi 31 Ağustos 1929'da nihayetlendi⁴⁴⁸.

Mehmet Nuri Bey, R. 1326/M. 1910 Karaman doğumludur. Babasının adı Abdürrahim Bey'dir. İlk tahsilini, Ereğli Numune Mektebi'nde tamamladı. Orta tahsilini ise, Konya Sanayi Mektebi'nden 1928 yılında aldığı şehâdetnâme ile tamamladı. Resim ve el işlerinde oldukça yeteneklidir. Ayrancı Karyesi İbtidâî Mektebi'ne 13 Ekim 1928'de aylık 800 kuruş maaşla, muallim muavini olarak atandı⁴⁴⁹. Ayrancı İbtidâî Mektebi'nde bir yıl görev yaptı. 19 Ekim 1929 tarihinde Seydişehir Akçalar Karyesi Mektebi muallimliğine nakledildiğinden okuldaki görevinden ayrıldı.⁴⁵⁰

Hayriye Hanım, R. 1326/M. 1910 Trabzon doğumludur. Babasının adı İbrahim Efendi'dir. Kız Orta Mektebi mezunudur. Okulda vekil öğretmenlik yapmaktaydı. 750 kuruş maaşla görev yaptığı Ayrancı Karyesi İbtidâî Mektebi'nden 16 Ekim 1929 tarihinde ayrıldı⁴⁵¹.

Aliye Hanım, R. 1325/M. 1909 Trabzon doğumludur. Babasının adı İbrahim Efendi'dir. Konya Kız Orta Mektebi ikinci sınıfına kadar eğitimine devam etti. Bu okula tayin olmadan önce Konya Merkez Köprübaşı Mektebi'nde görev yaptı. Ayrancı

⁴⁴⁶KMA., *Ereğli Kazası Muallimlerine Ait Kayıt Defteri*, s. 23.

⁴⁴⁷KMA., *Ereğli Kazası Muallimlerine Ait Kayıt Defteri*, s. 24.

⁴⁴⁸KMA., *927-928'den itibaren Ereğli Merkez ve Kura (Köy) Muallimleri Sicil Defteri*, s. 12.

⁴⁴⁹KMA., *Ereğli Kazası Muallimlerine Ait Kayıt Defteri*, s. 25.

⁴⁵⁰KMA., *927-928'den itibaren Ereğli Merkez ve Kura (Köy) Muallimleri Sicil Defteri*, s. 12.

⁴⁵¹KMA., *927-928'den itibaren Ereğli Merkez ve Kura (Köy) Muallimleri Sicil Defteri*, s. 12.

Karyesi İbtidâî Mektebi'nde vekil öğretmenlik görevine aylık 750 kuruş maaşla devam etmekteydi. 16 Ekim 1929 tarihinde okuldaki görevinden ayrıldı⁴⁵².

2.1.3.9. Kureyş-i Kebir Karyesi İbtidâî Mektebi

Kureyş-i Kebir Karyesi yani yeni adıyla Büyükkoraş Köyü, günümüzde Karaman'ın Ayrancı ilçesine bağlıdır. Kureyş-i Kebir Karyesi İbtidâî Mektebi ile ilgili kısıtlı bilgiye sahibiz. Yalnızca okuldaki öğretmenlerin atama ve tayin hareketlerine ulaşabildiğimizden bu hususu ilgili bölümde ele alacağız.

Kureyş-i Kebir Karyesi İbtidâî Mektebi'nde görev yapan öğretmenler hakkında bilgiye ulaşabildiğimiz ilk tarih 1921'dir. Nitekim, okulda R. 1337/M. 1921-1927 yılları arasında iki öğretmen görev yaptı. Bu öğretmenler, Ali Kemal Efendi ve İbrahim Efendi'dir.

Ali Kemal Efendi, R. 1309/M. 1893 Preveze doğumludur. Babasının adı Ömer Fevzi Efendi'dir. İlk tahsilini, Preveze İlk Mektebi'nde, tamamladı. Orta tahsilini ise, beş senelik İdadî Mektebi'nde tamamladı. R. 1327/M. 1911 tarihinde idadî şehâdetnâmesi aldı. Resim yapar, kağıt ve toprak işlerinde yeteneklidir. R. 15 Kânûn-ı sâni 1339 (M. 15 Ocak 1923) tarihinde Divle Karyesi İbtidâî Mektebi'nden Kureyş-i Kebir Karyesi İbtidâî Mektebi'ne 600 kuruş maaşla tayin oldu⁴⁵³. R. 23 Mayıs 1341 (M. 23 Mayıs 1925) tarihinde muallim muavini olarak görev yaparken maaşı aylık 700 kuruşa yükseldi. Okulda, beş yıl görev yaptı⁴⁵⁴. Görev yaptığı süre zarfında maaşı, aylık 15 liraya çıkarıldı. 24 Nisan 1930 tarihinde okuldaki görevinden ayrıldı⁴⁵⁵.

İbrahim Efendi, R. 1297/M. 1881 Ereğli doğumludur. Babası Yunus Mehmet Efendi'dir. R. 1322/M. 1906 tarihinde aldığı ehliyetnâme ile öğretmenlik yapmaya muktedir oldu. R. 1337/M. 1921 tarihinde aylık 600 kuruş maaşla göreve başladığı Kureyş-i Kebir Karyesi İbtidâî Mektebi'nde, bir yıl görev yaptı⁴⁵⁶.

⁴⁵²KMA., 927-928'den itibaren Ereğli Merkez ve Kura (Köy) Muallimleri Sicil Defteri, s. 13.

⁴⁵³KMA., Ereğli Kazası Muallimlerine Ait Kayıt Defteri, s. 26.

⁴⁵⁴KMA., Ereğli Kazası'nın 341 Senesi Martından İtibaren İlk Mektep Muallimleri Kaydına Mahsus Defter, s. 13.

⁴⁵⁵KMA., 927-928'den itibaren Ereğli Merkez ve Kura (Köy) Muallimleri Sicil Defteri, s. 13.

⁴⁵⁶KMA., Ereğli Kazası Muallim ve Muallimelerinin Kaydına Mahsus Sicil Defteri(R.1341-M.1925), s. 10.

2.1.3.10. Anbar Karyesi İbtidâî Mektebi

Anbar Karyesi, Cumhuriyet döneminde yöre halkı tarafından çıkarılan ve Sidemara veya Anbararası diye adlandırılan lahid dolayısı ile Anbararası diye de adlandırılmaktaydı. Ancak araştırmamızın kaynaklarından olan Konya Maârif Arşivi belgelerinde Anbar Karyesi olarak geçmesinden dolayı bu adlandırmayı kullanacağız. Anbar Karyesi, Ereğli'ye 17 kilometre mesafede bulunmaktadır⁴⁵⁷. Anbar Karyesi İbtidâî Mektebi'ne ilişkin yalnızca öğretmen atama ve tayin hareketlerine dair bilgiye ulaşabildiğimizden okulun öğrenci mevcudu, okulda okutulan dersler gibi hususları aydınlatmaya muktedir değiliz.

R. 1337/M. 1921-1928 yılları arasında Anbarİbtidâî Mektebi'nde beş öğretmen görev yaptı. Bu öğretmenler, Halit Efendi, Ali Rıza Efendi, Talat Bey, Mehmet Fikri Efendi ve Ziver Zeki Efendi'dir.

Halit Efendi, R. 1310/M. 1894 Gerede doğumludur. Babasının adı Mustafa Efendi'dir. Kastamonu Sultanîsi dokuzuncu sınıftan tasdiknâme aldı. Anbar Karyesi İbtidâî Mektebi'ne Gerede Eskiçatma Mektebi'nden tayin edildi⁴⁵⁸. R. 1340/M. 1924'de aylık 700 kuruş maaşla göreve başladı⁴⁵⁹. Okuldaki görevine iki yıl devam etti⁴⁶⁰.

Ali Rıza Efendi, R. 1299/M. 1883 Ereğli doğumludur. Babasının adı Hasan Ağa'dır. R. 1332/M. 1916 Konya Dârü'l-muallimîni mezunudur. Anbar Karyesi İbtidâî Mektebi'nde aylık 1740 kuruş maaşla, 1 Eylül 1927 tarihine dek görev yaptı⁴⁶¹.

Talat Bey, R. 1322/M. 1906 Karaman doğumludur. Babasının adı Nuri Efendi'dir. 1927'de Zirâat Mektebi'nden mezun oldu. İlk görev yeri olan Anbar Karyesi İbtidâî Mektebi'nde 9 Ocak 1927'de aylık 800 kuruş maaşla, muallim muavini olarak göreve başladı. 15 Ekim 1928'de okuldaki görevinden ayrıldı⁴⁶².

⁴⁵⁷Konyalı, *a.g.e.*, s. 817.

⁴⁵⁸KMA., *Ereğli Kazası'nın 341 Senesi Martından İtibaren İlk Mektep Muallimleri Kaydına Mahsus Defter*, s.14.

⁴⁵⁹KMA., *Ereğli Kazası Muallim ve Muallimelerinin Kaydına Mahsus Sicil Defteri*(R.1341-M.1925), s. 10.

⁴⁶⁰KMA., *Ereğli Kazası'nın 341 Senesi Martından İtibaren İlk Mektep Muallimleri Kaydına Mahsus Defter*, s.14.

⁴⁶¹KMA., *Ereğli Kazası'nın 341 Senesi Martından İtibaren İlk Mektep Muallimleri Kaydına Mahsus Defter*, s.14.

⁴⁶²KMA., *927-928'den itibaren Ereğli Merkez ve Kura (Köy) Muallimleri Sicil Defteri*, s. 14.

Mehmet Fikri Efendi, iki senelik Dârü'l-muallimîn mezunudur. İlk görev yeri olan Anbar Karyesi İbtidâî Mektebi'nde R. 1337 (M.1921) aylık 600 kuruş maaşla göreve başladı. Ancak görev süresi hakkında bilgi sahibi değiliz⁴⁶³.

Ziver Zeki Efendi, R. 1309/M. 1893 Van doğumludur. Babasının adı Bekir Efendi'dir. R. 1329/M. 1913 tarihinde Van Dârü'l-muallimîni'nden mezun oldu. R. 1337/M. 1921 aylık 600 kuruş maaşla göreve başladı. Okuldaki görevinden R. 1 Mart 1338 (M. 1 Mart 1922) tarihinde ayrıldı⁴⁶⁴.

2.1.3.11. Yukarı Çayhan Karyesi İbtidâî Mektebi

Yukarı Çayhan Karyesi İbtidâî Mektebi'nde R. 1341/M. 1925-1928 yılları arasında dört öğretmen görev yaptı. Bu öğretmenler, Musa Kazım Efendi, Abdullah Cevdet Efendi, Selman Efendi ve Mustafa Fevzi Efendi'dir.

Musa Kazım Efendi, R. 1305/M. 1889 Uğurlu Karyesi doğumludur. Babasının adı Halil Efendi'dir. R. 1322/M. 1906 tarihli Manisa İdadîsi mezunudur. Yukarı Çayhan Karyesi İbtidâî Mektebi'nden önce Ermenek'te muallimlik yapıyordu. Yukarı Çayhan Karyesi İbtidâî Mektebi'ndeki görevine R. 8 Eylül 1341 (M. 8 Eylül 1925) tarihinde aylık 7 lira maaşla başladı. 15 Eylül 1926'da okuldaki görevinden ayrıldığında maaşı 19,50 lira idi⁴⁶⁵.

Abdullah Cevdet Efendi, R. 1309/M. 1893 Ereğli doğumludur. Babasının adı Mustafa Efendi'dir. R. 1331/M. 1915 İttihat Terakki İdadîsi'nden mezun oldu. Yukarı Çayhan Karyesi İbtidâî Mektebi'ne Merkez Ereğli İlk Erkek Mektebi'nden tayin edildi. Merkez Ereğli İlk Erkek Mektebi diye ifade edilen okul, daha önce ele aldığımız Merkez İsmet Paşa İbtidâî Mektebi'dir. Yukarı Çayhan Karyesi İbtidâî Mektebi'nde 1926 yılında aylık 15 lira maaşla göreve başladı, aynı yıl görevinden ayrıldı⁴⁶⁶.

Selman Efendi, R. 1304/M. 1888 Ereğli doğumludur. Babasının adı Hasan Ağa'dır. R. 1325/M. 1909 İki Senelik Konya Dârü'l-muallimîni'nden mezun oldu. Yukarı Çayhan Karyesi İbtidâî Mektebi'ne R. 1337/M. 1921 yılında Hortu Karyesi

⁴⁶³KMA., *Ereğli Kazası Muallim ve Muallimelerinin Kaydına Mahsus Sicil Defteri*(R.1341-M.1925), s. 10.

⁴⁶⁴KMA., *Ereğli Kazası Muallim ve Muallimelerinin Kaydına Mahsus Sicil Defteri*(R.1341-M.1925), s. 10.

⁴⁶⁵KMA., *Ereğli Kazası'nın 341 Senesi Martından İtibaren İlk Mektep Muallimleri Kaydına Mahsus Defter*, s.15.

⁴⁶⁶KMA., *Ereğli Kazası'nın 341 Senesi Martından İtibaren İlk Mektep Muallimleri Kaydına Mahsus Defter*, s. 15.

İbtidâî Mektebi'nden tayin edildi. Aylık 600 kuruş maaşla göreve başladı. Okuldaki görev süresi hakkında bilgi sahibi değiliz⁴⁶⁷.

Mustafa Fevzi Efendi, R. 1323/M. 1907 Ereğli doğumludur. Babasının adı Turan Efendi'dir. İlk tahsilini, Karaman Numune Mektebi'nde tamamladı. Orta tahsilini ise, Zirâat Mektebi'nde tamamladı. 1927 'de Zirâat Mektebi'nden mezun oldu. Resim yapmaya bir dereceye kadar muktedirdir⁴⁶⁸. İlk görev yeri olan Yukarı Çayhan Karyesi İbtidâî Mektebi'nde 5 Ekim 1927 tarihinde, 1500 kuruş maaşla göreve başladı. Görev süresi hakkında bilgi sahibi değiliz⁴⁶⁹.

2.1.3.12. Yeniköy Karyesi İbtidâî Mektebi

Yeniköy Karyesi, Ereğli ilçe merkezine 44 kilometre mesafede bulunmaktadır⁴⁷⁰. Araştırmamızın kaynaklarını oluşturan belgeler, Yeniköy Karyesi İbtidâî Mektebi'nin açılışı ve bulunduğu mahal gibi hususlara ilişkin malumat vermemektedir. Okula ilişkin yalnızca öğretmen atama ve tayin hareketlerine dair malumata ulaşabilmekteyiz.

R. 1341/M. 1925-1927 yılları arasında Yeniköy Karyesi İbtidâî Mektebi'nde iki öğretmen görev yaptı. Bu öğretmenler, Mesut Efendi ve Eyüp Sabri Bey'dir.

Mesut Efendi, R. 1298/M. 1882 Kesriye doğumludur. Babasının adı Abdullah Ali Efendi'dir. Manastır Dârü'l-muallimîni'nden ehliyetnâme aldı. R. 8 Eylül 1341 (M. 8 Eylül 1925) tarihinde aylık 600 kuruş maaşla göreve başladı. Göreve başlamasını müteakip maaşı aylık 1740 kuruşa yükseldi. 2 Mart 1927'de okuldaki görevinden ayrıldı⁴⁷¹.

Eyüp Sabri Bey, R. 1323/M. 1907 Karaman doğumludur. Babasının adı Turan Efendi'dir. İlk tahsilini, Karaman İdadîsi İbtidâî kısmında tamamladı. Orta tahsilini ise, Konya Zirâat Mektebi'nde tamamlayarak 1927 yılında şehâdetnâme aldı. Mukavva işlerinde yeteneklidir. 1 Ekim 1927 tarihinde aylık 1500 kuruş maaşla Yeniköy Karyesi

⁴⁶⁷KMA., *Ereğli Kazası Muallim ve Muallimelerinin Kaydına Mahsus Sicil Defteri*(R.1341-M.1925), s. 7.

⁴⁶⁸KMA., *Ereğli Kazası Muallimlerine Ait Kayıt Defteri*, s. 28.

⁴⁶⁹KMA., *927-928'den itibaren Ereğli Merkez ve Kura (Köy) Muallimleri Sicil Defteri*, s. 14.

⁴⁷⁰Konyalı, *a.g.e.*, s. 776.

⁴⁷¹KMA., *Ereğli Kazası'nın 341 Senesi Martından İtibaren İlk Mektep Muallimleri Kaydına Mahsus Defter*, s. 15.

İbtidâî Mektebi'nde göreve başladı⁴⁷². Bu okuldaki görev süresi hakkında bilgi sahibi değiliz.

2.1.3.13. Zengen Karyesi İbtidâî Mektebi

Zengen Karyesi, Ereğli ilçe merkezine 56 kilometre mesafede bulunmaktadır⁴⁷³. Zengen Karyesi İbtidâî Mektebi'ne ait yalnızca öğretmen atama ve tayin hareketlerine dair bilgiye ulaşmaktayız. Bu hususu, köylerdeki ibtidâî mekteplerde görev yapan öğretmenleri ele alırken değerlendireceğiz.

R. 1341/M. 1925-1927 yılları arasında, Zengen Karyesi İbtidâî Mektebi'nde iki öğretmen görev yapmaktaydı. Bu öğretmenler, Mustafa Efendi ve İbrahim Efendi'dir.

Mustafa Efendi, R. 1312/M. 1896 Karaman doğumludur. Hasan Hüseyin Hoca'nın oğludur. R. 1341/M. 1925'de aldığı muavin ehliyetnâmesi ile öğretmenlik yapmaya muktedir oldu. İlk görev yeri olan Zengen Karyesi İbtidâî Mektebi'nde R. 7 Teşrîn-i evvel 1341 (M. 7 Teşrîn-i evvel 1925) tarihinde aylık 600 kuruş maaşla göreve başladı. Daha sonra maaşı aylık 800 kuruşa yükseldi⁴⁷⁴. 1 Şubat 1928 tarihinde ehliyetsizliğine binaen görevine son verilmiştir⁴⁷⁵.

İbrahim Bey, R. 1326/M. 1910 Kayseri doğumludur. Babasının adı Nuri Efendi'dir. İlk tahsilini, Konya Altunçeşme Mektebi'nde, orta tahsilini ise, Karye-i Mıntıkası Zirâat Mektebi'nde tamamladı. 1928'de Zirâat Mektebi'nden mezun oldu. Kara kalem, kağıt, mukavva, tel, çamur işlerinde yeteneklidir⁴⁷⁶. İlk görev yeri olan Zengen Karyesi İbtidâî Mektebi'ne 28 Şubat 1928 tarihinde aylık 800 kuruş maaşla atandı. 29 Şubat 1928 tarihinde başladığı görevinden 3 Aralık 1928 tarihinde ayrıldı⁴⁷⁷.

2.1.3.14. Kızılca Karyesi İbtidâî Mektebi

Kızılca Karyesi İbtidâî Mektebi'nde R. 1337/M. 1921-1930 yılları arasında yedi öğretmen görev yaptı. Bu öğretmenler, Hüseyin Hüsnü Efendi, Abdülkadir Efendi, Mehmet Hulusi Efendi, Eyüp Bedri Bey, Mustafa Bey, Mehmet Nuri Efendi ve Kanber Efendi'dir.

⁴⁷²KMA., *Ereğli Kazası Muallimlerine Ait Kayıt Defteri*, s. 30.

⁴⁷³Konyalı, *a.g.e.*, s. 776.

⁴⁷⁴KMA., *Ereğli Kazası'nın 341 Senesi Martından İtibaren İlk Mektep Muallimleri Kaydına Mahsus Defter*, s. 16.

⁴⁷⁵KMA., *927-928'den itibaren Ereğli Merkez ve Kura (Köy) Muallimleri Sicil Defteri*, s. 15.

⁴⁷⁶KMA., *Ereğli Kazası Muallimlerine Ait Kayıt Defteri*, s. 31.

⁴⁷⁷KMA., *927-928'den itibaren Ereğli Merkez ve Kura (Köy) Muallimleri Sicil Defteri*, s. 15.

Hüseyin Hüsnü Efendi, idadî mezunudur. R. 21 Teşrîn-i sâni 1337 (M. 21 Kasım 1921) tarihinde aylık 800 kuruş maaşla göreve başladı. Görev süresi hakkında bilgi sahibi değiliz⁴⁷⁸.

Abdülkadir Efendi, R. 1320/M. 1904 İstanbul doğumludur. Babasının adı Hüseyin Efendi'dir. R.1341/M.1925'de Muvakkat Ehliyetnâme alarak öğretmenlik yapmaya muktedir oldu. Kızılca Karyesi İbtidâî Mektebi'ne R. 23 Mayıs 1341 (M. 23 Mayıs 1925) tarihinde aylık 700 kuruş maaşla atandı. 15 Şubat 1926'da Serviler Karyesi İbtidâî Mektebi'ne atandığından okuldaki görevinden ayrıldı⁴⁷⁹.

Mehmet Hulusi Efendi'nin yalnızca görev safhaları hakkında bilgi sahibiyiz. Buna göre adı geçen öğretmen, Kızılca Karyesi İbtidâî Mektebi'ne tayininden önce Kız Muallim Mektebi'nde Din Dersleri öğretmenliği yapmaktaydı. Kızılca Karyesi İbtidâî Mektebi'nde 1926 yılında aylık 1600 kuruş maaşla görev yaptı. Aynı yıl İstanbul'a tayin edildi⁴⁸⁰.

Eyüp Bedri Bey, R. 1323/M. 1907 Konya doğumludur. Babasının adı Hacı Mehmet'tir. İlk tahsilini, Konya'da yaptı. Orta tahsilini, Konya Zirâat Mektebi'nde 1927'de tamamladı. Resim yapar, daha çok kağıt işlerinde yeteneklidir⁴⁸¹. İlk görev yeri olan Kızılca Karyesi İbtidâî Mektebi'nde aylık 800 kuruş maaşla muallim muavinliği vazifesi ile başladı. 19 Ekim 1929'da istifası nezâretçe kabul edildi⁴⁸².

Mustafa Bey, Nizip doğumludur. Babasının adı Necip Efendi'dir. 1928 tarihli Konya Lisesi mezunudur. İlk görev yeri olan Kızılca Karyesi İbtidâî Mektebi'ne 10 Kasım 1929 tarihinde aylık 800 kuruş maaşla atandı. Okuldaki görevinden 1 Haziran 1930'da ayrıldı⁴⁸³.

Mehmet Nuri Efendi, R. 1293/M. 1877 Konya doğumludur. Babasının adı Hacı Mehmet Efendi'dir. İki sınıflı Dârü'l-muallimîn mezunudur. R. 1338/M. 1922'de aylık

⁴⁷⁸KMA., *Ereğli Kazası Muallim ve Muallimelerinin Kaydına Mahsus Sicil Defteri*(R.1341-M.1925), s. 11.

⁴⁷⁹KMA., *Ereğli Kazası'nın 341 Senesi Martından İtibaren İlk Mektep Muallimleri Kaydına Mahsus Defter*, s. 16.

⁴⁸⁰KMA., *Ereğli Kazası'nın 341 Senesi Martından İtibaren İlk Mektep Muallimleri Kaydına Mahsus Defter*, s. 16.

⁴⁸¹KMA., *Ereğli Kazası Muallimlerine Ait Kayıt Defteri*, s. 32.

⁴⁸²KMA., *927-928'den itibaren Ereğli Merkez ve Kura (Köy) Muallimleri Sicil Defteri*, s. 16.

⁴⁸³KMA., *927-928'den itibaren Ereğli Merkez ve Kura (Köy) Muallimleri Sicil Defteri*, s. 16.

600 kuruş maaşla göreve başladı. Ereğli Merkez İbtidâî Mektebi⁴⁸⁴, ne nakledildiğinden okuldaki görevinden ayrıldı⁴⁸⁵.

Kanber Efendi, R. 1303/M. 1887 Ereğli Hortu Nahiyesi doğumludur. Babasının adı Hacı Mustafa Efendi'dir. Kızılca Karyesi İbtidâî Mektebi, ilk görev yeridir. R. 13 Şubat 1339 (M. 13 Şubat 1923) yılında aylık 600 kuruşla göreve başladı. R. 1 Mart 1339 (M. 1 Mart 1923) maaşına yapılan 100 kuruş zamlı, maaşı 700 kuruş oldu. R. 1 Eylül 1340 (M. 1 Eylül 1924) tarihinde Çayhan Aziziye Karyesi İbtidâî Mektebi'ne nakli dolayısıyla okuldaki görevinden ayrıldı⁴⁸⁶.

2.1.3.15. Garahan Karyesi İbtidâî Mektebi

Garahan Karyesi İbtidâî Mektebi'nde görev yapan öğretmenler hakkında bilgiye ulaşabildiğimiz ilk tarih 1925'dir. Nitekim, okulda R. 1341/M. 1925-1928 yılları arasında bir öğretmen görev yaptı. Okulun tek öğretmeni olan Abdülkadir Bey, R. 1320/M. 1904 İstanbul doğumludur. Babasının adı Mustafa Efendi'dir. İlk tahsilini, İstanbul Füyûzat-ı Osmaniye Mektebi'nde tamamladı. Orta tahsilini, Nevşehir İdadisi'nde R. 1337/M. 1921 yılında tamamladı. Resim yapar, oymacılıkta yeteneklidir⁴⁸⁷. R. 1341/M. 1925 tarihli Muvakkat Ehliyetnâme ile öğretmenlik yapmaya muktedir oldu. Bu okuldaki görevine 1 Eylül 1927'de aylık 1500 kuruş maaşla göreve başladı. 26 Mart 1928 tarihinde staj görmek üzere Harbiye Mektebi'ne gönderildiğinden okuldaki görevinden ayrıldı⁴⁸⁸. Ancak, 1 Haziran 1928 tarihinde aylık 1725 kuruş maaşla yeniden Garahan Karyesi İbtidâî Mektebi'nde görev yapmaya başladı. 1930 yılında yapılan zam ile maaşı 1750 kuruşa yükseldi. 23 Şubat 1932'ye kadar Garahan Karyesi İbtidâî Mektebi'nde görev yaptı⁴⁸⁹.

2.1.3.16. Ağız Boğaz Karyesi İbtidâî Mektebi

Ağızboğaz Karyesi, Ereğli ilçe merkezine 24 kilometre mesafede bulunmaktadır⁴⁹⁰. Ağızboğaz Karyesi İbtidâî Mektebi hakkında kısıtlı bilgiye sahibiz.

⁴⁸⁴ Ereğli Merkez İbtidâî Mektebi, Merkez İsmet Paşa İbtidâî Mektebi'dir. Konya Maârif Arşivi belgelerinde bu okulun, Ereğli Zükûr Mektebi ve Merkez İlk Erkek Mektebi diye de adlandırıldığı görülmektedir.

⁴⁸⁵ KMA., *Ereğli Kazası Muallim ve Muallimelerinin Kaydına Mahsus Sicil Defteri* (R.1341-M.1925), s. 11.

⁴⁸⁶ KMA., *Ereğli Kazası Muallim ve Muallimelerinin Kaydına Mahsus Sicil Defteri* (R.1341-M.1925), s. 11.

⁴⁸⁷ KMA., *Ereğli Kazası Muallimlerine Ait Kayıt Defteri*, s. 19.

⁴⁸⁸ KMA., *927-928'den itibaren Ereğli Merkez ve Kura (Köy) Muallimleri Sicil Defteri*, s. 10.

⁴⁸⁹ KMA., *Ereğli Kazası Muallimlerine Ait Kayıt Defteri*, s. 19.

⁴⁹⁰ Konyalı, a.g.e., s. 778.

Zira, yalnızca okulda görev yapan öğretmenlerin atama ve tayin hareketlerine dair malumata ulaşmaktayız.

Ağz Boğaz Karyesi İbtidâî Mektebi'nde görev yapan öğretmenler hakkında bilgiye ulaşabildiğimiz ilk tarih 1926'dır. Okulda, 1926-1927 yıllarında bir öğretmen görev yaptı.

Okulun tek öğretmeni olan İbrahim Ethem Efendi, R. 1305/M. 1889 Tikveş doğumludur. Babasının adı Hacı Süleyman Efendi'dir. İlk tahsilini, Selanik TikveşKazası'nda, Orta tahsilini ise İdadî Mektebi'nde tamamladı. Orta derece resim yapar, muhtelif el işlerinde yeteneklidir⁴⁹¹. R. 1339/M. 1923 tarihinde Muavin Ehliyetnâmesi alarak öğretmenlik yapmaya muktedir oldu. Ağz Boğaz İbtidâî Mektebi'ne Karaman Yukarı Hadim Mektebi'nden tayin edildi. Bu okulda, 16 Eylül 1926 tarihinde aylık 1500 kuruş maaşla göreve başladı. 1 Eylül 1927'de okuldaki görevinden ayrıldı⁴⁹².

2.1.3.17. Aşıklar Karyesi İbtidâî Mektebi

Aşıklar Karyesi İbtidâî Mektebi'nde görev yapan öğretmenler hakkında bilgiye ulaşabildiğimiz ilk tarih 1926'dır. 1926-1928 yılları arasında okulda iki öğretmen görev yaptı. Bu öğretmenlerden biri, Aşıklar Karyesi İbtidâî Mektebi'nde muallim vekili olarak görev yapan Abdürrahim Efendi'dir. İlk görev yeri olan Aşıklar Karyesi İbtidâî Mektebi'nde 19 Ekim 1926'da aylık 700 kuruş maaşla göreve başladı. Vekil olduğundan 1 Mayıs 1927 tarihinde okuldaki görevinden ayrıldı⁴⁹³.

Okulun diğer öğretmeni ise, Ahmet Rüştü Bey'dir. R. 1326/M. 1910 doğumlu Ahmet Rüştü Bey'dir. Babasının adı Hacı Mehmet Efendi'dir. İlk görev yeri olan Aşıklar İbtidâî Mektebi'nde 5 Ekim 1928'de muallim muavini olarak aylık 800 kuruş maaşla göreve başladı. Aşıklar Köyü halkı zamanla dağıldığından, okul için ayrılan ödenek, Konya Merkez Ana Mektebi'ne nakledildi⁴⁹⁴.

⁴⁹¹KMA., *Ereğli Kazası Muallimlerine Ait Kayıt Defteri*, s. 34.

⁴⁹²KMA., *Ereğli Kazası'nın 341 Senesi Martından İtibaren İlk Mektep Muallimleri Kaydına Mahsus Defter*, s. 17.

⁴⁹³KMA., *Ereğli Kazası'nın 341 Senesi Martından İtibaren İlk Mektep Muallimleri Kaydına Mahsus Defter*, s. 18.

⁴⁹⁴KMA., *927-928'den itibaren Ereğli Merkez ve Kura (Köy) Muallimleri Sicil Defteri*, s. 17.

2.1.3.18. Durlaz Karyesi İbtidâî Mektebi

Durlaz yani yeni adıyla Yıldız Köyü, Ereğli ilçe merkezine 13 kilometre mesafede bulunmaktadır⁴⁹⁵. Durlaz Karyesi İbtidâî Mektebi'ne ait yalnızca öğretmen atama ve tayin hareketlerine dair bilgiye ulaşmaktayız.

Durlaz Karyesi İbtidâî Mektebi'nde görev yapan öğretmenler hakkında bilgiye ulaşabildiğimiz ilk tarih 1928'dir. 1928 yılında okulun tek öğretmeni olan Mustafa Kazım Bey, R. 1321/M. 1905 Konya doğumludur. Babasının adı Mehmet Efendi'dir. Temel eğitimini özel tahsil görerek tamamladı. Orta tahsilini ise, 1927'de Konya İmam ve Hatip Mektebi'nden mezun olarak tamamladı. Mezuniyetini müteakip öğretmenlik yapmaya muktedir olmak için birtakım çalışmalarda bulundu. Öyle ki, Konya Muallim Mektebi Onuncu Kursuna devam etti. Öte yandan, imtihan vermek suretiyle muallim vesikası ve köy muallimlik vesikası aldı. 22 Ekim 1928 tarihinde aylık 1500 kuruş maaşla okuldaki görevine başladı. Görev süresi hakkında bilgi sahibi değiliz⁴⁹⁶.

2.1.3.19. Kirköy Karyesi İbtidâî Mektebi

Kirköy Karyesi İbtidâî Mektebi'nde 1927-1930 yılları arasında bir öğretmen görev yaptı. Okulun tek öğretmeni olan Eyüp Hayri Bey, R. 1322/M. 1906 Karaman doğumludur. Babasının adı Turan Efendi'dir. 1927 yılında Zirâat Mektebi mezun oldu. İlk görev yeri olan Kirköy Karyesi İbtidâî Mektebi'nde 1 Ekim 1927'de aylık 1500 kuruş maaşla göreve başladı. 14 Ekim 1930 tarihinde okuldaki görevinden ayrıldı⁴⁹⁷.

2.1.3.20. Çayhan Aziziye İbtidâî Mektebi

Çayhan Aziziye Karyesi, Çayhan Nahiyesi'nin iki köyünden biridir. Aziziye Karyesi, Ereğli ilçe merkezine 29 kilometre mesafede bulunmaktadır⁴⁹⁸. Çayhan Aziziye Karyesi İbtidâî Mektebi'nin ne zaman açıldığı bilinmemekle beraber günümüze ulaşan mektep binası ya da buna dair bir kalıntıya ulaşamamaktadır.

Çayhan Aziziye Karyesi İbtidâî Mektebi'nde R. 1341/M. 1925-1930 yılları arasında beş öğretmen görev yaptı. Bu öğretmenler, Ali Rıza Bey, Mehmet Feyzi Efendi, Ahmet Kaşif Efendi, Ahmet Faik Bey ve Hakkı Bey'dir.

⁴⁹⁵ Konyalı, *a.g.e.*, s. 899.

⁴⁹⁶ KMA., 927-928'den itibaren Ereğli Merkez ve Kura (Köy) Muallimleri Sicil Defteri, s. 19.

⁴⁹⁷ KMA., 927-928'den itibaren Ereğli Merkez ve Kura (Köy) Muallimleri Sicil Defteri, s. 15.

⁴⁹⁸ Konyalı, *a.g.e.*, s. 776.

Ali Rıza Bey, R. 1299/M. 1883 Ereğli doğumludur. Babasının adı Hasan Ağa'dır. Ereğli'de İbtidâî ve Rüşdiye Mektebi'nde ilk tahsilini tamamladı. Orta tahsilini ise, Konya Erkek Muallim Mektebi'nde tamamlayarak R. 1332/M. 1916 yılında mezun oldu. Ali Rıza Bey, el becerileri olan bir öğretmendir. Resim yapar, mukavvadan eşya, renkli köselelerden müsvedde yapmaya kabiliyetlidir⁴⁹⁹. R. 1 Nisan 1331 (M. 14 Nisan 1915) tarihinde, aylık 250 kuruş maaşla Çayhan Aziziye Karyesi İbtidâî Mektebi'nde göreve başladı. Dört yıl bu görevde kaldı. R. 1339/M. 1923 yılında Abriz Karyesi İbtidâî Mektebi'ne tayin edildi.

Mehmet Feyzi Efendi, R. 1303/M. 1887 Ereğli Hortu doğumludur. Babasının adı Hacı Mustafa Efendi'dir. R. 1339/M. 1923 yılında aldığı Muvakkat Ehliyetnâme ile öğretmenlik yapmaya yetkili oldu. Çayhan Aziziye Karyesi İbtidâî Mektebi'ne Kızılca Karyesi İbtidâî Mektebi'nden tayin edildi. Çayhan Aziziye Karyesi İbtidâî Mektebi'ne R. 23 Eylül 1341 (M. 23 Eylül 1925) tarihinde 700 kuruş maaşla muallim muavini olarak atandı. 1 Eylül 1927 tarihinde okuldaki görevinden ayrıldı⁵⁰⁰.

Ahmet Kaşif Efendi, R. 1315/M. 1899 Şarkikaraağaç doğumludur. Babasının adı Hasan Tahsin Efendi'dir. R. 1339/M. 1923 tarihinde 700 kuruş maaşla atandı. Daha sonra maaşı 800 kuruşa yükseldi. R. 15 Eylül 1340 (M. 15 Eylül 1924) tarihinde okuldaki görevinden ayrıldı⁵⁰¹.

Ahmet Faik Bey, R. 1310/M. 1894 Tarsus doğumludur. Babasının adı Mustafa Efendi'dir. Ehliyetnâme ile öğretmenlik yapmaya muktedir oldu. Çayhan Aziziye Karyesi İbtidâî Mektebi'nden önceki görev yeri Tarsus Muhat Karyesi idi. 23 Ocak 1928 tarihinde muallim muavini olarak atandığı Çayhan Aziziye Karyesi İbtidâî Mektebi'nde aylık 920 kuruş maaşla görev yaptı. 7 Kasım 1928'de Hadim Merkez Mektebi'nde görev yapmak üzere nakledildiğinden görevinden ayrıldı⁵⁰².

Hakkı Bey, R. 1325/M. 1909 Kosova doğumludur. Babasının adı Süleyman Efendi'dir. Konya Muallim Mektebi üçüncü sınıftan mezundur. 9 Ekim 1929 tarihinde

⁴⁹⁹KMA., *Ereğli Kazası Muallimlerine Ait Kayıt Defteri*, s. 17.

⁵⁰⁰KMA., *Ereğli Kazası'nın 341 Senesi Martından İtibaren İlk Mektep Muallimleri Kaydına Mahsus Defter*, s. 17.

⁵⁰¹KMA., *Ereğli Kazası Muallim ve Muallimelerinin Kaydına Mahsus Sicil Defteri (R.1341-M.1925)*, s. 8.

⁵⁰²KMA., *927-928'den itibaren Ereğli Merkez ve Kura (Köy) Muallimleri Sicil Defteri*, s. 16.

aylık 750 kuruş maaşla atandığı Çayhan Aziziye Karyesi İbtidâî Mektebi, ilk görev yeridir. 10 Mayıs 1930 tarihinde okuldaki görevinden ayrıldı⁵⁰³.

2.1.3.21. Hortu Karyesi İbtidâî Mektebi

Hortu yani yeni adıyla Sazgeçit Köyü, Ereğli ilçe merkezine 3 kilometre uzaklıkta bulunmaktadır⁵⁰⁴. Hortu Karyesi İbtidâî Mektebi'ne ait yalnızca öğretmen atama ve tayin hareketlerine dair bilgiye ulaşmaktayız

Ereğli Kazası'nın Hortu nahiyesinde bulunan Hortu Karyesi İbtidâî Mektebi'nde görev yapan öğretmenler hakkında bilgiye ulaşabildiğimiz ilk tarih 1921'dir. Okulda, R. 1337/M. 1921-1927 yılları arasında altı öğretmen görev yaptı. Bu öğretmenler, İzzettin Efendi, Mustafa Efendi, Hamza Rıfat Efendi, Selman Efendi, Mehmet Sait Efendi ve Hacı Hamza Efendi'dir.

İzzettin Efendi, R. 1313/M. 1897 doğumludur. Babasının adı Mehmet Efendi'dir. R. 1331/M. 1915 Konya Ümit İdadisi mezunudur. 23 Ekim 1926 tarihinde aylık 800 kuruş maaşla başladığı Hortu Karyesi İbtidâî Mektebi, ilk görev yeridir.⁵⁰⁵ 1 Eylül 1927 tarihinde okuldaki görevinden ayrıldığında maaşı aylık 1500 kuruştur⁵⁰⁶.

Mustafa Efendi hakkında kısıtlı bilgiye sahibiz. Nitekim yalnızca, Abriz Karyesi İbtidâî Mektebi'nden R. 1337/M. 1921 tarihinde Hortu Karyesi İbtidâî Mektebi'ne, aylık 600 kuruş maaşla tayin edildiğini tespit ediyoruz, görev süresi hakkında bilgi sahibi değiliz⁵⁰⁷.

Hamza Rıfat Efendi, R. 1278/M. 1862 Ereğli doğumludur. Babasının adı Abdurrahman Efendi'dir. R. 1314/M. 1898 tarihli Adana Dârü'l-muallimîni mezunudur. R.1339/M.1923 tarihinde, aylık 700 kuruş maaşla göreve başladı. Aynı yıl maaşına 100 kuruş zam yapılarak aylık 800 kuruşa yükseldi. R. 25 Mayıs 1340 (M. 25 Mayıs 1924) tarihinde okuldaki görevinden ayrıldı⁵⁰⁸.

Selman Efendi, R. 1304/M. 1888 Ereğli doğumludur. Babasının adı Hasan Ağa'dır. İki senelik Konya Dârü'l-muallimîni'nden R. 1325/M. 1909 yılında mezun

⁵⁰³KMA., 927-928'den itibaren Ereğli Merkez ve Kura (Köy) Muallimleri Sicil Defteri, s. 16.

⁵⁰⁴Konyalı, a.g.e., s. 892.

⁵⁰⁵KMA., Ereğli Kazası'nın 341 Senesi Martından İtibaren İlk Mektep Muallimleri Kaydına Mahsus Defter, s. 18.

⁵⁰⁶KMA., 927-928'den itibaren Ereğli Merkez ve Kura (Köy) Muallimleri Sicil Defteri, s. 18.

⁵⁰⁷KMA., Ereğli Kazası Muallim ve Muallimelerinin Kaydına Mahsus Sicil Defteri(R.1341-M.1925), s. 9 .

⁵⁰⁸KMA., Ereğli Kazası Muallim ve Muallimelerinin Kaydına Mahsus Sicil Defteri(R.1341-M.1925), s. 9 .

oldu. Hortu Karyesi İbtidâi Mektebi'ne Çayhan Aziziye İbtidâi Mektebi'nden tayin edildi. Bu okulda, R. 8 Kânûn-ı sâni 1339 (M. 8 Ocak 1923) tarihinde aylık 600 kuruş maaşla göreve başladı. Vefat ettiğinden okuldaki görevi sonlandı⁵⁰⁹.

Mehmet Sait Efendi, Lise mezunudur. İlk görev yeri olan Hortu Karyesi İbtidâi Mektebi'ne R. 18 Eylül 1340 (M. 18 Eylül 1924) tarihinde aylık 700 kuruş maaşla atandı. R. 20 Teşrin-i sâni 1340 (M. 20 Kasım 1924) tarihinde Ereğli Merkez İbtidâi Mektebi'ne naklinden dolayı okuldaki görevinden ayrıldı⁵¹⁰.

Hacı Hamza Efendi, R. 1278/M. 1862 Ereğli doğumludur. Babasının adı Abdurrahim Efendi'dir. R. 1 Kânûn-ı Evvel 1340 (M. 1 Aralık 1924) tarihinde aylık 700 kuruşla başladığı görevini bir yıl sürdürdü⁵¹¹.

2.1.3.22. Dede-i Kebir Karyesi İbtidâi Mektebi

Dede-i Kebir yani Büyükdede Köyü, Ereğli'den 150 metre kadar yüksekte ilçe merkezine bağlı bir karyedir. Okulun açılışı ve binası hakkında bilgiye ulaşılamamaktadır. Ancak, köyün merkezinde bulunan Köy Camii, yanında olabileceği kanaatindeyiz⁵¹². Okulun öğrenci mevcudu ve okulda okutulan dersleri aydınlatan herhangi bir imtihan cetveli bulunmamaktadır. Ancak, okuldaki öğretmen atama ve tayin hareketlerine ilişkin bilgiye ulaşmaktayız.

R. 1341/M. 1925-1930 yılları arasında Dede-i Kebir Karyesi İbtidâi Mektebi'nde üç öğretmen görev yaptı. Bu öğretmenler; Ali Rıza Bey, Ömer Lütfi Bey, Hacı Hamza Rıfat Efendi'dir.

Ali Rıza Bey, R. 1299/M. 1883 Ereğli doğumludur. Babasının adı Hasan Ağa'dır. İlk tahsilini, Ereğli İbtidâi ve Rüşdiye Mektebi'nde tamamladı. Orta tahsilini, Konya Erkek Muallim Mektebi'nde tamamladı. R. 1332/M. 1916 tarihinde Erkek Muallim Mektebi Şehâdetnâmesi aldı. Resim, mukavvadan eşya, renkli köselelerden müsvedde yapmaya kabiliyetlidir⁵¹³. 1927'de Anbar Karyesi Mektebi'nden Dede-i Kebir Karyesi İbtidâi Mektebi'ne tayin edildi. Okuldaki görevine, 1 Eylül 1927'de 1740 kuruş maaşla göreve başladı. 22 Mart 1930 tarihine dek Dede-i Kebir İbtidâi

⁵⁰⁹KMA., *Ereğli Kazası Muallim ve Muallimelerinin Kaydına Mahsus Sicil Defteri*(R.1341-M.1925), s. 9.

⁵¹⁰KMA., *Ereğli Kazası Muallim ve Muallimelerinin Kaydına Mahsus Sicil Defteri*(R.1341-M.1925), s. 9.

⁵¹¹KMA., *Ereğli Kazası Muallim ve Muallimelerinin Kaydına Mahsus Sicil Defteri*(R.1341-M.1925), s. 9.

⁵¹² Konyalı, a.g.e., s. 831,832.

⁵¹³KMA., *Ereğli Kazası Muallimlerine Ait Kayıt Defteri*, s. 17.

Mektebi'nde görev yaptı. 23 Mart 1930 tarihi itibarıyla 282 kuruş tekaüd maaşı tahsis edildi⁵¹⁴.

Ömer Lütfi Bey, R. 1302/M. 1886 Ereğli doğumludur. 1907'de Konya Dârü'l-mualimîni'nden mezun oldu. 1 Eylül 1927'de aylık 1740 kuruş maaşla göreve başladı. 1 Mart 1930'a dek okuldaki görevine devam etti⁵¹⁵.

Hacı Hamza Rıfat Efendi, R. 1278/M. 1862 Ereğli doğumludur. Abdürrahim Efendi'nin oğludur. R. 1314/M. 1898'de Adana Dârü'l-muallimîni'nde mezun oldu. Dede-i Kebir Karyesi İbtidâî Mektebi'ne Abriz Karyesi İbtidâî Mektebi'nden tayin edildi. Bu okula, R. 23 Mayıs 1341(M. 23 Mayıs 1925) tarihinde aylık 700 kuruş maaşla muallim muavini olarak atandı. Daha sonra maaşı aylık 800 kuruşa çıkarıldı. 2 Mart 1927'de okuldaki görevinden ayrıldığında maaşı aylık 1040 kuruş idi⁵¹⁶.

2.1.3.23. Bulgurluk Karyesi İbtidâî Mektebi

Bulgurluk Karyesi İbtidâî Mektebi'nde görev yapan öğretmenler hakkında bilgiye ulaşabildiğimiz ilk tarih 1921'dir. Nitekim, okulda R. 1337/M. 1921-1922 yıllarında iki öğretmen görev yaptı. Bu öğretmenler, Hamza Efendi ve Ali Rıza Bey'dir.

Hamza Efendi, Bulgurluk Karyesi İbtidâî Mektebi'ne R. 15 Eylül 1337 (M. 15 Eylül 1921) tarihinde aylık 600 kuruş maaşla atandı. R. 1 Mart 1338 (M. 1 Mart 1922)'de göreve başladı. Bahsi geçen öğretmenin görev süresi hakkında bilgi sahibi değiliz⁵¹⁷.

Ali Rıza Bey, R. 1299/M. 1883 Ereğli doğumludur. Babasının adı Hasan Ağa'dır. İlk tahsilini, Ereğli İbtidâî ve Rüşdiye Mektebi'nde tamamladı. Orta tahsilini ise, Konya Erkek Muallim Mektebi'nde tamamlayarak R. 1332/M. 1916 yılında şêhâdetnâme aldı. Resim yapar, mukavvadan eşya, renkli köselelerden müsvedde yapmaya kabiliyetlidir. R. 12 Eylül 1341 (M. 12 Eylül 1925) tarihinde aylık 800 kuruş maaşla Bulgurluk Karyesi İbtidâî Mektebi'nde göreve başladı. 1 Mart 1926'da maaşı,

⁵¹⁴KMA., 927-928'den itibaren Ereğli Merkez ve Kura (Köy) Muallimleri Sicil Defteri, s. 9.

⁵¹⁵KMA., 927-928'den itibaren Ereğli Merkez ve Kura (Köy) Muallimleri Sicil Defteri, s. 9.

⁵¹⁶KMA., Ereğli Kazası'nın 341 Senesi Martından İtibaren İlk Mektep Muallimleri Kaydına Mahsus Defter, s. 9.

⁵¹⁷KMA., Ereğli Kazası Muallim ve Muallimelerinin Kaydına Mahsus Sicil Defteri(R.1341-M.1925), s. 9.

aylık 1950 kuruşa yükseldi. 15 Eylül 1926 tarihinde Anbar Karyesi İbtidâi Mektebi'ne tayin edildiğinden okuldaki görevinden ayrıldı⁵¹⁸.

2.2. Okullarda Görev Yapan Öğretmenlerle İlgili Bazı Tespitler

Konya Maârif Arşivi'nde tespit ettiğimiz Muallim Kayıt Defterleri ve Muallim Sicil Defterleri'nden araştırmamıza konu olan dönemde öğretmen yetiştiren kurumlar, öğretmenlerin atama, tayin, terfi ve maaş durumları, eğitim durumları hakkında bilgiye ulaşmaktayız. Bu bağlamda, Ereğli Kazası'ndaki ibtidâi mekteplerde görev yapan öğretmenlerin; eğitim durumu, atama, terfi ve maaş durumları gibi hususları değerlendirebilmek amacıyla ilk olarak, öğretmen yetiştiren kurumların teşkili ve öğretmenlerin ekonomik durumlarını düzenleyen kanun ve kararlara kısaca temas etmenin gerekli olduğunu düşünüyoruz.

Modern eğitim kurumlarının teşkili ve yaygınlaştırılması ile birlikte eğitim-öğretimde modern yöntemleri takip ve tatbik edecek öğretmen ihtiyacı doğmuştu. Bu bağlamda öğretmen yetiştirecek bir kurumun açılması kaçınılmazdı. Nitekim, ihtiyaç duyulan okul 1848 yılında Dârü'l-muallimîn adıyla ilk olarak İstanbul'da tesis edildi⁵¹⁹. Dârü'l-muallimîn, 1851 yılında bir Nizamnâme ile yasal ve eğitimsel bir düzenlemeye tabi tutuldu. Nizamnâme'ye göre; nitelikli öğretmen yetiştirmek amacıyla okula az sayıda öğrenci alınması uygun görülerek bu sayı 20 olarak kararlaştırıldı. Öğrenciler sınavla alınacaktır ve okulun öğretim süresi 3 yıldır. Öğrencilere derslerine teşvik için burs verilecekti. Mezunların göreve atanmalarında mezuniyet başarı dereceleri ve sıraları dikkate alınacaktı. Ülke genelinde yaygınlaşan ibtidâi mekteplere öğretmen yetiştirmek için Dârü'l-muallimîn-i Sıbyân kuruldu. Bu öğretmen okulları taşrada 1875'ten sonra açılmaya başlandı. 1869 Maârif-i Umûmiye Nizamnâmesi ile Dârü'l-muallimîn; rüşdiye, idadî ve sultanî şubelerinden müteşekkil olmak üzere yeniden düzenlendi. Öte yandan, kız ilkokulları ve kız rüşdiyelerine kadın öğretmen yetiştirmek amacıyla Dârü'l-muallimât adıyla kız öğretmen okulları açıldı⁵²⁰. Öğretmen okullarının tarihçesine kısaca değindikten sonra araştırmamıza konu olan Ereğli Kazası'nın Konya mülhakatından olması sebebiyle Konya Dârü'l-muallimîn Mektebi'ni kısaca ele almayı uygun gördük. Kaza merkezinde ve köylerde görev yapan öğretmenlerin bazılarının Konya Dârü'l-muallimîni ya da belgelerde geçen adıyla Konya Erkek Muallim

⁵¹⁸KMA., *Ereğli Kazası Muallimlerine Ait Kayıt Defteri*, s. 17.

⁵¹⁹Sarıçelik, *a.g.e.*, s. 179.

⁵²⁰Akyüz, *a.g.e.*, s. 154,157.

Mektebi'nden mezun oluşu da bu kararımızda etkili oldu. Konya Dârü'l-muallimîn Mektebi, vilâyetlerde açılan ilk öğretmen okullarındandı. Sıbyân mekteplerinin ıslahı ile vilâyetteki yeni usulde eğitim verecek okulların öğretmen ihtiyacını karşılamak amacıyla 1875 yılında açıldı. İki yıl süreli olarak açılrsa da 1910-1911 öğretim yılında iki yıl süreli ibtidâî kısmına iki yıllık rüşdiye şubesi eklenerek dört yıla çıkarıldı. Bu sistem bir yıl geçerli oldu. 1911-1912 öğretim yılı itibarıyla öğretim süresi üç yıl olarak belirlendi. 1914-1915 öğretim yılında ise dört yıl olarak kararlaştırıldı⁵²¹.

Araştırmamıza konu olan dönemde Osmanlı Devleti'nin ekonomisi iç açıcı değilken maruz kalınan bir dizi savaş Osmanlı ekonomisini hayli yıpratmıştı. Öyle ki, I. Dünya Savaşı'nın yaraları sarılmamışken Millî Mücadele başlamıştı. Bu dönemde cephedeki düşman kadar içerdeki cehalet tehlikeli addediliyordu. Nitekim, TBMM'nin açılışının ardından Maârif Vekâleti'nin kurulması ile eğitim sorunları üzerinde duruldu. Üzerinde en fazla yoğunlaşılan konu ise, öğretmenlerin ekonomik sorunları olmuştu. Bu dönemde, öğretmen maaşları muhasebe-i hususiye adı verilen vilâyetlerin özel bütçesinden temin ediliyordu. Halktan toplanan vergiler arasında öğretmenler için toplanan vergi, hisse-i maârif olarak adlandırılıyordu. Bununla öğretmen maaşları verilmekteydi. Yani öğretmen maaşlarını mahalle ve köy halkına yüklemekte ve bunu masarîf-ı mecbure olarak ifadelendirmektedir. Öğretmen maaşları idare-i hususiye gelirlerinden temin ediliyordu. Ancak idare-i hususiye gelirleri yeterli gelmiyordu. Zira, halkın içinde bulunduğu ekonomik vaziyet bu vergilerin toplanmasını aksatabilmekteydi. Mecliste yapılan görüşmeler nihayetinde öğretmen maaşlarının genel bütçeden temin edilmesi kabul edilse de gerekli ödenek ayrılamadığı için mümkün olmadı. TBMM, 1913 yılında masarîf-ı mecbure'yi öngören Tedrisât-ı İbtidâîye Kânûn-ı Muvakkatı bazı düzenlemelere tabi tutuldu. Buna göre, beş yüz haneden aşağı kasaba ve köylerde mevcut ilkokulların masraf ve öğretmen maaşlarının yüzde 35'i, beş yüz haneden bin haneye kadar olan kasaba ve şehirlerde yüzde 50'si, daha büyük şehirlerde % 65'inin köy, kasaba veya şehir halkı tarafından temin edilmesi kararlaştırıldı.

Millî Mücadele yıllarında Maârif Vekâleti'nin ayrı bir bütçesi yoktu. Bu şartlar içerisinde eğitim ihmal edilmemiş, özellikle öğretmenlerin maaşları hususunda

⁵²¹Sarıçelik, *a.g.e.*, s. 182-185.

hassasiyetle durulmuştur. Cumhuriyet'in ilanı ile öğretmenlere daha fazla maaş ve terfi imkanı sağlanmıştır⁵²².

Ereğli Kazası'ndaki ibtidâî mekteplerde görev yapan öğretmenlerin doğum yerleri, eğitim durumları, görev safhaları hakkında bilgiye ulaşmaktayız. Ulaştığımız bu bilgiler ışığında araştırmamıza konu olan dönemde öğretmen maaşlarının alım gücü, kadın ve erkek öğretmenlerin maaş durumu, mezuniyet ve maaş arasındaki ilişki gibi hususlarda bazı çıkarımlarda bulunabilmekteyiz.

Ereğli Kazası'ndaki ibtidâî mekteplerde görev yapan öğretmenlerin görev safhalarını yukarıda ele almıştık. Millî Mücadele ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında öğretmenlik yapabilmek için öncelikli olarak, muallim mektebi şehâdetnâmesine sahip olmaları gerekli idi. Ancak muallim mektepleri, ibtidâî mekteplerin öğretmen ihtiyacını karşılayamadığından ibtidâî, rüşdiye ve idadî mezunları kurs veya sınava tabî tutularak aldıkları ehliyetnâmeler ile öğretmenlik yapmaya muktedir oluyorlardı.

Ereğli kaza merkezindeki altı okulda 1921-1930 yılları arasında toplam 54 öğretmen görev yaptı. Bu öğretmenlerin 30'u erkek, 24'ü ise kadındı. Köylerdeki okullarda ise 1921-1929 yılları arasında 67 öğretmen görev yaptı. Bu öğretmenlerden 4'ü kadındı..

Araştırmamıza konu olan dönemde öğretmen maaşlarındaki belirleyici tek husus eğitim durumudur. Bu dönemde, Dârü'l-muallimîn mezunu öğretmenler, ehliyetnâmeli öğretmenlere göre daha yüksek maaşlarla görevlendirildiğini görüyoruz. Ehliyetnâmeli öğretmenler muallim muavini yahut muallim vekili olarak görevlendirilirken Dârü'l-muallimîn mezunu öğretmenlerin muallim-i evvelik ve başmuallimlik ile görevlendirildiğini görüyoruz. 1921 yılında Şehit Asım Bey İnâs İbtidâî Mektebi Başmuallimi olan Nazife Hanım, İstanbul Dârü'l-muallimâtı mezunu idi. 1925 yılında, Merkez İsmet Paşa İbtidâî Mektebi'nin Başmuallimi olan Abdurrahim Bey ise Konya Dârü'l-muallimîni mezunu idi. Başmuallimlik vazifesi yürüten öğretmenlerin maaşları diğer öğretmenlerin maaşlarına oranla yüksek takdir edilmiştir. Öyle ki, 1926 yılında Merkez Kız İbtidâî Mektebi Başmuallimi olan Saide Hanım aylık 2600 kuruş maaş alıyordu. 1926 yılında Konya Dârü'l-muallimîni mezunu Abdurrahim Bey ise 1950 kuruş maaş alıyordu. Ek olarak, 1928 yılında ise Dârü'l-muallimîn-i Âliye mezunu olan

⁵²² Betül Aslan, Kurtuluş Savaşı Döneminde Eğitim Faaliyetleri İçerisinde Öğretmenlerin Durumu, *Dergipark.org.tr*, s. 70-74., 16.09.2019.

Abdullah Bey'in Dumlupınar İbtidâî Mektebi'nde başmuallimlik vazifesini aylık 1950 kuruş maaş ile yürüttüğünü görüyoruz.

Ereğli Kazası'ndaki ibtidâî mekteplerde görev yapan kadın ve erkek öğretmenler arasında maaş farkından doğacak bir eşitsizlik söz konusu değildi. Zira, aynı okulda görev yapan kadın ve erkek öğretmenlerin maaşları mukayese edildiğinde yalnızca eğitim durumları ve derecelerinden kaynaklanan bir fark söz konusudur. Öyle ki, Merkez Kız İbtidâî Mektebi'nde görev yapan iki öğretmenin maaş durumunu ele alarak bu hususu aydınlatmakta fayda görüyoruz. 1927 yılında Kız Muallim Mektebi mezunu olan Hatice Jale Hanım aylık 1500 kuruş maaş alırken aynı yıl idadî mezunu olup Muvakkat Ehliyetnâme ile görev yapan Fethi Bey aylık 800 kuruş maaş almaktaydı. Öte yandan, okulun bir diğer öğretmeni olan Konya Dârü'l-muallimîni'nden mezunu Hacı Faik Bey'in 1927 yılında aylık 1740 kuruş maaş aldığını görüyoruz. Sonuç olarak, öğretmen maaşlarında cinsiyete dayalı bir eşitsizlik söz konusu değildi. Yukarıda mukayese ettiğimiz Dârü'l-muallimîn mezunu öğretmenler olan Saide Hanım'ın aylık 26 lira, Abdurrahim Bey'in ise 1926 yılında 19,50 lira aldığı göz önüne alınırsa öğretmen maaşlarında cinsiyetten doğacak bir eşitsizliğin söz konusu olmadığını söyleyebiliriz. Aksine aynı yıl, aynı görevi yürüten iki öğretmenden kadın olanın daha yüksek maaş aldığını görüyoruz. Buradan hareketle öğretmen maaşlarında doğrudan eğitim durumunun ve meslekî tecrübesinin belirleyici olduğunu söyleyebiliriz.

Millî Mücadele yıllarında topyekûn bir var olma mücadelesi veren Anadolu'da ekonomik bir buhran söz konusu idi. Böyle bir ortamda eğitimin en önemli unsuru olan öğretmenlerin de mevcut imkansızlıklardan etkilendiği söylenebilir. Zira, 1914 tarihli kanuna göre, öğretmen maaşlarının vilâyetlerin özel bütçelerinden temin edildiğini ifade etmiştik. Savaş şartlarının var olduğu bir ortamda eğitim giderlerinin halkın insiyatifine bırakılması bazı keyfi tutumlara ortam hazırladı. Nitekim, bazı yerlerde maârif hissesinin verilmesinin ihmali, maaşları verecek olan memurların kasti olarak vermemeleri gibi sorunlar baş göstererek özel idare gelirleri öğretmen maaşlarını karşılayamaz hale geldi. Daha sonra öğretmen maaşlarının devletin genel bütçesinden verilmesi kararlaştırıldıysa da öğretmen maaşlarının belli bir kısmı il özel idareleri gelirlerinden temin edilmeye devam etti. Cumhuriyet'in ilk yıllarında öğretmen maaşlarının ekonomik yapı içerisindeki durumunu yorumlayabilmek adına temel gıda ürünlerinin kilogram fiyatlarına bakmayı uygun görüyoruz. 1927 yılında İstanbul'da, ekmek 15.46, pirinç 42.86, yumurtanın adedi 6, şeker 44.42, koyun eti 89.55, kahve

171.47, kuru soğan 10.10, patates 12.47, sadeyağ 155.88, zeytinyağı 93.53 kuruş idi⁵²³. Bu durumda 1927 yılında Ereğli’de ortalama 1500 kuruş maaş alan bir öğretmen aylık maaşıyla; yaklaşık olarak 5 kg pirinç, 5 kg şeker, 3 kg koyun eti, 5 litre zeytinyağı, 10 kg kuru soğan, 5 kg patates, 1 kg kahve alabilmekteydi. Ancak yukarıda görüldüğü üzere öğretmen maaşları 600-1950 kuruş arasında değiştiği düşünülürse öğretmenlerin ekonomik olarak alım güçlerinin yüksek olmadığını söyleyebiliriz. Yukarıda belirtilen temel gıda ürünlerinden bir tanesini ele alarak ürünlerin pahalılığı tahlil etmek istiyoruz. Söz konusu dönemde aylık 1500 kuruş olan bir öğretmen maaşı ile kilogramı 93.53 kuruştan 16 kilogram zeytinyağı alınabiliyorken günümüzde bir öğretmen maaşının aylık 4000 lira olduğu ve zeytinyağının kilogram fiyatının 100 Türk Lirası olduğu düşünülürse aylık 40 kilogram zeytinyağı alınabilmektedir. 1927 yılında harpten çıkmış bir devletin üretim araçlarının sınırlı ve üretimin az olduğu düşünülürse temel gıda ürünlerinin pahalı, öğretmen maaşının alım gücünün de düşük olduğu kanaatine varmak mümkündür.

⁵²³ Feridun Ergin, “Birinci Dünya Savaşı’nda ve Atatürk Döneminde Fiyatlar ve Gelirler”, *İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Yıllığı II*, İstanbul 1987, s. 83.

SONUÇ

XIX. yüzyılda Konya sancağının on kazasından biri olan Ereğli mamur bir kentti. XIX. yüzyıla dek Osmanlı eğitim sisteminde geleneksel eğitim kurumlarından sıbyân mektepleri; temel eğitim ve medreseler ise yüksek eğitim icra eden kurumlardı. Sıbyân mektepleri ve medreseler genellikle cami yanlarında tesis edilen dinî eğitim veren kurumlardı. XIX. yüzyıla gelindiğinde ilerleme ve gelişmenin dünyevî ilimler ile mümkün olduğuna dair bir idrak oluşmuş, geleneksel eğitim kurumları sistemde etkisizleşmeye başlamıştı. Nihayetinde eğitimde modernleşme adımları başlayarak modern usullere göre eğitim icra eden okullar açılmaya başlandı. Nitekim, Osmanlı'da modern eğitim için milat niteliğinde olan 1869 tarihli Maârif-i Umûmiye Nizamnâmesi imzalandı. Nizamnâme ile eğitim teşkilatlandırılarak devletin sorumluluk alanı haline gelmeye başladı. Bu tarihe kadar taşradaki eğitim-öğretim faaliyetleri ihmal edilmişti. Nizamnâme, eğitimdeki modernleşme adımlarının taşraya da taşınmasını öngörüyordu. Geleneksel Osmanlı temel eğitim kurumları olan sıbyân mektepleri ve eğitim anlayışı çağın değişen şartları içerisinde geri kalmışlığın sebebi olarak görülerek ıslah ve nihayetinde tasfiye sürecine girmişti. Öyle ki, modernleşme olgusunun Osmanlı eğitim sistemine sirayeti ile temel eğitimde modern usuller takip eden yeni okullar teşkil edildi. İşte bu noktada, dönemin karakteristik okullarından ibtidâî mektepleri Osmanlı eğitim sisteminde temel eğitim veren yeni kurumlar olarak yerlerini aldı.

Araştırmamıza konu olan dönemde modernleşmenin karakteristik eğitim kurumları olan ibtidâî mektepleri Ereğli kazasında da teşkil edilmeye başlandı. Ereğli Kazası'nın hemen her köyünde ibtidâî mektepleri açıldı. Kaza merkezinde açılan erkek (zükûr) ibtidâî mekteplerin yanı sıra kız (inâs) ibtidâî mektepleri de açılmıştı. Kazada kanaatimizce yeni okullar teşkil edilmesinden ziyade mevcut sıbyân mektepleri ibtidâî

mekteplere çevrilmiştir. Kazadaki okullaşmanın artmasını halkın modern eğitime gösterdiği ilginin bir tezahürü olarak değerlendirebiliriz. Öte yandan, eğitimde modernleşme ile birlikte kız çocukların eğitimine verilen önem Ereğli Kazası'nda da karşılığını bulmuştur. Ereğli Kazası'ndaki modernleşme adımlarının ilk olarak Rüşdiye Mektebi'nin açılışı ile gerçekleştiği kanaatindeyiz. Zira, 1872 yılında açılan Ereğli Rüşdiye Mektebi; kazada modern mânâda açılan ilk okuldu. Okulun, rüşdiye mektepleri için bütçeden ayrılan masârif-ı müteferrikanın yanında halkın ianeleri ile tesis edilmesi Ereğli halkının eğitime verdiği önemi ortaya koymaktadır. Ereğli Kazası'nın merkezinde ve köylerde açılan modern okullar Cumhuriyet'in ilk yıllarına kadar varlığını korudu. Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte yeni devletin eğitim politikaları doğrultusunda eğitim-öğretime devam etmekteydi.

Islahat Fermanı ile birlikte Osmanlı tebaasındaki gayr-i müslîmlere eğitim-öğretim faaliyeti yapma ve okul açma hakkı serbestiyeti tanınmıştı. Osmanlı eğitim sistemindeki modernleşme adımları çerçevesinde okullaşma oranının arttığı Ereğli Kazası'nda gayr-i müslîmlerin de okullar açmaya başladığını görüyoruz. 1881-1882 yılında Ereğli Kazası'nın köyler de dahil toplam nüfusu 24.638 idi. Nüfusun 24.030'u Müslüman, 441'i Ermeni, 167'si Rumlardan oluşuyordu. Kaza merkezinde 1 Rum ve 1 Ermeni kilisesi mevcuttu. 1900'lerde ibtidâî düzeyinde 1 Ermeni Mektebi ve 1 Rum Mektebi açıldığını görüyoruz. 1881-1882 yıllarında Ereğli Kazası'ndaki Rum nüfusu 167 iken 1914 yılında bu sayı 565'e yükseldi. Ereğli Rum Mektebi'nin öğrenci mevcudu R. 1319/M. 1901 tarihinde; 45 erkek, 15 kız olmak üzere, 60 idi.

Savaş yıllarında dahi Ereğli Kazası'nda eğitim-öğretim faaliyetleri devam etmiştir. Nitekim, I. Dünya Savaşı yıllarında ve akabinde Millî Mücadele yıllarında ülkenin içinde bulunduğu sosyal, siyasi ve ekonomik vaziyet Ereğli halkının eğitim-öğretime ilgisine dair bir engel teşkil etmedi. Zira, mevcut zükûr ve inâs

mekteplerindeki eğitim-öğretim faaliyetlerinden, Ereğlili ailelerin kız-erkek çocuklarını okutmaya karşı istekli oldukları çıkarımında bulunabiliriz.

Millî Mücadele yıllarında Ereğli Kazası'ndaki okullarda görev yapan öğretmenlerin maaşları göz önüne alındığında alım gücünün yüksek olmadığı görülmektedir. Öğretmenlerin ekonomik sorunları Cumhuriyet'in ilk yıllarında ele alınarak Millî Mücadele yıllarına nispetle giderilmeye çalışılmıştı.. Öyle ki, Ereğli Kazası'nda görev yapan öğretmenlerin 1925 yılı itibarıyla öğretmen maaşlarının yükseldiğini tespit ediyoruz.

Araştırma konumuzu kapsayan dönemde Ereğli Kazası'nda eğitimin okullaşma açısından taşra bazında kayda değer seviyede olduğu söylenebilir. Bu çalışma ile, 1876-1930 yılları arasında mamur bir Anadolu kazası olan Ereğli'nin eğitim-öğretim faaliyetlerini aydınlatmak üzere bazı tespitlerde bulduk. Araştırmamızı kapsayan dönemde Anadolu'daki eğitim-öğretim kurumlarını ve faaliyetlerini Ereğli Kazası ölçeğinde ortaya koymaya çalıştık. Araştırmamızın, söz konusu dönemde taşradaki eğitim-öğretim faaliyetlerinin ve eğitim kurumlarının vaziyetine dair bir örnek niteliğinde olması bakımından eğitim tarihine az da olsa katkı yapmasını umuyoruz.

BİBLİYOGRAFYA

1. Arşiv Vesikaları

1.1. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı

1.1.1. Maârif Nezâreti Mektûbî Kalemî:

Dosya no.1046, Gömlek no.5; Dosya no.439, Gömlek no.44; Dosya no.882, Gömlek no.24; Dosya no.1, Gömlek no.142; Dosya no.1, Gömlek no.145; Dosya no.1108, Gömlek no.64; Dosya no.4, Gömlek no.102; Dosya no.24, Gömlek no.1; Dosya no.55, Gömlek no.96; Dosya no.492, Gömlek no.33; Dosya no.57, Gömlek no.80; Dosya no.1372, Gömlek no.13; Dosya no.561, Gömlek no.31; Dosya no.293, Gömlek no.64; Dosya no.2, Gömlek no.114; Dosya no.973, Gömlek no.28; Dosya no.259, Gömlek no.56; Dosya no.561, Gömlek no.31; Dosya no.2, Gömlek no.114; Dosya no.1559, Gömlek no. 49; Dosya no.1045, Gömlek no.59.

1.1.2. Maârif Nezâreti İstatistik Kalemî

Dosya no.27, Gömlek no.67; Dosya no.40, Gömlek no.12.

1.1.3. Sadâret Mektûbî Kalemî Mühimme Odası Belgeleri

Dosya no.527, Gömlek no.26; Dosya no.528, Gömlek no.24.

1.2. Konya Maârif Arşivi

Ereğli Kazası'nın 341 Senesi Martından İtibaren İlk Mektep Muallimleri Kaydına Mahsus Defter. (Klasör no.17)

Ereğli Kazası Muallimlerine Ait Kayıt Defteri. (Klasör no.19)

Ereğli Kazası Muallim ve Muallimelerinin Kaydına Mahsus Sicil Defteri (R.1341-M.1925). (Klasör no.27)

927-928'den itibaren Ereğli Merkez ve Kura (Köy) Muallimleri Sicil Defteri. (Klasör no.29)

Konya Vilâyeti Mekteb-i Rüşdiyelerindeki İmtihan-ı Umumi Cetvelleri. (Klasör no.40)

Muallim Teftiş Defteri. (Klasör no.42)

319-320 Senesi RüşdiyeleriŞakirdanı'nın İmtihan-ı Umumi Defteri. (Klasör no.43)

Konya ve Bütün Mülhakatı RüşdiyeMektepleri'nin İmtihan-ı Umûmi Cetveli R. 1321-1324 (1905-1908). (Klasör no.46)

Konya ve Mülhakatı İlk Mekteplerinin 1332-1333-1334 Senelerine Ait Umumi İmtihan Cetvelleri. (Klasör no.79)

Mekâtib-i Müslimin ve Gayrimüslimin-i Ecnebiyye'ye Mahsus Ruhsatname Defteri. (3. Defter) (Klasör no.80)

2. Resmî Yayınlar

2.1. Konya Vilâyeti Sâl-nâmeleri

H. 1286/M. 1869; H. 1293/ M. 1876; H. 1295/M. 1878; H. 1300/M. 1883; H. 1301/M. 1883-1884; H. 1302/M. 1884-1885; H. 1304/M. 1886/1887; H. 1305/M. 1889; H. 1307/M. 1890-1891.

2.2. Maârif Sâl-nâmeleri

1316 Maârif Nezâreti Sâl-nâmesi, Matbaa-i Amire, 1316.

1317 Maârif Nezâreti Sâl-nâmesi, Matbaa-i Amire, 1317.

1318 Maârif Nezâreti Sâl-nâmesi, Matbaa-i Amire, 1318.

1319 Maârif Nezâreti Sâl-nâmesi, Matbaa-i Amire, 1319.

1321 Maârif Nezâreti Sâl-nâmesi, Asr Matbaası, 1321.

2.3. Düstûrlar

III. Tertib: C.III.

2.4. Diğer Resmi Yayınlar

Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, *Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı Eğitiminde Modernleşme*, İstanbul 2014.

3. Kitaplar, Makaleler

ADIVAR, Adnan, *Osmanlı Türklerinde İlim*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1982.

AKYÜZ, Yahya, *Türk Eğitim Tarihi (Başlangıçtan 1997'ye)*, İstanbul 1997.

ALKAN, Mehmet Ö., “İmparatorluk'tan Cumhuriyet'e Modernleşme ve Ulusçuluk Sürecinde Eğitim”, *Osmanlı Geçmişi ve Bugünün Türkiye'si*, (Der. Kemal H. Karpat), İstanbul 2004, s. 73-242.

ALKAN, Mehmet Ö., “Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Modernleşme Sürecinde Eğitim İstatistikleri 1839-1924”, C. 6., Ankara, 2000.

ASLAN, Betül, Kurtuluş Savaşı Döneminde Eğitim Faaliyetleri İçerisinde Öğretmenlerin Durumu, Dergipark.org.tr, s. 70-74.,

BALTACI, Cahit, “Osmanlılar’da Mektep”, DİA, C. XXIX, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s.6-7.

BAŞGÖZ, İlhan, *Türkiye'nin Eğitim Çıkmazı ve Atatürk*, T.C. Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1995.

BERKES, Niyazi, *Türkiye’de Çağdaşlaşma*, Yapı Kredi Yay., İstanbul 2014.

CEVAD, Mahmud, Maârif-i Umûmiye Nezâreti Tarihçe-i Teşkilâtı ve İcraatı, İstanbul 1338.

DEWEY, John ,Türkiye Maârihi Hakkında Rapor, Devlet Basımevi, İstanbul 1939.

ERGİN, Osman Nuri, *Türkiye Maârif Tarihi I-II*, Eser Matbaası, İstanbul 1977.

ERGİN, Feridun, “Birinci Dünya Savaşında ve Atatürk Döneminde Fiyatlar ve Gelirler”, *İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Yıllığı II*, İstanbul 1987.

ERGÜN, Mustafa, Atatürk Devri Türk Eğitimi, Ocak Yay., Ankara 1997.

FORTNA, Benjamin C., *Mekteb-i Hümayun*, (Çev. Pelin Sıral), İletişim Yay., İstanbul 2005.

HALAÇOĞLU, Yusuf, *Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1995.

İNALCIK, Halil, Tanzimat ve Bulgar Meselesi, Türk Tarih Kurumu Yay., İstanbul 2017.

İPŞİRLİ, Mehmet, “Medrese”, DİA., C.XXVIII, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1994, s. 327-333.

KAPLUHAN, Erol, “1921 Maârif Kongresi’nin Türk Eğitim Tarihindeki Yeri ve Önemi”, *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, s. 124-133.

KARPAT, Kemal H.,Osmanlı Nüfusu (1830-1914) Demografik ve Sosyal Özellikleri, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yay., İstanbul 2003.

- KAZICI, Ziya, *Osmanlı'da Eğitim Öğretim*, Kayıhan yay., İstanbul 2014.
- KOÇER, Hasan Ali, *Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi (1773-1923)*, İstanbul 1974.
- KODAMAN, Bayram, *Abdülhamid Devri Eğitim Sistemi*, TTK Yay., Ankara 1991.
- KONYALI, İbrahim Hakkı, *Abideleri ve Kitâbeleri İle Ereğli Tarihi*, Fatih Matbaası, İstanbul 1970.
- KÖSTÜKLÜ, Nuri, *Atatürk ve Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları I*, Çizgi Kitabevi Yay., Konya 2013.
- LEWİS, Bernard, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, TTK. Basımevi, Ankara 1993.
- ORTAYLI, İlber, *Son İmparatorluk Osmanlı*, Timaş Yay., İstanbul 2016.
- PARMAKSIZOĞLU, İsmet , “Ereğli”, *Türk Ansiklopedisi*, C. XV, Ankara 1968.
- ÖZKAN, Salih, *Türk Eğitim Tarihi*, Nobel Yay., Aankara 2010.
- ÖZTÜRK, Cemil, “İdadi”, *DİA*, C. XXI, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1994.
- SAKAOĞLU, Necdet , *Osmanlı'dan Günümüze Eğitim Tarihi*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yay., İstanbul 2003.
- SAKAOĞLU, Necdet , *Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihi*, İletişim yay., İstanbul 1991.
- SAMİ, Şemsettin, *Kamus-ı Türki*, Çağrı Yay., İstanbul.
- SARIÇELİK, Kerim, *Konya'da Modern Eğitim Kurumları (1869 1919)*, Çizgi Kitabevi, Konya 2010.
- SARIKAYA, Yaşar, *Medreseler ve Modernleşme*, İz Yay., İstanbul 1997.
- SENAN, Ferruh, *Tarihte ve Coğrafyada Konya Ereğli'si*, Ercan Matbaası, İstanbul 1961.
- SOMEL, Selçuk Akşin, *Osmanlı'da Eğitimin Modernleşmesi (1839-1908)*, İletişim Yay., İstanbul 2010.
- TEKELİ, İlhan, Selim İLKİN, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Eğitim ve Bilgi Üretim Sisteminin Oluşumu ve Dönüşümü*, TTK. Basımevi, Ankara 1993.

TUNCEL, Metin “Ereğli”, DİA., C. XI, İstanbul 1995, s. 290-292.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı *Osmanlı Devleti'nin İlmîye Teşkilatı*, TTK. Basımevi, Ankara 1984.

YALÇIN, Durmuş, Yaşar Akbıyık, Dursun Ali Akbulut, Mustafa Balcıoğlu, Nuri Köstüklü, Azmi Süslü, Refik Turan, Cezmi Eraslan, Mehmet Akif Tural, Cemal Avcı, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I*, ATAM yay., Ankara 2009.

YÜCEL, Hasan Ali, *Türkiye'de Orta Öğretim*, T.C. Kültür Bakanlığı Millî Kütüphane Basımevi, Ankara 1994.

4. Tezler

ALP, Hayrünisa, *Tevhid-i Tedrisat'tan Harf İnkılabı'na İlköğretim (1924-1928)*, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2009.

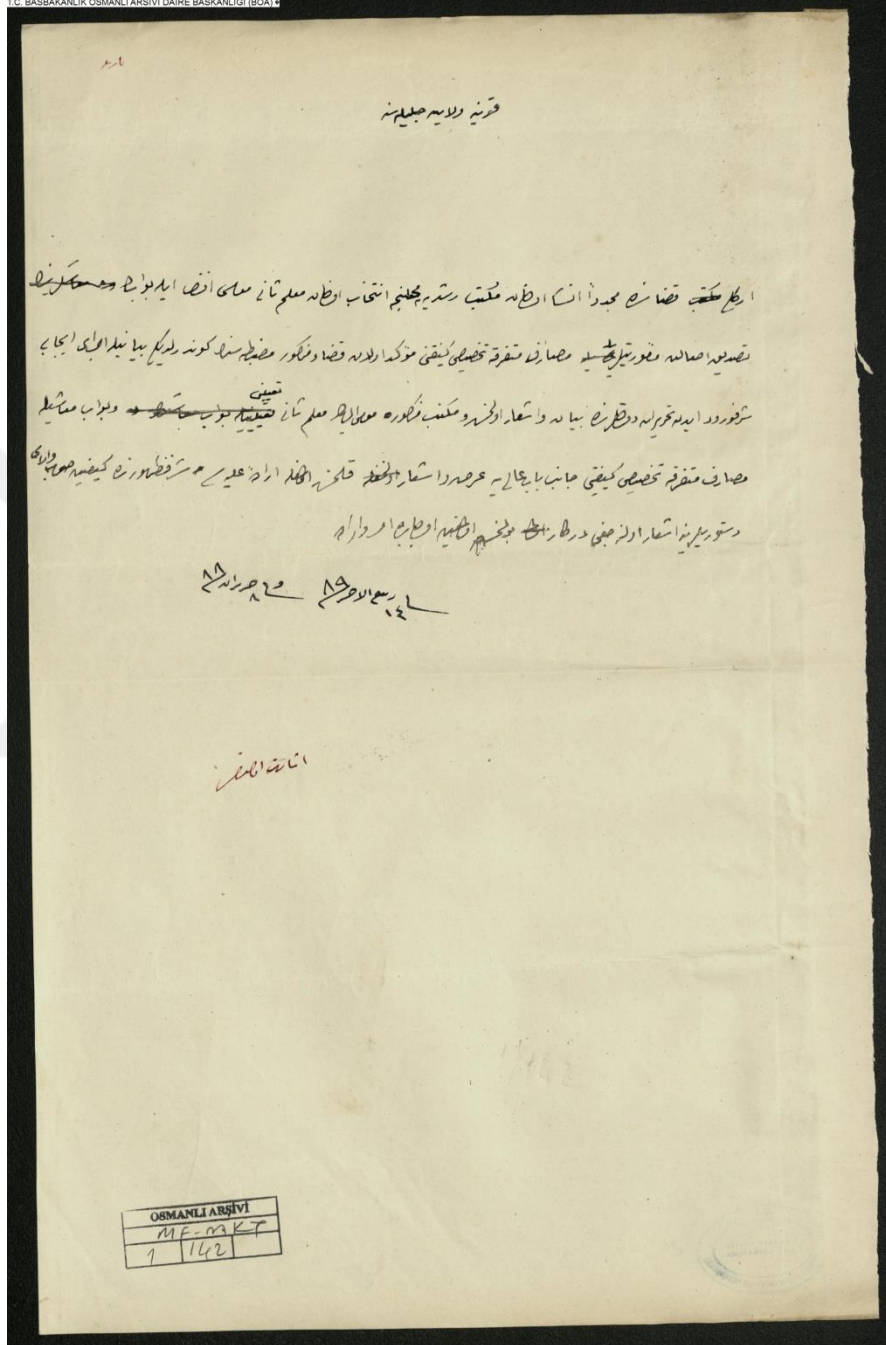
ASLANYÜREK, Yaşar, *Osmanlı Devleti'nde Meslekî ve Teknik Okullar (1876 – 1908)*, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kahramanmaraş 2015.

ÇAKIR, Muhammet, *Harf İnkılâbı ve Millet Mektepleri 1928-1935 (Konya Örneği)*, Necmettin Erbakan Üniversitesi SBÜ, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya 2016, s. 47.

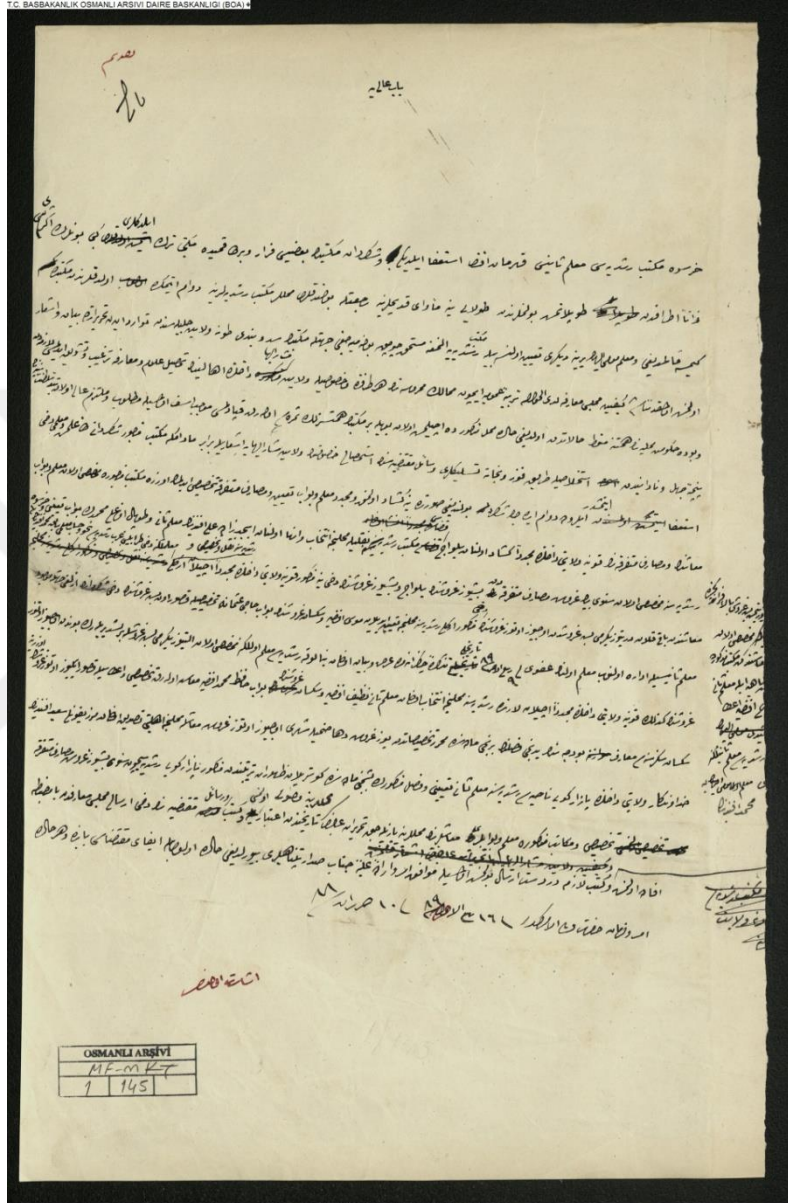
DEMİREL, Derya, *Osmanlı Devleti'nde Sultanîler ve İdadiler*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Samsun, 2007.

TEMEL, İsmet Boydemir, *HurufâtDefterleri'nde Karaman Ereğlisi*, SÜSBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya 2008.

EK-2: Ereğli Rüşdiye Mektebi'ne mahallince seçilen Muallim-i sâni Musa Efendi'nin tayini ile bevvâbın maaşı ve masârif-i müteferrika tahsisinin Bab-ı Âli'den onayının beklendiğini ifade eden belge. (BOA., MF.MKT., 1/142)

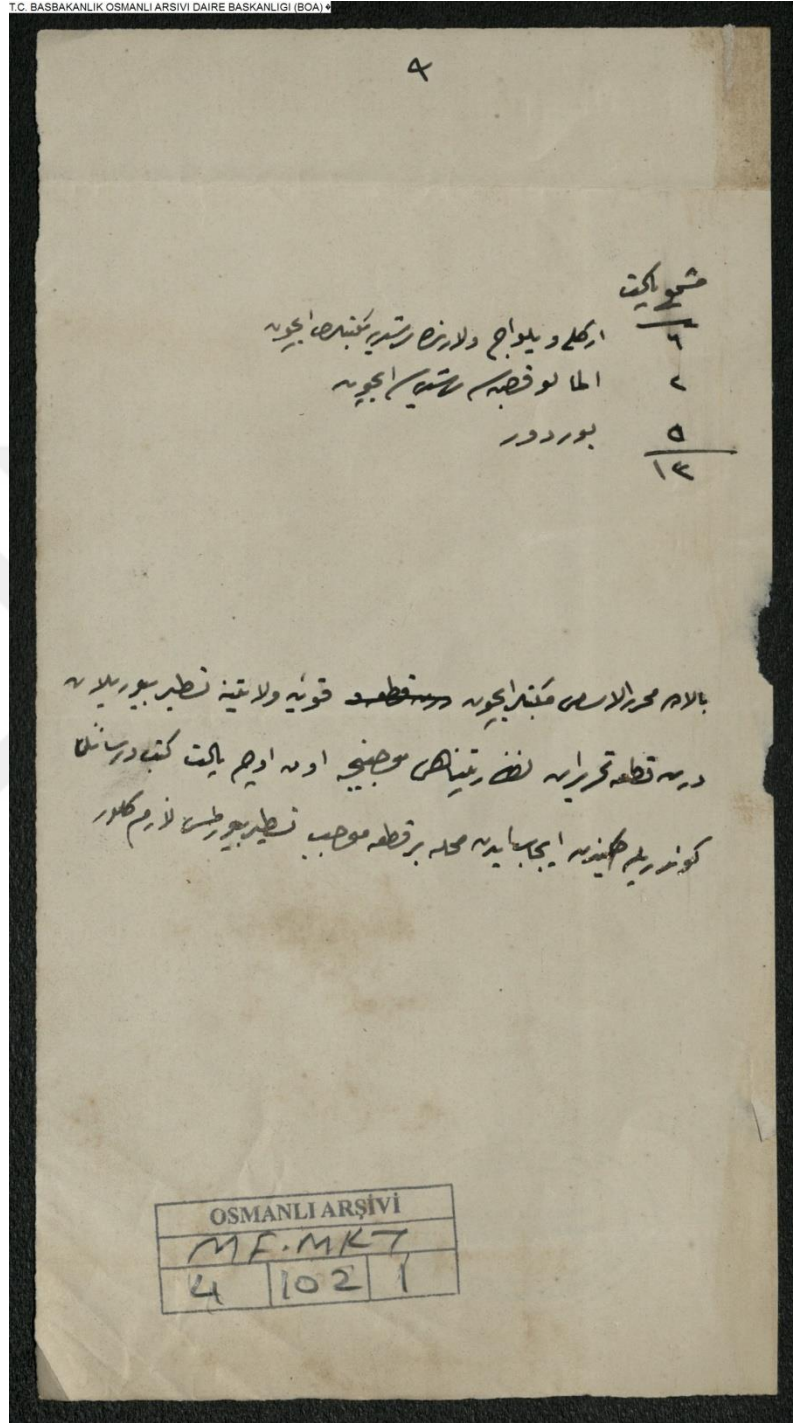

EK-3: Yeni açılan Yalvaç, Ereğli, Lazkiye ve Pazarköy Rüşdiyeleri'ne muallim ve bevvâb tayini, maaş muamelatı ile masârif-ı müteferrika tahsisi. (BOA., MF.MKT., 1/145)

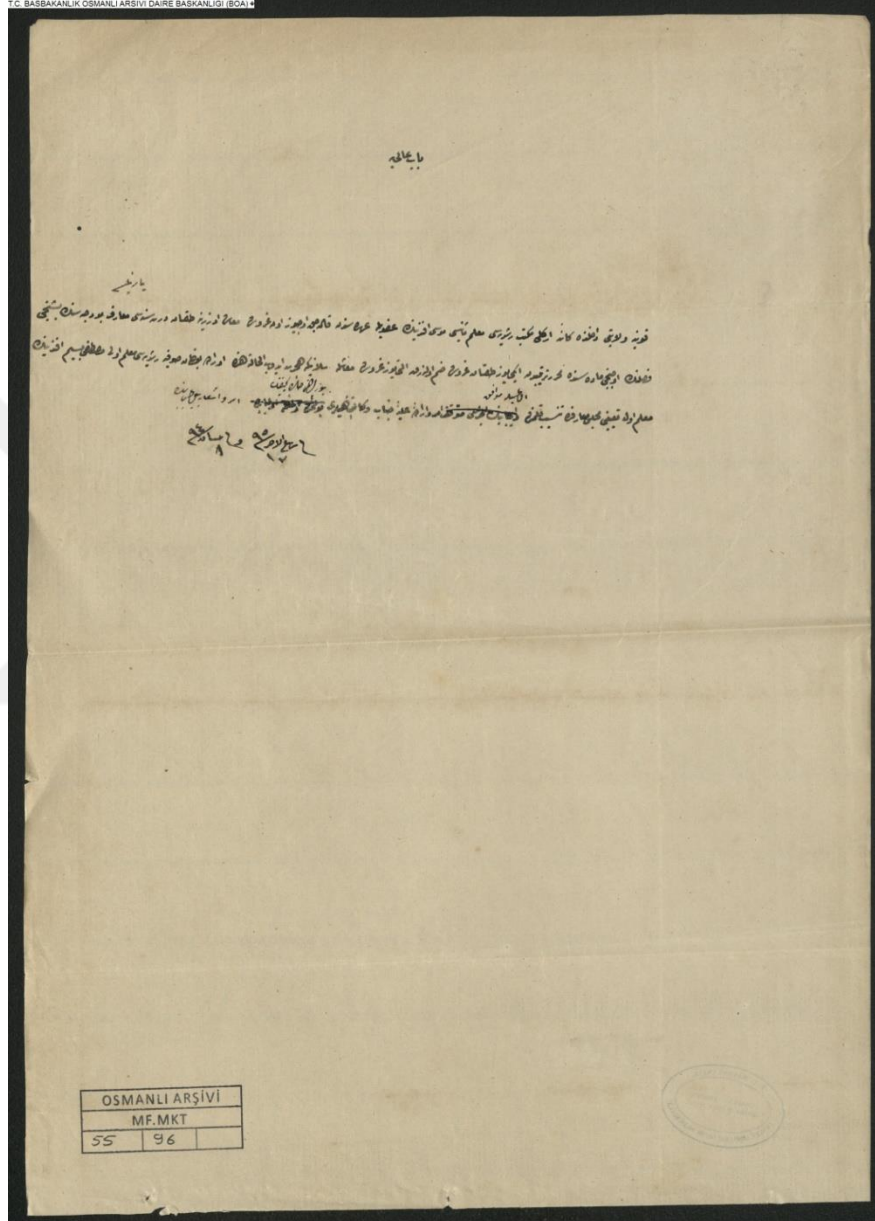
MF.MKT.00001.00145.001

EK-5: Ereğli, Elmalı ve Burdur Rüşdiye Mektepleri için istenilen kitap ve risâlelerin gönderildiğini anlatan belge. (BOA., MF.MKT., 4/102, lef 1.)

MF.MKT.00004.00102.001

EK-7: Mustafa Besim Efendi'nin Ereğli Rüşdiye Mektebi muallim-i evvelliğine tayinini anlatan belge. (BOA., MF.MKT., 55/96, lef 1.)

EK-15: Osmaniye Karyesi İbtidâî Mektebi R.1333-1334 öğretim yılı imtihan cetveli (KMA., Konya ve Mülhakatı İlk Mekteplerinin 1332-1333-1334 Senelerine Ait Umumi İmtihan Cetvelleri)

امتحانات جدیدہ

۱۳۳۳ - ۱۳۳۴ - ۱۳۳۳

در تدریس عربی حنفی

ردیف	اسم و کنیت	معارف									
		۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰
۱۳	سیدان اولی محمدانق	۱۱	۸	۸	۸	۸	۸	۸	۸	۸	۸
۱۴	عبدالرحیم اولی محمدانق	۱۱	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷
۱۵	حسین اولی محمدانق	۱۱	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷
۱۶	احمد اولی محمدانق	۱۱	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷
۱۷	صبر اولی محمدانق	۱۱	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷
۱۸	عبدالحامد اولی محمدانق	۱۱	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷
۱۹	علی اولی محمدانق	۱۱	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷
۲۰	قاسم اولی محمدانق	۱۱	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷
۲۱	عبدالمجید اولی محمدانق	۱۱	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷
۲۲	عبدالمجید اولی محمدانق	۱۱	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷
۲۳	عبدالمجید اولی محمدانق	۱۱	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷
۲۴	عبدالمجید اولی محمدانق	۱۱	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷
۲۵	عبدالمجید اولی محمدانق	۱۱	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷
۲۶	عبدالمجید اولی محمدانق	۱۱	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷
۲۷	عبدالمجید اولی محمدانق	۱۱	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷
۲۸	عبدالمجید اولی محمدانق	۱۱	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷
۲۹	عبدالمجید اولی محمدانق	۱۱	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷
۳۰	عبدالمجید اولی محمدانق	۱۱	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷

۱۳۳۳ - ۱۳۳۴ - ۱۳۳۳

در تدریس عربی حنفی

۱۳۳۳ - ۱۳۳۴ - ۱۳۳۳

**EK-16: Bulgurlukİbtidâî Mektebi R.1333-1334 öğretim yılı imtihan cetveli (KMA.,
Konya ve Mülhakatı İlk Mekteplerinin 1332-1333-1334 Senelerine Ait Umumi
İmtihan Cetvelleri)**

The image shows a handwritten examination schedule (cetvel) for the Bulgurluk İbtidâî Mektebi. The document is written in Ottoman Turkish and is organized into a grid with columns for subjects, dates, and student names. The text is dense and difficult to read due to the cursive script and the age of the document. The schedule covers the years 1332-1333-1334 and lists various subjects and their corresponding exam dates. The document is held in place by two black clips on a wooden surface.

EK-18: Ereğli Rüşdiye Mektebi 1905 öğretim yılı dersleri (KMA., Konya ve Bütün Mülhakatı Rüşdiye Mektepleri'nin İmtihan-ı Umûmi Cetveli R. 1321-1324 (1905-1908))

The image shows a handwritten curriculum table for the Ereğli Rüşdiye Mektebi in 1905. The table is organized into two main sections: 'Sıfır' (Zero) and 'Birinci' (First). Each section contains multiple columns for different subjects and their respective hours. The text is written in Ottoman Turkish. At the bottom of the page, there are five circular stamps and a block of handwritten text.

Section	Subject	Hours	Subject	Hours
Sıfır	Okuma	1	Okuma	1
	Yazma	1	Yazma	1
	Arif	1	Arif	1
	İslam	1	İslam	1
	İnkılab	1	İnkılab	1
	İhtisap	1	İhtisap	1
	İhtisap	1	İhtisap	1
	İhtisap	1	İhtisap	1
	İhtisap	1	İhtisap	1
	İhtisap	1	İhtisap	1
Birinci	Okuma	1	Okuma	1
	Yazma	1	Yazma	1
	Arif	1	Arif	1
	İslam	1	İslam	1
	İnkılab	1	İnkılab	1
	İhtisap	1	İhtisap	1
	İhtisap	1	İhtisap	1
	İhtisap	1	İhtisap	1
	İhtisap	1	İhtisap	1
	İhtisap	1	İhtisap	1

At the bottom of the page, there are five circular stamps and a block of handwritten text in Ottoman Turkish.

EK-20: Ereğli Rüşdiye Mektebi 1907-1908 öğretim yılı dersleri (KMA., Konya ve Bütün Mülhakatı Rüşdiye Mektepleri'nin İmtihan-ı Umûmi Cetveli R. 1321-1324 (1905-1908))

The image shows two pages of a handwritten examination schedule. The right page is titled 'Tüm Mülhakatı Rüşdiye Mektepleri'nin İmtihan-ı Umûmi Cetveli R. 1321-1324 (1905-1908)'. It contains a table with columns for subjects and dates. The subjects listed include Tarih, Coğrafya, Felsefe, İlahiyat, Hukuk, Tıp, Mühendislik, Mimarlık, Sanat, Eğilim, Okuma, Yazma, Hesap, Müzik, Şiir, Tiyatro, Görsel Sanatlar, Seyahat, and Yabancı Diller. The left page is titled 'Ereğli Rüşdiye Mektebi' and contains a similar table. At the bottom of the left page, there are several circular stamps and some handwritten text.

FOTOĞRAFLAR**Fotoğraf-1: Ereğli şehit Kamil Atalay İlkokulu**

Fotoğraf-2: Dumlupınar Ortaokulu

Fotoğraf-3: Boyacı Ali Camii

